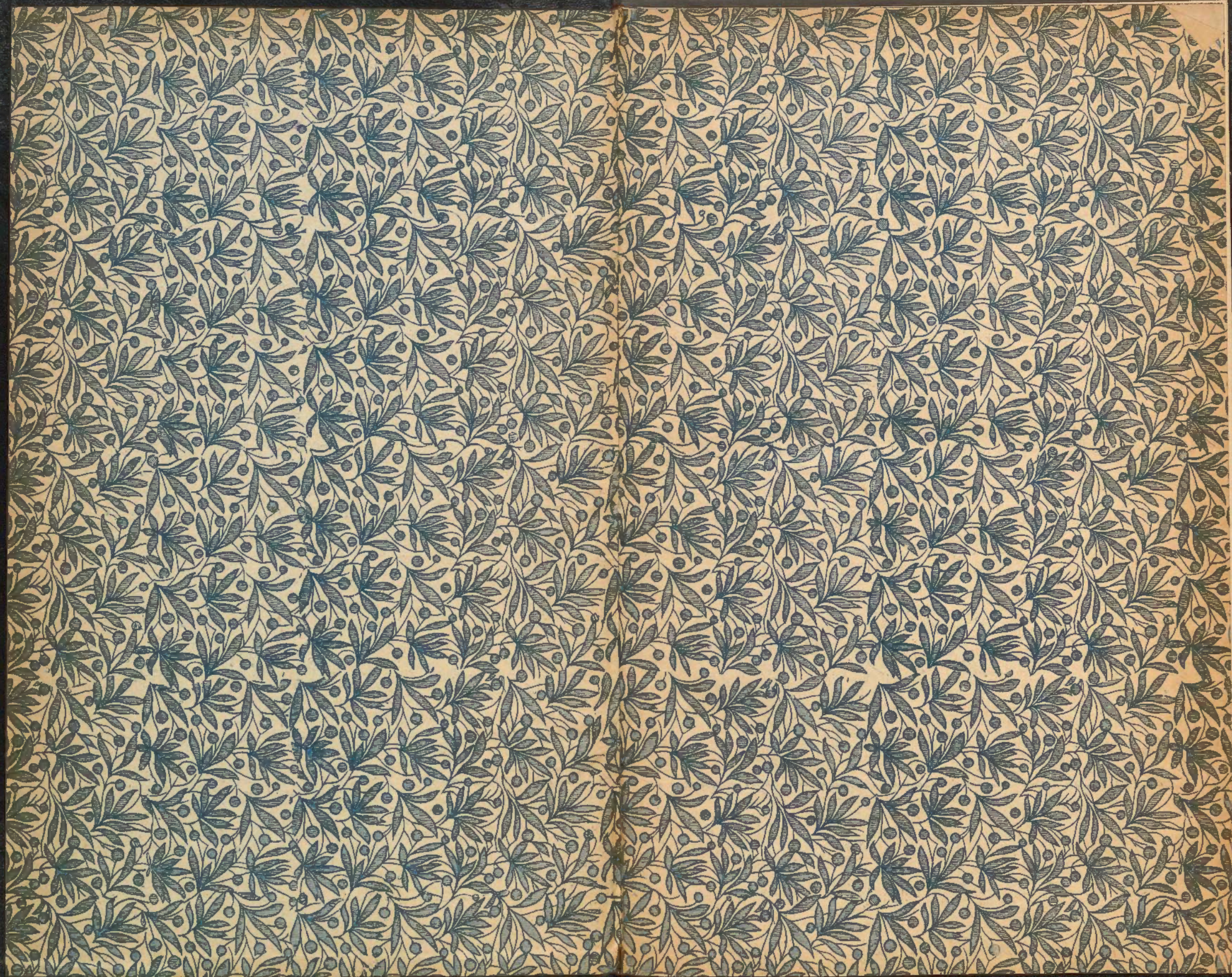

03

RI
ND-
S
E

2

A

V. 189.

POLGÁRI PERRENDTARTÁS

ALAPELVEI

A M. KIR. IGAZSÁGÜGYMINISZTER FELHÍVÁSÁRA

1913. évi december hó 3-tól 1914. évi április hó 15-ig
a Magyar Jogászegyletben megtartott

ELŐADÁSSOROZAT

FODOR ÁRMIN, GAÁR VILMOS, MAGYARY GÉZA, MESZLÉNY ARTUR,
PAP JÓZSEF, TÉRFI GYULA ELŐADÁSAI

KIADJA A MAGYAR JOGÁSZEGYLET

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT BIZOMÁNYA.

1914.

I.

Területi, időbeli, személyi hatály. Jogsegély.

Irta és a Magyar Jogászegylet 1913. évi december 3-iki ülésén előadta:
dr. Magyary Géza, egyetemi tanár.

Igen tisztelt Uraim!

Midőn az a megtisztelő feladat vár reám, hogy Önök előtt az új Pp.-ről szóljak, igen rövid történeti visszaemlékezést kell előrebocsátanom. Ez a mi törvényünk kétszáz éves reformmozgalmaknak záróköve. Midőn a szatmári béke megkötése után először tartottak országgyűlést, ez 1715-ben volt, a békés idő beköszöntét azonnal felhasználták az ország közéletét átalakító reformok megindítására. Az azon évi XXIV. t.-c.-ben, de emendatione legum et celebratione iudiciorum, bizottságot küldöttek ki, amelynek feladatává tették, hogy a legközelebbi országgyűlés elé a megfelelő igazságügyi reformok céljából javaslatokat terjesszenek elő. A bizottság kiküldését a törvény azzal okolja meg, hogy szükségesnek tartják, hogy az igazságszolgáltatás, amely nélkül az államok fenn nem állhatnak, az országban és kapcsolt részeiben ezentúl pontosabb legyen.

Nem lehet itt most természetesen szó arról, hogy ez a bizottság miképpen oldotta meg feladatát, valamint arról sem, hogy miképpen alakult tovább a perjogi reformok a legújabb időkig. Csak azt emelem ki, hogy ez a törvény az első, amely igazságügyi törvényelőkészítést rendel el a szó modern értelmében, amelyben azt ma is vesszük, s hogy azóta a reformmozgalmak szinte megnyugvás nélkül folyton tartottak, míg befejezésüket az új törvényben meg nem találták.

Ma már teljesen kiképzett igazságügyi szervezetünk és

teljesen kifejlett eljárási szabályaink vannak. Az új polgári perrendtartás mindezeknek betetőzése. Én nem tudok megilletődés nélkül elhaladni eme nagyfontosságú történelmi esemény mellett. Sokat küzdöttünk és még többet csalódtunk, míg ennek az új törvénynek megalkotásához eljutottunk. Az ország értelmi erejének java-részét fordította ennek a törvénynek megalkotására, sokat is vár tőle: jó, alapos és mindenképp felett gyors igazságszolgáltatást. Lényegileg tehát ugyanazt, amit 200 évvel ezelőtt óhajtottak, amikor az első kodifikáló bizottságot kiküldötték.

A törvényhozás elvégezte a magáét. Most rajtunk a sor, hogy a törvény nemes célzatát az életben minél jobban megvalósítsuk. Reánk vár az életbeléptetés nagy és nehéz munkája. És, hogy ezt a munkát minél jobban tudjuk elvégezni, szükséges, hogy a törvény rendelkezéseit minél jobban átértssük.

Tiszteletet parancsol és a legszebb reményekre jogosít fel az a buzgóság, amellyel országoszerre a gyakorlat férfiai az új törvény életbeléptetésére felkészülnek; fárasztó napi munkájuk után a pihenés óráit használják fel arra, hogy ezzel a rendkívül nehéz joganyaggal megismerkedjenek. Én rendkívül örvendek, hogy nekem is szerencsém van ebben a munkában résztvenni.

A mai alkalommal foglalkozni fogok az új törvénynek ama rendelkezéseivel, melyek annak *időbeli uralmára, személyi és területi hatályára*, végül a *jogsegély* kérdésére vonatkoznak. Ezúttal csak a vezérlő szempontokat fogom igen tisztelt hallgatóságom előtt kifejteni, a részletes elemzéstől lehetőleg tartózkodni fogok.

Ilyen összefoglaló tájékoztatás egyébként más szempontból is rendkívül előnyös, mert ott, ahol nagy joganyagról van szó, mint aminő kétségkívül a mi joganyagunk, semmi sem igazít útba jobban, mint azoknak az elveknek ismerete, amelyek a törvény felett uralkodnak.

I. Időbeli uralom.

Lássuk tehát első kérdésünket: az új polgári perjognak időbeli uralmát.

Ismeretes, hogy az új törvénynek 1914 szeptember 1-én kell életbelépnie az életbeléptető törvény 1912: LIV. t.-c. 1. §-ának

rendelkezésénél fogva. Későbbi életbeléptetéséhez külön törvényhozási rendelkezésre volna szükség.*

Már most felmerül az a kérdés, hogy mi történik a most érvényben levő joganyaggal, mennyiben veszíti el hatályát, illetve mennyiben marad érvényben, továbbá, hogy amennyiben hatályát el is veszíti, legalább átmenetileg mennyiben fog érvényesülni az új törvény életbeléptetése után?

a) Hatályon kívül helyezés.

Az elsőt illetőleg a főtétel az, hogy az új törvény hatálybaléptével mindaz, amiről az új törvény, nemkülönben az életbeléptető törvény rendelkezik, hatályát veszti. Az életbeléptető törvény 3. §-a mondja ezt ki. Figyelemreméltó tehát, hogy nemcsak az veszíti hatályát, ami az új törvényekkel ellenkezik, hanem minden anyag, minden jogszabály, amely azokra a kérdésekre vonatkozik, amelyekről a polgári perrend és az Ét. rendelkeznek. Ez nem valami sajtószertű dolog. Ez minden kódexnek természetese. A kódex nem igen tűr meg maga mellett más joganyagot. Éppen ezért nemcsak azt helyezi hatályon kívül, ami vele ellentétben áll, hanem általában mindent, amiről ő rendelkezik, tehát még azt is, ami az ő rendelkezéseivel ellentétben nincs. A törvény azonban nem érte be elvi kijelentéssel, hanem a 3. §. második bekezdésében több törvényt sorol fel, amelyek hatályukat el fogják veszíteni, azt mondván, hogy: *különösen hatályukat veszítik stb.*

Magától értetődik, hogy e törvények hatályon kívül helyezése iránt a legkisebb kétség sem merülhet fel, hiszen akkor is hatályon kívül helyezetteknek volnának tekintendők, ha a törvény kifejezetten fel sem sorolta volna őket. A törvény felsorolása csak ekszemplifikatív és nem takszativ.

Más oldalról azonban a kifejezetten hatályon kívül helyezett törvények minden részükben elveszítik hatályukat, még abban is, amely nem vonatkozik a Pp. és az Ét. által szabályozott joganyagra. Ebből a szempontból az ekszemplifikatív felsorolásnak mégis van különös jelentősége.

* Ez meg is történt; ennek következtében a Pp. 1915 január 1-én lép hatályba. (1914: XXXIV. t. c.)

Könnyű azonban belátni, hogy egy új törvény megalkotása alkalmával az egész korábbi joganyagot nem lehet hatályon kívül helyezni. A korábbi joganyagnak vannak részei, amelyek az új törvény uralma idején is életet követelnek maguknak. E tekintetben a törvény 4., 5. és következő szakaszaiban találunk igen kimerítő rendelkezéseket. Természetesen e rendelkezések elemzésébe most nem bocsátkozhatom, szíves figyelmüket csak egy körülményre óhajtánám felhívni, és ez a következő.

Az új törvény életbelépése után csak az tekinthető fennmaradónak, amit a törvény kifejezetten fentart. Az életbeléptető törvény megalkotói át lévén hatva e tétel fontosságától, igen dicséretreméltó óvatossággal és körültekintéssel jártak el ez irányban, oly joganyagot is tartván fenn kifejezetten, amely semmiképen sem vonatkozik azokra a kérdésekre, amelyeket a Pp. és az Ét. szabályoznak. Hogy csak egy-két példát említsek: az életbeléptető törvény egész terjedelmében fentartja a szerzői, a házközösséget megszüntető törvényt és még néhányat. Hogy az életbeléptető törvény ezeket a maguk egész terjedelmében fentartja, ez csak annak a nagy óvatosságnak tulajdonítandó, amellyel a törvényhozás eljár e kérdésben, egyébként a fentartásnak, mint említém, jelentősége nincs.

Ez alkalommal még pár szóval meg kell emlékeznem az életbeléptető törvény természetéről.

Ez a mi életbeléptető törvényünk nemcsak életbeléptető törvény, annál több. Sok tekintetben *kiegészíti* a polgári perrendet. Olyan rendelkezéseket tartalmaz, amelyek perjogi természetűek lévén, elvileg legalább, a polgári perrendbe lettek volna felveendőek. Hogy többet ne említsek, ilyenek a tőzsdebírószékre vonatkozó rendelkezések is. De tartalmaz az életbeléptető törvény sok más joganyagot is. Többek között megváltoztatja a végrehajtási törvények számos rendelkezését, újonnan szabályozza a döntvényjogot stb. *Igy tehát az Ét. egyúttal új joganyagot visz bele a magyar jogéletbe, úgy, hogy az életbeléptetés alkalmával nemcsak a polgári perrendtartás, hanem sok más joganyagnak az életbeléptetéséről is lesz szó, amelynek életbeléptetésére a Pp. éppen csak alkalmul szolgált.*

b) Átmeneti uralom.

Ezt röviden közbeszöve, térjünk át annak a további kérdésnek vizsgálatára, hogy a Pp. életbeléptetése után hatályát veszített joganyag, legalább átmenetileg, mennyiben fog érvényben maradni. Erre nézve az Ét. 59. és köv. §-ai tartalmaznak igen célszerű és a dolog természetének teljesen megfelelő rendelkezéseket. A törvény ugyanis különbséget tesz a sommás eljárás és a többi eljárások között.

Az 59. és 60. §§. szólnak a sommás eljárásról. A sommás eljárásról szóló törvény időleges fennmaradása tekintetében a törvény különbséget tesz a között, vajjon az *elsőfokú bíróság előtti szóbeli tárgyalás még nem nyert-e befejezést, vagy pedig az ítéletet megelőző szóbeli tárgyalás már befejezést nyert.* Előbbi esetben (60. §.) alkalmazni kell az új jogot, ha ellenben az elsőfokú bíróság ítéletét megelőző szóbeli tárgyalás már befejezést nyert, akkor úgy az ítélethozatalra, mint pedig a további eljárásra a jelenlegi jog fog alkalmazást nyerni. A törvény tehát a cezurat ott állítja fel, vajjon az ítéletet megelőző szóbeli tárgyalás be van-e fejezve vagy nincs, és a szerint kell alkalmazni átmenetileg a régi, illetve új jogot. E megoldás, amelyet különben helyesnek tartok, okát abban bírja, hogy a sommás eljárás elveit tekintve nagyon közel áll a végleges perrendhez. Éppen ezért semmi akadályja nincs annak, hogy a már megindított perekre, ha nem haladtak túlságosan előre, az új jog alkalmaztassék.

A sommás eljárás alá nem tartozó perekre, és ezek alatt értendők a járásbírószékű perek is, amennyiben nem a sommás eljárás szerint vitetnek, mint pl. a járásbírószék, mint telekkönyvi hatóság előtt indított perek is, a törvény megoldása (61. §.) már egészen más. Ezekre a perekre, *ha már folyamatba tétettek, továbbra is a régi jogot kell alkalmazni.*

Itt szíves figyelmüket arra kívánom felhívni, hogy itt a folyamatba tételt tágabb értelemben kell venni és nem lehet azonosítani a perindítással. A Pp. 147. §-a szerint ugyanis a perindítás akkor következik be, amikor az idézéssel ellátott keresetlevél az ellenféllel közöltetett. Ha a per azonnal a keresettel indul meg, ami kivételesen előfordul és ami mindig felté-

telezi az alperes jelenlétét, akkor a perindítás természetesen csak a kereset előadásával következik be. A keresetlevélnek, helyesebben az idézőkérelemnek, előterjesztése azonban önmagában a perindítást soha sem idézi elő. A folyamatbatételt tehát tággabb értelemben fogom fel. Magyarázatom szerint, ha a keresetet 1914. dec. 31-én beadják, úgy arra és az egész perre még a régi jogot kell alkalmazni. Elvileg ezt helyesnek tartom, bár igaz ugyan, hogy ez az új jog érvényesülését gátolja, de a régi per szerkezete egészen más, mint az új perrendtartás szerint szabályozott peré, miért is megnyugszom e rendelkezésben.

A dolgot azonban nézetem szerint nehezíteni fogja az Ét. következő rendelkezése. Az Ét. 61. §-ában nem éri be azzal, hogy ezekre a perekre a régi jog úgy alkalmazassék, mint ahogy az jelenleg is érvényben van, hanem tovább megy, s a régi jogot megreformálja, kimondván, hogy a felek jelenlevő képviselői az ügynek iratokba foglalt ténybeli és jogi állását minden fokon *egy-egy felszólalással* ismertethetik. Ez az, ami az új törvény hatálybalépése után rendkívül nagy mérsékletet fog követelni a felek képviselőitől, mert bizonyos, hogy ha ezekkel a felszólalásokkal sűrűn élnének, ezzel a régi perrend uralmát igen hosszú időre tartanák fenn, már pedig nem kívánatos, hogy kétféle jog legyen sokáig érvényben. Ha már egyszer a sors úgy fordult, hogy a régi jognak el kell tűnnie, akkor az a helyes megoldás, hogy ez mielőbb megtörténjék.

II. Személyi uralom.

Most pedig áttérek annak a kérdésnek ismertetésére, hogy miképpen fog alakulni az új polgári perjognak személyi uralma.

Végleges perrendünk 9. §-ának első bekezdése nekünk ebben a kérdésben valamelyes útbaigazítást nyújt, meg kell azonban jegyeznem, hogy ez nem kimerítő. E szakasz a következőképp hangzik:

«Abban a kérdésben, hogy a nemzetközi jog értelmében területenkivüliséget élvező személyekre a belföldi bíróság hatásköre mennyiben terjed ki, a nemzetközi jog szabályai irányadók.»

«Ilyen személyek ellen belföldön — önkéntes alávetés ese-

tén kívül — csak olyan perek indíthatók, amelyekre nézve a bíróság illetékessége az ingatlan fekvése alapján kizárólag vagy a 41. §. értelmében van megállapítva, kivéve, ha a per tárgya bér, haszonbér megfizetése vagy pedig a bérleti vagy haszonbérleti viszony fenállásának megállapítása.»

Mellőzve e §. harmadik bekezdésének felolvasását, amelynek kérdésünkre csak alárendelt jelentősége van, látjuk, hogy e §. csak a területenkivüliekről beszél, az első bekezdés általában, a második bekezdés pedig róluk csak mint alperesekről rendelkezik. Ezzel azonban az a kérdés, hogy ki van a polgári perben a magyar bíróság joghatóságának alávetve, még nincs megoldva.

Ha ebben a kérdésben tisztán akarunk látni, előbb különböztetnünk kell a fel- és alperesi oldal között.

Először is azt kell néznünk, hogy valaki *mint felperes mennyiben van alávetve a magyar jog uralmának?* Ki lehet a magyar jog szerint felperes? Még másképen kifejezve, ki lehet a magyar állam bírósága előtt felperes?

Mindenki, kivéve azt, akit a magyar jog ebből a minőségéből kifejezetten kizár. Ilyen kivétel több van.

Itt mindenekelőtt utalnom kell a házassági törvény (1894. évi XXXI. t.-c.) 116. §-ára, amelyet a Pp. 641. §-a is fentartott. Ez a §. kimondja, hogy külföldiek házassági perében a belföldi bíróság nem ítél, kivéve, ha a belföldön hozott bírói ítélet joghatálya külföldön is elismertetik. Igaz, hogy e tétel most az 1911: XXII. t.-c.-kel beiktatott hágai nemzetközi egyezmény következtében valamelyest szűkebb körre szorult, de mégis fennáll. Ha valaki ilyen perben felperes lenne és nem igazolná, hogy a hozandó ítélet hatálya saját hazájában is el fog ismerettni, akkor a magyar bíróság nem fogna eljárni. Ez nézetem szerint pergátló körülménynek tekintendő. De van más kivétel is. Így valahol külföldön megtörténnék, hogy magyar állampolgároknak, mint felpereseknek egyáltalában nem adnak jogvédelmet, ilyenkor a *megtorlás* elve alapján nekünk is meg kellene tagadni más állam polgárától a felperességi jogot. A magyar bíróság ebben a kérdésben, ellenkező rendelkezés hiányában, a kormányhatóság minden befolyásától függetlenül járna el.

Szóval, előfordulhatnak esetek, amelyekben a mi bíróság-

gaink valakitől a felperesi minőségben való fellépést megtagadják. Ez azonban igazán csak a legritkább esetekben fordul elő.

Ennek a kérdésnek azonban negatív szempontból is van jelentősége. És ez az, vajjon, ha valaki jogunk értelmében mint felperes felléphetne, tehát ha megvan a belföldi bíróság hatásköre és meg vannak a megfelelő illetékességi okok is, *ejtethi-e még is módját annak, hogy a belföldi jurisdikciót kikérülhesse.* Az új Pp. ennek lehetőségét nagy mértékben megszorítja, kimondván 45. §-ában, hogy külföldi bíróságnak illetékességét kikötni nem lehet.

Ezzel természetesen még nem fogjuk elérni, hogy az illető külföldön ne pereljen. Magától értetődőleg ő a magyar törvény taltó rendelkezései ellenére is külföldön perelhet. Ennek azonban az a jelentősége van a mi jogunk szempontjából, hogy a Pp. 414. §-a értelmében az így hozott külföldi ítélet nálunk elismertetni nem fog.

Különös jelentősége van ennek az egész kérdésnek a *külföldi részvénytársaságok* szempontjából is.

Bizonyára ismeretes t. hallgatóságom előtt a Kt. 211. § 5., ill. 6. pontjának az a rendelkezése, hogy a magát itt bejegyeztetni kívánó külföldi részvénytársaságnak igazolnia kell, hogy a képviselőség által kötött ügyletekből eredő minden peres kérdésre nézve magát az itteni törvényeknek és a *belföldi bíróság illetékességének veti alá.*

En e rendelkezés jelentőségét nem az alperesi, hanem a felperesi oldalon látom. Felfogásom az, hogy ezek a részvénytársaságok, *mint felperesek a különben az ő alpereseik ellen külföldön fennálló illetékességi okokat az itt kötött ügyletekből felmerülő perekben nem vehetik igénybe.* Nekik ezen alávetésnél fogva itt kell perelniök és ha nem itt perelnek, akkor az új Pp. 414. §-ának rendelkezései alkalmazandók velük szemben.

Ugyanezt a felfogást látom ebben a kérdésben *Nagy Ferenc* munkájában is, ahol egyik jegyzetben igen találóan említi fel, hogy az ilyen társaságok a törvény rendelkezésénél fogva nem köthetnek ki a maguk számára, mint felperesek, külföldi illetékességet.¹ En egy lépéssel még tovább mennék és azt mondanám,

¹ A magyar kereskedelmi jog kézikönyve. Nyolcadik kiadás, 1913. I. 458. l. 9. jegyzet.

hogy e szabály nemcsak a ki nem köthetésre áll, hanem általában az által, hogy magát mint részvénytársaság itt bejegyeztette, *lemondott arról, hogy itt felmerülő ügyletekből külföldön pereljen, még ha különben a megfelelő illetékességi okok erre nézve fenforognának is.* Ennek ellenére történvén a perindítás, az ítélet a Pp. 414. §-ának 1. pontja értelmében nem fog érvényesnek elismertetni. Nekünk érdekünkben áll a dolgot szigorúan magyarázni, mert hiszen igen fontos érdekünk, hogy a külföldi részvénytársaságok ügyei minél inkább itt bíraltassanak el.

Ennél a pontnál még csak azt kívánnám felemlíteni, hogy a területenkivüliekre, mint felperesekre semmiféle különös rendelkezés nincs. A *területenkivüli, ha mint felperes fellép, eo ipso a magyar jog uralmának alá van vetve.* Éppen azért a Pp. 9. §-ának első bekezdését, amelyet felolvastam, a területenkivüliekre mint felperesekre nem találok alkalmazhatónak. Mert hiszen, ha ő mint felperes lép fel, területenkivüli minőségét egyáltalában igénybe nem veheti. Ő tehát mint felperes alá van vetve a magyar jog uralmának. Hogy a Pp.-nek is, vagy sem, az más kérdés, erről később fogok szólni. De a magyar jognak alá van vetve.

Nézzük most a dolgot a másik oldaláról is, t. i. az alperesi oldalról. *Ki lehet a magyar jog szerint alperes?*

A válasz megint csak az, hogy alperes lehet *mindenki*, akire nézve a törvény kifejezetten ki nem mondja, hogy ő a belföldi bíróság előtt, vagy a polgári perrend hatályossági területén működő bíróság előtt alperesként nem vonható perbe.

Vannak-e ilyenek? Itt elsősorban megint a Pp. 641. §-ára kell gondolnunk: t. i. ha külföldiek közti házassági perről van szó a fentebb említett körülmények között. Ebben az esetben nemcsak, hogy a külföldi nem léphet fel felperesként, hanem magától értetődőleg ellenfelét magyar bíróság előtt alperesként sem lehet perbe vonni. Ezenkívül kivétel van a *területenkivüliekre* is. Ezekre teljes mértékben áll a Pp. 9. §-ának második bekezdése. A rendelkezést most nem fogom újból felolvasni, csak a lényegre szorítkozva, azt emelem ki, hogy az ilyen személyek mint alperesek ellen belföldön tulajdonképpen két esetben lehet pert indítani. Először akkor, ha ők magukat a belföldi bíróságnak alávetik. Másodszor alávetés nélkül is akkor vonhatók

perbe alperesként magyar bíróság előtt, midőn a bíróság illetékessége az ingatlan fekvése alapján kizárólag van megállapítva, vagy a Pp. 41. §-ában van megállapítva. Itt t. i. bizonyos bérleti és haszonbérleti perekről van szó, amelyek tekintetében a törvény kivételeket tesz.

Itt még röviden rá akarok térni arra az irodalomban sokat vitatott kérdésre, vajjon a *külföldi állam* alperesként perbevonható-e nálunk, vagy sem? A gyakorlat úgy döntött, hogy a külföldi államot alperesként perbevonni nem lehet. Ez ma már általános felfogás. Viszont a nemzetközi perjogi irodalomban az a törekvés kezd mindinkább tért foglalni, hogy ennek az álláspontnak a szigorúsága enyhíthessék és hogy, legalább bizonyos esetekben találjanak módot arra, hogy a külföldi állam a belöldi bíróság előtt alperesként perbevonható legyen.

Itt akarom még röviden érinteni fejtegetéseim kiegészítéseként a *külföldi részvénytársaságokat, mint alpereseket*. Kérdés, hogy a külföldi részvénytársaság, amely itt fiókintézetet létesít, mennyiben lehet a magyar bíróság előtt alperes?

Vélekedésem szerint a megoldás az, hogy a *külföldi részvénytársaság általában minden ügyben, megszorítás nélkül alperesként perbe vonható a magyar bíróság előtt*. Semmi okát nem látom annak, hogy velük kivételt tegyünk és csak itteni ügyleteikből kifolyólag tartsuk őket nálunk perbevonhatóknak.

Mint ismeretes, a bírói gyakorlat nem hajlik egyöntetűen e felfogás felé. Az eddigi gyakorlat inkább ellentétes volt. A gyakorlati életnek két igen kiváló férfja indított e kérdés felett igen tartalmas vitát. Az egyik azt vitatta, hogy fentartandó a jelen álláspont, amely szerint a külföldi részvénytársaságok ne általában legyenek perbevonhatók, hanem csak itteni ügyleteikből kifolyólag; a másik, *Fodor Ármin*, az ellenkezőt vitatta. Magam részéről örömmel jelezhetem, hogy teljes mértékben ennek az utóbbi álláspontnak voltam híve eddig is és leszek ezentúl is, ugyanis a Pp. 27. §-át nem találom ellentétben állónak a Kt. említett 211. §-ának 6. pontjával, hanem ellenkezőleg a két rendelkezés egymással teljesen összhangban áll. Felemlíthetem még, hogy *Nagy Ferenc* munkájában is ez az álláspont jut teljes mértékben kifejezésre.¹ Ő ugyanis annak a nézetének ad kife-

¹ I. m. I. 458. I. 9. jegyzet.

jezést, hogy a külföldi részvénytársaság mint alperes bevonható minden perben, amennyiben valamely illetékességi ok a magyar jog szerint fenforog. A Kt. 211. §. 6. pontja egyáltalában nem akart nekik, mint alpereseknek privilegiumot adni, hiszen ez a §, mint fentebb említettem, inkább ellenük, mint felperesek ellen irányul, de nem akart javukra, mint alperesekre, kedvező rendelkezéseket tenni.

Igy áll a kérdés abban a vonatkozásban, hogy kik lehetnek fel-, és kik alperesek.

Most még egy harmadik vonatkozás is merülhet fel és ez az, hogy a magyar jog értelmében általában *ki lehet tanú?* A polgári perjog uralma ugyanis erre a kérdésre is vonatkozik.

A Pp. 9. §. első bek. értelmében a tanúskodási kötelezettség kiterjed mindenkire, *kivéve a területenkivülieket*. A Pp. 9. §. első bekezdésének a területenkivüliekre csak ebben a vonatkozásban lehet hatálya. De nem általában, s különösen, mint már kiemeltem, nem érinti felperesi minőségüket. A területenkivüliek tanúként egyáltalában ki nem hallgathatók. Tőlük vagy diplomáciai úton kell kieszközölni a megfelelő nyilatkozatot, vagy pedig őket direkte felhívni írásbeli nyilatkozattételre. Azonban a magyar bíróság őket maga elé tanúként nem idézheti.

Ebből tehát látható, hogy a személyi uralom szempontjából különbséget kell tenni a különböző szerepek szerint, felperesi és alperesi minőség és végül a tanú szerepe között, mert aszerint más és más a megoldás.

Ennél a kérdésnél még azt óhajtanám kifejteni, hogy attól a kérdéstől, hogy kikre terjed ki a magyar polgári perjog uralma, jól meg kell különböztetni, azt a, nézetem szerint, már alárendeltbb jelentőségű kérdést, hogy kik azok, akikre kiterjed, illetve nem terjed ki a Pp.-nek és az *életbeléptető törvénynek az uralma*. Mert hiszen valakire kiterjedhet a magyar polgári perjog uralma, de a Pp. és az Ét. hatálya rá nézve mégsem terjed ki. Ilyenek pl. akik a főudvarnagyi bírászkodás alá tartoznak. Az ilyenek sok tekintetben nem állanak a Pp. és Ét. uralma alatt, hanem azokra a főudvarnagyi bírászkodásról szóló törvény rendelkezései irányadók. De van még több más eset is. Így a katonai bírászkodás alatt álló egyénekre nézve egyik-másik vonatkozásban a Pp. nem nyer alkalmazást. De ez nem a

személyi uralom kérdése, itt tisztán csak arról van szó, vajjon a jognak melyik forrása nyer alkalmazást.

III. Területi uralom.

Most pedig áttérek a mi harmadik kérdésünkre: a területi uralom megvilágítására.

A kérdés az volna, hogy melyik az a terület, amelyre a magyar polgári perjog — és itt megint perjogot mondok, nem perrendet, vagy életbeléptető törvényt — uralma kiterjed?

A válasz az: *a magyar állam egész területe. Nincs a magyar állam területének egyetlenegy részecskéje sem, amelyre a magyar polgári perjog ki nem terjedne.* Nem terjed ki azonban a magyar polgári perjog a külföldre. De nem kell azt hinnni, hogy ez a szabály kivétel nélkül áll, mert igenis előfordul, hogy a magyar polgári perjog uralma kiterjed a külföldre is. Értem ezalatt a *konzuli bíraskodás* területét és csakis ezt. A magyar polgári perjog uralma az illető területekre a magyar állam bírói fennhatóságánál fogva terjed ki, természetesen az illető területek szuverénjeivel kötött szerződés alapján.

Nem lehet azonban erről szó azokban az esetekben, midőn valamely külföldi állam a nemzetközi jog szabályai értelmében alkalmazza a magyar jogot. Pl. mikor az osztrák bíróságok a hatáskört és illetékességet szabályozó Jurisdictionsnorm jól ismert 101. §-a alapján alkalmazzák a Trt. 35. §-ának második bekezdését a könyvviteli illetékességről, akkor a magyar polgári perjog ugyan alkalmaztatik külföldön, de nem mint magyar perjog, hanem mint az ő joguk alkatrésze.

A külföldi vonatkozásokkal most nem foglalkozom. Áll a tétel, hogy a magyar polgári perjog uralma kiterjed a magyar állam területének minden részére. Ügyelnünk kell azonban arra, hogy a magyar állam területe a polgári perjog szempontjából *nem egységes* terület. Nevezetesen különbséget kell tenni először a magyar állam egész területe, továbbá a magyar állam területe között Horvát-Szlavon Dalmátországok nélkül és végül figyelembe kell vennünk még külön Horvát-Szlavon-Dalmátországokat.

Nézzük az elsőt. Olyan perjogi anyag, amely a magyar állam egész területére terjedne ki, aránylag kevés van, mert —

mint köztudomású — az 1868 : XXX. t.-c. 48. §-a értelmében a Társországok igen tág körű igazságszolgáltatási autonómiával bírnak. Mindazonáltal ilyen anyag mégis van. Ilyen anyag nevezetesen a *tengerészeti jog*, továbbá a *védjegy és szabadalmi jog*, valamint a *főudvarnagyi bíraskodás*. Tehát van joganyag, amely tekintetében a magyar állam egész területére vonatkozó egységes perjog érvényesül. Ez azonban inkább csak kivételes.

Ami már most a másik csoportot illeti, t. i. a magyar állam egész területét Horvát-Szlavon-Dalmátországok nélkül, ez a szabálykenti eset és mi mindig ezt tartjuk szem előtt, valahányszor a mi polgári perjogi intézményeinkről beszélünk.

Horvát-Szlavon-Dalmátországok perjoga szintén magyar perjog, csak hogy annak a jogot fakasztó tényezői mások, legalább részben, és az eljárási szabályok is mások. Azonban ez is magyar polgári perjog, mert hiszen lehetetlenség volna, hogy ezen a területen más érvényesülhessen, mint a magyar állam igazságszolgáltatási fennhatósága. Ezt mindig magától értetődőnek találtam, mindazonáltal ez a felfogás itt-ott mégis elhomályosul. A közelmúltban történt meg, hogy egyik felsőbb bíróságunk azt a kijelentést tette, hogy Horvátország — csak így nevezte — az igazságszolgáltatás szempontjából nem tekinthető magyar jogterületnek; és végzését — mert az volt — a legfelsőbb bíróság még helyben is hagyta. Én meg vagyok győződve arról, hogy ez inkább csak elnézés volt, mert lehetetlenségnek tartom, hogy a magyar bíróság, ha a dolgot jól átgondolja, ezt a tételt kimondja. Mégis nagyon kíváncsi vagyok tartanám, hogy hasonló kijelentések még mellékesen se essenek meg, mert az állami egység szempontjából rendkívül fontos, hogy a magyar bíróságok ilyen téves nézetek elterjedésére tápot ne nyújtsanak.

Látjuk tehát, hogy az a joganyag, amellyel foglalkozunk, túlnyomó részében nem terjed ki Horvát-Szlavon-Dalmátországokra, hanem csak az ország többi részére.

Röviden még csak *Fiumét* akarom érinteni. A fiumei terület egészen hozzátartozik az anyaország területéhez. Mindazonáltal — eddig is az volt a gyakorlat — az Ét. 107. §-a Fiume területére nézve tesz valamelyes eltérő rendelkezéseket, t. i. felhatalmazást ad arra, hogy ezen a területen kormányhatósági úton a megfelelőeknek látszó módosításokkal léptetessék ha-

tályba az új polgári perrend. Ennek következtében, és csak az említett határok közt, Fiume bizonyos tekintetben szintén külön jogterület.

Az É.t. 2. §-a kimondja, hogy a Pp.-nak és a jelen törvénynek — t. i. az É.t.-nek — hatálya kiterjed a magyar állam egész területére, Horvát-Szlavon-Dalmátországot kivéve. Ha e rendelkezés nem is vétetett volna fel, tudtuk volna, hogy mi a jogállapot, mert az a kérdés, hogy a mi igazságszolgáltatási törvényeink mely területre terjednek ki, már régen tisztázott kérdés. És én magam részéről épen azt tartanám kívánatosnak, hogy mi minden egyes alkalommal ilyen kijelentéseket ne tegyünk. Jobb beérni avval, ami az e tárgyban már régen megalkotott alaptörvényben ugyanis benne van. Ez a törvény bennünket amúgy is kellőképp tájékoztat.

Más oldalról ennek a 2. §-nak rendelkezése olyan általánosságban, mint a hogyan ki van mondva, nem is áll, mert hiszen a tengerjogi kérdések tekintetében bizonyos módosításokkal a Pp. alkalmazandó azon az autonóm területen is.

Attól a kérdéstől, amellyel Önök előtt foglalkoztam, jól meg kell különböztetnünk egy más kérdést, amelyet most óhajtanék röviden kifejteni és ez az a kérdés, hogy a maga hatályosságának területén való bíraskodás szempontjából mennyiben tesz a Pp. bizonyos rendelkezéseket olyan területre való tekintettel, amelyre hatálya nem terjed ki. Mert a törvénynek sokszor kell rendelkezéseket tenni olyan területre való vonatkozással is, amelyre hatálya ki nem terjed, nevezetesen a külföldre való tekintettel. Ilyen rendelkezések vannak természetesen az új Pp.-ban is.

Jól kell azonban ügyelnünk, mert az új Pp. nemcsak a külfölddel szemben tesz bizonyos rendelkezéseket, hanem azon terület szempontjából is, amelyre az ő hatálya nem terjed ki, tehát a belföldnek azon része tekintetében is, amelyre a törvény uralma nem terjed ki.

A Pp. 789. §-ában a közjognak teljesen megfelelően állapítja meg, hogy mi tekintendő külföldnek és mi belföldnek. Ez egészen megfelelő. Mindazonáltal nagyon vigyáznunk kell, mert a törvény sok kérdésben általában a Pp. hatályosságán kívül eső területekről rendelkezvén, a belföld egy részét a külföld-

del közös rendelkezések alá vonja. Pl. sok esetben más illetékeségi okot állapít meg, ha az alperesnek a Pp. hatályossági területén van a lakóhelye és így az állam területének egy részét teljesen ekviparálja a külfölddel. Pl. Pp. 20. §., 29. §. 2. bek., 31. §., 45. §. stb. Bár e rendelkezések még nem azt jelentik, hogy ez a terület úgy tekintendő, mint külföld, mindazonáltal a dologban mégis némileg zavarólag hat az, hogy a törvény — és ezt célszerű lett volna lehetőleg elkerülni — a belföld egyes részeit olykor a külfölddel egyenlő szempont alá vonja.

Más oldalról pedig, a Pp. nem vevén kellően figyelembe Horvát-Szlavon-Dalmátországek igazságszolgáltatási önkormányzatát, az ő területükre nézve is tesz rendelkezéseket, aminek természetesen semmi gyakorlati jelentősége nem lehet. Például szolgáljon erre a Pp. 20. §-a, de különösen is tanulságos a pertársaságról szóló 77. §. második bekezdése.

IV. Jogsegély.

Most pedig áttérek utolsó kérdésünkre, a jogsegély kérdésére.

A jogsegély szorosan összefügg a hatáskörrel és az illetékeséggel. A bíróság akkor vesz igénybe jogsegélyt, amikor egy bizonyos cselekmény elvégzésére nincs hatásköre vagy nincs illetékesége. Mert ha van hatásköre és ha van illetékesége, akkor magától értetődőleg a jogsegélyre nincs szükség; az illető cselekményt a bíróság maga végezheti el. A törvény éppen ezért, hogy a hatáskör és illetékeség hiányának okából az igazságszolgáltatás fenn ne akadjon, el is rendeli, hogy az a bíróság, amelynek az illető cselekményre hatásköre vagy illetékesége van, a bíróság megkeresésének eleget tenni köteles.

Ha mi a törvényt nézzük, akkor azt a megfigyelést tehetjük, hogy a törvény a jogsegély, illetve a megkeresés fogalmánál nem a jogsegély ezen fogalmából indul ki. A törvény más esetekben is enged megkeresést, mint az az előbb kifejtett fogalmi meghatározásból folynék, helyesebben, más eseteket is szabályoz a jogsegély felirata alatt. Egyébiránt ez a fejezet a törvényben nincs is jól elhelyezve. A jogsegélyről nem a hatáskör és az illetékeség közt, hanem a kettő után kellett volna rendelkezni, természetesen csak így jutott volna kellő kifejezésre.

A törvény szerint nemcsak hatáskör vagy illetékesség hiánya esetén van helye jogsegélynek, illetve megkeresésnek, hanem akkor is, midőn a bíróságnak az illető cselekmény elvégzésére volna ugyan hatásköre vagy illetékessége, de mégis célszerűségi okokból jónak látszik a cselekmény elvégzése céljából más bírósághoz fordulni. Ez a kifejtés első tekintetre talán mesterséges elméletnek látszik, de tisztelt hallgatóságom meggyőződhetik arról, hogy a törvény rendelkezéseinek megértése végett erre a megkülönböztetésre nekünk szükségünk van, mert csak így tudjuk kellőképp megérteni a törvény 13. és köv. §§-t.

A törvény értelmében a bíróságoknak bizonyos esetekben köteleességük, más esetekben pedig joguk megkereséssel élni.

Köteleességük akkor, ha a cselekmény más bíróság területén végzendő el, tehát a bíróságnak nincs illetékessége. Azonban e szabály nincs keresztülvive, mert annak ellenére bizonyos esetekben a bíróságnak nem szabad, illetve nem kell megkeresnie, nevezetesen nem szabad megkeresnie akkor, midőn neki az illető cselekményt a saját székhelyén kell végeznie. Első tekintetre kissé visszásnak látszik, hogy hogyan lehetséges, hogy a bíróság székhelyén végezzen cselekményt és a székhelye mégsem az ő területe. Ez könnyen érthető a pestvidéki törvényszéknél, amelynek másutt van a székhelye, mint ahol a területe van. Itt visszás dolog volna, hogyha a bíróság a saját székhelyén végzendő cselekmény fogantatása céljából kénytelen volna más bírósághoz fordulni. Ilyenkör nem is szabad neki más bírósághoz fordulnia, hanem a cselekményt magának kell elvégeznie. Ez az egyik kivétel. A másik kivétel — és ez már nem parancsoló, hanem megengedő rendelkezés — ha t. i. az illető cselekmény a bíróság területének határára volna elvégzendő, vagy pedig hogyha egyéb ok forog fenn, sürgősség, vagy az ügy alapos elbírálása kívánja ezt így, a bíróság saját területén kívül is fogantathat perbeli cselekményeket. Ez azonban nem parancsoló, hanem megengedő. Ezen az alapon állítottam, hogy az új Pp. szélesebb körben engedi meg az idegen területen való cselekvést, mint ahogy ezt a jelen jog megengedi és nézetem szerint az új Pp. egészen helyesen cselekszik, mert a hatásköri és illetékességi normákat mégsem mutatkozik célszerűnek túlságig vinni.

Az én tételtem az volt, hogy ha a bíróság idegen területen végeztet perbeli cselekményt, akkor megkereséssel van dolgunk, kivéve a már fentebb említett kivételeket. Tehát e tekintetben a törvény rendelkezése teljesen egybevág azokkal a fogalmi meghatározásokkal, amelyeket fentebb a jogsegély tekintetében nyújtottam. Azonban vannak esetek, és itt terjed már túl a törvény a fogalmi meghatározáson, amelyekben meg van a hatáskör, illetve az illetékesség és a bíróság mégis megkereséshez fordulhat. Nevezetesen kimondja a 13. §. 3. bekezdése, hogy a törvényszék és felsőbb bíróság székhelyükön kívül megkeresés útján is fogantathatnak bírói cselekményeket, vagyis a bíróság saját területén ugyan, de saját székhelyén kívül fogantathat perbeli cselekményeket más bíróság által, habár neki annak elvégzésére illetékessége van is. Vagyis látható a 12. §. szerkezetéből, hogy az nem alkalmazkodik mereven azokhoz a fogalmi meghatározásokhoz, amelyeket fentebb nyújtottam, hanem a jogsegély, ill. megkeresés körét tágabban állapítja meg, mint a fogalom kíváná. Ilyenkör helyes fogalmak szerint nem jogsegélyről, hanem kiküldött bíró alkalmazásáról van szó. Kiküldött bíróként t. i. a bíróság nemcsak valamely tagját, hanem a neki alárendelt bíróságot is alkalmazhatja. A kiküldés lényege az, hogy a bíróság saját területén járjon el, ez pedig kiküldés is megvan.

Megvallom, hogy míg ezt nem értettem át teljesen, addig a §§-ok rám nézve mindig zavarólag hatottak, csak mióta a törvény álláspontja előttem egészen világos, vagyok abban a helyzetben, hogy bizonyos könnyűséggel tudom e kérdéseket kezelni.

A jogsegély további kérdése: kihez kell fordulni jogsegélyért? A választ erre megadja a Pp. 14. §-ának első bekezdése, midőn kimondja, hogy ahhoz a járásbírósághoz, amelynek területén a cselekmény teljesítendő. Rendkívül helyes rendelkezés, hogy a járásbíróság legyen az, amely a megkereséseket teljesítse. Azonban az új Pp. ez alól is tesz kivételt, midőn kimondja, hogy amennyiben felsőbb bíróság jár el, megkeresheti a perben eljáró alsóbíróságot. Itt is találkozunk a jogsegély tágabbkörű fogalmával, hogy amennyiben nem a szorosabb értelemben vett jogsegélyről van szó, hanem a tágabbról, akkor a járásbírósághoz való fordulás nem kötelező, hanem a cselekmény végzésére

igénybeveheti azt az alsóbíróságot, nem éppen járásbíróságot, lehet törvényszék is, amely a perben eljár.

Magától értetődőleg a megkeresett bíróság a megkeresésnek eleget tenni köteles. Erről most bővebben szólni nem akarok.

Némileg bővebb megvilágítást igényel a Pp. 17. §-a, mert ez egészen új intézményt kíván meghonosítani jogunkban. E szakasz arról rendelkezik, hogy ha a megkeresett bíróság a megkeresés teljesítését megtagadja, vagy nem úgy fogantatosítja, mint ahogy azt a törvény értelmében tennie kellett volna, akkor a *kir. táblához lehet fordulni orvoslásért*, még pedig a megkeresett bíróság szerint illetékes *kir. táblához*. Ha pedig ez a *kir. ítélőtábla* nem közös bírósága a megkereső és megkeresett bíróságnak, akkor a *kir. ítélőtábla* döntése ellen a *kir. Kuriához* lehet még fordulni. Ennél a dolognál szíves figyelmüket arra kívánom felhívni, hogy itt a törvény a 4. §-ban megállapított hierarchiához nem alkalmazkodik. A 4. §-ban a járásbíróság felsőbbbírósága a törvényszék, és a fenti esetben mégis a felfolyamodás nem a törvényszékhez megy, hanem mindig közvetlenül a *kir. táblához*. A törvény e rendelkezését, amely a megkeresésnek bizonyos erősebb alapot nyújt, a magam részéről csak helyeselhetem.

En előttem csak egy dolog látszik némileg túlzásnak, t. i. hogy a felsőbb bíróság, mondjuk a *kir. tábla* vagy törvényszék, mint felelbiteli bíróság a 14. §. 2. bek. értelmében megkeresi a perben eljáró alsóbb bíróságot, tehát a tábla a törvényszéket, a törvényszék a járásbíróságot és utasítja őt valamely cselekmény elvégzésére, pl. bizonyítás felvételére. Ha a megkeresett bíróság a megkeresés teljesítését megtagadja, akkor a 17. §. értelmében a perben eljáró felsőbb bíróságnak, mondjuk a törvényszéknek nem lehet saját magának intézkednie és szorítania az engedetlen alsóbíróságot arra, hogy a megkeresést fogantatosítsa, hanem a királyi táblához kell fordulnia. Ez némileg zavaró. En azt hiszem, hogy ha előfordulna, de valószínűleg nem fog előfordulni, úgy a bíróságok közt fennálló hierarchikus viszonyra e rendelkezés zavarólag hatna.

Fejtegetéseimben kizárólag a belföldi jogsegélyről beszéltem; most igen röviden a *nemzetközi jogsegélyt* kívánám érinteni.

A nemzetközi jogsegély szempontjából előbb a törvény technikájára nézve óhajtának egy-két megjegyzést tenni. A törvény 18. és köv. szakaszai rendelkeznek a belföldi jogsegélyről és egyebet, mint amit már kifejtettem, nem tartanak szem előtt. Nevezetesen szem előtt tartják, hogy az egyik bíróságnak szükség van a másik bíróság részéről valamely cselekményre. E §§: előírják a módját is annak, hogy mikép kell a cselekményt fogantatosítani.

A nemzetközi jogsegélynél a törvény a dolognak már nemcsak ezt az oldalát szabályozza, hanem a másik részét is. Nevezetesen a törvénynek először is rendelkezései vannak a tekintetben, hogy miképen kell eljárni, ha külföldi bíróság megkeresi a belföldi bíróságot és másodszor (18. §.), ha a belföldi bíróság a külföldi bíróságot keresi meg.

A törvény a jogsegélynek mindakét vonatkozását szabályozza a nemzetközi jogsegélynél, amire ott, ahol csak a belföldi jogsegélyről van szó, szükség nincs.

Ha a külföldi bíróság keresi meg a magyar bíróságot jogsegélyért, akkor a törvény álláspontja a következő.

Amennyiben más jogforrások nincsenek, pl. a hágai nemzetközi egyezmény, abban az esetben a belföldi bíróságnak a jogsegélyt nyújtania épúgy kell, mintha belföldi bíróság megkereséséről volna szó, azonban bizonyos megszorításokkal, nevezetesen a viszonyosság feltétele mellett. A törvény ezt így felállítván, a részletekben bizonyos rendelkezéseket tesz, amelyeket most nem óhajtok tárgyalni.

Itt még csak az orvoslás kérdését akarom megvilágítani. Ha a belföldi bíróság a külföldi bíróság megkeresését nem teljesíti, vagy nem teljesíti szabályosan, akkor a *külföldi bíróságnak, illetőleg megfelelő külföldi hatóságnak szintén módjában áll a belföldi bíróság felettes kir. ítélőtáblájához orvoslásért folyamodni*.

Igen jellemző, hogy a törvény azt az orvoslást, amelyet a belföldi jogsegély megtagadása esetén nyújt, megadja a külföldi bíróságnak is. Ez kétségkívül igen fontos rendelkezése a mi törvényünknek, amely ekként hivatva van biztosítani azt, hogy a belföldi bíróságok a külföldi bíróságok részére a jogsegélyt tényleg szabályszerűen nyujtsák is.

E részben még a törvény következő rendelkezésére hívham

tom fel figyelmüket. Amennyiben a külföldi bíróság a belföldit az iránt keresi meg, hogy a jogsegély tekintetében bizonyos különös eljárást kövessen, a belföldi bíróság ezt köteles teljesíteni, amennyiben e kívánság belföldi tiltó törvénybe nem ütközik. Pl. a mi jogunk értelmében a tanut kihallgatása után esketik meg. Vannak jogrendszerek, ahol a kihallgatás előtt. Tegyük fel, hogy a külföldi bíróság sulyt fektet arra, hogy a kihallgatandó tanu előbb eskettessék meg és ezt kéri is. Én nem látnék akadályt abban, hogy a magyar bíróság a külföldi bíróság ez óhajításának eleget ne tehesen.

Nézzük a dolog másik oldalát. A belföldi bíróság keresi meg a külföldit jogsegélyért. Itt is áll az, hogy irányadó a nemzetközi megállapodás. Közbevetőleg jelzem, hogy az 1909 : XIV. t.-cikkbe foglalt hágai nemzetközi egyezményben igen jó és kimerítően szabályozott szerződésünk van, sőt mi több, ehhez a szerződéshez van egy rendkívül nagy gonddal és alaposággal szerkesztett végrehajtó miniszteri rendelet is, amelyet bátran lehet a nemzetközi jogsegély valóságos kódexszének nevezni úgy, hogy e tekintetben a mi joganyagunk eléggé tiszta.

Rátérve a kérdésre, első sorban irányadó a nemzetközi megállapodás. Ha nemzetközi megállapodás nincs, akkor a külföldi állam az ő szuverénitásától kifolyólag maga szabja meg azokat a feltételeket, amelyek mellett nekünk jogsegélyt hajlandó nyújtani. Ha a külföldi állam velünk szemben nagyon rigorózus lenne, pl. nem gyakorolná kellőképpen a viszonosságot, akkor a megkereső bíróságnak kötelessége az igazságügy-miniszternek erről azonnal jelentést tenni, hogy a megfelelő módon ez eljárással szemben orvoslást szerezzen.

Mielőtt fejtegetéseim legvégére érnék, röviden arra akar-nám szíves figyelmüket felhívni, hogy a nemzetközi jogsegély tekintetében jelenleg még a végzendő cselekmény természete szerint egészen különböző álláspontot foglalnak el a különböző törvényhozások.

Ha t. i. csak arról van szó, hogy a belföldi bíróság a külföldi bíróság számára a per instrukciójához megkívántató cselekményeket végezzen (kézbesítés, bizonyításfelvétel stb.), úgy az államok egymással szemben a legmesszebbmenő készséget tanúsítják, ha azonban nem erről van szó, hanem a külföldön

hozott *ítéletek végrehajtásáról*, akkor a törvényhozások mintha megfeledeznének előbbi álláspontjukról. Legtöbbje a lehető legmerevebb elzárkózás álláspontjára helyezkedik. Vannak törvényhozások, amelyek szerződés esetén kívül nem is hajtanak végre külföldi ítéletet. Itt van pl. maga Németalföld, az az ország, amely a nemzetközi reformmozgalom terén az államok élén van, továbbá Oroszország stb. Más államok az ügyek újból való felülbírálásába bocsátkoznak, ami jóformán annyi, mintha nem is hajtanák végre az ítéletet. Vannak ismét más államok, amelyek liberálisabb álláspontot foglalnak el és ezek közé tartozik a mi országunk is, melyek elvileg arra az álláspontra helyezkednek, hogy a külföldi ítéletet elismerik, nevezetesen végrehajtják belföldön, azonban csak a törvényben megállapított szigorú feltételek mellett és ilyen szigorú feltételeket tartalmaz az új Pp. 414. §-a is. Ezt csak jelzem annak megvilágítására, hogy a magyar jog álláspontja is kétfelé ágazódik el, mint a többi jogoké. A magyar jog is a legteljesebb mértékben követi azt a felfogást, amelyet a külföldi kulturállamok követnek, hogy a külföldi bíróságoknak az igazság kiderítésére irányuló tevékenységét tőle telhetőleg előmozdítja. Mindenesetre igen örvendetes jelenség, hogy a mi jogunk ebben a kérdésben a többi kulturállamok álláspontjára helyezkedett és azokkal szinte versenyezve tesz rendelkezéseket a per instrukcióját illető jogsegély előmozdítására nézve. Ez rendkívül örvendetes és e megnyugtató jelenség tudatában fejezhetjük be a mai alkalommal tanulmányunkat. Reméljük, hogy bekövetkezik oly idő is, midőn az államok az ítéletek végrehajtása elől sem fognak elzárkózni. Ez a kölcsönös bizalom oly magas fokát jelenti, amelyért még sokat kell küzdeni.

II.

Bíróságok.

Irta és a Magyar Jogászegylet 1918. évi december 10-iki ülésén előadta :
Dr. Térfi Gyula, miniszteri tanácsos.

Igen t. Uraim!

A Pp. mielőtt a perbeli eljárást szabályozná, a per személyeivel foglalkozik, t. i. a bírósággal és a felekkel. A bírósá-

gokról szóló első címbe — amely mai előadásunk tárgya — szól a bírói hatáskörrel, a bírói illetékességről, e kettő közét ékelve a jogsegélyt, azután a bíróságok belső szervezetéről, végre a bírósági személyek kizárásáról. A Pp.-nak ez az első címe nem szabályozza kimerítően sem a hatáskört, sem az illetékességet, sem a bíróságok szervezetét. Hatásköri és illetékességi szabályt a Pp. későbbi helyein, főként a különös eljárásokban és az életbeléptetési törvényben, szervezeti szabályt az életbeléptetési törvényben és több más törvényben sokat találunk.

A bírói hatáskör.

Az 1868 : LIV. t.-c. a hatáskört nem említi, csak az illetékességről beszél, de ezalatt sokszor a hatáskört érti, amint-hogy többen a hatáskört tárgyi illetékességnek, az illetékességet pedig helyi, területi v. személyi illetékességnek nevezik. A törvénynek ez a nem szabatos elnevezése volt az oka annak, hogy ezt a két különböző fogalmat sokáig összezavarták; még a S. E. is illetékesség kifejezést használ a hatáskör jelzésére is. Pedig a helyes megkülönböztetés fontos, mert a két fogalomnak a peres eljárásban nem egyforma a jelentősége.

Nem bocsátkozom annak a magyarázatába, hogy mi a hatáskör, mi az illetékesség, csak rámutatok arra, hogy a Pp. a helyes megkülönböztetést már azzal is kifejezi, hogy külön fejezetben szól a bírói hatáskörrel és külön fejezetben az illetékességről.

I. A Pp. hatásköri fejezete: 1. meghatározza a járásbíróság és a törvényszék hatáskörét; 2. meghatározza, hogy miképen kell megállapítani és kiszámítani a hatáskör alapjául szolgáló értéket, végre 3. szabályozza a hatáskörnek vagy a hatáskör hiányának figyelembevételét.

1. A Pp.-nak a hatáskörök megszabásában uralkodó elve a *járásbíróság* mostani hatáskörének nagymértékű kiszélesítése. A törvény a vagyoni pereket két alapon utalja járásbíróság hatáskörébe, az egyik alap a per tárgyának az értéke, a másik az értékre tekintet nélkül a pernek a minősége. A járásbíróági hatáskört kiszélesítő irányzat mind a két alapon érvényesül.

A Pp. ugyanis: a) a járásbíróági értékhatárt nagy mér-

tékben felemeli; b) a hatáskört az értékhatáron belül minden vagyoni perre kiterjeszti; c) az értékre tekintet nélkül járásbíróági hatáskörbe tartozó ügyek körét kitérít, viszont az értékre tekintet nélkül törvényszéki hatáskörbe tartozó ügyek körét megszorítja.

a) Az újabb jogfejlődés következtében a *járásbíróági értékhatár* emelése felé törekszik; az 1868 : LIV. t.-c. 93. §-a 300 frtüg, az 1881 : LIX. t.-c. 13. §-a 500 forintig állapította meg a sommás bírói hatáskört, az 1893 : XVIII. t.-c. 1. §-a meghagyta az 500 frtot, 1000 koronát, de a dologi, örökösödési stb. pereket is sommás eljárás alá vonta 400 koronáig, az 1907 : XVII. t.-c. 1. §-a ezeket a pereket is 1000 koronáig utasította sommás eljárásra, a Pp. 1902. évi javaslata ezt az értékhatárt megtartotta, de már az 1907. évi javaslat és az akkori igazságügyi bizottság 2500 koronára, az 1910. évi javaslat pedig 3000 koronára emelte fel, az 1910. évi igazságügyi bizottság végre hosszabb vita után 2500 koronában állapította meg és így került a törvénybe is.

E szerint tehát az értékre tekintettel járásbíróság hatáskörébe azok a perek tartoznak, amelyek tárgyának értéke 2500 koronát nem halad meg, feltéve, hogy a per tekintet nélkül az értékre, törvényszéki hatáskörbe nincs utasítva és értékét tekintve községi bíróság hatáskörébe nem tartozik.

Az értékhatárnak ez a jelentékeny emelése több oldalról erős ellenzéssel találkozott. A felől nincs kétség, hogy a vagyoni perekben előforduló jogviszonyok nem függenek a per tárgyának értékétől; jobbra ugyanazokat a jogviszonyokat kell a nagyobb értékű perekben is megbírálani, amelyek a kisebb értékű per tárgyát teszik; sokszor kis perben is bonyolult tényállású nehéz jogkérdést kell eldönteni, viszont vannak tiszta és könnyű nagy értékű perek. Az értékhatár megállapításában tehát, hogy milyen összegig terjedjen a j. értékhatára, nincs irányadó perjogi szempont, az a politikai célszerűség kérdése. A legnagyobb tarkaságot láttuk ezen a téren. A német perrendtartásban 600 márka, az osztrák jogban 1000 korona, Franciaországban 600 frank az egyes bírói értékhatára; a mi igazságügyi bizottságunkban 1000 koronát, 1500 koronát, 2000

koronát, 3000 koronát, 5000 koronát ajánlottak és így lett 2500 korona.

Döntő volt az értékhatár felemelésében a felsőbbíróságok tehermentesítésének szempontja: Azzal számolnunk kell, hogy a szóbeliség behozatala a törvényszékek elsőbírósági, de különösen az ítélőtáblák másodbírósági munkáját megszorítja. A Kúria is több időt fog eltölteni az ügyek feülvizsgálatai eimintésével annál az időnél, a mibe az ügyek mai előadása kerül, habár ez a különbség nem lesz oly nagy, mint az ítélőtáblák fellebbezési tárgyalásainál és arra is kell törekedni, hogy a Kúria a jogegység érdekében széles körben működhessék, amire a döntvényhozási jog újabb szabályozása módot nyújt és amire a mi több utolsó forumunk mellett nagy szükség is van. Az értékhatár felemelését tehát a szóbeliség teljes megvalósítása elengedhetetlenül szükségessé tette; azt a nagy szaporítást, amire a mai (1000 K) értékhatár mellett a törvényszéken, az ítélőtáblákon szükség lett volna, nem birtuk volna meg, viszont az értékhatár felemelésével a járásbíróságoknál előálló munkatöbblet úgy megoszlik a sok járásbíróság között, hogy az egyes járásbíróságoknál nem eredményez számba vehető többletet, kivéve a bpesti s a nagyobb központi járásbíróságoknál.

A másik szintén komoly aggodalom abban a tekintetben merült fel a járásbírósági érték felemelése ellen, hogy megnyugvással lehet-e bocsátani a felemelt értékhatár mellett várható nagyobb pereket annak a birói karnak az ítélkezése alá, amelynek jelentékeny részét albírák alkotják.

Az indokolás is kiemeli, hogy igazságügyi statisztikai adataink szerint a járásbíróságok ítélkezése a felsőbbíróságok felülbírálatának világításában nem rosszabb, mint a törvényszékeké. A felek a járásbíróságok hatáskörét igen gyakran ki szokták kötni, ami azt mutatja, hogy megbíznak a járásbíróságok eleni bizalmatlanságot, annyiban alaposnak kell mégis elismernünk az aggodalmakat, hogy nem helyes dolog a járásbíróságoknál kezdő bírácoknak működni. Ebben az ügyben megfelelő szervezeti rendelkezésekről gondoskodik a törvény.

b) A Pp. a járásbíróságok hatáskörét a 2500 koronás ér-

tékhatáron belül minden vagyoni jogi perre, tehát az ingatlanra vonatkozó dologi jog iránti ú. n. birtokbírósági perekre, az 1868 : LIV. t.-c. 44. §-ában felsorolt telekkönyvi perekre és az örökösödési perekre is kiterjeszti. Minthogy a törvény azok közül a kereskedelmi és váltóperek közül, amelyeket a mai kereskedelmi és váltóeljárás általában törvényszék elé utasít, csak keveset sorol értékre tekintet nélkül a 2. §-ban törvényszéki hatáskörbe, ezután több olyan per, amely ma értékre tekintet nélkül a törvényszék hatáskörébe tartozik, járásbírósági hatáskörbe fog tartozni akkor, ha tárgyának értéke 2500 koronát nem halad meg; ilyenek különösen a váltókeresetek és a váltóviszkeresetek, a megtartás jogának érvényesítésére indított keresetek, váltóeljárásra tartozó ügyekből származó ügyvédi díjpercek, továbbá a kereskedelmi pereknek egész sora, pl. a kereskedelmi társaságok tagjainak a társasági viszonyból származó pererei, a részvénytársaság alapítói s az aláírók között ebből a viszonyból származó perek stb.

c) Az értékre tekintet nélkül járásbírósági hatáskörbe utasított pereknek két csoportjuk van; az egyik csoportban a felek kikötése a hatáskör alapja, a másikban pedig az ügy gyors elintézését kívánó minőségének törvényi figyelembevétele.

A Pp. jelentékenyen kiterjeszti azoknak a pereknek a körét is, amelyek értékre tekintet nélkül járásbírósági hatáskörbe tartoznak; kiterjeszti egyfelől azzal, hogy megkönnyíti a járásbírósági hatáskör kikötését, másfelől pedig azzal, hogy több pert, amely eddig csak az érték alapján tartozhatott járásbírósági hatáskörbe, értékre tekintet nélkül utasít oda.

A járásbírósági hatáskör kikötését első sorban azzal könnyíti meg a törvény, hogy azt bármely vagyoni jogi perre megengedi; az 1893 : XVIII. t.-c. 1. §-ának 5. a) pontja csak meghatározott összegben kötelezett készpénz vagy meghatározott mennyiségben kötelezett helyettesíthető ingóság iránt indított keresetre engedi meg a kikötést, az új törvény szerint ki lehet kötni a járásbíróság hatáskörét pl. nem helyettesíthető ingóság, továbbá ingatlanra vonatkozó dologi jog, ingatlan birtoka iránti, telekkönyvi előjegyzés igazolása iránti perre, örökösödési perre, a fent felsorolt kereskedelmi perekre, váltóperekre is. A mai jog a kikötést okiratban elvállalt kötelezettségen alapuló perekre

korlátozza, az új törvény megengedi azt szóval elvállalt kötelezettség alapján indított perekre és olyan perekre is, amelyeket nem a fél részéről külön elvállalt kötelezettség, hanem a törvény szerint terhelő kötelezettség alapján indítanak. Az, hogy a polgári pert más hatósági, pl. iparhatósági eljárásnak kell megelőznie, a járásbíróóság kikötését nem zárja ki, de a kikötés a törvényben megszabott előzetes eljárást nem teszi mellőzhetővé és csak akkor kerül alkalmazásra, ha az ügy a rendes bírósághoz jut.

A mai jog a kikötés érvényességéhez megkívánja, hogy a követelés létrejötte és mennyisége okirattal teljesen bizonyítva legyen. Ez a követelmény a gyakorlatban sok bonyodalomra, eltérő bírói határozatokra adott okot és a kikötés hatályosságát nagyon megnehezítette. Az új törvény ezt a követelményt is elejti, mihez képest most már kártérítési, építési stb. perekre is ki lehet kötni a járásbíróóság hatáskörét.

Azok a feltételek, amelyeket a kikötés érvényességéhez az új törvény is megkíván, a következők: tartalmi kellékek: 1. hogy a per vagyoni jogi per legyen és ne legyen értékre tekintet nélkül törvényszéki hatáskörbe utasítva; 2. hogy okiratban meg legyen határozva az a jogviszony, amelyből a per ered; alaki kellékek: 3. hogy a kikötés okirathoz legyen foglalva; 4. hogy a jogviszonyt meghatározó és a kikötést tartalmazó okirat vagy közokirat vagy teljes hiteltű magánokirat legyen.

Az okirat alakja szempontjából szigorúbb kelléket kíván a Pp. a kikötéshez, mint a mai jog; ma ugyanis az írni nem tudó fél kikötésre alkalmas okiratot állíthat ki úgy, ha az okiratot két előttemező tanú jelenlétében kézjegyével ellátja (1868: LIV. t.-c. 167. §. c) p.); a Pp. ellenben a kézjegynek tanúkkal előttemezésével nem elégzik meg, hanem bírói vagy közjegyzői hitelesítést kíván (317. §. 3. p.); de a kereskedő tanúk előttemezése nélkül is kiállíthatja a kikötést tartalmazó okiratot, ha szövegét nem is ő írta, mert a 317. §-ban meghatározott bizonyító ereje van az idegen kézzel írott magánokiratnak akkor is, ha bejegyzésre köteles kereskedő cégével alá van írva.

Lényeges újítása a Pp.-nak az, hogy az értékre tekintet nélkül járásbíróósági hatáskörbe utasítja kivétel nélkül a haszon-

bérleti pereket, az állatszavatossági pereket és a szolgálati szerződésből a munkaadó és a munkavállaló között keletkezett pereket. Mai eljárásunk szerint csak némely haszonbérleti per tartozik értékre tekintet nélkül járásbíróósági hatáskörbe, a szolgálati szerződésből felmerülő perekre és az állatszavatossági perekre pedig az értékhatár nyer alkalmazást. A sommás eljárás 1. §-ának a haszonbérleti pereket részletező felsorolása és aprólékos meghatározásai a gyakorlatban sok bonyodalomra és a gyors elintézését gátló hatásköri vitákra adnak alkalmat. Az egyszerűsítő módosítással a törvény hatásköri szabályainak áttekinthetősége és gyakorlati kezelhetősége csak nyerni fog. A haszonbérleti perek ép úgy, mint a bérleti perek, akkor is értékre tekintet nélkül járásbíróósági hatáskörbe tartoznak, ha a perben magának a bérleti vagy a haszonbérleti viszonyoknak a fennállása vitás, vagy ha a kereset kártérítésre irányul; ezt a gyakorlatban felmerült eltérő felfogásra tekintettel jónak látta az igazságügyi bizottság jelentésében kiemelni. A másik két csoportra nézve t. i. a szavatossági és a munkabérperekre nézve a gyorsaság és a minél kevesebb költség szempontja volt a döntő indok.

Míg az előadottak szerint a Pp. a járásbíróóság kizárólagos hatáskörébe több új peresoportot vett fel, addig kihagyta onnan a perek egy oly csoportját, amely eddig oda tartozott; kihagyta t. i. a járásbíróóság kizárólagos hatásköréből a három évnél nem régebb kamat stb. iránt indított pereket (1899: XVIII. t.-c. 1. §. 5. c) p.); a 2500 koronás értékhatár mellett az ily kamatok, életjáradéki stb. követelések legnagyobb részét ügyis járásbíróóság elé fognak tartozni.

Az értékre tekintet nélkül járásbíróósági hatáskörbe utasított több per ugyanaz a Pp.-ban, mint a mai eljárásunkban, t. i. bérleti perek, sommás visszahelyezési perek, használatra bocsátott ingatlan visszabocsátása iránti perek, az utas és a fogadós stb. közötti perek, az ideiglenes nőtartási és a házasságon kívüli nemzésből származó perek; nagyobb különbség csak abban van, hogy a nőtartási perekben megszűnik a házassági per bíróságának és a járásbíróóságnak ma konkurráló hatásköre és ha ily követelést házassági per folyamán érvényesítenek, kizárólag a házassági per bírósága, illetőleg sürgős esetekben ennek az elnöke fog eljárni (Pp. 674. §.):

Azokat a különös jogszabályokat, amelyek bizonyos pereket járásbírói hatáskörbe utasítanak, a Pp. nem érinti, amit az életbeléptetési törvény mond ki; mihez képest pl. az igényper, házközösségi örökösödési per, zárgondnoki díj és költség iránti per stb. ezután is kizárólag járásbírósnál indítandó meg.

Bővül a járásbírói hatásköre annál fogva is, hogy az okiratok megsemmisítése iránti eljárás, az intézetbe felvett személy elmebetegségének megállapítása iránti eljárás, amelyek eddig törvényszék elé tartoztak, ezután szintén járásbírói hatáskörbe fognak tartozni és különösen Budapesten, ahol több elmeógyógyintézet van és évenként sok száz elmebeteg kell megvizsgálni, az elmebetegség bírói megállapítása sok munkával fog járni, mert ezután a Ppé.* szabályai szerint nemcsak mint eddig, a magánintézetekbe, hanem az állami elmeógyógyintézetekbe felvett beteget is meg kell a bíróságnak vizsgálnia és minden vizsgálatot a helyszínen kell teljesítenie. A Ppé. szerint a telekkönyvi hatóság is egészen a járásbírói hatáskörre száll át (közbevetőleg megjegyzem, hogy azok a perek, amelyek eddig a telekkönyvi hatóság hatáskörébe tartoztak, ezután nem oda fognak tartozni, hanem a hatáskör általános szabályai szerint a járásbírói hatáskörhöz vagy a törvényszékhez).

Azokat a jogszabályokat, amelyek szerint magánjogi követelés érvényesítése külön bíróság, pl. a munkásbiztosítási választott bíróság vagy közigazgatási hatóság hatáskörébe tartozik, a Pp. nem érinti, amit az életbeléptetési törvény mond ki; tehát pl. eselédber, munkabérkövetelés stb. felől ezután is közigazgatási hatóság határoz. Megmarad a községi bíróság is, de 40 koronáról 50 koronára felemelt hatáskörrel és egyes eljárási eltérésekkel.

A törvényszéknek, még pedig mindegyik törvényszéknek hatáskörébe tartozik a Pp. szerint: 1. minden nem vagyoni per, különösen a házassági ügyek (639—641. s köv. §§.), a törvényességet megtámadó perek (XII. cím), a kiskorúság meghosszabbítási, gondnoksági s hasonló eljárások (702., 730. §§.), a holtnak nyilvánítási eljárás (725., 748. §§.), továbbá

* Ppé = a polgári perrendtartás életbeléptetéséről szóló 1912 : LIV. to.

2. azok a vagyoni perek, amelyek járásbírói hatáskörbe utasítva nincsenek, tehát a 2500 korona értéket meghaladó vagyoni perek, ha nincsenek értékre tekintet nélkül járásbírói hatáskörbe utasítva, ily értéken túl a váltómeghagyásos eljárás is; végre egyes oly vagyoni perek, amelyeket a törvény értékre tekintet nélkül törvényszéki hatáskörbe utasít. Az utóbbinak csoportját nagyon szűk körben szabja meg a törvény; ide tartoznak a hitbizományi perek, bírák, más köztisztviselők, óvatoló személyek vagy jogutódaik ellen hivatalos eljárásban okozott kár megfizetése iránt, továbbá az e személyek eljárásával okozott kár iránt az állam stb. ellen indított perek és a mai kereskedelmi pereknek mindössze három csoportja. Egyes törvényszékek hatásköre kiterjed ezenfelül a bányágyekre, a sommás visszahelyezési pereket kivéve (588. §.). A budapesti és a fiúmei törvényszéknek bizonyos ügyekre nézve külön hatáskörük van.

A mi a törvényszéki hatáskör szabályozásában legelőször szembeötlik, az a külön kereskedelmi és váltóbírói hatáskör megszüntetése és a mi ennek a megszüntetésnek az alapoka: a kereskedelmi ülnöki intézmény elejtése, következménye pedig a budapesti kereskedelmi és váltótörvényszék megszüntetése, amit az életbeléptetési törvény mond ki.

Azok közül a kereskedelmi perek közül, amelyek ma törvényszék elé tartoznak, a Pp. csak a céghasználatból származó pereket, a közkereseti vagy a betéti társaság feloszlása stb. végett indított, végre a részvénytársaság vagy a szövetséget közgyűlési határozatának megtámadása iránt indított perket utasítja értékre tekintet nélkül törvényszéki hatáskörbe, főleg azért, mert e perek tárgyának értékét nagyon nehéz lenne megállapítani. Amely ügyet külön törvény utasít értékre tekintet nélkül törvényszéki hatáskörbe, az ezután is törvényszék elé fog tartozni.

A törvényszék hatásköre úgy, mint ma, a Pp. szerint is abszolút és kényszerítő; a törvényszék csak a törvényben eléje utasított ügyben járhat el; a felek megállapodása nem viheti eléje az ügyet.

2. A Pp.-nak az érték megállapításáról szóló rendelkezései több tekintetben eltérnek a mai szabályoktól. Irányadó első

sorban a felperes részéről előadott érték, de nem feltétlenül. Ma csak akkor kerül a sor az érték bírói megállapítására, ha az alperes azt vitássá teszi (1892 : XVIII. t.-c. 4. §.), a Pp. szerint akkor sem irányadó a felperes előadta érték, ha az a köztudomással vagy a bíróság hivatalos tudomásával ellenkezik vagy egyébként valószínűtlennek mutatkozik; ha pl. egy háromemeletes ház tulajdona iránt indított perben az értéket a felperes 1000 koronában adja elő, ez nyilván ellenkezik a köztudomással. Ha a felperes részéről előadott értéket nem lehet alapul venni, a bíróság azt belátása szerint szabadon állapíthatja meg, a megállapítás eszközeit onnan veszi, ahol legkönnyebben kapja, nem köteles a felek ajánlotta bizonyításba bocsátkozni, hivatalból tudakozódhatik, szemlét tarthat, szakértőt hallgathat meg stb. Az értéket már a keresetlével elintézésekor, az idézés kibocsátása előtt meg kell állapítani; a felelővel szemponyjából jelentős értéket is — úgy mint ma — tisztába kell hozni, de nem szükséges azt határozott összegben megállapítani, hanem elég annak a megállapítása, hogy az érték 50, 100, (200), 500, 1000 vagy 2500 koronát meghalad-e vagy nem; a bírónak ez a megállapítása az érdemben szükségessé váló értékmegállapításnak természetesen nem praejudikál.

Az értékmegállapítás szempontjától igen fontos eltérés a mai jogtól az, hogy az ingatlanok a százszoros és a kétszázszoros adószámítás alapján történő értékelése elmarad és ha más adat nincs, ingatlan értékét hatósági adó- és becslési bizonyítvánnyal igazolt becsérték alapján kell megállapítani. Az értékkiszámítás mai módja ellen, amely a végrehajtási törvényből került a sommás eljárásba és az örökösödési eljárásba, már régóta általános az a panasz, hogy a törvény alapján kiszámított érték meg sem közelíti az ingatlan valóságos forgalmi értékét, hanem annak jóval alatta marad. A kérdés az új földadó- és házadótványok életbelépésével új stádiumba jutott; az adókulcsnak az új adótványokban történt leszállításával ugyanis kisebb lévén a földadó és a házadó évi összege, az adóösszeg alapján az eddigi szabályok szerint kiszámítandó érték még jobban eltávolodik az ingatlan valóságos forgalmi értékétől és alatta marad annak a minimális értéknek is, amely az illetéktörvény (1887 : XV. t.-c.) értelmében az ingatlan-

átruházási illeték kivetésének alapjául szolgál. Hogy ez mit jelent, arra nézve érdekes adatot nyújt a pénzügyminisztérium részéről az új illetéktörvényjavaslat alkalmából összeállított kimutatás, melyből kitűnik, hogy az eladott ingatlanok forgalmi értéke 406 millió koronával, vagyis 218,3 %-al nagyobb, mint a kiszabás alapjául szolgáló törvényes minimális érték; minthogy pedig a bírói érték még az illetékkiszabási minimális értéknél is kisebb, a forgalmi érték és a mai alapon kiszámított bírói érték között még nagyobb a különbség. Hogy a járásbírói értékhatár felemelésével a mai értékkiszámítási mód megmaradása esetében olyan nagy értékű ingatlanok felett ne bíraskodjék a járásbíró, amelyekre ezt a hatáskört kiterjeszteni nem célja a törvénynek: a mai értékkiszámítási módon változtatni kellett. A törvény ezt a változtatást rendeletre utalta s csak azt mondta ki, hogy a hatáskör szempontjából irányadó értéket hatósági adó- és becslési bizonyítvánnyal igazolt becsérték alapján kell megállapítani. A rendelet gondoskodik arról is, hogy a bizonyítványból ne csak a becsérték, hanem az értékkiszámítás alapja és módja is kitűnjék, hogy így a bíró és a felek a pénzügyi közeg bizonyítványának szabályszerűségét ellenőrizhessék.

A Pp. egyes, kétségesnek mutatkozó esetekben irányadó szabályokat állít fel arra, hogy mi legyen az értékkiszámítás közvetlen tárgya, nevezetesen tulajdoni, birtokperekben, szolgalmi, osztály, örökösödési, bérleti, tartási, életjáradéki, számadási perekben; ezek a szabályok általában megegyeznek a sommás eljárás 8. §-ával; új azonban a követelés biztosítását vagy zálogjogot tárgyazó perekre felállított az a szabály, hogy ilyen perben a követelés összege, ha pedig a zálog értéke kisebb, ez a kisebb érték irányadó.

Különösen a sommás eljárás első éveiben sokat vitatkoztak azon, hogy az igényper tárgyának értékét az igényelt ingók becsértéke vagy a követelés összege adja-e. A Pp. most az utóbbi időben általánossá vált azt a helyes gyakorlatot veszi törvénybe, hogy a kisebb érték az irányadó.

A Pp. szabályai itt nem kimerítőek, csak egyes eseteket szabályoznak; a végrehajtás megszüntetési per, a megajándékozott elleni per stb. tárgyának értékét ezután is a gyakorlat

fogja megállapítani, amely különben e perek nagy részére nézve már eddig is megállapodott.

A fővárosi bíróságoknál gyakran előfordult, hogy a felperes követelését *részekre osztva*, az egyes részeket külön-külön perli, nemcsak a járásbírósi hatáskör elérése végett, hanem néha talán költségszaporításért is. A bírói gyakorlat ingadozott abban a kérdésben, hogy ilyenkor mi a per tárgya: az egész követelés-e vagy csak a perelt rész. A törvény nem engedi meg, hogy a felperes a törvény hatásköri szabályain túltéve magát, az ellenfél sérelmére válassza meg a bíróságot, lehetetlenné tegye a fellebbvitelt vagy kieszközölje az előzetes végrehajthatóságot; ezért azt rendeli, hogy ha részkövetelést perelnek, az érték megállapításában a fennálló egész követelés értéke irányadó, a még le nem járt részletek azonban figyelmen kívül maradnak. Ha tehát a járásbírósi hatáskör már a keresetlevélből látja, hogy olyan követelés egy részét veszik keresetbe, amely egészében összeg szerint törvényszék elé tartozik a keresetlevelet hivatalból vissza fogja utasítani.

A *keresethalmazatra* a törvény azt a szabályt állítja fel, hogy ha egy vagy több személy ugyanabba a keresetlevélbe egy vagy több személy ellen több követelést foglal össze, az értéket általában össze kell számítani. Eszerint megtörténhetik, hogy a hitelező több követelést, amely külön-külön összege szerint járásbírósi hatáskörbe tartoznék, egybefoglalva törvényszék elé viszi; nem hiszem azonban, hogy a hitelező ezzel visszaéljen, neki inkább a gyorsabb járásbírósi eljárás van érdekében; netáni visszaélés ellen a költség megfelelő megállapításában lehet orvoslást keresni. Az érték összeszámításának ez a szabálya csak a keresetlevélben történt egyesítésre áll, de nem alkalmazható arra az esetre, amikor a bíróság egyesíti a pereket; ezek a perek az egyesítés után is külön perek maradnak és értéküknek nem az elsőbírósi, hanem már csak a fellebbviteli hatáskörre van befolyása, amiről a törvény külön rendelkezik akképen, hogy a legnagyobb értékű per tárgya irányadó (512. §.).

Külön szól a törvény a *viszontkereseti hatáskör*ről és ezt úgy szabályozza, hogy a törvényszék előtt egyébként a járásbírósi hatáskörébe tartozó viszontkeresetet is lehet

indítani, járásbírósi hatáskör előtt pedig — épen úgy, mint ma — olyan viszontkeresetet is lehet indítani, amely a követelés egész összegére tekintettel törvényszéki hatáskörbe tartoznék, de csak akkor, ha a viszontkeresettel érvényesített követelés beszámításra is alkalmas és ha a követelés összegének a felperes követelését meghaladó része járásbírósi hatáskörbe tartozik; a törvény tehát ily viszontkereset esetében csak a beszámításra alkalmas követelésnek a felperesi követelést meghaladó részét veszi hatáskör szempontjából figyelembe és ha ez a rész 2500 koronánál nem több, akkor a viszontkereset a járásbírósi hatáskör előtt indítható.

Ami az *értékelés időpontját* illeti, a törvény a keresetlevél beadása napján fennálló értéket veszi irányadónak, de nem is vehetne későbbi időpontot, mert a bíróság hatáskörét már a keresetlevél elintézésékor megvizsgálja és az értéket már ekkor meg kell állapítani. Az értéknek a per folyamában bekövetkezett változása: az érték csökkenése vagy emelkedése a hatáskört már nem érinti; ha pl. egy 280 korona értékű sorsjegy kiadása végett indítanak keresetet, a járásbírósi hatáskörön nem változtat az, ha a per folyamán a sorsjegyre 100.000 koronás nyereség esik. Nem így áll a dolog akkor, ha a per folyamában nem a per tárgyának az értéke, hanem maga a per tárgya változik meg; ha a felperes keresetét felemeli vagy leszállítja. A felemelésnek és a leszállításnak a pertárgy értékére befolyását nem egyformán rendezzi a Pp.: a kereset felemelésének van befolyása a pertárgy értékére, a kereset leszállításának nincs. Ha a felperes pl. 1000 koronára indított keresetét 3000 koronára felemeli, a járásbírósi hatáskör már nem lesz a perre hatásköre, a pert meg kell szüntetnie, mert különben a felperes a felemeléssel az alperes sérelmére önkényüleg változtathatna a törvény szabályain s alperest a fellebbviteli fórumok használatától is elzárhatná; ha az 500 koronára indított és 3000 koronára emelt kereset tárgyának értéke 500 korona maradna, a törvényszék másodfokú ítélete elleni fellebbvitel ki lenne zárva, holott különben 500 koronán túl nem ítélt a törvényszék véglegesen. Épen azért, mivel ez csak az ellenfélre sérelmes, a hatáskör hiányát ily esetben csak az alperes pergátló kifogására kell észlelni. A kereset leszállításának ellenben nincs befolyása az

értékre; ha a törvényszék előtt 3000 koronára indított keresetet 1000 koronára vagy akár 50 koronára leszállítják, a törvényszék nem fogja a pert hatáskör hiánya miatt megszüntetni, hanem tárgyal és ítél. A törvényszéki eljárás folytatása az ellenfélre nem sérelmes, még költségmegtérítést is kaphat, ha a felperes ok nélkül választotta a költségesebb törvényszéki eljárást; fonák dolog és fölösleges munkaszaporítás lenne, ha a teszallítás után áttenné a törvényszék az ítéletre már megérett ügyet a kisebb hatáskörű bírósághoz, esetleg a községi bírósághoz, amikor ő maga is nyomban meghozhatja ítéletét.

Az érték megállapításában a járulék a Pp. szerint sem számít. A mai jog is ezt mondja, de a gyakorlatban — különösen eleinte — sok zavart okozott azzal, hogy nem mondotta meg, mit kell járulék alatt érteni. A Pp. kimerítően, taxative meghatározza a járulékot; nem minden járulék, nem minden mellékkövetelés marad az érték szempontjából számításon kívül, hanem csak az, amit a 8. §. tüzetesen felsorol, t. i. a haszon — ideértve a kamatot és a gyümölcsöt is, — továbbá a kár és a költség; ellenben a dolog alkotó része, a növedék, a tartozék, a foglaló az érték szempontjából nem járulék. A mellékkövetésként követelt járulék akkor is számításon kívül marad, ha főkövetésként külön is lenne perelhető, valamint akkor is, ha magában véve meghaladja a hatáskör alapjául szolgáló értéket. A járulék azonban csak akkor nem számít, ha mellékkövetésként érvényesítik; ha maga a járulék a főkövetelés, akkor számít; pl. ha tőkét és a tőkének a kamatját perlik, a kamat járulék, de ha csak kamatot perelnek, a kamat összege főkövetelés, tehát nem járulék.

A most előadott értékmegállapítási szabályokat alkalmaztatja a törvény a fellebbezési és a felülvizsgálati értékre is, de két lényeges eltéréssel; az egyik az, hogy a fellebbezési értékre nemcsak a kereset felemelésének, hanem a kereset leszállításának is befolyása van, a leszállítás után fenmaradó érték az irányadó; a másik eltérés pedig az, hogy a járulékokat, ha magukban véve a hatáskör alapjául szolgáló értéket meghaladják, figyelembe kell venni; ha pl. 500 koronát érő ló kiadását és a jogellenes visszatartással okozott 520 korona kár megtérítését követelik, az ügyben felülvizsgálatnak lesz helye,

de ha a kár csak 500 korona, nincs helye felülvizsgálatnak, mert a járulék magában véve nem halad meg 500 koronát, összeszámításnak pedig nincs helye; a törvény itt azt tartotta szem előtt, hogy ha a magában, önállóan perelt összeg a felülvizsgálathoz jogot ad, akkor nem helyes a felet a fellebbeviteltől elzárni csak azért, mert ugyanazt a követelést más követeléssel összefüggésben érvényesítette.

8. A bírói hatáskör vizsgálatára vonatkozó szabályozásában abból indul ki a Pp., hogy a hatáskör szabályai a bírói hatalom gyakorolhatóságának mértékét határozzák meg, közjogi szabályok, fogalmilag abszolút jellegűek. Az következnek ebből, hogy a bíróság a hatáskörébe nem tartozó keresetet a hatáskör hiányának bármely okából köteles volna az eljárás folyamában bármikor, tehát még a felülvizsgálati eljárásban is hivatalból visszautasítani. Ezt az elvi felfogást azonban nem viszi a törvény szigorúan keresztül, hanem kimondva azt az általános szabályt, mely szerint a bíróság hatáskörét hivatalból veszi figyelembe, a gyakorlati szempontnak engedményeket tesz, elsősorban azzal, hogy csak magát a hatáskör kérdését vizsgálhatja, de a hatáskörnek vagy a hatáskör hiányának megállapítására előadott tényállítások valóságát rendszerint nem vizsgálhatja hivatalból. E tényállítások valóságának hivatalból való vizsgálata azt jelentené, hogy a tényállítást mindig bizonyítani kellene, ami egyfelől ellenkeznék a peres eljárás általános elveivel, másfelől sokszor lehetetlen is volna, mert pl. a keresetlevélhez — amikor pedig a hatáskör mindig vizsgálat alá kerül — mást, mint okirati bizonyítékot nem lehet csatolni, okirati bizonyíték pedig nincs minden ténykörülményre. Különben is e tényállítások hivatalból való vizsgálata rendkívül megterhelné a bíróságot és hosszadalmassá tenné az eljárást. Ezért a hatáskörnek vagy a hatáskör hiányának megállapítására előadott tényállítás valóságát csak akkor kell hivatalból vizsgálni, ha a köztudomással vagy a bíróság hivatalos tudomásával ellentézik, ezenfelül még akkor is, ha a törvény ezt kivételesen külön elrendeli; így pl. megkívánja a törvény kivételesen a továbbmenő hivatalból való vizsgálatot a hatáskör kikötésére; nem elég a felperesnek csak állítani keresetlevelében azt, hogy a járásbírósi hatáskör törvénytábla módon ki van kötve,

hanem a kikötést tartalmazó okiratot már a keresetlevélhez csatolni kell, mert különben a törvény ezt a tényállítást nem tekinteti valósnak.

Gyakorlati szempontokkal számolt a törvény akkor is, amikor azt az elvi felfogást sem viszi következetesen keresztül, hogy magát a hatásköri kérdést — nem a tényállítást — hivatalból kell vizsgálni. E részben a törvény nemcsak a bírói hatáskörről szóló fejezetben, hanem másutt, az eljárás későbbi folyamán és a különös eljárásokat szabályozó rendelkezéseiben is tartalmaz szabályokat, amelyek általában azon az elven nyugosznak, hogy a hatáskör vizsgálata legszigorúbb akkor, amikor a bíróság először foglalkozik az ügyel és az alperesnek nincs módjában nyilatkozni, t. i. a keresetlevél elintézésekor, kevésbé szigorú a perbeocsátkozás után az eljárás későbbi folyamán, amikor a hatásköri hiány következtében már fogantatosított terjedelmes és költséges bírói eljárás veszhetnék kárba és még kevésbé szigorú a felülvizsgálati szakban, amikor az ügy már végbefejezése előtt álván, csak nagyobb jelentőségű eljárási hiba miatt lehet helye annak, hogy az alsóbíróságok addigi egész eljárása hatálytalaníttassék. A hatáskört megalapító többi körülménnyel szemben a per tárgya értékének tulajdonít csekélyebb jelentőséget a Pp. és általános szabályként azt állítja fel, hogy amennyiben a hatáskör a per tárgyának értékétől függ, a bíróság hatáskörének hiányát az alperes perbeocsátkozása után hivatalból többé figyelembe nem veheti.

Áttérve a részletek szabályozására, hogy eredménytelen idézés ne forduljon elő, a bíróságnak már az idézés kibocsátásakor, t. i. a keresetlevél elintézésekor meg kell hivatalból vizsgálnia azt, hogy nincs-e olyan akadály, amely a pör létrejöttét megakadályozza; ha ilyen akadály iránt kétség merül fel, a kétséget el kell oszlatni, ha az akadály nyilvánvaló, a per létrejöttét már az első lépésnél meg kell akadályozni; az előbbi célra való a keresetnek kijavítás végett visszaadása, az utóbbira a kereset visszautasítása.

Hogy a hatáskört már a keresetlevél elintézésekor meg lehessen vizsgálni, a törvény (129. §.) arra kötelezi a felperest, hogy a keresetlevélben adja elő azokat az adatokat, amelyek

a hatáskör megalapítására szolgálnak, a szükséghez képest, t. i. nem mindig, hanem csak akkor, amikor ilyen külön adatok előadása nélkül nem lehet a hatáskör kérdését eldönteni. Nincs szükség különös adatok előadására pl. meghatározott összegű készpénzkövetelés iránti keresetben, mert ilyenkor már a per tárgyának a megjelölése magában foglalja a hatásköri adatot; ellenben nem készpénzkövetelés esetében meg kell jelölni a per tárgyának az értékét. Ha a törvény a hatáskört okiratra alapítja, pl. a járásbíróóság kikötése esetében, az okiratot a keresetlevélhez kell csatolni a kormányjavaslat szerint eredetiben vagy hiteles másolatban, a törvény szerint — az igazságügyi bizottság költségkimélt módosítása következtében — akár egyszerű másolatban.

Ha a felperes szükség esetében a hatáskör megalapítására szolgáló adatot nem adta elő vagy okiratot nem csatolt, a keresetlevelet kijavításra vissza kell adni; ellenben vissza kell utasítani a keresetlevelet akkor, ha már a keresetlevél elintézésekor nyilvánvaló, hogy a kereset érvényesítése egyáltalában nem tartozik a polgári perútra, vagy külön eljárásnak van fentartva, hogy a polgári pert más hatósági eljárásnak kell megelőznie, vagy hogy a per egyébként nem tartozik a bíróság hatáskörébe. A keresetlevél elintézésekor minden hatásköri hiányt hivatalból kell vizsgálni, tehát az értéktől függő hatáskör hiányát is; a járásbíróáságnak hivatalból vissza kell utasítania a 2500 koronát meghaladó értékre irányuló keresetlevelet, ha nincs kimutatva, hogy a per értékre tekintet nélkül járásbíróóság elé tartozik és a törvényszéknek hivatalból vissza kell utasítania a 2500 koronát meg nem haladó értékre irányuló keresetlevél, ha nincs kimutatva, hogy a per értékre tekintet nélkül törvényszék elé tartozik. Ha a bíró hatáskörvizsgálati kötelességében a keresetlevél elintézésekor felületes, felesleges tárgyalásra, pergátló kifogásra ad alkalmat, hiábavaló munkával terheli magát, haszontalan költséggel a feleket és különösen sérti az alperes jogait, akit illetéktelen bíró előtti megjelenésre kényszerít, csak azért, hogy a hatásköri hiány miatt pergátló kifogást tegyen; az alperes, akire nézve a felperesnek költségben marasztalása nem mindig megfelelő kárpótlás, talán le is mond a pergátló kifogásról, inkább pert áll, ha már

meg kell jelennie és így illusoriussá van téve az a szabály, hogy senkit illetékes bírójától elvonni nem szabad.

A perfelvételi tárgyaláson a hatáskörvizsgálat a szerint különbözik, hogy megjelent-e az alperes vagy nem; ha nem jelent meg, a vizsgálat olyan, mint a keresetlevél elintézésekor; sőt annyiban szigorúbb, hogy a hatáskör megalapítására szükséges okiratot itt már eredetiben vagy hiteles másolatban fel kell mutatni, ha a keresetlevélhez nem lett ilyen alakban csatolva. Ha ellenben megjelent az alperes, akkor csak az értéktől nem függő hatáskör hiányát kell figyelembe venni hivatalból. Az értékre nem helyez ily nagy súlyt a törvény, hanem az alperesre bízza, hogy kíván-e az értéktől függő hatáskör hiány miatt pergátló kifogást tenni; ha nem tesz kifogást, hanem perbe bocsátkozik, a bíróság ezt a hatáskör hiányt hivatalból többé már figyelembe nem veheti sem az elsőbírósági, sem a fellebbviteli eljárásban.

A perfelvételi tárgyalás után az eljárás későbbi folyamában az értéktől nem függő hatáskör hiányt hivatalból kell észlelni; úgyszintén a fellebbezési eljárásban is, még pedig akkor is, ha az elsőbíróságnak ezek felől hozott határozata jogerőre emelkedett. Ha pl. a törvényszéknek az a határozata, amellyel a közigazgatási hatáskör címén emelt pergátló kifogást elvetette, fellebbezés hiányában jogerőre emelkedett, ez a jogerő nem köti a fellebbezési bíróságot, hanem a fellebbezési bíróság, ha az érdembeli ítélet elleni fellebbezés következtében az ügygel foglalkozik és azt találja, hogy az ügy csakugyan közigazgatási hatáskörbe tartozik, ezt a hatáskör hiányt hivatalból észleli s a pert megszünteti; de ha a pergátló kifogásról hozott ítélet külön fellebbvitellel a fellebbezési bíróság elé került és ekkor ez a bíróság vetette el a pergátló kifogást, mint alaptalant, saját határozata már köti a fellebbezési bíróságot és azzal ellentétben érdembeli eljárásban sem mondhatja ki a bírói hatáskör hiányát. Az értéktől függő hatáskör hiányát a fellebbezési eljárásban a fél is csak akkor kifogásolhatja, ha kifogását már az elsőbíróságnál kellő időben érvényesítette. A törvényszék határozatát azon az alapon, hogy az ügy járásbírói hatáskörbe tartozik, fellebbvitellel nem lehet megtámadni; a törvény nem tekinti nagy sérelem-

ha nem
bocsátkozik
perbe?

nek azt, hogy járásbírói helyett törvényszék járt el; ezért a törvényszéki hatáskörnek ezt a hiányát az elsőbírósági eljárásban még figyelembe véteti, de fellebbvitelt ebben a kérdésben már nem enged és még kevésbé engedi azt a fellebbviteli eljárásban hivatalból figyelembe vétetni.

Még jobban megszorítja a törvény a hatáskör figyelembevételét a felülvizsgálati eljárásban; sem azt nem engedi a felülvizsgálatban érvényesíteni, hogy az ügy járásbírói elé tartozik, sem azt, hogy értékre tekintettel törvényszéki hatáskörbe tartoznék; a járásbírói hatáskör kérdésében egyáltalában, törvényszéki hatáskör kérdésében pedig akkor nincs harmadfokú jogorvoslat, ha az értéktől függ; ezek a kérdések jelentőségüknek megfelelő megvizsgálásban részesülnek akkor, ha velük két forum foglalkozott. Ugyanily korlátok között veszi figyelembe a felülvizsgáló bíróság a hatáskör hiányát hivatalból is. Különös szabályt állít fel a törvény a bányatügyekre nézve; a bányabírói hatáskör hiányát, t. i. azt, hogy bányabírói ügyben nem ily hatáskörrel felruházott, hanem más törvényszék (vagy sommás visszahelyezési perben más járásbírói) járt el, a harmadfokon hivatalból nem észlelteti, hanem ennek a hiánynak a figyelembevételét csak akkor engedi meg, ha a felek valamelyike e miatt felülvizsgálati panaszt emel.

A hatásköri viták felmerültének azzal is elejét akarja venni a törvény, hogy ha valamely bíróság hatáskörének hiánya jogerős ítélettel ki van mondva, az utóbb eljáró bíróságok olyan ok miatt, amely a korábbi ítélet alapjával ellenkezik, az ügyet hatáskörükből nem utasíthatják el. Ily feltétlen hatállyal azonban csak a hatáskör hiányának ítéleti megállapítása van felruházva; ha a bíróság hatáskörének hiányát csak végzéssel mondta ki (t. i. nem tárgyalás alapján, hanem a keresetlevél visszautasításával, ex primo decreto határozott a hatáskör kérdésében), ez a határozat nem köti az utóbb eljáró bíróságot.

A hatáskörré nézve felemlítem végül a Ppé. fontos átmeneti rendelkezését. A Ppé. szerint tudvalevőleg az életbelépéskor folyamatban lévő rendes perekben az eljárásra a régi perrendtartás, a sommás perekben azonban az új Pp. lesz irányadó, de kivételt tesz a t.-e. a hatásköri (és az illetékességi) szabályokra.

A polgári perrendtartás hatályba lépése előtt megindított sommás perekben a hatáskör (és az illetékesség) kérdésében ugyanis a mai szabályok irányadók akkor is, ha a pert egyébként az új eljárás szabályai szerint kell folytatni. Azonban helytelen dolog lenne, ha a bíróság a keresetet a hatáskörnek a mai szabályok szerinti hiányából visszautasítaná akkor, amikor a per az új perrendtartás szabályai szerint már a bíróság hatáskörébe tartoznék. Ilyen visszautasításnak csak az lenne a következménye, hogy a fél nyomban újra megindítaná ugyane bíróság előtt keresetét, amelyet most már ezen az alapon visszautasítani nem lehetne. Ezért kimondja a Pp., hogy ha a bíróság a hatáskör (és az illetékesség) kérdésében még nem határozott, a hatáskör (vagy az illetékesség) hiánya miatt a pert nem lehet megszüntetni, ha a per a polgári perrendtartás értelmében a bíróság hatáskörébe (és illetékességéhez) tartozik.

II. A bírói illetékesség.

A bírói illetékességről szóló harmadik fejezetben a törvény meghatározza az illetékességi okokat, rendelkezik az illetékességnek és hiányának a vizsgálatáról, végre szabályozza az eljáró bíróság kijelölését összeütközés és az illetékességet megalapító körülmények hiánya esetében.

A Pp. általános és különös illetékességi okokat ismer; általános illetékességi ok az, amely minden perben, különös illetékesség az, amely csak bizonyos perben alapítja meg a bíróság illetékességét; az általánosan illetékes bíróság előtt olyan pert is meg lehet indítani, amelynek különös illetékessége van; a különös illetékesség tehát az általános illetékesség igénybevételét nem zárja ki, de ha a különös illetékesség a törvény szerint kizárólagos, akkor azt a pert más bíróságnál nem lehet megindítani, sem az általános, sem az esetleges különös illetékességet nem lehet igénybevenni.

Általános illetékességi ok az alperes lakhelye, ha több lakhelye van, ezek bármelyike. A lakhely fogalmát a Pp. nem határozza meg, mert ez nem perjogi, hanem általános jogi kérdés, amelynek a magánjog, a közjog s a közigazgatási jog szempontjából is jelentősége van, előforduló esetben tehát az

általános szabályokat vesszük irányadóknak. Arra a személyre nézve, akinek lakhelye nincs, a tartózkodási hely, ha a tartózkodási hely ismeretlen vagy külföldön van, az utolsó lakhely, kiskorú vagy gondnokság alatt álló ily személyre nézve sem nem a kiskorú, sem nem a törvényes képviselő lakhelye, hanem elsősorban a gyámhatóság székhelye alapítja meg az általános illetékességet; az a magyar községi illetékességű magyar állampolgár pedig, aki külföldön területenkívüliséget élvez vagy a magyar állam szolgálatában vagy közös szolgálatban van külföldön alkalmazva, az illetékesség szempontjából megtartja utolsó belföldi lakhelyét; ha pedig ilyen nincs, úgy tekintendő, mintha Budapest IV. kerületében laktak. Erre az illetékességre különösen a státuszperek szempontjából van szükség.

Jogi személy tekintetében a lakhelyet a székhely pótolja, nevezetesen: az államkincstárra nézve a képviselő hatóság (tehát nem mindig a jogügyigazgatóság) székhelye, a közös katonai hatóságra nézve a képviseletre hivatott belföldi hatóság, hadtestparancsnokság székhelye, törvényhatóságra nézve a törvényhatósági bizottság, községre nézve a képviselőtestület székhelye, közigazgatások, testületek, egyesületek, társaságok stb. székhelye, kétség esetében az ügyvezetés helye.

Különös illetékességi okok a Pp.-ban nagyobb számban vannak, mint mai eljárásunkban. Ilyenek minden vagyoni jogi perben a huzamos tartózkodás helye (pl. cseléd, munkás, tanuló tekintetében), tényleges szolgálatban álló katonát illetőleg az állandó katonai állomás helye, olyan személy ellen, akinek belföldön lakhelye nincs, a peres dolog vagy a vagyoni fekvésének a helye, külföldi közigazgatás, testület, társaság, egyesület tekintetében az állandó képviselőség vagy ügyvivő közeg helye.

További különös illetékesség a gyári, kereskedelmi, ipari telep és a jószág fekvésének vagy a gazdaság vezetésének a helye, de csak a telep ügykörét vagy a jószág gazdaságát illető perekben. A telep, még pedig a felperes telepe illetékességének tekinthetjük a könyvvezetés és a kereskedő és az iparos üzletének illetékességét is, amelyeknek perrendtartási szabályozását az egymással szemben álló érdekkörök heves vitája

előzte meg. E vitát befejező kompromisszum eredménye a törvény szabályozása, amely három kedvezményes illetékességet biztosít a kereskedőnek: 1. a követelés helyének illetékessége, ez a mai könyvkivonati illetékesség, de szigorúbb szabályozással. Az új törvény ugyanis a könyvvezetés helyének illetékességét csak bejegyzett kereskedőnek és nem úgy, mint ma van, bármely alperessel, tehát nem kereskedővel szemben is, hanem csak kereskedővel szemben adja meg, az utolsó ügylet bejegyzésének keltétől számított két éven belül, pénzbírsággal büntetvén azt a felperest, aki jobb tudomása ellenére nem kereskedőt von ez alá az illetékesség alá. 2. Nem kereskedő ellen szintén ad a Pp. kedvezményes illetékességet, t. i. a bejegyzett kereskedő az utolsó megrendeléstől számított két éven belül telepe helyének bírósága előtt perelheti nem kereskedő alperesét is, de csak üzleti eladásból származó követelésre nézve és a könyvkivonati illetékességnél súlyosabb feltételekkel; ugyanis míg kereskedővel szemben elég a könyvkivonat felmutatása, nemkereskedővel szemben szükséges a követelés alapjául szolgáló megrendelést és az árú valóságos átvételét is okirattal igazolni. Megadja ezt a kedvezményt ugyanily feltételekkel a törvény az iparosnak is, de még szűkebben, t. i. csak akkor, ha az alperes vele ugyanazon törvényszék területén vagy a felperes üzletének helyén lévő törvényszék területén lakik. Ez utóbbi mondat szerint pl. a budapesti iparos váci alperesét Budapesten perelheti, mert az alperese a budapesti üzlet helyén lévő pestvidéki törvényszék területén lakik. 3. A most mondottakon felül a kereskedőnek és az iparosnak még egy kedvezményes illetékessége van; ha t. i. adósa elköltözik arról a helyről, ahol az ügyletet kötötte, az elköltöztétől számítva egy év alatt perelheti üzleti követelését az előbbi bíróság vagyis az előtt a bíróság előtt is, ahol a fél az ügyletkötéskor lakott vagy huzamosan tartózkodott.

További különös illetékességi ok a *teljesítés helye*, még pedig két alakban, u. m. 1. szerződés teljesítésének helye szerződés elismerése, teljesítése, felbontása s megszegéséből származó kártérítés iránti perekben, de jóval szűkebben, mint a mai jog szerint, t. i. csak akkor, ha a teljesítés helye okiratból megállapítható vagy ha az idézés az alperesnek a bíróság terü-

letén vagy székhelyén kézbesíthető; 2. a váltó fizetési helye mindenféle váltókeresetre s a csekk fizetési helye a csekk alapján indítható visszkeresetre nézve.

Különös illetékességi ok továbbá az *összefüggés*, amelyen a Pp. több illetékessége alapszik, ilyen nevezetesen: a) a jogi személyeknek általánosan illetékes bírósága előtt meg lehet indítani a jogi személy által tagja ellen vagy a tagok által egymás ellen a társasági viszonyból felmerült pereket, a kereskedelmi társaság általánosan illetékes bírósága előtt pedig a tag ellen a társasági kötelezettségért való felelősség alapján indítandó pereket is; b) örökösödést, közszerzeményi, özvegyi jogot tárgyazó pereket meg lehet indítani az örökösödési eljárásra illetékes bíróság előtt, törvényszéki pert pedig az előtt a törvényszék előtt, amelynek területén a hagyatéki járásbíróságnak a székhelye van; ennél a bíróságnál, míg a hagyatéki eljárás folyik, a hagyatéki hitelezők is érvényesíthetik követeléseiket; c) házasság érvénytelenítéséből, felbontásából, vagy az ágytól és asztaltól való elválásból eredő vagyoni jogi pereket a házassági per bíróságánál, ha pedig járásbírósági per, a házassági bíróság illetékességi szabályai szerint illetékesnek mutatózó járásbíróságnál; d) viszontkeresetet lehet indítani a kereset bíróságánál; e) pertársat perbe lehet vonni pertársának bíróságánál.

További különös illetékességi okok: a vagyonkezelés helye a vagyon kezeléséből felmerülő perekben, az ügyvéd irodájának a helye ügyvédi díjat és költséget tárgyazó perben, a károsítás helye szerződésen kívüli kártérítési perben, a háborítás helye ingókra vonatkozó sommás visszahelyezési perben, az ingatlan fekvése bérleti viszonyból származó perekben stb.

Nagy jelentőségű különös illetékességi ok az *alávetés*; ennek helye van minden vagyoni jogi perben, amelyre nézve a törvény kizárólagos illetékességet nem állapít meg. Feltételei szigorúbbak, mint mai eljárásunkban. Ma az alperes szerződésileg alávetetheti magát a felperes tetszése szerint választandó bármely bíróságnak; jövőre csak meghatározott belföldi bíróságnak vetheti magát az alperes alá, az alávetést közokiratba vagy teljes hitelevő magánokiratba kell foglalni és az okiratban meg kell határozni azt a jogviszonyt is, amelyből a per ered.

Ha az alperes az alávetést magában a perben jelenti ki, akkor ezek a kellékek természetesen nem szükségesek. A mai jogtól eltérve, nem kíván a Pp. az alávetéshez szerződést, hanem megelégszik az alperes egyoldalú nyilatkozatával. Az ily egyoldalú alávetés az egyébként fennálló illetékességet nem zárja ki, a felperestől függ, hogy melyiket veszi igénybe, de ha a felek kölcsönösen úgy állapodtak meg, hogy a perben csak az a bíróság legyen illetékes, amelyet az okiratban kikötöttek, akkor az illetékesség *kizárólagos*, ahelyett a felperes nem választhat más illetékességet.

Nevezetes megszorítást mondott ki a képviselőház plenuma az alávetésen, a teljesítési helyen és a kereskedő vagy az iparos üzletének helyén alapuló illetékességre, t. i. azt, hogy *részletügyeleiből* származó követelésre a teljesítés helyének és az üzlet helyének illetékességét egyáltalában nem, az alávetést pedig csak akkor engedi meg, ha az áru vételára 500 koronát meghalad; de ezt a védelmet csak a Pp. hatályosságának területén lakó vevőnek adta meg, horvát vevőnek, boszniai vevőnek, ausztriai vagy más külföldi vevőnek azonban nem; a Pp. a kedvezménynek ezekre kiterjesztését rendeleti útra utalta és így az illető országrészekkel vagy államokkal való külön megállapodásnak nyitott tért.

Az illetékesség harmadik neme a *kizárólagos illetékesség*; ilyen a Pp. többet ismer, mint a mai jog. Kizárólag illetékes: ingatlanra vonatkozó tulajdon vagy más dologi jogot vagy dologi tehert tárgyazó perekben, sommás visszahelyezési, telekkönyvi kiigazítási perben az ingatlan fekvése szerinti bíróság, ez a mai *lex rei sitae*; hitbizományi viszonyból származó perben a felügyelő törvényszék, bizonyos kereskedelmi perekben a cég bírósága, bírói felügyelet alatt álló vagyonkezelésből eredő perekben a vagyonkezelő bíróság, perbejelentésre (váltótörvény és csekk-törvény alapján) a visszkeresetre illetékes bíróság, főbeavatkozási perben a főper bírósága, örökösödési stb. perben a hagyatéki bíróság (illetőleg az ennek megfelelő törvényszék) addig, míg az örökösödési eljárás jogerősen befejezve nincs, perújításra az alapper bírósága; kizárólagos továbbá az illetékesség minden státusperben.

A *külfölddel szemben* fontos új illetékességet, t. i. a viszonzásá-

gon alapuló illetékességet, létesít a Pp., amely szerint, ha más államban magyar állampolgár ellen polgári pert oly bíróság előtt is meg lehet indítani, amely a mi törvényeink szerint ily perben nem, vagy nem úgy illetékes, akkor annak az államnak a polgárával szemben ezt az illetékességet minálunk is lehet alkalmazni, tehát ha a külföldi ellen a mi törvényünk szerint nem lenne illetékes bíróságunk, őt ezen az alapon lehet magyar bíróság elé vonni; így pl. osztrák állampolgárt a faktura-illetékesség alapján (zahlbar u. klagbar in Bpest) lehet itt perelni, holott a mi törvényünk ezt az illetékességet nem ismeri.

Mint említettük, az illetékességet igen sokszor a hely alapítja meg, pl. könyvvezetés, üzlet helye stb.; a törvény megmondja, hogy hely alatt a községet, ha pedig a községben, pl. Budapesten, több járásbíróság bíraskodik, a járásbírósági területet kell érteni. Ez az értelmezési szabály eldönti azt a ma gyakori vitát, hogy a budapesti alperest Budapest bármelyik járásbírósága előtt vagy csak a lakhelye szerinti kerületnek bírósága előtt lehet-e perelni.

Az illetékesség megítélésére irányadó a *keresetlevél beadásának* az időpontja. Az illetékességi oknak ebben az időpontban kell meglennie, hacsak a törvény mást nem rendel, pl. a teljesítési hely illetékességét az idézés kézbesítése alapítja meg.

Mint a hatáskörnek, úgy az illetékességnek a *vizsgálatát* is tüzetesen szabályozza a törvény, általában a szerint az alapelv szerint, amelyet fentebb a hatáskör vizsgálatának előadásában tüzetesen kifejtettünk, t. i. hogy a vizsgálat az eljárás elején szigorú, az eljárás folyamán enyhébb. A keresetlevél elintézésékor és általában a perbebocsátkozásig, ha az alperes nincs jelen, az a szabály, hogy minden ügyben, minden illetékességi okot hivatalból kell figyelembe venni; nem áll tehát az 1868: LIV. t.-c.-nek az a szabálya, hogy a 8. és 53. §. esetét kivéve, a nem illetékes bíróság is illetékessé válik, ha ellene az alperes nem tett kifogást, hanem a perbebocsátkozás előtt, tehát a keresetlevél elintézésékor vagy a perfelvételi tárgyaláson, ha az alperes nem jelent meg, a bíróságnak hivatalból kell megvizsgálnia, hogy illetékes-e s ha azt látja, hogy nem, a keresetlevelet hivatalból kell visszautasítani. Másként áll a dolog akkor, ha az alperes jelen van, vagy már perbebocsátkozott;

ilyenkor a nem kizárólagos illetékességet már csak az alperes kifogására, a kizárólagos illetékességet ellenben ilyenkor is hivatalból kell figyelembe venni az eljárás egész folyamán, mégis két kivétellel, t. i. a bíróság a felülvizsgálati eljárásban a kizárólagos illetékesség hiányát sem veszi többé hivatalból figyelembe és házassági perekben már a fellebbezési bíróság is csak némely esetben veszi az illetékesség hiányát hivatalból figyelembe.

Az illetékességnek vagy hiányának megalapítására felhozott tényeket épp úgy, mint a hatáskörre nézve, a bíróság minden vizsgálat nélkül valóknak fogadja el, kivéve, ha a köztudomással, a hivatalos tudomással ellenkeznek vagy ha az ellenfél tagadja azokat.

Megtörténhetik, hogy a törvény illetékességi szabályai alapján *nem lehet valamely ügynek illetékes bíróságot találni.* Ez előfordulhat először úgy, hogy az illetékes bíróságot nem lehet megállapítani, mert több bíróság területi határaitra való tekintettel kétséges, hogy közülök melyik van hivatva eljárni, pl. nem lehet megállapítani, hogy a kárt melyik bíróság területén követték el; előfordulhat továbbá, hogy több bíróság előtt ugyanazon tárgyú kereset volt indítva és a megelőzés alapján nem lehet eldönteni, hogy melyik pernek függősége akadályozza meg a többiek folytatását, pl. egyszerre történt a keresetlevelek kézbesítése; vagy megeshetik, hogy a per, például külföldön élő magyar állampolgárok statuspere, nálunk megindítható, de a bíróság illetékességének megalapítására szolgáló ténykörülmények hiányoznak, mert a felek nem laktak az országban. Előfordulhat továbbá az, hogy nincs bíróság akkor, ha több bíróság között illetékességi s hatásköri összeütközés merül fel, vagy ha az illetékes bíróság a bírói hatalom gyakorlásában tényleg, például háború, árvíz stb. miatt akadályozva van és végre akkor, ha az illetékes bíróság érdekelttség miatt nem járhat el. Mai jogunkban csak a hatásköri vagy illetékességi összeütközés és a bírói érdekelttség esete van szabályozva akképen, hogy az illetékességi és a hatásköri összeütközést — értve alatta a bíróságok közötti összeütközést — a Kúria dönti el, érdekelttség esetében és más fontos okból pedig bíróküldésnek van helye, amelyet az igazságügyminiszter gyakorol. A Pp. az említett

esetekben azt rendeli, hogy az illetékes bíróságot a legközelebbi közös felsőbbbíróság rendeli ki, kivéve azt az esetet, amikor a bíróság illetékességének megalapítására szolgáló ténykörülmények hiányoznak vagy ki nem nyomozhatók, mert ilyenkor az illetékes bíróság kijelölése a Kúria hatáskörébe tartozik. A legközelebbi közös felsőbbbíróság akkor, ha ugyanannak a törvényszéknek a kerületébe tartozó járásbíróságokról van szó, a törvényszék, ha ugyanazon ítélőtáblai kerületbe tartozó törvényszékekről vagy törvényszékek kerületébe tartozó járásbíróságokról van szó, az ítélőtábla, ha pedig több ítélőtábláról vagy több ítélőtáblai kerületbe tartozó bíróságokról van szó, akkor a Kúria. A felsőbbbíróság tehát, amely elnevezést több helyütt használ a törvény, nem azonos a fellebbviteli bírósággal. Felsőbíróság ugyanis: járásbíróság felett a törvényszék, törvényszék felett a tábla, tábla felett a Kúria, holott pl. a törvényszék felülvizsgálati bírósága nem mindig a tábla, hanem a Kúria is. Az igazságügyminiszternek bíróküldési joga tehát — mint látszik — a polgári ügyekben is meg fog szünni. A bíróküldés kifejezést különben a Pp. nem ismeri, hanem a mai bíróküldés eseteit is az illetékes bíróság kijelölésének esetei közé sorozza. A közigazgatási hatósággal és a közigazgatási bírósággal szemben felmerült hatásköri összeütközés elintézésre tudvalevőleg a hatásköri bíróság elé tartozik.

Az illetékesség terén is fontos átmeneti rendelkezések vannak az életbeléptetési törvénynek: az egyik az életbeléptetési folyamatban lévő perekre, a másik az életbeléptetés előtt kötött ügyletből az életbeléptetés után indított perekre vonatkozik. Az életbeléptetési folyamatban lévő sommás perekben az illetékesség kérdésében nem az új, hanem a korábbi szabályok irányadók, de ha a bíróság ebben a kérdésben még nem határozott, az illetékesség hiánya miatt nem lehet a pert megszüntetni, ha a bíróság az új törvény szerint illetékes lenne; ugyanaz a szabály ez, amelyet előbb a hatáskör tárgyalásakor kifejtettem.

A polgári perrendtartás életbeléptetése után megindított perekben a hatáskör és az illetékesség kérdésében természetesen a polgári perrendtartás rendelkezései irányadók akkor is, ha a követelés a polgári perrendtartás életbeléptetése előtt keletkezett. E szabály alól azonban egy kivételt tesz a törvény.

Ugyanis az 1868 : LIV. t.-c. 52. §-ának a) pontja szerint a felek magukat valamely eleve kijelölt vagy meghatározás nélkül a felperes szabad tetszése szerint választandó bármely rendes polgári bíróságnak alávetethetik, míg a Pp. 45. §-a értelmében — amint láttuk — a fél csak egy meghatározott és pedig belföldi bíróság illetékességének vetheti magát alá. Ha tehát kivétel nélkül alkalmaznók azt a szabályt, hogy az illetékesség tekintetében már az új szabályok irányadók, a korábbi szabályok szerint érvényes általános illetékességi alávetés az új perrendtartás hatálybalépésével egyáltalában erejét vesztené. Ez sem a méltányossággal, sem a feleknek intencióival nem fér meg. Ezért a törvény nem tartja ugyan fenn teljes hatályában a korábbi általános illetékességi alávetést, amely az új polgári perrendtartásban kifejezésre jutott méltányos felfogással nagyon is merev ellentétben áll, hanem oly értelmet tulajdonít az ily általános alávetésnek, amely az új perrendtartás felfogását megközelíti és a felperes jogos érdekének is eleget tesz, t. i. megengedi, hogy a felperes nem ugyan tetszése szerint választható bármely bíróság, hanem a saját lakása, tartózkodása, gyári, ipari vagy kereskedelmi telepe vagy gazdaságának helye szerint illetékes bíróság előtt perelhessen, feltéve, hogy az illetékesség okiratban lett kikötve.

III. A bíróságok belső szervezete.

Habár a bíróságok belső szervezetének rendezése külön szervezeti törvénynek a feladata, a Pp. mégis tartalmaz ilyen szabályokat már csak azért is, mert szervezeti törvényünk még nincs, az 1868 : LIV. és 1881 : LIX. pedig egészen, tehát szervezeti szabályai is hatályukat veszítik. Egyes szervezeti rendelkezéseket az 1912 : VII. t.-c.-ben és a Pp.-ben is találunk. Ha az új szervezeti törvény, amelynek munkálatai már meglehetősen előrehaladtak, a Pp.-vel együtt életbelép, a most említett két törvény szervezeti szabályai természetesen hatályukat veszítik és a megfelelő rendelkezéseket az új szervezeti tv. fogja tartalmazni. Ilyen pl. az 1912 : VII. t.-c.-nek az a szabálya, mely szerint albirót, vagyis kezdő bírót járásbíróságnál csak kivételesen lehet alkalmazni, hogy törvényszéki albirák a tanácsban elnöki minőségben nem, a fellebbezési tanács-

ban és az esküdtbíróságban pedig egynél többen nem vehetnek részt, hogy házassági ügyben kiküldött bíróként albiró nem járhat el, hogy járásbíróságnál polgári perben és elmebeteg-megállapítási eljárásban albiró lehetőleg ne járjon el, hogy a törvényszéknél tanácselnöki állásokat fognak szervezni. Fontos szabály továbbá, hogy az ítéldbíráknak a bíróságnál folyamatban lévő ügyekben a felektől, képviselőiktől vagy harmadik személytől magánértesítést elfogadniok nem szabad, az információ tehát általában el van tiltva.

A Pp. a bírói szervezetet lényegében a mai alakjában veszi át. Ezután is I. folyamodású bíróságok a járásbíróság és a törvényszék, II. folyamodású bíróságok a törvényszék és az ítéltábla, III. folyamodású bíróság az ítéltábla és Kúria.

A társas bíróságok tanácsai tagjainak mai számát a Pp. is megtartja. Eszerint a Kúria minden polgári ügyben ezután is öttagú tanácsban, az ítéltábla pedig a fellebbezési ügyekben öttagú, felfülvizsgálati és felfolyamodási ügyekben pedig háromtagú tanácsban határoz. Hosszas tárgyalásokhoz póttágokat lehet alkalmazni, akik közül a tanács valamelyik tagjának akadályoztatásakor kiegészíti magát; természetes, hogy a határozathozatalban csak a törvényes számú tagok vehetnek részt.

Megtartja a Pp. az önálló működési körrel felruházott jegyzőt is. Ahol a törvényben elnökről van szó, ott nema törvényszék elnökét, vagy a tábla vagy a Kúria elnökét, hanem mindig a tanács elnökét kell érteni; ahol a törvény a bíróság elnökéről akar rendelkezni, ott ezt külön megnevezi.

IV. Bírósági személyek kizárása.

Azt az esetet, amikor a bíró a perben nem járhat el, a Pp. a bíró kizárásának nevezi, azt érti alatta, amit a mai perrend érdekeltségnek ismer.

Mai jogunkban a bűnvádi perrendtartás szabályozza kimerítően a bírósági személyek kizárását és mellőzését. A polgári eljárásban az 1868 : LIV. t.-c. és az ügyviteli szabályok szólnak a bíróf érdekeltsegről. A Pp. lényegben a Bp. rendelkezéseit követi. A kizárás okait két csoportra osztja, az első

csoportha azokat az okokat sorozza, amelyek miatt a bíró már a törvény erejénél fogva nem járhat el az ügyben, tehát akkor sem, ha a fél emiatt nem tesz kifogást, a második csoportba pedig azokat az okokat sorozza, amelyek csak jogot adnak a félnek és a bírónak arra, hogy a fél a kizárást, illetőleg a bíró a felmentést kérje. Az első csoportbeliek az eljárás bármelyik szakában, a fellebbevitelben is érvényesíthetők; azt a bíró köteles bejelenteni és a bíróság hivatalból is köteles figyelembe venni; az aggályossági okok ellenben csak a fél kifogására vagy a bíró kívánságára eredményezik a bíró kizárását, felhozásuk tehát a fél vagy a bíró tetszésétől függ, de a fél részéről való érvényesítésük időhöz van kötve. A törvény erejénél fogva kizáró okokat a törvény kimerítően (taxative) sorolja fel, a kifogásra, illetőleg kívánságra figyelembe vehető okokat nem részletezi, hanem az aggályosság általános fogalmával jelzi.

Törvény erejénél fogva nem járhat el a bíró olyan ügyben: 1, amelyben félként szerepel, vagyis amely az ő saját ügye, továbbá 2. amelyben bizonyos hozzátartozói vannak érdekelve, 3. amelyben mint törvényes képviselő, meghatalmazott vagy ügyvéd közreműködött és 4. olyan ügyben sem — és ez a mai törvénnyel szemben újítás — amelyben nem a féllel, de a félnek ügyvédjével vagy meghatalmazottjával vagy törvényes képviselőjével van hozzátartozói viszonyban, továbbá 5. olyan ügyben sem, amelyben mint tanút vagy szakértőt kihallgatták és végre 6. amelyben mint alsóbb bíró, a megtámadott határozat hozatalában részt vett. Az magában véve, hogy a bíróra mint tanúra hivatkoztak, még nem zárja ki őt az eljárástól, hanem kizárása csak akkor áll be, ha a bíróság az ő kihallgatását el is rendelte.

Aggályosnak, vagyis kifogásra kizárhatónak az olyan bírót tekint a törvény, akire nézve oly okok forognak fenn, amelyek az ügyre való tekintettel elfogulatlansága iránt alapos kétséget támasztanak. Az aggályossági kifogást a félnek haladéktalanul meg kell tennie, mert ha kifogás nélkül a bíró előtt tárgyalásba bocsátkozott vagy kérelmet terjesztett elő, őt többé már nem kifogásolhatja. A kizárási kérelmet annál a bíróságnál kell a félnek előadni, amelyhez a kifogásolt bíró tartozik és nyomban valószínűvé kell tennie a kérelem okát; a kifogásra a bírónak nyi-

latkoznia kell. Valószínűvétele azt jelenti, hogy itt a törvény nem kíván teljes bizonyosságot, hanem csak olyan adatok felhozását, amelyekből a szóban lévő tényt valószínűséggel lehet következtetni.

A kizárás felől mindig bíróság határoz, még pedig járásbíró bírójának kizárásáról a törvényszék, más bírónak kizárásáról az a bíróság, amelyhez a kifogásolt bíró tartozik. De a törvényszék elnökének, tagjai többségének vagy egész tanácsának kizárásáról az ítélőtábla, az ítélőtábla elnökének, tagjai többségének vagy egész tanácsának kizárásáról a Kúria határoz, a Kúria elnökének, tagjai többségének vagy egyes tanácsának kizárásáról pedig a Kúria teljes ülése. Természetes, hogy a kifogásolt bíró a határozathozatalban sohasem vehet részt. Határozathozatalra azonban nem mindig kerül a sor, mert ha a bíró beleegyezik, határozathozatal nélkül az ügyvezetés körében helyettesítés útján is el lehet a kizárási kérelmet intézni.

A kifogásolt bíró addig, amíg a kizárási kérelem elintézve nincs, csak halasztást nem tűrő cselekményt végezhet.

Ha a bíróságnak annyi tagja van kizárva, hogy a bíróság emiatt nem alakulhat meg, vagy ha a járásbíró vezetőjével, törvényszéknek vagy ítélőtáblának az elnökével szemben van a törvénnyel fogva kizáró ok, akkor a bíróság vezetője elleni kizáró ok az egész bíróságra kihat; nemcsak az illető bírói tag, hanem az egész bíróság ki van zárva az eljárásból; eszerint pl. ha a törvényszék elnökének fia vagy veje ügyvéd, ennek az ügyvédnek az ügyben az egész törvényszék nem járhat el. Ehelyett a bíróság helyett más bíróságnak kell eljárnia. Az ily bíróküldést, vagy a Pp. szóhasználata szerint, az eljáró bíróság kijelölését nem az igazságügyminiszter, hanem az a felsőbb bíróság gyakorolja, amely az előbb említettek szerint a kizárási kérelemről határoz.

III.

Felek.

Irta és a Magyar Jogászegylet 1913 december 17-iki ülésén előadta:
dr. Meszlény Artur, az igazságügyminiszteriumba beosztott kir.
 törvényszéki bíró, egyetemi magántanár.

I.

Tisztelt hallgatóság!

1. Amilyen alárendelt szerepet játszik az ember a maga parányi létével, a maga fontosakká felfújt mindennapiságaival a nagy világegyetemben, olyannyira nem szereti, ha erre a mellékes voltára figyelmeztetik s olyannyira igyekszik azon, hogy magával és másokkal elhitesse azt a nagy illúziót, hogy a világ az emberért van, az ő céljai, szükségletei, vágyai kielégítésének készséges és akaratlan eszköze. Az ember a világot a magáénak, a maga *vagyonának* tekinti s magát e mérhetetlen vagyon urának, amelyet saját szuverén tetszése szerint csoportosít, célok alá rendel, egységekké köt össze és alkotórészekre bont.

Ez az *anthropocentrikus felfogás* szinte kizárólagos hatalomra jutott a társadalmi és a jogi életben is; annak folyománycént lesz a társadalmi életben és a jogban a behatásunk körébe eső világ számára irányadó mozgatóerővé a *rendelkezés*, az *akaratkijelentés*, a *jogügylet*: jogilag szankcionált uralmi parancs, az emberi szuverénitás nagy elvének az egyénre eső kicsiny, de értékes hányada. Így lesz a társadalomban és a jogban elsőrangú mozgatóerővé a *személy cselekvénye*, az ő *rendelkező hatalmának* tevésben vagy nem-tevésben, nyilatkozásban vagy nem-nyilatkozásban megtestesülő megnyilvánulása.

Ezekből a gyökerekből táplálkozik a *személynek* az a jelentősége és szerepe is, amelyet az a polgári perben játszik s amelyet a maga egész tisztaságában kodifikál a mindnyájunk előtt ismeretes *tárgyalási és rendelkezési elv*. A személy a maga jogával rendelkezik, amikor azt érvényesíti, rendelkezik, amikor az ellenfél vélt jogával szembehelyezkedik; s közvetve rendelkezik akkor is, ha a perben bármi oly magatartást tanúsít, amely erre a jogra befolyással lehet, amennyiben azt abban a

tudatban és azzal a célzattal tanúsítja, hogy az a per sorsát befolyásolja. Világért sem akarom ezzel azt mondani, hogy a tényállás előterjesztése, tények elhallgatása, beismerés tétele stb. jogi értelemben vett rendelkezések; csak azt az első tekintetre kivilágító igazságot akarom megállapítani, hogy a fél a hatalmában tartja a pert nemcsak akkor, amikor szorosan vett rendelkező cselekményeket végez, hanem abban az egész körben, amelyet az újabb elmélet a *perbeli cselekmények* fogalma alá von.

Mi sem természetesebb, mint hogy ezt a veszedelmes hatalmat a perjog éppoly kevésbé adhatja a kezébe mindenkinek, mint a magánjog s hogy itt épp úgy, mint amott az érettségnek és a rátermettségnek bizonyos foka szükséges az ellenőrzés nélküli, szuverén cselekvéshez; mi sem természetesebb továbbá, mint az, hogy a perléshez való jog egyáltalán csak azt illetheti, akit magánjogok illethetnek. Mert ugyan mit érvényesítsen per útján az, akinek nincs, mert nem is lehet, mit érvényesíteni? S ugyan mit kereshetnék azon, akiről már előre bizonyos, hogy nem lehetne őt kötelezni egyszerűen azért, mert kötelezettségek őt egyáltalán nem is terhelhetik? Amikor tehát a Pp. a perbeli jogképesség szabályozásánál éppen úgy, mint a perbeli cselekvőképességnél a magánjogra támaszkodik, a leghelyesebb és legteljesebb jogökonomia szabályai szerint jár el; aki magánjogok és kötelezettségek alanya lehet egyáltalán, az perbeli jogok és kötelezettségek alanya is lehet; aki kötelezettséget keletkeztető jogügyletet saját személyében köthet, az saját személyében perben is állhat. «Fél lehet az, aki a magánjog szerint jogképes» (Pp. 70. §. 1. bek.). «Perbeli cselekvőképessége mindenkinek van, aki szerződéssel lekötözteti magát» (Pp. 71. §.).

Noha tehát a per közjogi viszony s így az abba való belépés egyáltalán, valamint az abban való személyes részvétel joga elvileg és általában szintén a közjogban uralkodó alap-tételek után igazodik, abból, hogy a per általában magánjogok érvényesítésének közjogi eszköze s hogy magánjogok keletkezéséhez és így érvényesítéséhez is magánjogi értelemben vett *jogalany* szükséges és elengedhetetlen, következik, hogy a perbeli, tehát közjogi jog- és cselekvőképesség a maga

belső tartalmában a magánjogi jog- és cselekvőképességre támaszkodják.

2. A *jogalany fogalma* természetesen nem esik össze távolról sem az egyes ember fogalmával. Noha a mai jog szerint minden ember jogalany, azaz minden embernek van jogképessége, az emberen kívül is vannak jogi alakzatok, amelyeket jogalanyisággal ruház fel a jog. Ilyenek mindenekelőtt az ú. n. jogi személyek.

Hogy már most hol kezdődik és hol végződik a magánjogi jogalany fogalma, az természetesen a legvitatottabb kérdések közé tartozik, noha az előbbiekből önként foly, hogy ez a kérdés dönti el egyúttal a perbeli jogalanyiság és jogképesség kérdését is. Mennyiben jogalany és mennyiben nem az egy még meg nem született, de talán megszületendő ember, egy még csak megalakítandó testület, még csak létesítendő alapítvány, a méhmagzat, a születendő utóörökösök és utó-hagyományosok (gyámsági törv. 80. §. c), örök. elj. 128. §.), hitbizományi utódok stb., végül az ismeretlen örökösök; mindez a magánjogi kérdés eldőlésével egyúttal eldönti a perbeli jogképesség kérdését is. Maga a Pp. is felemlíti példálózva a 70. §-ban a születendő magzatot és az ismeretlen örökösöt, mint akiknek perbeli jogképességét a magánjog szerint kell meghatározni. De már a felhozottak is mutatják, hogy ezek csak exemplifikative vannak megemlítve s hogy a kérdésnek messzeágazó kazuisztikája van, amelybe ehelyütt természetesen nem bocsátkozhatom. Csak azt az egyet hadd vessem fel, amit nézetem szerint a polg. tkv. javaslata sem old meg eleddig kielégítően, t. i. azt: mennyiben jogalany a nyilvános gyűjtés útján befolyt vagyon s mit kell tenni, hogy az annak oltalmára szükséges képviselő részére megszerezhető legyen. Uraim, nem mindig a leggyakrabban előforduló esetek a legfontosabbak. Milyen ritka dolog, hála Isten, a háború, s mégis milyen fontosnak tartottuk, hogy a moratóriumról és az erőhatalomról háború esetére törvényünk legyen. Ha az Erzsébet-szobor részére begyűlt pénzzel, Isten ments, valami baj történék, vagy emberbarátok létesítette gyermekszanatóriumnak pere támad, vagy ha véletlenül a Magyar Jogászság első megalapítói nem lettek volna oly óvatosak, hogy azt — céljával tökéletes ellen-

tétben — mint egyesületet alakították meg s annak évtizedes tepsedése során valami ügye keletkezett volna, a kérdés egyszerűen elsőrendű szociális érdeket érint vala. Illetékes helyen azt indítványoztam, hogy a polg. tkv. 331. §-a után oly rendelkezés vétessék fel, hogy:

«Ha nyilvános gyűjtés útján nem állandó célra vagyon gyűlt össze s annak kezelése vagy a kitűzött célra fordítása más módon biztosítva nincs, a gyámhatóság e végből gondnokot rendel.»

Ez az intézkedés adná meg aztán a megoldás legmegfelelőbb módját ama további kérdésben is, mennyiben van általában jogalanyiságuk, tehát perképességük is bizonyos vagyontömegeknek, alapoknak stb.; mert hogy ilyeneknek lehet perképességük, azt maga a Pp. is elismeri (v. ö. Pp. 23., 25. §§.).

A vagyontömegek e kategóriájába sorozandó az osztrák polg. tkv. hatályosságának területén a nyugvó hagyaték (hereditas jacens), melynek ott önálló jogalanyisága s így perképessége is van; míg az országbírói értekezlet hatályosságának területén az ipso jure aditio elve folytán az örökösök összessége lép közvetlenül az örökhagyó jogaiha, úgy hogy itt legfellebb arról lehet szó, hogy a hagyaték átadása előtt ismeretlen örökösök is létezhetnek, akiknek érdekei képviselőre ügygondnok rendelendő.

3. Általában véve a perbeli feleknek s az abban résztvevő más személyeknek egyénileg meg kell határozva lenniök. Ezért kell a keresetben a feleket nevük, állásuk, vagy foglalkozásuk, perbeli állásuk és lakásuk szerint megjelölni (Pp. 129. §. 2. p.); ezért kell a bíróságnak a személyesen cselekvő fél személyazonosságáról meggyőződést szereznie, noha ezt a Pp. csak a járásbírói eljárásra nézve és csak az idézés nélküli megjelenésre vonatkozóan mondja ki (146. §. 2. bek.), míg a kártérítésnél erre kifejezetten utal (163. §. 2. bek.). A mi jogunk tehát nem engedi meg általában az egyelőre ismeretlen személyek nevében és ellen való perlést s így pl. jogi személy jellegével nem bíró személyösszeség (nem jogképes egyesület) nem lehet peres fél s ügygondnok útján sem vonható perbe. Más az, hogy ha a polg. tkv. tervezete törvényté válván, annak 331. §-a értelmé-

ben a gyámhatóság már gondnokot rendelt valamely ismeretlen érdekelt részére, ha bizonytalan vagy nem tudni, hogy valamely ügyben ki van érdekelve. A gondnok személyében az ismeretlen érdekelt perképes: a határozatlanság a gondnok kirendelésével formailag megszűnt. S más az ismeretlen örökösök ügygondnokának a helyzete is (l. fent).

Egy azonban bizonyos, s ez az, hogy az embernek magának mindig és minden körülmények között megvan a perbeli jogképessége. A jogképességnek úgynevezett magánjogi korlátozásai tehát itt nem jönnek tekintetbe s ennyiben a Pp. 70. §. id. rendelkezését kiterjesztőleg kell értelmezni, amint érzésben legkiválóbb jogi íróink is egyetértének. Nem jönnek figyelembe a holtkez vagyonszerző képességének korlátai, nem a szerzetesek és szerzetek egyházjogi vagyontéptelensége, nem a bányatörvény 8. §-ában említett korlátozás. Mindez a per érdemében esetleg elutasításra vezethet; a perbeli jogképességet mint perelőfeltételt nem érinti.

4. S ezzel már megütöttem azt a jellegzetes joghatást is, amely a perbeli jogképesség fogalmának a gyakorlati igazolását tartalmazza.

A perbeli jogképesség *perelőfeltétel*, nélküle a per nem jöhet létre s ha szabálytalanul mégis létrejött, az egész eljárás hivatalból és póteljárás rendelése nélkül megszüntetendő. Ez a fontos szabály a Pp. 75. §-ából következik, mely szerint a bíróság a perképesség hiányát a per bármely szakában hivatalból veszi figyelembe (1. bek.) s — mivel ez a hiány nem pótolható — a bíróság az eljárást *ítélettel* megszünteti (8. bek.). A Pp. 499. §. 2. bek.-ből következik továbbá, hogy a jogképesség hiánya a felelőzés során még akkor is hivatalból veendő figyelembe, ha az elsőbíróságnak e részben hozott határozata már jogerős, s az 505. §-ból (2. bek. 1. p.), hogy az elsőbíróság ítéletét meg nem támadott részében is hivatalból hatályon kívül kell helyezni, ha valamelyik félnek nem volt perbeli jogképessége. S ugyanez áll a felülvizsgálati eljárásban (540. §.). *Vajjon perújítási ok-e a jogképesség hiánya, kérdéses lesz.* A Pp. 563. §. taxatív felsorolásában ez az eset nem fordul elő (v. ö. különösen 4. p.).

II.

5. Áttérek már most, t. hallgatóság, a perbeli cselekvőképesség kérdésére.

A perbeli cselekvőképesség azt jelenti, hogy valaki perbeli cselekményeket a saját személyében vagy *önkéntes* meghatalmazott útján végezhet.¹ Perbeli cselekvőképességről tehát csak embereknél lehet szó, amiként a cselekvőképesség egyáltalán csak embernek lehet az attribútuma² és pedig — legalább az én elméleti állásfoglalásom szerint³ — nemcsak egyes embereknél, hanem *személyösszességeknél* is; az egyesületnek is van perbeli cselekvőképessége, mert az is cselekszik, rendelkezik, akar a perben; cselekszik, rendelkezik, akar úgy és oly módon, ahogyan cselekvését, rendelkezését, akaratát a szervezetében megszabott szervek létrehozni és kinyilvánítani hivatva vannak. Más azonban a helyzet *vagyontömegeknél*, még akkor is, ha jogképességük van; a vagyonnak nincs akarata s a vagyon «képviselője» csak úgy «képviseli» az alapítványt, a csódtömeget, a hagyatékot, mint minden ember a saját vagyonát, csupán, hogy akaratelhatározása nem önkényes, hanem kötelességszerű. Ennek a helyes megérzése vezeti a bírói gyakorlatot, amikor perfélként nem a csódtömeget tekinti, hanem a tömeggondnokot, nem a végrehajtatót, hanem a követelés behajtására rendelt ügygondnokot, de igen a gyám vagy az atya által képviselt kiskorút, a közkereseti társaságot, az egyesületet. De ebbe itt nem kívánok belebocsátkozni; maga a Pp. nem tesz különbséget az egyes ember, a személyösszesség és a célvagyon cselekvőképessége között és azzal a jogban már elfogadott és meghonosodott fikcióval operál, hogy minden személynek, legyen az «természetes» vagy «jogi» személy, van cselekvőképessége: «perbeli cselekvőképessége mindenkinek van, aki szerződések által lekötölhető magát» (Pp. 71. §. 1. bek.).

6. Emellett az általános és a magánjogi korlátlan cselekvőképességre támaszkodó perbeli cselekvőképesség mellett azon-

¹ *Magyar*, 228. l.

² *Meszlény*, A svájci polg. tkv.-ről, Budapest, 1909., 123. s k. II., különösen 127. s k. II. Így most *Magyar* is, 229. l.

³ A 2. j.-ben id. h.

ban a Pp. még egy másféle cselekvőképességet is ismer, amely ugyan tárgyára nézve szintén korlátlan, hatályára nézve azonban korlátolt. Az id. §. 2. bek. szerint ugyanis *«perbeli cselekvőképessége van annak is, aki a szóban lévő per tárgyáról peren kívül jogérvényesen rendelkezhetik»*. A szabály értelme így egymagában tekintve a legnagyobb mértékben homályos s azért röviden bár, de legyen szabad vele kissé behatóbban foglalkoznom. A «rendelkezés» fogalmát a polg. tkv. javaslata magánjogi műfogalomként készült tenni s érte alatta mindazt az akaratnyilvánítást, amelynek jogi hatálya az, hogy a jogváltozást közvetlenül előidézi. E fogalom mellett a per tárgyáról pl. nem rendelkezhetik az, aki annak nem tulajdonosa, a követelésnek nem jogosultja, vagy aki a rendelkezésben dologjogilag meg van kötve, pl. elidegenítési tilalommal stb. Nyilvánvaló, hogy a Pp. id. szabályában nem ezt a fogalmat tartja szem előtt. Itt a rendelkezésnek *személyi*, nem tárgyi lehetőségéről és illetőleg akadályairól van szó; arról, hogy a jog az illető személyre való tekintettel nem-e tiltja őt el az önálló rendelkezéstől általában s nem-e engedi meg kivételesen, hogy az általános tilalom dacára a javak bizonyos osztályáról mégis rendelkezzenek. Azzal az inelegantiával már úgy látszik, meg kell alkudnunk, hogy a Pp. «rendelkezés», «rendelkezhetés» alatt egészen mást ért, mint a polg. tkv. A fent idézett szabálynak tehát nincs szerepe akkor, ha a 71. §. 1. bek. fenforog, vagyis ha valaki szerződéssel általában lekötöztetheti magát; csak akkor van szerepe, ha a cselekvőképesség az 1. bek. alapján meg nem állapítható. Az alperes által a felperes cselekvőképtelenségére alapított kifogást tehát a felperes két módon ütheti el, vagy azzal, hogy ő korlátlanul cselekvőképés, vagy azzal, hogy ő bár nem korlátlanul cselekvőképés, de a per tárgya olyan, hogy arról ő szabadon rendelkezhetik.

Közelebbről már most ennek a második alternatívának a hatálya a *vagyonjogi perre* marad szorítva; a személyjogi per tárgyáról általában senki sem rendelkezik szabadon, annál kevésbé tehát az, aki nem teljesen cselekvőképés. Ennek megfelelően a Pp. a személyjogi per körében külön szabályozza is azt a kérdést, mennyiben van perbeli cselekvőképessége a magánjogilag korlátoltan cselekvőképés vagy cselekvőképtelen

személynek. Utalok e részben a Pp. 648. §. 2. bek.-re, mely a H. T. 48., 69., 86. §-aira való hivatkozással egyértelmű, valamint a Pp. 698. §-ára. S ennek megfelelően szabja meg a Pp. 690. §-a azt, hogy ha a házassági perben a felek valamelyikének vagyoni jogi per-, azaz cselekvőképessége nincs, a bíróság a vagyoni jogi keresetet a köteléki ítéletben külön perre utasítja.

Vitás lehetne, vajjon a *kiskorúság meghosszabbítása*, gondnokság alá helyezés, ezek megszüntetése és az apai hatalom gyakorlatának megszüntetése iránti eljárásban is perbeli cselekvőképessége van-e a cselekvőképességében korlátolt házastársnak, szülőnek, rokonnak stb. A Pp. 716. §-a ugyanis az eljárás tekintetében a házassági semmisségi per szabályaira utal, a többi rendelkezés pedig (717., 720., 729., 731. §§.) erre a 716. §-ra utal vissza. Már pedig, miként láttuk, a házassági semmisségi perben a törvény ilyen kivételes perbeli cselekvőképességgel felruhazza a cselekvőképességében korlátolt házastársat. Mindazonáltal úgy vélem, hogy ez a következtetés a törvény szándéka ellen való volna s hogy ehhez képest ezekben az eljárásokban *csak annak van perbeli cselekvőképessége*, akit azzal a Pp. 71. §. 1. bek. felruház, azaz akinek általános cselekvőképessége korlátozva nincs. Ez folyik nem csupán a nem vagyoni jogi perekre nézve imént felállított általános elvből, nem csupán a törvény logikai magyarázatából, mely szerint kivételt nem szabad statuálnunk ott, ahol ilyet a törvény kifejezetten nem enged, hanem abból is, hogy ezekben az eljárásokban hiányzik az a ráció, amely a házassági perekben ama kivételes intézkedést igazolja, t. i. a korlátolt cselekvőképességű házastárs érdekeinek fokozottabb védelme.¹

Ilyként a vagyoni jogi perekre marad korlátozva annak a tételnek hatálya, hogy perbeli cselekvőképessége van annak, aki a per tárgyáról peren kívül rendelkezhetik. A régi jogban ez a szabály csak a kisebb polgári peres ügyekre nézve volt elismerve (1877 : XXII. t.-c. 33. §.); míg az 1898 : XVIII. t.-c. 7. §. 8. bek. a kiskorúaknak és a gondnokság alatt levőknek abban az esetben, ha a per tárgyáról peren kívül rendel-

¹ A régi jog — ha nem is egész szabadsággal — ugyanezen az állásponton állott (gondnoksági stb. rend. 4. 18. §§.).

kezhetnek, csak akkor adta meg a perbeli cselekvőképességet, ha mint felperesek lépnek fel; ezeknek, mint alpereseknek, törvényes képviselő nélkül perbevonását ellenben arra az esetre szorította, amikor az általuk bérbe vett lakásnak vagy üzlethelyiségnek visszaszabcsátása iránt indítják a pert. A rendes eljárásra nézve azonban, speciális intézkedés nem lévén, a kérdés vitás volt, mert az 1877: XX. t.-c. (gyámi törvény) 87. §-a szerint úgy látszhatnék, mintha minden peres ügyben a gyámolt és gondnokolt törvényes képviselőre szorulna. A bírói gyakorlatban az idők során aztán az a felfogás bontakozott ki, hogy a passiv, azaz alperesi perbeli cselekvőképesség megadásához — legalább pénztartozásoknál — elegendő, ha a per tárgyának értéke ama vagyonból behajtható, amely felett alperes rendelkezhetik;¹ míg az aktív cselekvőképességhez megkivántatott annak igazolása, hogy felperes magára a per tárgyára vonatkozó rendelkezési joggal bírjon.

S ez a jogállapot a Pp. szerint sem változik, legalább ha a törvény szerkesztőinek az Indokolásból kivehető szándékát tartjuk szem előtt. Noha ugyanis a 71. §. 2. bek. a felperesi és alperesi cselekvőképesség tekintetében különbséget nem tesz s noha ehhez képest alperesnek magáról a per tárgyról kellene a törvény id. h. szerint szabadon rendelkeznie, ha cselekvőképességet akarunk neki adni: mégis a Pp. 395. §-a megszabja, hogy abban az esetben, ha a félnek csak a 71. §. második bekezdése alapján volt perbeli cselekvőképessége, az ítéletben ki kell mondani, hogy a végrehajtás ez ellen a fél ellen csak arra a vagyonra rendelhető el, amiről a fél jogérvényesen rendelkezhetik. Ebből foly az Indokolás szerint, hogy a kiskorú, illetőleg a gondnokság alatt levő alperes törvényes képviselője nem mellőzhető azokban a perekben, amelyekben az ellene hozandó marasztaló ítélet oly vagyonára nézve is végrehajtható volna, amelyről peren kívül szabadon nem rendelkezhetik. Más szóval: a per-

¹ Így kimondatott, hogy a miniszteri fogalmazó, mint fizetésnél ellátott közhivatalnok, önálló keresettel bírván és arról szabadon rendelkezhetvén, perben állhat, ha teljes korát még nem is érte el (Semmitősz. 1875. szept. 9. 11.064. sz., Dtár r. f. XV. 16.); hogy személyes adósságai miatt a teljes kort még el nem ért katonatiszt saját személyében perbe idézhető (Semmitősz. 7400-1877. sz., Dtár r. f. XVIII. 15.).

beli cselekvőképesség az alperesi részen nem függ attól, hogy a fél magáról a per tárgyról rendelkezhesse, hanem attól, hogy a per tárgya ama vagyonból behajtható legyen, amelyről rendelkezhetik. Ugyanez áll — lege non distinguente — a pervesztés és perköltségben marasztalt kiskorú felperesre nézve is. Nevezetesen tehát pénztartozásnál nem vizsgálendő, vajjon a per tárgya, tehát pl. a megvett áru, a bérbevett lakás, alperes szabad rendelkezése alá esik-e; csak az vizsgálendő, vajjon az a pénzösszeg, amelyre a kereset irányul, alperes ama vagyonból behajtható-e, amely az ő szabad rendelkezése alatt áll. Ez a kriterium mindenesetre biztosabb és gyakorlatibb, mint az, melyet a Pp. 71. §. 2. bek. felállít; mert ki mondhatná meg, mi szerint bírálendő el alperesnek a per tárgyról való rendelkezése pl. kártérítési perben? megbízás teljesítése iránti perben? dolog kiadása, szolgalmi jog elismerése, jogtalan gazdagodás iránti perben? Kártérítési perben a per tárgya: az okozott kár, vagyis a felperes vagyonában beállott rosszabbodás; logikai képtelenség azt kutatni, vajjon alperes arról rendelkezhetik-e. Dolog kiadása iránti per tárgya az alperes által jogellenesen bírt dolog; nincs értelme annak a kérdésnek, rendelkezhetik-e arról alperes, mert hiszen éppen azért perlik el tőle, mert nem rendelkezhetik róla. Ugyanez a helyzet a többi felhozott esetben is. Ilyenkor mindig csak annak alapján dőlhet el a passiv perbeli cselekvőképesség kérdése: vajjon van-e alperesnek vagyona, melyről szabadon rendelkezhetik s fedezi-e az a kereseti követelést.

Ez utóbbi kérdés már most újabb nehézségeket okoz. A Pp. 395. §-ából kivehetőleg a végrehajtás magára az alperes szabad rendelkezése alatt álló vagyonra megy. Nyilvánvaló, hogy ez a rendelkezés gyakorlatilag csak oly értelemben valósítható meg, hogy a korlátolt cselekvőképességű alperesnek perbeli cselekvőképessége csupán ama vagyon tekintetében van, melyről peren kívül szabadon rendelkezhetik. Amint tehát már maga a kereseti kérelem nem szorítkozik arra, hogy alperes csupán a szabad rendelkezése alatt álló vagyonra vezetendő végrehajtás terhe mellett marasztaltassék, alperes perbeli cselekvőképességének hiánya megállapítandó és ennek jogkövetkezményei levonandók. És ezt a vagyont nemcsak általánosságban, hanem konkrétan meg kell jelölni: alperes fize-

tése, melyet innen és innen húz és melyből ennyi és ennyi végrehajtás alá vonható; ez és ez az ingatlan; ezek és ezek az ingók. Ha alperes vitatja, hogy a kéreletben megjelölt alapon nincs perbeli cselekvőképessége, e vagyon létezése és misége bizonyítás tárgya; a bizonyítás eredményéhez képest dől el, perbe vonható-e alperes még a 395. §. korlátai között is, vagy nem. Más szóval: a Pp. id. rendelkezése azt a magánjogi szabályt szupponálja, hogy a kiskorú a keresménye tekintetében elvállalt kötelezettségeiért harmadik személyeknek csak mindenkori keresményével felelős. Ilyen szabály azonban egyelőre még nincs — a bírói gyakorlat e részben a legnagyobb mértékben ingadozó, — miből foly, hogy ilyen szabályt csinálni kell és pedig csinálni kell úgy, hogy az a keresményvel való szavatolást a maga egészében szabályozza. A polg. tkv. javaslatának 716., 717. §-ai ezeknek a követelményeknek csak hiányosan felelnek meg. Ezért tartottam szükségesnek illetékes helyen sürgetni azt, hogy a polg. tkv. a korlátolt cselekvőképesség kérdésében a törvényhozásnak immár elfoglalt álláspontjával számoljon és annak jelesül passzív oldalát úgy szabályozza, hogy az az id. törvényhelyekkel összhangban legyen. A legtökéletesebben ez a peculiumnak, mint adóssági fedezetnek bizonyos önállósításával volna elérhető s konkrét proposícióim ebben a keretben mozognak is.¹

7. Amit a jogképességről, mint perelőfeltételről már volt szerencsém említeni, az áll megfelelően a cselekvőképesség tekintetében is. A Pp. mindkettőt együtt szabályozza a 75. §-ban s a kettő között csak annyiban van különbség, hogy a cselekvőképesség hiánya rendszerint vagy gyakran pótolható lesz s ezért elsősorban a pótlást kell elrendelni. És ezért lehetséges az is, hogy ha a késelem az illető félre nézve veszéllyel járna, a bíróság vele az eljárást folytathatja s csak véghatározatot nem hozhat, míg a hiány kérdése el nincs intézve (Pp. id. 75. §. 2. bek.).

A törvényes képviselő fellépéséig a fél által vagy annak nevében végzett cselekmények hatálytalanok, ha azokat a

¹ V. ö. a *Joyállam* 1913. októberi füzetébe írt cikkemnek a polg. tkv. javaslatának 716., 717. §-aihoz fűzött megjegyzéseit.

törvényes képviselő kifejezetten vagy hallgatag jóvá nem hagyja (Pp. 75. §. ut. bek.). Magától értetődik azonban, s ezért a törvény külön ki sem mondja, hogy a netán utólag cselekvőképessé vált fél a tárgyalás berekesztéséig a perbe beléphet s a korábbi cselekvényeket jóváhagyás útján magáévá teheti. A törv. képviselő perjogilag nem köteles az eljárást folytatni; míg a Pp. 466. §-a esetében, amikor t. i. valamelyik fél perbeli cselekvőképességét a per folyama alatt veszti el s ez okból az eljárást félbeszakad: az ellenfél is értesítheti a képviselőt, hogy az eljárást folytatni akarja s akkor az utóbbi kénytelen a pert folytatni.

Ha a hiányt nem lehet vagy nem akarják pótolni, az eljárást *itélettel* s nem mint eddig végzéssel kell megszüntetni; csak ha a perképeségi kifogás *nem* vezet eredményre s tehát azt a bíró elveti, történik e határozat a járásbírói eljárásban végzéssel (Pp. 181. §. 1. bek.).

Az eljárás megszüntetése esetében a jogosulatlanul fellépő személy az okozott költségben marasztalendő (Pp. 75. §. 3. bek.). E szabály alkalmazása független a vétkeiségtől, miéltis a cselekvőképtelen személyre is áll;¹ ha azonban a másik fél rosszhiszeműsége idézte elő a tévedést, melynek folytán jogosulatlan személy vonatott perbe, a költséget a vétkes fél viseli.²

Úgy a perbeli jogképesség, mint a perbeli cselekvőképesség hiánya, mint pergátló körülmény, pergátló kifogás útján érvényesíthető (Pp. 180. §. 6. p.). Akár hiányzik már eleve valamelyik fél perbeli cselekvőképessége, akár veszíti azt el utóbb, a bíróság kérelemre a törvényes képviselő fellépéséig terjedő időre *ügygondnokot* köteles nevezni, ha ellene valamely cselekményt kellene teljesíteni és a késelem az *ellenfélre nézve* veszéllyel járna (Pp. 76. §., 466. §. 3. bek.). Míg ha a késelem magára a cselekvőképtelen félre jár veszéllyel, ügygondnok rendelésének nincs helye, hanem, mint láttuk, vele a tárgyalás ideiglenesen folytatható.

Azt a felet, akinek perbeli cselekvőképessége nincs, a perben törvényes képviselője képviseli. E részben általában a magánjog szabályai irányadók (Pp. 72. §.). Törvényes kép-

¹ Nem egész helyesen: *Kovács*, 133. l.

² Arg. ex: *Nagyvárad* T. 1897. G. 4., *Kovács* id. h. 41. j.

viselőnek nevezik helytelenül azt is; aki jogi személyek képviselőjére azok szervezete szerint hivatott, tehát pl. az állam, köztisztviselők, egyesületek, kereskedelmi társaságok azon funkcionáriusát, aki e jogi személyeket pereikben képviseli. A Pp. ezt a hibát nem követi el, mint az a törvényes képviselőnek a kereskedelmi társaságok képviselői mellett külön való felneveléséből (94. §. 1. bek.) is kitűnik.¹

Nem törvényes képviselő, de ahhoz hasonló szerepe van az árvaszéki ügyésznek, amint ezt joggyakorlatunk kifejlesztette s a Pp. más intézkedéssel nem helyettesítette, tehát hatályában meghagyta. Az árvaszéki ügyésznek, mint a kiskorúak érdekeinek felügyelőjére hivatott hatóságnak hivatalos hatásköréhez tartozik a kiskorúak peres ügyeiben azok képviseltetéséről gondoskodni és keresetet indítani.² Az árvaszéki ügyész, a kiskorú részére ügygondnokul kirendeltetvén, saját személyében bír perképeséssel és nem perbeli képviselő.³ Atyai hatalom, gyámság, vagy gondnokság alatt álló személy peréről az illetékes gyámhatóság értesítendő.⁴ Az értesítés elmaradásának azonban nincs perjogi következménye.⁵ A Pp. szempontjából v. ö. 650., 653., 697., 698., 703., 704., 708., 709., 718., 714., 719—723., 727—729., 731. §§.⁶

Más az árvaszéki ügyész szerepe a házassági perben, amikor a kiskorú házastárs nevében a megtámadási jogot a gyámhatóság az árvaszéki ügyész által gyakorolja (ht. 8. §.); itt a törv. képviselő a gyámhatóság, ki mellett az egyébkénti törv. képviselő szerepe csak kiegészítő (v. ö. ht. 59. §.) s az árvaszéki ügyész annak csak szerve, aki utasításaihoz kötve van.

A törvényes képviselő perbeli jogai és kötelezései általában azonosak a fél jogaiival és kötelezéseiivel, amennyiben a Pp. ellenkezően nem intézkedik.⁷ A törvényes képviselő, ha a

¹ Viszont a 160. §-ban megjelölt személyt helytelenül nevezi törvényes képviselőnek.

² Győri T. 1902. máj. 27. G. I. 21., *Térfi id. m. 99. l.*

³ Bpesti T. 1905. márc. 14., 1904. I. G. 415. sz., *Térfi id. h.*

⁴ 40.662/1886. és 12.430/1891. sz. I. M. rend.

⁵ V. ö. Szegedi T. 1896. G. 173. sz., *Térfi id. h.*

⁶ L. alább 100. s k. II. is.

⁷ Ilyen intézkedés pl. Pp. 374. §.

pervitelre fel van jogosítva, egyes perbeli cselekmények tekintetében az ellenféllel szemben különös felhatalmazásra nem szorul, kivéve, amennyiben a fennálló szabályok a pernek egyezség, elismerés vagy lemondás útján befejezéséhez különös felhatalmazást vagy utólagos jóváhagyást kívánnak meg (Pp. 73. §.). Példákkal kívánatra szolgállok;¹ most azok felhozatalát mellőznöm kell.

Az imént előadott eljárási szabályok a törvényes képviselő igazolásának és netán szükséges felhatalmazásának hiánya esetére is állanak. Ez is pergátló ok (Pp. 180. §. 6. p.); ez is a per bármely szakában hivatalból észlelendő (Pp. 75. §. 1. bek.). A hiány pótlása és esetleg az eljárás megszüntetése tekintetében is állnak a fent mondottak. A törvényes képviselő igazolása nem szükséges, ha a képviselő köztudomású, vagy a bíróságnak arról hivatalos tudomása van (Pp. 75. §. 4. bek.). Ha valamelyik fél törvényes képviselője meghal vagy képviselői jogosultságát elveszti anélkül, hogy a képviselt fél perbeli cselekvőképességet nyerne, az eljárás mindaddig félbeszakad, míg az új törvényes képviselő az ellenfelet, vagy ez amazt értesíti, hogy az eljárást folytatni akarja (Pp. 466. §.).

8. Egészen más valami mint a személyes perképeség, az úgynevezett *tárgyi, dologi perképeség* (legitimatio ad causam). Ez cselekvő perképeség, ha a felperesről, szenvedő, ha az alperesről van szó és azt jelenti, hogy éppen ezen felperes a teljesítést éppen ezen alperestől jogosult követelni. A dologi perképeség önmagában véve nem perjogi kvalitás, hanem magánjogi, mert az aktív legitimáció hiánya esetén a kereset ezen fél részéről, a passzív legitimáció hiánya esetén pedig ezen fél ellen jogalap nélküli. A kérdés tehát a per érdemére tartozik és az érdemleges marasztalásban vagy elutasításban dől el. S hasonlólag a per érdemének a kérdése az az eset is, amikor a felperes azért lesz pervesztes, mert a keresetet nem érvényesítheti csak ő vagy nem csak az alperes ellen (*exceptio plurium litisconsortium*), pl. a keresetbe vett jog többeket közösen illet, vagy az alperes mint örökös csak az összes örökös-társakkal közösen vonható perbe. De ez már átvezet a *per-társaság* kérdéséhez, amellyel alább kívánok foglalkozni.

¹ V. ö. *Messlény* 135. l.

III.

9. Mielőtt azonban e tárgyra térnénk, hadd álljunk meg pillanatra egy pontnál, amelyet sem a törvény maga nem domborít ki kellő világossággal, sem az élet nem dolgozott ki eddig úgy, mint azt gyakorlati fontossága megkívánná. *Magyary Géza* tagtársunkat illeti a dicsőség azért az érdemért, hogy jeles művében annak első ízben szentel beható figyelmet.¹ Értem az ú. n. jogutódlást a felek perbeli szerepében. Perbeli és nem a perbe vont magánjogi viszony tekintetében való successiót; az utóbbinak elvben és általánosságban a perre befolyása nincs. Így ha a felperes a beperelt követelést a per során engedményezi, alperes a perbevont dolgot a per során elidegeníti: ez nem vonja maga után azt, hogy már most ipso jure az engedményes váljék felperessé, a dolog megszerzője alperessé. Más a helyzet örökösödés esetén, amikor az átörökíthető jog iránti perbe az örökös beléphet, ha a haláleset miatt félbeszakadt eljárás folytatását valamelyik fél kéri (Pp. 465., 506. §§.). S más a helyzet cessio legis esetén is, amikor — miként ezt eddigi bírói gyakorlatunk is így tartotta — a jogutód az előd perbeli pozíciójába is ipso jure belép. Magánjogi kérdés s különösen a jóhiszemű szerzés tanában volna szabályozandó az, mennyiben terjed ki az ítélet jogereje arra a jogutódra, aki peres dolgot vagy jogot szerzett meg annak tudatában, hogy a per folyamatban van. Ezért annak megoldását ehelyütt is a polg. tkv. szerkesztőinek ajánlom szíves figyelmébe, annál is inkább, mert a Pp. arról nem rendelkezik és mert — vagy annak dacára, hogy — a német perrend 265. és 325. §-aiban részletes szabályokat tartalmaz.

Attól az esettől, amikor a perbe való belépés a magánjogi viszonyban való jogutódlásnak — mint említettem, kivételes — jogkövetkezménye, meg kell különböztetni azt az esetet, hogy a peres felek személyében nem a perbevont magánjogi viszonyban rejülő okból, hanem attól függetlenül áll elő a per során változás. A felek rendelkezési joga e részben igen tág; akár a felperes, akár az alperes helyét a felek közös beleegyezésével

¹ *Magyary: Magyar polgári perjog, Budapest, 1913., 52. §.*

más személy foglalhatja el s ezzel az eredeti perfél a perből kiválik. Így, ha a főbeavatkozó mindkét perfél beleegyezésével mint felperes lép be a perbe; vagy ha a tévedésből perbevont alperes helyébe az igazi alperes önként és a felek beleegyezésével a perbe belép. Mindezeket az eseteket a Pp. kifejezetten nem szabályozza, ami természetesen nem változtat azon, hogy azokat mint a felek rendelkezési jogából folyó következményeket, elismerjük. Két speciális esetben azonban a Pp. még túl is megy ezeken a maguktól értetődő konzekvenciákon és megengedi, hogy harmadik személy pusztán az alperes egyoldalú beleegyezése alapján beléphessen a perbe és pedig úgy, hogy a harmadik majd a felperes hozzájárulásával, majd a nélkül nem az alperes mellé, hanem helyébe lép, tehát valóságos perbeli jogutódlás fog helyt. Noha az Indokolásból kitünőleg a törvény szerzője a folyamatot nem jogutódlásnak, hanem főbeavatkozásnak fogta fel, nagyrésztben igazat kell adnunk *Magyary*-nak abban, hogy amint egyszer az általa és az ő nyomán általam is elfoglalt álláspont a törvény tételes rendelkezéseivel jobban egyezik, az Indokolás eltérő álláspontja irreleváns.

10. Miről is van itt szó? Gyakran megtörténik, hogy azt a követelést, amelyért az adóst beperlik, a felperesen kívül más is, pl. mint engedményes vagy örököstárs, a maga részére igényli. Ilyenkor az adós nem fizethet, még ha a követelést el is ismeri, mert nem tudja, kinek fizessen. Az adós tehát idegen személyek vitájának áldozata, ha nem szoríthatja a pert azokra, akik között a vita van. Módot kell tehát neki adni arra, hogy a harmadik igénylő perbevonása s a követelés összegének letétele útján a perből szabadulhasson. Erre nyújt lehetőséget a Pp. 92. §-ának a rendelkezése, amelyhez hasonló szabályt a végrehajtási törvény (1881: LX. t.-c.) 82. §-ában is találhatunk és amely következőleg hangzik:

«Ha a beperelt adós azt a harmadik személyt, aki a követelést egészen vagy részben a maga részére igényli, perbe hívja és a perbe hívott a perbe belép, az adóst kérelmére a perből végzéssel el kell bocsátani, ha a követelés összegét az igénylők javára a visszavétel jogáról való lemondás mellett bírói letétbe helyezi. Az adós elbocsátása esetében a pert csakis az igénylő hitelezők között a követeléshez való jog iránt kell

folytatni. A pernyertes tételnek a letett összeget oda kell itélni és a pervesztes igénylőt az adósnak okozott költségben is el kell marasztalni, ideértve a letétel költségeit is; az alaptalanul okozott költségben azonban az adós ilyenkor is marasztalendő. A végzés ellen, amellyel a bíróság az adóst a perből elbocsátja, felfolyamodásnak van helye.»

Látnivaló, hogy az adós egyoldalú kérelme, azaz rendelkezése folytán szabadul a perből s helyébe lép az igénylő harmadik; a felperesnek ezt a cserét tőrnie kell, neki abba nincs beleszólása. Ha azonban az alperes nem így rendelkezik, hanem benmarad a perben, akkor az igénylő nyilván nem fő-, hanem mellékbeavatkozó, akinek az a feladata, hogy alperest győzelemre segítse a felperes ellen főleg azon az alapon, hogy a követelés nem a felperest, hanem őt illeti meg. Viszont azonban az is igaz, hogy semmi sem áll útjában annak, hogy az igénylő ne a perbehívásnak engedjen, hanem inkább önként, mint főbeavatkozó lépjen fel; csak hogy akkor az alperes nem igényelheti a perből való elbocsáttatását, hanem kénytelen védekezni s esetleg bevárni, míg a főbeavatkozási per eldőlt. De erről még más összefüggésben szólok.

11. A másik eset, amikor az alperes helyébe a törvény világos rendelkezése szerint más léphet, a *nominatio auctoris* esete. Megtörténhetik, hogy oly személyt vonnak perbe, aki másnak a nevében birlalja a peres dolgot vagy gyakorolja a peres jogot. Az alperes ilyenkor a Pp. 89. §. értelmében mellékbeavatkozóképp perbehívhatja ugyan azt a harmadikat, akinek nevében a jogot gyakorolja és az a perbe be is léphet, de ez az alperesén még nem segít, mert neki az a jogos érdeke, hogy a perből egyáltalán szabaduljon s maga helyébe a harmadikat állíthassa, akinek a dologhoz egyedül van köze. Ezt célozzák az előd megnevezésére vonatkozó szabályok, melyek az eddigi jogban ismeretlenek s melyeket a Pp. 92. §-a tartalmaz.

«Akit mint valamely dolog birtokosát, amelyet harmadik személy nevében birlal, vagy oly szolgálat vagy más dologi jog iránt perelnek, amelyet harmadik személy nevében gyakorol, az a perbebocsáttatást megtagadhatja, ha ezt a harmadikat elődjeképp megnevezi és nyilatkozattétel végett megidézését kéri.»

A jogkövetkezmények különbözők, aszerint, amint az elődkép megnevezett harmadik személy ezt a minőségét elismeri vagy nem. Ha az elődkép megnevezett harmadik személy ezt a minőségét a kitűzött határnapon elismeri, az alperes beleegyezésével a perbe léphet (Pp. 93. §. 3. bek.). A felperes beleegyezése a belépéshez csak arra a követelésére nézve szükséges, amely a nominatióra okot adó jogviszonytól független. Ily követelés pl. az, mely az alperes hibájára van alapítva, mint pl. hogy a dolgot rongálta stb. Amennyiben azonban az előd a perbe belép, alperest kérelmére a perből végzéssel el kell bocsátani, feltéve, hogy ebbe felperes beleegyezik (Pp. id. 93. §. ut. bek.).¹ Ha a felperes a beleegyezést megtagadja: az ítélet dönti el, vajjon erre jogos oka volt-e, vagy nem. Utóbbi esetben a perköltséget alperessel szemben viseli akkor is, ha az előddel szemben pernyertes (arg. ex: Pp. 430. §.).

Ha a kitűzött határnapon az elődkép megidézett harmadik személy ezt a minőségét kétségbe vonja vagy nem nyilatkozik vagy — ami ezzel egyértelmű — a határnapon szabályszerű idézés dacára meg nem jelenik: a nominatióknak a felperessel szemben semmi hatálya sincs, az alperes a perbebocsáttatást többé meg nem tagadhatja és az elődkép megidézett személlyel szemben jogosítva van a kereseti követelésnek eleget tenni (Pp. id. 93. §. 2. bek.).

Ebben az esetben is tehát a harmadik vagy mellékbeavatkozó vagy egyedülálló alperes lesz, de nem főbeavatkozó; s az utóbbi esetben ismét a perbeli jogutódlás egy olyan esetével állunk szemben, amelyet a Pp. külön szabályoz.

12. Ami már most a perbeli jogutódlás joghatásait illeti: természetesen, hogy azok a magánjogi successióitól teljesen függetlenek s amannak szabályai emerre egyszerűen át nem vihetők. Sem a «*nemo plus juris*» tétele, sem a jóhiszemű szerzés oltalma, sem a visszterhes szerzéssel rendszerint egybekötött szavatosság, sem végül a vagyont mint egészet terhelő tartozások áthárulását tárgyazó szabályok nem állanak. Hogy mindezek helyébe positive mi lép, azzal még az elmélet nincs tisztában;

¹ Felperes beleegyezését azért kívánja meg a törvény, nehogy alperes, látván, hogy a pert el fogja veszíteni, fizetésképtelen egyént nevezze meg elődjét s ezzel a perköltségtől szabaduljon. (Igazs. bizottság.)

egyelőre még mindig ott tartunk, ahol Kohler már 1888-ban tartott, hogy a perbeli jogutódlás nem egy jogban, hanem egy jogviszonyban való jogutódlás, miért is a jogelőd személyében már létrejött jogok nem szállanak át az utódra, ellenben átszáll maga a perbeli jogi helyzet úgy, amint az az átszállás pillanatában az előd személyében kialakult.¹ Nem száll át tehát pl. az, ami részítéletben már bírói eldöntést nyert, de átszáll a közbenszóló ítélet hatálya (Pp. 391., 506. §§., v. ö. 465. §. 5. bek. is); míg a költség kérdése ismét mindkét személy tekintetében önállóan ítélandó meg. Hogy a perbeli jogutódlás nem magánjogi successió, azt legvilágosabban mutatja az, hogy státusperben is helye van, sőt a Pp. szerint ott igen gyakran történik, hogy a keresetet az érdekeltek valamelyike «magáévá teszi». Itt utalhatok a Pp. intézkedéseinek egész sorára (666. §. 2. bek., 672. §. 2. bek., 699. §. 1. bek., 716., 717., 723., 729., 731., 741. §§.). Viszont ha a házassági perben a per során valamelyik fél meghal, természetesen nem áll be a jogutódlás, mint a vagyoni jogi perben, hanem a pernek meg kell szünnie, legalább is mint státuspernek, s csak amennyiben annak mint közönséges pernek még értelme van, maradhat az fenn továbbra is, de egész más jelentőséggel és hatállyal (Pp. 676. §.).

IV.

13. A régebbi felfogás szerint a perben elvileg csak két fél szerepelhet, kiknek mindegyike állhat egy vagy több személyből. Utóbbi esetben *pertársaság* keletkezik. Ezért mondta a régi törvényi rtt. (1868 : LIV. t.-c. 67. §.), hogy több felperestárs az eljárás egész folyamában egy személynek tekintendő s ennél fogva a felperestársaknak ugyanazon egy keresetben és egy közös meghatalmazott által kell képviseltetniük. De ezt már a régi jog sem volt képes következetesen keresztülvinni, s csak a keresetre nézve tartotta fenn a maga teljességében: a joggyakorlat a per későbbi folyamán külön képviselhetőségét elismerte (Budapesti T. 10465/88)² s a felek

¹ Kohler: Der Prozess als Rechtsverhältniss, Mannheim, 1888, 83. s. k. II.

² Márkus III. 76.

személyes tulajdonságait is mindegyikre nézve külön ítélte meg (C. 1890. ápr. 29. 7529/89.).

Az újabb felfogás ezzel szemben az, hogy a pertársaság önmagában a társak közt semmiféle egységet, kapcsolatot nem hoz létre, hanem az csak több pernek célszerűségi szempontból való egybekapcsolása: *alanyi halmazat*. A Pp. ezt a modernebb felfogást emeli érvényre.

Nem forog fenn technikai értelemben vett pertársaság, amikor a bíróság pervezető jogánál fogva különböző felek közt folyó összefüggő pereket egyesít (Pp. 233. §.). Ellenben igenis fennforog akkor, amikor a peres fél mellé harmadik személy a per során szegődik társul, vagy a felperes — amihez joga van — keresetét a szóbeli tárgyalás befejezése előtt oly perbe nem vont személyre kiterjeszti, aki irányában a keresetbe vett jogot csak az alperessel egységesen lehet eldönteni (Pp. 189. §. 2. bek.), avagy végül, amikor a bíróság az egyik peres fél (az alperes) mellé harmadik személyt pertársnak hivatalból von be.¹ Az elsőre példa a Pp. 239. §.-a, mely szerint a holttanúvilágítási eljáráshoz a jogosítottak csatlakozhatnak, vagy a Cst. 231. §.-a, vagy végül a vht. 94. §.-a, mely utóbbi a hivatalból pertársnak való beidézés példájául is szolgálhat.² A Pp. kifejezetten csak az eredeti pertársaságot szabályozza, intézkedései azonban a csatlakozás esetére analogia útján kiterjesztendők.³

14. A Pp. szerint pertársaság keletkezik: 1. ha a per tárgya közös jog, illetőleg közös kötelezettség; 2. ha a felek joga, illetőleg kötelezettsége nem közös ugyan, de *ugyanarra* a tényállásra mint jogalapra vezetendő vissza (így kell érteni a Pp. 77. §. 1. bek. elég homályos szövegét). Ez a jogalap azonban lehet törvényes rendelkezés is, pl. vht. 92. §. E két esetben a pertársaság egyúttal *illetékességi ok*-ként is tesz számot, mert a Pp. a közös perlést mindkét esetben megengedi már akkor is, ha az illetékesség csak egyik alperessel szemben is megáll. A 77. §. további során erre az illetékességre közelebbi szabá-

¹ Magyary 241. l.

² Magyary id. h. Nem helyes Kovácsnak a Pp. 729. §-ára való hivatkozása (135. l.), mert itt, miként a 704. §-ban, *mellékbeavatkozás* értendő.

³ Magyary id. h.

lyok is foglaltatnak, melyekre most nem térek ki; végül 3. abban az esetben, ha a per tárgya nem ugyanazon, de *hasonnemű* ténybeli és jogi alapra visszavezethető jog vagy kötelezettség, de csak akkor, ha a bíróság valamennyi alperesre nézve illetékes (78. §.).

Közös jog, illetőleg közös kötelezettség (1. p.) a per tárgya pl. osztatlan közös tulajdonosokat illető vagy terhelő telki szolgálat, osztatlan közös tulajdon, közös örökjog vagy öröklésen alapuló közös kötelezettség esetében. Az örökös-társak tehát az örökhagyó adósságaiért való felelőségük alapján egy keresettel vonhatók perbe és követelhetnek a hagyatékhoz tartozó vagyontárgyat a bármelyikükre illetékes bíróság előtt. Ugyanazon ténybeli alap (2. p.) forog fenn pl. akkor, ha a több személyt illető jog vagy kötelezettség ugyan-abból a tiltott eselekményből származik.¹

Végül mikor *hasonnemű* a ténybeli alap (3. p.)? ezt nem könnyű megmondani. Bizonyos, hogy nem elég a jogviszony hasonneműsége, tehát pl. a kereskedő nem perelheti összes vételárral adós vevőit egy keresetben, a vasút ellen nem indíthatnak egy keresetet az összes fuvarozási ügyletek feladói stb. Szükséges tehát a *ténybeli alapnak legalább részleges azonossága*, tehát pl. ugyanannak az árúmenyiségnek több vevője, ugyanannak a háznak több bérlője, ugyanannak az építkezésnek több vállalkozója stb. A határ a legnagyobb mértékben úszó,² és a bírói mérlegelésnek tág tért enged. S még fokozódik a bírói latitude annak folytán, hogy a Pp. a ténybeli és jogi alap közösségét illetőleg hasonneműségét sem követeli meg a maga teljes logikai tisztaságában, hanem csak *«lényegileg»*, *«lényegben»*. Miért az egyik helyen így, a másikon úgy — azt nem tudja senki; s hogy mikor *«lényegileg»* azonos valami s mikor nem *«lényegileg»* — azt mindenki tudja, de mindenki másképp tudja. S ez nem éppen előny ezen a ponton, ahol az ügyvédnek a maga felelőségére kell határoznia afölött, egy vagy több pert indítson-e, s mit viseljen el szivesebben: a saját felének a sok költség miatt teendő szemrehányását, vagy azt, hogy a bíró a több

¹ Magyary id. h.

² Nem kielégítő: Magyary 243. 1., Hellwig III. 90. 1

kereset költségét nem állapítja meg, mert úgy találja, hogy a több per helyett eggyel is célt lehetett volna érni. S ezért ezt a szempontot tisztelt kollégáim figyelmébe kell ajánlanom: a költség kérdésében nem az a döntő, mi a bíró véleménye a *«lényegileg»* fogalma tárgyában, hanem az, vajjon a felperesnek számolnia kellett-e a bizonytalan joghelyzettel s nem-e kellett neki gondos mérlegelés után arra az elhatározásra jutni, hogy inkább külön pereket indít, mintsemhogy kitegye magát annak a kifogásnak, hogy a kereset helytelenül van indítva s jelesül a bíróság illetékessége a fenti 2. pont esetében meg nem áll. A 3. pont esetén ugyanis a bíró könnyen segít magán: pervezető hatalmánál fogva elkülöníti a pereket (Pp. 292. §.), amit a felek jogorvoslat kizárásával tűrni kötelesek, s a kérdés tárgytalan.

Az életbeléptetés köréből ide vág a vaspályák felelőségéről szóló 1874 : XVIII. t.-c. 8. §-ának 1. bekezdése, mely szerint több kárvallott kártérítési követelése, melyek a vaspálya üzemében történt ugyanazon eseményből származó sérülések és illetőleg halálesetek folytán támasztatnak, egy keresetbe is érvényesíthetők, s melyet most már mint a fenti szabályok folytán fölöslegest, az ÉLT. 3. §-a kifejezetten hatályon kívül helyez; s ide vág az 1871 : LIII. t.-c. 46. §-ának az ÉLT. 6. §-a által hatályban tartott rendelkezése is, mely szerint az ugyanazon egy határra vonatkozó összes birtokszabályozási kérdések egy keresetlevélbe foglalandók.

Ha a pertársaság előfeltételei fenn is forognak, az mégsem áll be ipso jure, hanem csak annak folytán, hogy a felperesek együtt lépnek fel, az alpereseket felperes együtt perli vagy azok egyike vagy másika a perbe utóbb belép. Az alperes nem tagadhatja meg a perbeboocsátkozást azon az alapon, hogy a jogosultak vagy a kötelezettek többen vannak. Más szóval: az *exceptio plurium litis consortium* nem pergátló kifogás, hanem csak a per érdemének eldöntésénél veendő figyelembe. Ez áll még akkor is, ha a jogviszony csak egységesen dönthető el, tehát pl. örökös-társak pereiben vagy a harmadik személy által a házasság megsemmisítése és megtámadása iránt, helytelenül csak az egyik házastárs ellen indított perre nézve (Pp. 650. §.).¹

¹ Magyary 243. 1. Ezt félreismeri Jancsó 265. 1., aki a Pp. 80. §-ában a *«szükségképeni pertársaság»* szabályozását látja.

15. A Pp. szerint az alanyi halmazat nem egyéb, mint több pernek célszerűségi okokból való egyesítése, mely az egyes perek természetén nem változtat. A pertársak között az együttes perlés és pereltetés által rendszerint semmi különös jogi viszony nem létesül. Érdekeik nem függenek szükségkép össze, mindegyikük más-más támadó és védő eszközöket használhat és viszont az ellenfél is mindegyik ellen más-más támadó vagy védő-eszközöket érvényesíthet anélkül, hogy azok eredménye a többi pertársakra kihatna. A Pp. e tekintetben eltér az 1868 : LIV. t.-c. 67. és 112. szakaszaitól. S nem tartja fenn a Pp. az 1868 : LIV. t.-c. 112. §-ában felállított azt a szabályt sem, amely szerint abban az esetben, ha több pertárs közül a tárgyalásra vagy perfelvételre csak néhányan jelentek meg, a meg nem jelentekről az tétetik fel, hogy a megjelent pertársak közül annak védelméhez csatlakoznak, amely részükre a legkedvezőbb.¹ Ezek helyett a Pp. 79. §-a azt a szabályt állítja fel, hogy amennyiben a törvény kivételt nem tesz, a perben mindegyik pertárs önálló és egyik pertárs cselekménye vagy mulasztása a másiknak sem javára, sem hátrányára nem szolgál. Jelesül tehát a meg nem jelent pertárral szemben meg nem jelenésének következményei levonandók akkor is, ha a megjelent pertárs védekezése folytán amannak javára is merültek volna fel adatok.

Nem hat ki azonban a pertársak önállóságának elve a bírói mérlegelés körére; miből foly, hogy a bíróság az egyik pertárs nyilatkozatát — tehát beismerését is — a másik pertárral szemben a Pp. 270. §. alapján szabadon mérlegelheti s egyik pertárs által szolgáltatott bizonyíték a másik eljáró pertársra vonatkozó mérlegelésnél felhasználható. Hogy kétség esetében a megjelent pertársak egyike által végzett cselekmény mennyiben tekintendő a többi nevében is fogatosított-nak: mérlegelés dolga; oly vélelem felállítása, hogy kétség esetén az ily cselekmény valamennyi megjelent pertárs nevében történt,² túllő a célon. Ha kétség van, azt a bíró a lehetőség szerint eloszlatni tartozik (Pp. 225. §.).

¹ *Ind.*

² *Kovács 143.*

16. A 79. §. általános szabálya alól a Pp. csak akkor tesz kivételt, ha a vitás jogot a pertársak részére vagy ellen csak egységesen lehet eldönteni, vagy ha a perben hozott ítélet jogereje a pertársakra törvényes szabálynál fogva akkor is kiterjedne, ha ők a perben részt nem vettek volna. Ez esetekre a Pp. 80. §-a kimondja, hogy ilyenkor a cselekvő pertársak cselekményei azokkal a pertársakkal szemben is hatályosak, akik valamely határnapot vagy határidőt elmulasztanak, amennyiben maguk cselekvőleg nem lépnek fel. Az ilyen esetekben tehát a mulasztó pertárs ellen a Pp. 436—446. §§. nem alkalmazandók, ha csak egyik is cselekedett. Az ítélet nem mulasztás alapján hozott ítélet s így ellentmondással sem támadható meg. Mulasztás alapján tehát ilyenkor csak úgy hozható ítélet, ha *mindegyik* pertárs szabályszerű idézés dacára mulaszt. Ahhoz azonban joga van a felperesnek, hogy a megjelent alperestársakkal szemben keresetétől eláll (Pp. 186. §.), s a többiekkel szemben mulasztás alapján kér ítéletet. Viszont ez sem segít, ha a megjelent alperes a kereseti jog fenn nem állása iránt viszontkeresetet terjeszt elő, mert ez már ismét valamennyi pertársra kihat.¹ Kihat a fellebbevitel is, s azért kell a nem fellebbező pertársakat is a fellebbezési tárgyalásra idézni (Pp. 487. §. 3. bek.);² míg a nem egységes pertársaság esetében a nem fellebbező félre beáll a jogerő.

Maga a törvény zárja ki az egységes elbánást a megjelent pertárs *rendelkező cselekményei* tekintetében, jelesül (P. 80. §. 2. bek.) akkor, amikor a megjelent pertárs egyezséget köt, a kereseti követelést elismeri, vagy jogáról lemond. A meg nem jelenő pertársról nem lehet azt feltenni, hogy a védekezéssel egyáltalában lemondott volna és hogy az ilyen cselekményekhez is hozzájárulna.

Ugyanez áll a *fellebbevitel visszavonására* ³ is.

S nem vonatkozik a döntés egységessége a *perkötség* kérdésére: a perkötséget a pertársak fejenként viselik, s csak akikre nézve a pertárgy oszthatatlan vagy akik egyetemleg

¹ *Kovács 144.*

² *Kovács 144.*

³ *Kovács 144.*

vannak jogosítva vagy kötelezve, azok viselik egyetemlegesen (Pp. 429. §.).

Hogy már most mikor forog fenn egységes pertársaság, azt az anyagi jog szerint kell megbírálani. A vitás jognak egységes eldöntése szükségképi pl. abban az esetben, midőn telki szolgálat iránt az uralkodó teleknek hányadrészben való tulajdonostársai perelnek vagy a szolgáló teleknek hányadrészben való tulajdonostársai vannak perelve. Ugyanily eset forog fenn akkor, ha a perben hozott ítélet törvényes szabálynál fogva kiterjed harmadik személyekre; például a telekkönyvi jog kitörlése iránti perben hozott ítélet, ha a per feljegyeztetett, kiterjed azokra, kik a feljegyzés után jogot szereztek; ugyanez az eset forog fenn továbbá akkor is, ha az előjegyzett zálogjogra alzálogjogot szerzettéket a követelés fenn nem állása iránt indított perbe beidézik. Végül ugyanilyen szükségkép egységes a döntés a *főbeavatkozási perben* (l. alább), ahol a főper ellenfelei mint alperestársak szerepelnek. Nem szükségkép egységes azonban a döntés pl. az örökösársakra nézve a hagyaték átadása után, a közkereseti vagy betéti társaság és tagjai közt a társaság feloszlása után, a főadós és kezes közt vagy a személyes adós és a dologi adós (pl. jelzálogtulajdonos) közt stb. Ha az egységes döntés előfeltételei fennállanak, a felperes keresetét az ítéletig az eredetileg perbe nem vont alperesekre is kiterjesztheti (Pp. 189. §. 2. bek.).

Vitás, mennyiben hat ki az egyik pertársra nézve fennálló *pergátló körülmény* a többi pertársra. Kovács szerint egyáltalán nem hat ki. A helyes megoldásnak azt vélem, hogy különböztetni kell a pertársak személyére vonatkozó pergátló kifogás (pl. cselekvőképesség hiánya) és a per tárgyára vonatkozó kifogás (pl. perfüggség, hatáskör, előzetes eljárás stb.) közt; előbbiek nem hatnak ki, míg utóbbiak kihatnak, mert különben a jogviszony egységes eldöntése nincs biztosítva.

A határozat egyenlősége a pertársakra nézve azonban ezzel még nincsen teljesen elérve. A nehézség ott kezdődik, midőn több megjelent pertárs ellentétes vagy eltérő előadást terjeszt elő, például midőn az egyik a kereseti tényeket beismeri, a másik tagadja. Hogy a 80. §. esetében az egységes eldöntés ekkor is szükséges, az természetes. Általános szabályokat arra,

hogy melyik pertárs előadása és bizonyítékai veendő figyelembe, felállítani nem lehet. A Pp. id. 80. §. ut. bek. ily esetben a bíróságra bízva, hogy a pertársak eltérő előadásainak befolyását az ügy eldöntésére a per körülményei szerint ítélje meg. A bíróság tehát ebben az esetben a pertársak egyikének előadásához sincs kötve; az egyik pertársnak beismerése még önmagában véve nem menti fel az ellenfelet a bizonyítás kötelezettsége alól.

17. A pertársaság természetéből és céljából következik, hogy a per szorgalmazására, tekintet nélkül a köztük levő viszonyra, bármelyik pertárs fel van jogosítva (Pp. 81. §.),¹ ha annak szüksége pl. az eljárás félbeszakadása vagy felfüggesztése miatt vagy más okból felmerül. Miután a szorgalmazás következtében az eljárás nemcsak a szorgalmazó pertárs javára vagy ellen, hanem valamennyi pertárs javára vagy ellen folytatandó, ennél fogva határnapra valamennyi pertársat meg kell idézni (Pp. id. h.). Magától értetődik viszont, hogy abban az esetben, ha valamelyik pertárs a perből kiválik, pl. mert mulasztott vagy mert reá nézve jogerősen be van fejezve (például a felebbezés elmulasztásával), őt többé nem kell idézni.² Ez azonban éppen a 80. §. esetében nem áll, s ezért ez esetben a pertárs a felebbezési tárgyalásra megidézendő (Pp. 487. §. 3. bek.); s ez áll a felülvizsgálati tárgyalásra is (Pp. 547. §.).

A pertársaság egyéb joghatásai:

- a) illetékesség (l. fent); esődeljárásban v. ö. Cst. 11. §.;
- b) járásbírósi eljárásban a pertárs mint meghatalmazott képviselheti pertársát, ha nem is ügyvéd (Pp. 95. §. 1.);
- c) a bíróság belátása szerint ítéli meg, melyik pertársat hallgassa ki eskü alatt (Pp. 374. §.);
- d) perköltség (Pp. 429. §.);
- e) fellebbezési eljárásban nyilvános előadás (Pp. 512. §. 3. bek.).³

Az alperesi pertársaság egy különleges esetét idézi elő a *főbeavatkozás*, amelynek folytán keletkező perben az eredeti peres ellenfelek mint alperesi pertársak szerepelnek a főbeavat-

¹ *Ind.*

² *Ind.*

³ *Magyar* 247.

kozó felperessel szemben. Ez az eset vezet át arra a jelenségre, amellyel most készülünk foglalkozni: *harmadik személyek részvételére a perben.*

V.

18. A Pp. a beavatkozás formáit a régi eljárással szemben lényegesen szaporítja. Alapfelosztásában ugyan szintén fő- és mellékbeavatkozást különböztet meg; azonban egyrészt ezek fogalmát általánosabban és így tágabban határolja körül, másrészt különösen a perbehívás intézményének teljesebb kihasználásával harmadik személyeknek a perbe való belépését több esetben engedi meg, mint régebbi jogunk. Nevezetesen abban a két esetben jogosítja fel az alperest a perbehívásra, amelyről már szólottam, t. i. a kereseti követelés igénylőjének a perbehívása és az előd megnevezése esetében.

Perjogi stuktura szempontjából fő- és mellékbeavatkozás nem jelentkezik mint ugyanazon fogalom alfajai: mert míg a főbeavatkozás külön pert létesít, addig a mellékbeavatkozás folytán a peren nem történik változás, hanem a beavatkozó egyszerűen az egyik vagy a másik fél mellé szegődik.¹ Nem úgy a francia perjogban, hol a beavatkozást egységesen fogják fel.²

19. *Főbeavatkozás.*³ A Pp. főbeavatkozó alatt azt érti, aki valamely dolgot vagy jogot, amely iránt más személyek közt per van folyamatban, egészben vagy részben maga részére követel (Pp. 82. §.).

A főbeavatkozási per tulajdonképpen a főperbe belenyúló külön per. A főbeavatkozó a Pp. szerint a főper mindkét félnek ellenfele, felperesnek és alperesnek egyaránt. Önálló perfél, akinek keresetére az ítélet közvetlenül kiterjed.

A Pp. lényegében a sommás eljárás 22. §-ának szabályait fogadja el. Azonban azt a szűk és különben is homályos körülírást, hogy a perbe avatkozhatik, aki magát jogközösségnél vagy törvéynél fogva érdekeltnek véli, a Pp. elejti s ennél

¹ *Magyar* 248.

² *Mandl Zoltán*: A beavatkozásról, Pécs, 1910, 30. s. k. II

³ Régi jogunkból v. ö. Hk. I. 2., 31., II. 2., 84., 85. cím; *Frank*: Közigazgatás törvénye 386. §.

tágabb körben jogosítja fel a harmadik személyt a főbeavatkozásra, tudniillik mindazokban az esetekben, amikor a harmadik személy a per tárgyát — legyen az akár dolog, akár jog — egészben vagy részben a maga részére követeli.

Különösen megengedi a Pp., hogy a dolog iránt lehessen beavatkozással élni, tehát nemcsak akkor, amidőn a beavatkozó magát a folyamatban levő perben felperesi minőségben érdekeltnek véli, hanem akkor is, ha a per tárgyát más címen követeli a maga részére, mint a főperbeni felperes. Világosan megengedi továbbá a Pp. a beavatkozást akkor is, ha a beavatkozó a dolgot vagy jogot egészben követeli a maga részére, amely kérdésben az 1868 : LIV. t.-c. 72. §-a legalább is kétségnek enged tért.¹

A főbeavatkozási pert a főper jogerejű eldöntéséig bármikor, tehát a fellebbezési vagy felülvizsgálati stádiumban is meg lehet indítani (arg. ex: Pp. 82. §.). A Pp. ennyiben eltér az 1898 : XVIII. t.-c. 22. §-ától, mely a főbeavatkozást csak a főpernek az elsőbíró előtt folyamatban léte alatt engedte meg.² A főbeavatkozási kereset a főper első folyamodású bírósága előtt mind a két fél ellen irányítva adandó be (Pp. 83. §. 1. bek.). A Pp. id. 83. §. ut. bek. szerint a bíróság szabad belátása szerint dönti el, vajjon a főper eldöntését a főbeavatkozási per folytán felfüggesse-e, vagy a két per együttes tárgyalását rendelje-e el. Ezt a bíróság a Pp. 233. és 234. §-a értelmében bármely összefüggésben álló más perrel is megteheti, a főbeavatkozási per tehát e tekintetben nem tér el más pertől. S megteheti ezt a fellebbezési és felülvizsgálati bíróság is, épúgy, amint viszont ezek is elrendelhetik a két per egyesítését, noha a felülvizsgálati stádiumban ez természetesen csak igen szűk határok közt lehetséges. Azáltal, hogy a bíróság a főpert, tekintet nélkül a főbeavatkozási perre, jogérvényesen eldöntheti, elejét veszi annak, hogy valamely fél a beavatkozást a főper elhúzására

¹ *Ind.*

² A régebbi jog uralma alatt a bírói gyakorlat a perújítás során nem engedte meg a beavatkozást (Bpesti T. 1889. okt. 29. 57.985. sz., C. 1890. okt. 21. 830. sz., *Jogi Szemle* III. 564.). Ezt tartom a helyes álláspontnak a Pp.-sal szemben is. A Pp. 568. §-ából, tekintettel a 82. §. ellenkező értelmű szabályára, nem szabad azt következtetni, hogy annak a perújítás során is helye van.

felhasználhassa, a mint ez a régi jog uralma alatt különösen a rendes eljárásban könnyű volt. Sokan lesznek jelenlevő kollegáim között, akik emlékeznek arra az esetre, amikor egy nagyjelentőségű vasúti jogi kérdésben egy harmadik személy, akinek a konkrét pörhöz semmi köze sem volt, csak azért avatkozott be, hogy a kérdésnek a Kúria által való eldöntését a lehetőségig késleltesse s ezzel módot adjon a felperesnek arra, hogy a kir. ítélőtábla mint felülvizsgálati bíróság neki kedvező álláspontja segítségével a kúriai értékhatáron alul maradó pereket jogerősen megnyerje. A trükk nagyszerűen sikerült: a döntés csak három év múlva következett be, s a közben időben a felperes az azzal ellentétes jogalapon egymásra nyerte a pöröket.

Abból, hogy főbeavatkozásnak ott van helye, ahol a peres dolgot vagy jogot a beavatkozó magának vindikálja, következik, hogy főbeavatkozásnak csak *vindikabilis* jogok tekintetében van helye. Amely jog már önmagában véve személyhez kötött, arra nézve a főbeavatkozás fogalmilag ki van zárva. Nincs helye tehát pl. kikötmény vagy más ellátási szerződés (polg. tkv. jav. 1220. s k.), ingyenes életjáradék (u. o. 1228. §.), haszonélvezet (u. o. 536. §.) vagy használat (u. o. 579. §.) iránti perben, mert ha illetheti is a beavatkozót ugyanolyan jog, ugyanaz a jog nem illetheti. S nincs helye ugyanebből az okból a *személyjogi perben*, mert ott a peres jogra vonatkozó aktoratus teljesen a személyhez van kötve.

Nem feltétele a főbeavatkozásnak az, hogy a beavatkozó valószínűsítse a maga igényét: a bíró azonban őt erre főképp azért fogja szorítani, hogy eldöntse, vajjon felfüggeszse-e a főpert, mint kifejtettem, vagy ne.

A főbeavatkozás *perjogi hatásai* egyébként röviden abban állanak, hogy: 1. a főper bíróságának *hatásköre és illetékessége* a beavatkozási perre is kiterjed; 2. a főperbeli felek a beavatkozási perben *alperestársakká* válnak; 3. a főbeavatkozás a főper *felfüggesztését* vagy a két per *együttes tárgyalását* eredményezheti; 4. a főper vitelére adott *meghatalmazás* a beavatkozási perre is kiterjed¹ (P. 104. §. 1. bek.); 5. a per-

¹ Kovács I. 148. l.

vesztes főbeavatkozó mindkét főperbeli fél *költségét* megtéríteni köteles.¹

A Pp. 83. §-ának az a szabálya, mely szerint a főbeavatkozási pert az első folyamodású bíróságnál kell megindítani, nemesak azt fejezi ki, hogy ez a bíróság a főbeavatkozási perre kizárólag illetékes, hanem az is következik ebből, hogy a főper bírósága a főbeavatkozási perben hatáskörrel is bír.² Minthogy ugyanis a Pp. szerint lehetséges, hogy a főbeavatkozó más címen követeli a per tárgyát a maga részére, mint a felperes: nincs kizárva, hogy a főbeavatkozási per önmagában más bíróság hatáskörébe tartoznék, mint a főper. Jelésül, ha az utóbbi az értékre való tekintet nélkül járásbíróság hatáskörébe tartozik, lehet, hogy ez a főbeavatkozóra nézve nem áll. Pl. felek a Pp. 1. §. 2. a) pontja értelmében kikötötték a járásbírósági hatáskört a köztük fennforgott adásvételi ügylet kapcsán s felperes a dolog kiadása iránt perel, a főbeavatkozó pedig azt vitatja, hogy a dolog korábbi ajándékozás címén őt illethi; ha a dolog értéke az értékhatárt meghaladja, a főbeavatkozási per önmagában a törvényszék hatáskörébe tartoznék. A konnexitás azonban itt oly fokú, hogy az még a hatásköri szabályokat is áttöri.

Fölösleges hangsúlyoznom, hogy a Pp. most ismertetett rendelkezései folytán a törvényszéki és járásbírósági eljárás közt e részben eddig fennállt különbségek megszűntek és hogy jelesül most már a járásbírósági eljárásban is a főbeavatkozásnak szabályszerű kereset útján s nem, mint eddig, egyszerű bejelentéssel kell történnie.

20. *Mellékbeavatkozás.* Míg a főbeavatkozási per önálló per jellegével bír, addig a mellékbeavatkozás járulékos természetű. A mellékbeavatkozó nem önálló perfél, akinek a peres felektől eltérő érdeke van, hanem segédje vagy ellenőrzője annak a félnek (causae adesse), akinek pernyertessége érdekében áll. Ez határozza meg viszonyát és perbeli cselekvési körét a peres felekkel szemben.

Az 1868 : LIV. t.-c. 79. és 82. §-a s utóbb az 1881 : LIX.

¹ C. 830/1890. Grill-Dtár II. 624.

² *Ind.*

t.-c. 9. és 10. §-a csak a perbehívott beavatkozásáról rendelkeznek. Más törvényeink szerint azonban egyes különös esetekben helye van az *önkéntes* mellékbeavatkozásnak is. Így beavatkozási jog illeti a csődtörvény 26. §-a értelmében a csőd-hitelezőket a megtámadási perbe, a végrehajtási törvény 92. §-a értelmében a végrehajtási igényperbe a végrehajtató jogának megvédése végett a végrehajtást szenvedettet, a végrehajtási törvény 119. §-a értelmében a törvényes zálogjoggal bíró hitelező által a végrehajtást szenvedő ellen indított perbe az érdekelteket, a végrehajtási törvény 161. §-a értelmében ingatlanra vonatkozó, telekkönyvileg feljegyzett tulajdoni igény iránti perbe az ingatlanra a tulajdoni igény után bejegyzett zálogjoggal bíró végrehajtatót. Ezekre az esetekre tekintettel az 1893: XVIII. t.-c. 140. §-ában a perbehívotton kívül a beavatkozásra jogosítottokról is beszél.

A mellékbeavatkozásra azonban nemcsak ezekben az esetekben van szükség. Számtalan más esetben harmadik személynek meg kell a beavatkozást engedni, egyrészt, hogy az egyik felet segítse, másrészt, hogy azt ellenőrizze. Így pl. a kezes érdekelve van az egyenes adós elleni pernek, az egyetemleges adóstárs a másik adós elleni pernek eldöntésében. Semmi sem szól az ellen, hogy a szavatós, aki perbe hívható, önként is beavatkozhatson a perbe. A szolgalmi jogosult, valamint a bekebelezett bérlő vagy haszonbérlő által az ingatlan elárverezése esetében követelhető kártérítés (vht. 191. §. 2. bek.) iránti perben a jelzálogos hitelezőknek alperesekként való beavatkozását meg kell engedni, nehogy a tulajdonos a felperessel az ő fejük fölött kiegyezvén, az egész kielégítési alapot elvonhassa. Minthogy a telekkönyvi jog kiterjesztés iránti pernek feljegyzése esetében az ítélet az 1860. évi szeptember 19-diki rendelet 5. §-a értelmében azok ellen is hatályos, akik az ingatlanra a feljegyzés után szereztek jogot, ez utóbbiak nem nézhetik tétlenül a törlési per folyását. A személyjogi per keretében maga a Pp. ad módot a mellékbeavatkozásra és pedig úgy, hogy bizonyos személyeket érdekük valószínűsítése alól fel is ment (Pp. 704., 720., 728., 729., 731. §§.). A Pp. 84. §-a ennél fogva kimondja, hogy aki jogilag érdekelve van abban, hogy más személyek közt folyamatban levő per az egyik fél

javára dőljön el, a fél pernyertességének elősegítése céljából a perbe mint mellékbeavatkozó beavatkozhatik. A mellékbeavatkozás a per bármely szakában annak jogerős eldöntéséig és fellebbvitellel kapcsolatban is történhetik (Pp. 85. §.);¹ nincs kizárva a felülvizágalmi eljárásban sem. E részben ugyanaz áll, amint fent a főbeavatkozás tekintetében mondtam. A mellékbeavatkozás bejelentésében a beavatkozónak érdekét is elő kell adnia. A bejelentés írásban történik és a felekkel közlendő. A járásbíróági eljárásban a bejelentést a tárgyalási yzökönyvbe is fel lehet venni (Pp. 86. §.).

Azt, hogy fennforog-e a mellékbeavatkozó részéről szükséges érdek, a bíróság nem hivatalból, hanem csak kérelemre vizsgálja. Ha a felek bármelyike a mellékbeavatkozás visszautasítását kéri, a bíróság a felekkel és a beavatkozóval tartott tárgyalás után végzéssel határoz. Ha a beavatkozó érdekét valószínűvé teszi, a beavatkozást nem szabad visszautasítani (Pp. 87. §. 1. bek.). A beavatkozást visszautasító végzés ellen felfolyamodásnak van helye. Amíg a visszautasítás jogerősen kimondva nincs, a mellékbeavatkozó a perben részt vehet (Pp. id. 87. §. 2., 3. bek.).

A féllel közlendő határozatokat és iratokat a mellékbeavatkozóval is közölni kell (Pp. id. 88. §. 2. bek., 487. §. 3. bek.).

A mellékbeavatkozó szerepe ama fél mellett, akinek érdekében beavatkozott, különböző a szerint, amint az ítélet jogereje kiterjed vagy nem terjed ki a beavatkozónak az ellenfélhez való viszonyára (a saját félhez való viszonyára az ítélet soha sem terjed ki). Ha t. i. a jogerős a beavatkozó és az ellenfél közti jogviszonyt el nem dönti, akkor a beavatkozó csak *«supplendi causa»* jár el, akkor ő tényleg a félnek puszta segédje, támogatója, szerepe teljesen alárendelt;² jogosítva van ugyan a fél érdekében a per állása szerint megtehető minden cselekményt véghez vinni; a félre nézve azonban e cselekménynek csak annyiban van hatálya, amennyiben a fél cselekményével ellentétben nem áll (Pp. 88. §. 1. bek.). Ellen esetben azonban,

¹ Azonos intézkedés: 1893. XVIII. t.-c. 140. §.

² *Magyar* 255. l.

ha t. i. a perben hozandó ítélet jogereje a mellékbeavatkozó-
nak az ellenfélhez való viszonyára is kiterjed, ilyenkor a mellék-
beavatkozó nem a fél segédjeként, hanem ellenőrzőjeként lép
fél (*corrigendi causa*) s ehhez képest a fél önállóan járhat el,
a fél cselekményétől eltérő vagy ellentétes cselekménye hatályát
pedig a bíróság a per körülményei szerint szabadon ítéli meg
(Pp. id. 88. §. 3. bek., utalással a 80. §-ra).¹

A mulasztó fél mulasztását azonban az alárendelt szerepű
beavatkozó cselekménye is pótolja; csak ha a mulasztást a
bíróság *akaratkijelentésként értelmezi* s ez értelmezés folytán a
beavatkozó és a fél közt *ellentét* mutatkozik, van a jelzett ér-
telemben különbség. Ezt a 88. §. utalása némileg elfedi.

Hogy mikor terjed ki az ítélet jogereje a beavatkozónak
az ellenfélhez való viszonyára, ezt a Pp. meg nem mondja s
rá éppen úgy csak igen komplikált és szerteágazó kazuisztiká-
val felelhetnek, amiként el kellett siklanom ama párhuzamos
kérdés fölött, mikor terjed ki az ítélet jogereje a perben részt
sem vett pertársra. Arra kell tehát csak kérnem, hogy amikor
majd a jelen előadások során az ítélet jogerejének személyi
hatályossága köréről lesz szó, méltóztassanak a mai napra
visszagondolni és arra, hogy ennek a kérdésnek egyik ága a
mellékbeavatkozó jogi helyzetének a megítélésére is átnyúlik.

Mindazonáltal még ez a mellérendelt szerepű mellék-
beavatkozó sem pertárs, csupán cselekvésének hatálya tekin-
tetében esik az egységes pertársasággal azonos szabályok alá.
Ehhez képest jelesül az ítélet sem javára, sem ellene nem szól,
ugyanazért a perrel nem rendelkezhetik, egyezséget nem köthet,
elismerést, joglemondást nem tehet.²

A mellékbeavatkozás joghatásai is mások aszerint, amint
a mellékbeavatkozó szerepe csak alárendelt vagy pedig mellé-
rendelt. Utóbbi esetben az ítélet jogereje egyszerűen reá is
kiterjed. Előbbi esetben azonban a közte és valamelyik fél
közt utóbb keletkezett perben ő az ítélettel eldöntött jogviszonyt
még mindig vita tárgyává teheti, jelesül ha a fél azért lett
perveztes, mert a beavatkozót megakadályozta egyes perbeli

¹ Magyary 257.

² Kovács I. 156 l

cselekmények véghezvitelében vagy mert a beavatkozás hibá-
ján kívül elkészt (*exceptio male gesti processus*).¹

A mellékbeavatkozás folytán keletkezett költség kérdését
a Pp. a 432. §-ban szabályozza, s ez a szabályozás nem könnyen
tekinthető át. Különbséget kell eszerint tenni, hogy a támogatott
fél maga vagy az ellenfél marasztaltatik-e a perköltségben. Az
előbbi esetben a beavatkozás költségét az ellenféllel szemben
a beavatkozó viseli; az utóbbiban az ellenfelet a beavatkozó
javára is el kell marasztalni a költségben, amennyiben az a
beavatkozás folytán merült fel. Ami költsége azonban a be-
avatkozónak a támogatott fél érdekében volt, ez az ellenféllel
szemben is nem a beavatkozót, hanem a támogatott felet ter-
heli.² Ez akkor is áll, ha a támogatott fél a beavatkozó mellett
egészen tétlenül viselkedik.³ Csak ha a fél cselekményei egyenes
ellentétben állanak a beavatkozó cselekményeivel vagy ha be-
avatkozásnak egyáltalán nincs helye, akkor viseli a beavat-
kozás okozta perköltséget is a beavatkozó.⁴ S a Pp. 429. §.
irányadása szerint *megosztandó* a perköltség a beavatkozó és a
támogatott fél közt akkor, ha az ítélet jogereje a beavatkozónak
az ellenfélhez való viszonyára is kihat. Az a kérdés végül,
mennyiben felel a beavatkozás költségéért a támogatott fél a
beavatkozónak, a kettejük közt felforgó magánjogi viszony-
tól függ és a perben el nem dönthető.⁵

21. Áttérve már most a «kényszerű» mellékbeavatkozásra,
a régebbi jog a *perbehívást* csak mint a szavatosság érvényesi-
tésének módját ismerte (1881 : LIX. t.-c. 9., 10. §§., 1893 : XVIII.
t.-c. 28. §. ut. bek.). A Pp. annak sokkal tágabb körben ad helyt,
amennyiben a Pp. 89. §. szerint három, valójában négy esetben
van helye, jelesül ama fél részéről, 1. aki pervesztés esetére a
harmadik személy ellen szavatossági vagy kártérítési követelést
vél érvényesíthetni; 2. aki pervesztés esetére a harmadik személy
követelésétől tart; 3. akit oly követelés iránt perelnek, amelyet

¹ Magyary 258.

² RG. 1904. IV. 7.; RG. 59., 173.; ellenk. C. 1897. I. G. 58. Valamennyi
idézte Kovács-nál, II. k. 558. l. 1. j.

³ Kovács id. h.

⁴ Kovács id. h.

⁵ C. 1902. G. 308. Grill Dtar. II. 2114.

a harmadik személy is a maga részére igényel; (ezek a törvény id. helyén felsorolt esetek; hozzájuk járul) 4. aki dolgot vagy jogot a harmadik személy nevében birlal, illetőleg gyakorol s azt elődkép megnevezi. Az utóbbi két esetről már szoltam.

A perbehívás célja az, hogy a perbehívottnak módjában álljon a perbe mint mellékbeavatkozó belépni s hogy ebből folyóan egy, esetleg a perbehívó és a perbehívott között később keletkező perben a főperbeli ítélet irányadó legyen s a perbehívott ne élhessen az *exceptio male gesti processus*-sal.

Az eljárás részleteit a Pp. 90. §-a tartalmazza. A perbehívó és a perbehívott közötti jogviszony a perben el nem dönthető és a védelem elvállalásából a szavatossági vagy kártalanítási kötelezettség elismerése nem következtethető (Pp. 91 §.).

A perbehívás főbb joghatásai: 1. félbeszakítja a per eldőlésétől függő követelés elévülését (polg. tkv. jav. 1068. §.); 2. a kellő időben perbehívott a későbbi perben nem hivatkozhatik arra, hogy az ítélet helytelen vagy hogy a kedvezőtlen döntést a fél hibás përvitele okozta¹ s nem állíthat és bizonyíthat oly tény, mely a korábbi perben való érvényesítés esetében pernyerést eredményezhetett volna;² 3. a perbehívott, ha a perbe belépett, költségeinek megtérítését az ellenféltől úgy követelheti, mint a mellékbeavatkozó (Pp. 433. §.).

VI.

22. *Szegénységi jog.*³ Szegénységi jogban rendszerint az a fél részesíthető, kinek jövedelme nem nagyobb, mint a lakhelyén szokásos közönséges napszám. A bíróság azonban az összes körülmények tekintetbevételével szegénységi jogban részesítheti azt a felet is, aki a perköltséget fedezni nem tudja anélkül, hogy a saját és azoknak a hozzátartozóinak szükséges tartása sérelmet szenvedne, akiknek tartására törvénynél vagy törvényes gyakorlatnál fogva köteles. Akinek perlekedése már előre teljesen eredménytelennek mutatkozik, sze-

¹ C. 1904. G. 641. Grill Dtár. XII. 1268.

² C. 946/1906. Mjogi Dtár 215/1907.

³ Az eddigi jogra nézve v. ö. 1868 : LIV. t.-o. 90. §., 1874 : XXXIV. t.-o. 27., 50. §., 1881 : XXVI. t.-o. 14. §., 1893 : XIX. t.-o. 20. §.

génységi jogban nem részesíthető (Pp. 112. §. 1—3. bek.). Hogy a fél kiknek tartására van kötelezve, azt a magánjog határozza meg (v. ö. 1877 : XX. t.-c. 11. §.).

Külföldieknek a szegénységi jogot eltérő nemzetközi megállapodás hiányában csak viszonzosság esetében lehet megadni. Az igazságügyminiszternek a viszonzosság felől tett nyilatkozata a bíróságokra kötelező. E nyilatkozatot kétség esetében hivatalból kell kikérni (Pp. 112. §. ut. bek.). A «külföldi» minőség az állampolgárság szerint igazodik. A hágai egyezmény (1909 : XIV. t.-c.) az egyezményes államok közt a szegénységi jog tekintetében viszonzosságot állapított meg és az eljárást részletesen szabályozta (v. ö. az id. egyezmény 20—23. cikkeit; v. ö. továbbá az annak végrehajtásáról rendelkező, 1909 április 26-án 9000. sz. a. kelt I. M. rend. V. fejezetét, 42—47. §§.). Az egyezményes államok közül külön szerződéseink vannak — melyek, amennyiben az egyezménnyel nem ellenkeznek, érvényben maradtak — Belgiummal (1881. évi V. t.-c.), Franciaországgal (1880 : XIV. t.-c.), Luxemburggal (1889 : XXXVI. t.-c.), a Németbirodalommal (1887 : X. t.-c.), Olaszországgal (1883 : XXXIX. t.-c.), Svájjal (1884 : XXXVI. t.-c.). Viszonzosságban vagyunk a szegénységi jog engedélyezése tárgyában Ausztriával, Boszniával (1894 : máj. 10. 14.390. sz. I. M. rend.); Szerbia polgárai részére az 1882 : XXXIX. t.-c. 1. §-ából folyik a szegénységi jog engedélyezhetősége. A szegénységi jogra igénye az Egyesült-Államok és Anglia (20.876/1876. sz. I. M. rend.); úgyszintén Bulgária (48.540/1860. sz. I. M. rend.) polgárának. Horvát-Szlavon-Dalmátországban közszégi illetőséggel bíró fél szegényjogáról az 1877 máj. 20. 12.933/76. sz. I. M. rend. intézkedik.

A szegénységi jog megadása következtében a fél:

1. egyelőre fel van mentve a szegénységi jog megadása iránti kérelem előterjesztésétől kezdődőleg az ügyben felmerülő illetékek és bélyegek fizetése alól;¹

¹ A Pp. előtt e kérdésben *utólag* határozott a pénzügyi hatóság (v. ö. 1881. XXVI. t.-o. 14. §.). A Pp. folytán ez a határozathozatal feleslegessé vált, mert a bélyegmentesség mint a szegénységi jog megadásának jogi következménye *ipso facto beáll*. Hogy a bélyeg és illeték fizetése alól *végleg* mennyiben van mentességnek helye, azt a pénzügyi jogszabályok határozzák meg (Pp. 113. §. ut. bek.).

2. a perköltség fedezéséül nem köteles biztosítékot adni;³

3. jogot nyer arra, hogy ügyének egyelőre díjtalan vitelére ügyvédet rendeljenek ki számára (l. alább);

4. egyelőre fel van mentve a bírósági kiküldöttek díjainak és kiadásainak, a tanuk és szakértők illetményeinek, valamint a szükséges hirdetések és az ügygondnok költségének fizetése alól és ezeket az államkincstár előlegezi (Pp. 113. §.). A szegénységi jog megadása az ellenféllel szemben a perköltség megtérítésének kötelezettségét nem érinti (Pp. 114. §.).

Az a fél, aki a szegénységi jog megadását tudva hamis előadás alapján eszközölte ki, hatszáz koronáig terjedhető pénzbírságban marasztalható (Pp. 118. §. ut. bek.).

A szegénységi jogot a végrehajtási eljárásban is lehet kérni (ÉLT. 57. §.); a perben megadott szegénységi jog a végrehajtási eljárásra is kiterjed (Pp. 117. §. 1. bek.).

A szegénységi jog megszűnik a fél halálával, akinek részére megadatott. A megszűnés azonban nem zárja ki, hogy a szegény felet képviselő ügyvéd a szükséges cselekményeket szegénységi jogon végezhesse. A perbíróság a szegénységi jogot a féltől az eljárás bármely szakában hivatalból is megvonja, ha kitűnik, hogy a szegénységi jog feltételei nem voltak meg, vagy már nincsenek meg. Azon az alapon, hogy a perlekedés már előre eredménytelennek mutatkozik (Pp. 112. §. 2. bek.), a bíróság a szegénységi jog megvonása kérdésében a pártfogó ügyvéd kérelmére is köteles határozni.

A szegénységi joggal perlekedő fél azokat az összegeket, amelyek fizetése alól szegénységi joga alapján egyelőre fel volt mentve, utólag köteles megfizetni, mihelyt a szegénységi jog vagyoni feltételei már nincsenek meg (Pp. 119. §.).

A szegénységi jog kieszközlése körüli eljárást illetőleg csak utalhatok a Pp. 115., 120–123. §-aira.

A szegény fél részére ügyének díjtalan vitelére ügyvédet csak akkor lehet kirendelni, ha ezt kifejezetten kéri. Amennyiben az ügyvédi képviselő nem kötelező, a bíróság a körülményekhez képest ítéli meg, hogy ügyvéd kirendelésére szükség van-e.

³ L. alább. Egyéb biztosítékokra a kedvezmény nem hat ki, akár a Pp. (110., 422. §§.), akár más törvények írják azokat elő (pl. 1881. LX. t.-c. 42., 57., 58., 76., 78., 93., 168., 191., 202., 229., 239. §-ai stb.).

Jelesül tehát a járásbírósi eljárásban nem kap a szegény fél minden esetben pártfogó ügyvédet, mint eddig, hanem csak akkor, ha ez szükségesnek mutatkozik. A kirendelés a Pp. uralma alatt is az ügyvédi kamarát illeti: csupán sürgős esetben rendel ki maga a bíróság a szegény fél részére ügyvédet, de ekkor is értesítenie kell az ügyvédi kamarát (Pp. 116. §.). Az ügyvédi rendtartás vonatkozó intézkedéseit (1874 : XXXIV. t.-c. 27. §. 5. p., 28. §., 50. §.) a Pp. érvényben hagyja. Ehhez képest a kirendelt ügyvéd a szegény féltől díjait csak annyiban igényelheti, amennyiben az utóbb vagyonhoz jut (id. t.-c. 50. §. ut. bek.). S ehhez képest fennáll az igazságügyminiszternek egy konkrét esetben tett az a kijelentése is, hogy az ügyvédi kamarát a szegényjogot engedélyező bírói határozat kötelezi pártfogó ügyvéd kirendelésére (18522/91. sz. Marschalkó I. 630.).

Az államkincstár által előlegezett költségeket (l. fent 165. l.) az ellenféltől kell behajtani, ha ez a perköltség megtérítésében el van marasztalva; s erre nézve a bíróság határozatában megfelelően intézkedik. Egyebekben a behajtást rendelet szabályozza (Pp. 120. §.).

A szegény fél részére kirendelt ügyvéd a perköltségben marasztalt ellenféltől közvetlenül behajthatja megállapított kiadásait és díjait. Az ellenfél az ügyvéddel szemben oly kifogással, amely őt a szegény félhez való viszonyából illeti meg, csak annyiban élhet, amennyiben beszámíthatja azt a költséget, amely részére ugyanabban a perben a szegény fél ellen meg van állapítva (Pp. 121. §.).

VII.

28. *Perköltségbiztosíték.* A perköltségbiztosíték intézményét (*cautio judicatum solvi*) hazai perjogunkban a S. E. hozta be (v. ö. 1898 : XVIII. t.-c. 9–12. §§., 27. §. 6. p., 29., 30., 158. §§.), s az abban foglalt szabályok (9–12. §§.) a rendes eljárásban, ideértve a kereskedelmi és váltóeljárást is, az id. t.-c. 220. §-ában körülírt módozatok és eltérések mellett voltak alkalmazandók. Ez eltérések közül e helyütt már csak az érdekel, hogy a váltóeljárásban biztosíték adása nem volt követelhető. Ezt a kivételt a Pp. elejti, úgyszintén elejti a S. E. 9. §.

2. pontjában foglalt kivételt is. Az egész intézmény gyakorlati jelentősége lényegesen csökkent a hágai egyezmény (legutóbb meghosszabbítva 1905 júl. 17-én, 1909 : XIV. t.-c.) óta, melynek 17. cikke a szerződő államok honosait a biztosíték adása alól kölcsönösen felmenti. Ez a mentesség azonban csak az esetre szól, ha a felperes nemcsak az egyezményes államok valamelyikének honosa, hanem azok valamelyikében lakik is; mely utóbbi körülmény csak azon államok honosaira nézve esik el, melyekkel külön szerződésünk van. Ilyenek pedig csak a szegényjogon perlekedők tekintetében állanak fenn, kik a biztosítékadás alól a Pp. 118. §. 2. p. folytán amúgy is mentesek. A biztosítékadás kötelezettségét a hágai egyezmény 18., 19. cikke az eljárási költségek behajtása körüli kölcsönös jogsegély megadásával pótolja. Az egyezmény új szövege kiterjeszti a mentességet arra az előlegre, amelyet a bírósági költségek biztosítása végett pl. Németországban lehetne követelni a felperestől vagy a beavatkozótól (17. c. 2. bek., 18. c. 1. bek.). E korlátok közt a Pp. lényeges rendelkezései a következők.

A külföldi felperes — jogi személy is — az alperes kívánatára a perköltség és az ítéleti illeték fedezéséül biztosítékot köteles adni, kivéve, ha abban az államban, amelynek a felperes honosa, a magyar állampolgárt megfelelő esetben biztosíték adására nem kötelezik. Ha érzében kétség forog fenn, a bíróság az igazságügyminiszter nyilatkozatát köteles kikérni, mely a bíróságokra kötelező (Pp. 124. §.). Nem követel biztosítékot a külfölditől Bosznia (20785/900. sz. I. M. rend.), Montenegró, Egyiptom; s nem követel ilyet a magyar alattvalótól Ausztria (1897 dec. 22. 71391. sz. I. M. rend.); ellenben követel biztosítékot Bulgária, amennyiben felperesnek ott ingatlanja nincs (43540/900. sz. I. M. rend.), s követel a felelbbviteli eljárásban, az előzetes végrehajtás és előbbi állapotba való visszahelyezés iránti kérelem kapcsán Törökország (26491/910. sz. I. M. rend.). Több állammal¹ a kauciót kizáró szerződésünk van.

Az alperes abban az esetben is követelhet biztosítékot, ha a biztosíték adásának oka a per folyamán áll be, kivéve,

¹ Argentína, Chile, China, Görögország, Hawaii, Japán, Peru.

ha a felperesi követelés elismert része elegendő biztosítékul szolgál (Pp. 125. §.). A biztosíték mennyiségét az alperes költségének valószínű összege szerint a bíróság állapítja meg. Az alperes által a per folyamán indított keresetből származó költséget a megállapításnál nem lehet figyelembe venni. Ha a megállapított összeg a per folyamán elégtelennek mutatkozik, az alperes további biztosítékot követelhet. A felelbbviteli eljárásban a felperestől további biztosíték csak az esetben követelhető, ha ő élt felelbbvezéssel vagy felülvizsgálati kérelemmel és ha a költségeket a követelésnek bár még nem jogerejűleg megítélt része sem fedezi (Pp. 126. §.). A biztosítékot, ha csak a felek a biztosítás módját egyetértően másként nem állapítják meg, készpénzben vagy óvadékképesnek nyilvánított értékpapírokban kell letenni. Az értékpapírok a budapesti tőzsdén a letétel napját megelőzőleg utolsósor jegyzett árfolyam kétharmadáig fogadhatók el, de semmi esetre sem a névértékükön felül¹ (Pp. 127. §.).

Ha a biztosíték adásának oka a per folyamán megszűnik, a felperes kérelmére a biztosítékot vissza kell adni, illetőleg a felperest a biztosíték adásának kötelezettsége alól fel kell menteni. E kérelem felett az alperest meg kell hallgatni. A biztosíték visszaadását elrendelő határozat ellen felfolyamodásnak van helye (Pp. 128. §.).

A biztosíték nem adását alperes pergátló kifogásként érvényesítheti (Pp. 180. §. 8. p.), melynek folytán a bíróság felperesnek 8 napi záros határidőt ad, s ennek sikertelen letelte esetére a pert megszüntnek mondja ki. Az alperes a biztosíték összegének kérdésében felelbbvitellel nem élhet (Pp. 182. §.). A felelbbvitel során e kifogásról l. Pp. 499. §. ut. bek.

Nem követelhető biztosíték a nemzetközi fuvarozási szerződés alapján indított keresetknél (berni egyezmény — 1892 : XXV. t.-c. — 56. c. 2. bek., 1909 ápril 26., 9000. sz. I. M. rend. 36. §.).

¹ V. ö. a *bélyegilleték* tekintetében: 1894. XXVI. t.-c. 8. §. a) p.

IV.

Meghatalmazottak és ügyvédek.

Irtta és a Magyar Jogászegylet 1914 január 14-iki ülésén előadta:
dr. Pap József, udvari tanácsos, ügyvéd, a budapesti ügyvédi
 kamara elnökhelyettese.

Mélyen t. Kartársaim!

Mielőtt az új polgári perrendtartásnak a meghatalmazottakról és ügyvédekről szóló intézkedéseit ismertetném, legyen szabad egy pár általános szempontot kidomborítanom.

Mindnyájan tudjuk, hogy a magánjogi ügyleteknél nem vagyunk kötelesek személyesen eljárni, hanem képviselőket, meghatalmazottakat, közbenjárókat nevezhetünk, akik helyettünk cselekszenek, nevünkben eljárnak és részünkre a meghatalmazók részére szerzik meg a jogokat.

Éppen így van ez a peres eljárásban is. A peres felek nem kötelesek a perbeli cselekményeket személyesen végezni, végezhetik azokat meghatalmazottak, képviselők is. Ha oly perbeli cselekményről van szó, ahol helye van képviselőnek, a bíróság köteles elfogadni a képviselőt és az ellenfél is köteles vele perbe bocsátkozni. Nemcsak ma van ez így, így volt ez régente is.

Nem akarok hosszas történeti visszaillesztésekbe bocsátkozni, csupán két jogtörténeti momentumra kívánom a figyelmet felhívni. *Kelemen Imre* a régi magyar jogra vonatkozólag a következőket írja: «Gyakran megesik, hogy az uraságok, kik a magok dolgaikra és foglalatosságaikra magok személyesen fel nem vigyázhatnak, azoknak folytatásaikban a magok képét másokra bízák. Ezek: parancsolatosok (mandatarii), teljes hatalmú biztosok (pleni potenciarü), ügyvédök (advocati) vagy prokátorok (procuratores).»

Majd így folytatja: «Ezek a meghatalmazottak oly segédmeskedő személyek, akik a más és az Uraságnak törvényes parancsolatja által reájuk bízott foglalatosságait, olyan hatalommal leendő folytatás végett vállalják fel, amilyennel maga az Uraság bír.»

A római jog nem ebből a szempontból indult ki, hiszen tud-

juk azt, hogy a legis actiók korában nem lehetett idegen ember nevében fellépni és pert vinni. *Gaius*nál olvassuk azt, hogy: alieno nomine agere non licet. Csak később, a formulaperben engedtetett meg, hogy a megbízó megbizottat rendelt, aki már nem közvetve, hanem közvetlenül járt el. De még a formulaperben is gyakran találkozunk azzal, hogy a megbízott szerzte a jogokat és ezeket a jogokat később jogügylet útján, vagy pedig per útján kellett átruházni a megbízóra, a képviselőre. Hogy a közvetlen képviselő sokkal helyesebb és természetesebb mint a közvetett képviselő, az magától értetődik. Ezt fogadta el a régi magyar jog is és természetesen ezen alapul mai perrendünk is.

A perbeli képviselő elemzésénél szem előtt kell tartani a következőket: A perbeli képviselő más nevében jár el és más személy helyett cselekszik. Vagyis ha a képviselő a bírósággal és az ellenféllel szemben eljár, ezen eljárás következtében jogok és köteleességek keletkeznek, de ezek nem őt magát, hanem a képviseltet illetik. Az az ügy tehát, amelyben a képviselő eljár, nem az ő ügye, hanem olyan ügy, amelyben a képviseltnek kellene eljárnia, ha nem bízta volna meg a képviselőt.

A képviselőnek két ágazata lehet: lehet *aktív* és *passzív* képviselő.

Aktív a képviselő akkor, ha a képviselő maga cselekszik, pl. a perben nyilatkozatot tesz, passzív pedig akkor, mikor a képviselő csupán tudomásul veszi azt, amit harmadik személyek vele szemben végeznek még pedig úgy, hogy ennek a ténykedésnek a jogi hatása ne őt, hanem a képviseltet érje, pl. átvész az ügyfele ellen intézett keresetet vagy bírósági végzést. Ez esetben a harmadik személy a meghatalmazottal szemben perjogilag tevékeny, de ezen tevékenység eredménye, hatása a képviselőre hat ki, annak a jogviszonyait érinti.

A képviselőt, legyen az akár aktív, akár passzív, kihatásában igen jelentős; a hatásokat úgy értjük meg legjobban, ha a meghatalmazás jogi természetét vizsgáljuk.

A meghatalmazó és meghatalmazott közötti viszonynak van egy belső oldala és egy külső vonatkozása is. A belső oldal t. i. az a vonatkozás, amelyben a meghatalmazó a meghatal-

mazotthoz áll és viszont. A belső viszony rendszerint kétoldalú szerződés, lehet megbízási viszony, munkabérszerződés, társasági viszony stb. A külső vonatkozás az a szituáció, amelybe a képviselt a bírósággal és az ellenféllel szemben kerül azon ténykedés következtében, amelyet a képviselő véghezvitt.

A perbeli megbízási, a perbeli meghatalmazás önönmagában véve nem magánjogi szerződés, mert midőn a megbízó megbízást ad, akkor perjogi szempontból tulajdonképpen egyoldalú nyilatkozatot tesz, amellyel eleve kijelenti, igéri azt, hogy jóváhagyólag tudomásul veszi és magára nézve kötelezőnek ismeri mindazt, amit a képviselő az ő nevében tenni fog, elismeri előre tehát e ténykedések jogi hatásait. Ha valaki megbízási nélkül cselekszik, akkor ténykedésének csakis úgy lesz hatása a megbízóval szemben, ha a megbízó azt utólag jóváhagyta. A perbeli meghatalmazás tehát tulajdonképpen nem egyéb, mint a ratihabíciónak előre való biztosítása.

A Pp. kizárólag a meghatalmazás külső oldalával foglalkozik; más szóval: a perjogban a meghatalmazás absztrakt szerződés.

Vitás lehet, hogy milyen cselekményekre van feljogosítva a meghatalmazott eme absztrakt szerződés rendelkezéseinek fogva. Nézetünk szerint csakis olyan cselekményekre, amelyeknek célja a per megállapítása, a per továbbszövése és a pernek befejezése. Más irányú ténykedésekre a perrendtartás intézkedései nem tartalmaznak diszpozíciókat.

Felmerült az a kérdés is, hogy ezt az egyoldalú cselekvést kivel szemben kell a megbízónak teljesítenie, vajjon a megbízóval, a bírósággal vagy az ellenféllel szemben-e? Azok nézetéhez csatlakozom, akik azt mondják, hogy ezen cselekvények a *bírósággal és az ellenféllel* szemben teljesítendőek. Magának a megbízóval szemben nem is kell tudnia ezen cselekményről, aminthogy sokszor nem is tudhat ezekről, pl. általános meghatalmazásnál, de okvetlenül tudnia kell ezekről a bíróságnak és az ellenfélnek.

Helyes tehát az a felfogás, amelynek úgy szoktak kifejezést adni, hogy a meghatalmazásnál tulajdonképpen nem egy ügyletről van szó, amelynek két ága van: t. i. egy processzuális

és egy magánjogi, hanem két különböző szerződésről: egy perjogi meghatalmazási szerződésről, amely absztrakt ügylet és egy materiális magánjogi értelemben vett szerződésről, amely ú. n. kauzális ügylet. Hogy a mi perrendtartásunk is így fogja fel a meghatalmazás jogi természetét, ez legvilágosabban megérthető abból, hogy ha a hitelező pl. megvonja a megbízottól a megbízást, tehát a megbízottnak már magánjogi szempontból nincs is hatásköre, a perrendtartás szerint a megbízott cselekményei jogi hatállyal fognak bírni mindaddig, míg a perrendtartásban előírt szabályok szerint e meghatalmazási viszony megszűnése nem jut kifejezésre, míg erről a bíróságot szabályszerűen nem értesítik. Sőt olyan perben, ahol kötelező ügyvédi képviseletről van szó, ez a hatály csak akkor áll be, amikor a megbízást visszavonó fél új meghatalmazottat jelent be. Míg ez meg nem történik, addig a processzuális megbízási viszony fennáll tekintet nélkül arra, hogy materiálszerűen a megbízó és megbízott között mi történt.

Kétféle perbeli képviseletről lehet beszélni: az egyik a törvényes képviselő, ennek alapja a törvény rendelkezése, a másik a perbeli meghatalmazott, ennek pedig alapja a félnek az akarata. E két alap közül az egyiknek vagy a másiknak fenn kell forognia, még pedig vagy eleve, mielőtt a ténykedés megtörténik, vagy pedig utólagosan jóváhagyás (ratihabítio) alakjában kell gondoskodni róla, mert ha ezen alapok hiányoznak, akkor nincs és nem is lehet szó perbeli képviseletről és akkor az egész képviselet érvénytelen.

Ezen általános megjegyzések után foglalkozni fogunk 1. a törvényes képviselet kérdésével, 2. a perbeli meghatalmazással és 3. előadásom utolsó részét az ügyvédekre vonatkozó intézkedéseknek kívánom szentelni.

I.

Törvényes képviseletnél a képviselő a képviselt akarata nélkül cselekszik vagy azért, mert ezt a törvény rendeli, vagy pedig, mert hatósági, bírósági meghagyás következtében kell cselekednie. A Pp. 72. §-a azt rendeli, hogy a törvényes képviselet, valamint a perritelre való különös felhatalmazás szük-

ségességét az erre nézve fennálló szabályok szerint kell megítélni.

Az 1868 : LIV. t.-c. 84. §-a taxative felsorolta, hogy kik a törvényes képviselők. A Pp. elejti ezt a rendszert, mert abból indul ki, hogy a taxativ felsorolás nem lehet kimerítő. Hiszen vannak a perrendtartáson kívül más törvények is, mint pl. a kereskedelmi törvény, a gyámi törvény, a csőd-törvény, számos miniszteri rendelet, amelyek a törvényes képviselők bizonyos kategóriáit felsorolják, célszerűbb tehát, hogy a perrendtartásban csupán a fennálló szabályokra történjék utalás enumeratio nélkül. A Pp. tervezete a magánjogi szabályokra utalt, a Pp. a fennálló szabályokra hivatkozik és ez helyesebb is, mert nemcsak a magánjogi források statuálnak törvényes képviselőket, hanem közjogi és közigazgatási törvények is; hogy csak egyet említsek, ilyen a törvényhatóságok törvényes képviselete, amit nem magánjogi, hanem közigazgatási jellegű törvény szabályoz.

A gyámi törvény törvényes képviseletről intézkedik oly esetekben, amikor az illető egyén nem bír cselekvési képességgel, pl. az atya törvényes képviselője a kiskorúnak, a gyám, a gondnok szintén törvényes képviselői jogkörrel bír. Törvényes képviselettel állunk szemben akkor is, amikor perbe vonatnak még nem létező személyek, akiket az atyának, esetleg az anyának, vagy a gondnoknak kell képviselnie (1877 : XX. t.-c. 30. §. és 1894 : XVI. t.-c. 128. §.). De nemcsak cselekvőképtelen embereknek van törvényes képviselőjük, hanem cselekvőképességgel bíró embereknek is, pl. olyanoknak, akik távollét miatt vannak gondnokság alá helyezve, vagy akik szabadságvesztéshüntetésre vannak ítélve. Annak a részére, aki a hagyatéki tárgyalásra megidézett, de nem jelenik meg, ügygondnokot rendel a gyámhatóság.

De maga a Pp. is rendel ilyen törvényes képviselőket, pl.:

Ha idéző végzéssel ellátott keresetlevelet kell az alperesnek hirdetmény útján kézbesíteni, a bíróság az alperes részére *ügygondnokot* nevez ki a per vitelére (Pp. 176. §.).

Ha valamely cselekményt oly cselekvőképességgel nem bíró személy ellen kellene teljesíteni, akinek törvényes képviselője nincsen, és a késedelem veszéllyel járna, a bíróság a törvé-

nyes képviselő fellépéséig terjedő időre *ügygondnokot* nevez (Pp. 76. §.).

Ha az értesítvényben kitűzött időben sem talál a kézbesítő olyan személyt, akinek a kezéhez kézbesíthetne, az iratot a bírósági irodához visszajuttatja, s a perbíróság az alperes részére *ügygondnokot* nevez (Pp. 168. §.).

Az 1894 : XXXI. : 77. §. b) pontja esetében, ha a bíróság a betérjesztett adatokat elégségeseknek találja, a távol lévő házastél részére *ügygondnokot* rendel (Pp. 649. §.).

A kiskorúság meghosszabbításánál (Pp. 707. §.), a kiskorúság meghosszabbításának megszüntetésénél (Pp. 717. §.), a gondnokság alá helyezésnél (Pp. 723. §.), az atyai hatalom gyakorlásának megszüntetését megtámadó eljárásban (Pp. 731. §.), a holtaknyilvánítási kérelemnél (Pp. 736. §.) a bíróság *ügygondnokot* rendel. A bíróság által kinevezett ügygondnok jogköre a Pp. 104. §. rendelkezései szerint — amennyiben a törvényből más ki nem tűnik — ugyanaz, mint a per vitelére meghatalmazott jogköre, azokkal a megszorításokkal, amelyeket a Pp. 104. §. 2. bekezdése felsorol.

Ezek az ügygondnokok mind törvényes képviselők.

Az ügyvédi rendtartás szerint (1874 : XXXIV. t.-c.) az ország bíróságainál és összes hatóságainál mint ügyvéd csak az működhetik, aki valamely ügyvédi kamara által az ügyvédek jegyzékébe felvétellett. A kir. kincstár, a közalapítványok és a m. kir. államvasutak perbeli képviselete tekintetében kivétel van azonban ezen szabály alól. Ezeknek perbeli képviselete törvényes képviselők kezébe van téve. Így törvényes képviselő pl. a kincstár pereire vonatkozólag a kincstári jogügyi igazgatóság, amelynek szervezetét az 1870. évi 16.719. és az 1883. évi 79.240. sz. rendeletek szabályozzák. Ép így törvényes képviseletet alkotott a Máv. és az ezekkel együttesen kezelt magánvasutak jogi képviseletére vonatkozólag az 1885. évi 7922. sz. rendelet, amely úgy intézkedik, hogy ha a kincstár jogügyi igazgatója nem jár el, a képviseleti jog a Máv. kebelében szervezett jogi osztályt illeti. Az államvasutak gépgyárának és a diógyőri vas- és acélgyárnak perbeli képviseletéről az 1899. évi 73.101. sz. rendelet intézkedik.

A katonai kincstárt az 1874. évi 26.591. rendelet szerint nem a jogügyi igazgatóság képviseli, hanem magánügyvédek, ellenben a honvédséget a jogügyi igazgatóság. A közalapítványok képviseletére fel van állítva a közalapítványi kir. ügyigazgatóság az 1867. évi 10.165. sz. szolgálati utasítás szerint.

A törvényhatóságokat az első tisztviselő képviseli, az 1886 : XXI. t.-c. 67., 68. §§. szerint az alispán, az 1872 : XXXVI. t.-c. 74., 77. §§. szerint a polgármester és bizonyos ügyekben a tiszti ügyész (1886 : XX. t.-c. 70. §.). Továbbá meg van állapítva legfelsőbb elhatározással jóváhagyott szerv. szabályokkal és királyi leiratokban a különféle egyházak pereire vonatkozó törvényes képviselet.

Felmerül e tárgynál az a kérdés, vajjon azok a szervek, amelyek a jogi személyeket képviselik, törvényes képviselők-e vagy sem?

Ez a kérdés nincs eldöntve még az elméletben sem. Tény az, hogy a jogi személy önmaga nem cselekedhet s hogy bizonyos fizikai személyek útján kénytelen végezni perbeli cselekményeit. Eldöntendő, vajjon azok a szervek, akik a jogi személyt a fennálló szervezeti szabályok szerint képviselik, törvényes képviselők-e.

Az 1868 : LIV. t.-c. 84. §. meghatározta, habár nem kiemertően, a jogi személyek, a személy- és a vagyonszességek képviseletét; a Pp. ezt nem teszi, de hivatkozik a fennálló szabályokra. A Pp. 160. §. azon kitételeiből "... ha valamely hatóság, község, intézet, testület, egyesület, részvénytársaság vagy szövetkezet *törvényes képviselője* vagy elöljárója a hivatalos órák alatt nincs a hivatalban vagy az üzletben, — arra lehetne következtetni, hogy a Pp. ezeket a szerveket törvényes képviselőknak tekinti. De az általános dogmatikus elvek ennek ellentmondanak, hiszen láttuk, hogy a törvényes képviselőnél úgy áll a dolog, hogy ezek a fél akarata nélkül járnak el, már pedig ha egy részvénytársaság vagy szövetkezet igazgatósága jár el, akkor nem lehet azt mondani, hogy ez a fél akarata nélkül történik. Valóban helyesen mutatott rá *Magyar Géza* igen t. kartársunk az ő nagyon figyelemreméltó s kiváló perjogi művében arra, hogy ezek a személyek nem tekinthetők törvényes képviselőknak, hanem jogállásuk, mint quasi sui gene-

ris önálló csoporté bírálendő el. A gyakorlat e tekintetben azonban még nem jegecesedett ki.¹

Most át fogok térni annak taglalására, vajjon ha valaki törvényes képviselő és mint ilyen magánjogi ügyleteket köthet, fel van-e egyúttal hatalmazva peres cselekmények végzésére is, vagyis folytathat-e a törvényes képviselő pert is?

A szabály az, hogy a törvényes képviselő pert is folytathat; még pedig képviselheti az ő képviseltjét, úgy peres, mint pedig perenkívüli ügyekben. E szabály alól azonban vannak kivételek. Vannak esetek, hogy habár van törvényes képviselő, mégis a törvény a per vitelére külön törvényes képviselőt rendel. Így pl. ha az apa gyermekével perben áll, akkor ebben a perben, dacára annak, hogy az apa törvényes képviselő, nem járhat el, hanem egy más törvényes képviselőnek kell eljárnia; a csődtörvény szerint is lehet a választmánynak külön képviselőt rendelnie a megtámadási perek vitelére, annak dacára, hogy a tömeggondnok a törvényes képviselő; megtörténhetik továbbá, hogy a részvénytársaság közgyűlése elhatározza, hogy meg kell támadni perrel az igazgatóságot vagy a felügyelőbizottságot, ilyenkor a közgyűlésnek kell megbizottakat kijelölni e célra; ha nem teszi, a bíróság jelöl ki ilyeneket és ezek fogják a pert vinni.

De van egy másik kategória is, amelyhez tartozó ügyeknél az ügylet megkötéséhez szükség van a törvényes képviselő funkciójára, ha azonban e magánjogi ügyletekből kifolyólag per keletkezik, akkor már nem a törvényes képviselő jár el, hanem a fél személyesen. A házassági törvényben találunk ilyen eseteket. Cselekvőképességükben korlátolt egyének házasságot csakis törvényes képviselőjük beleegyezésével köthetnek. Ha azonban a házasság megkötése után semmisségi, megtámadási, bontó vagy válóperre kerülne a sor, akkor már maga a korlátolt cselekvőképességgel bíró házastárs is ügyfélként léphet fel és nincs szükség az ő törvényes képviselőjére, sőt a törvényes képviselő megtámadási pert egyáltalában nem is indíthat, még akkor sem, ha a házastárs a házasságjog szempontjából cselekvőképtelen. Bontó- és válópert pedig csak

¹ V. ö. fent 66. l. is.

akkor indíthat, ha a házastárs elmebetegség miatt cselekvőképtelen.

Van végre egy harmadik csoportja is az ügyeknek, amelyeknél van ugyan törvényes képviselő, de a pert nem indíthatja meg mindaddig, amíg erre külön felhatalmazást nem kap. Így pl. a tömeggondnok a felszámolási tárgyalás előtt a megtámadási pert a csődbíróság, azután pedig csak a csődválasztmány felhatalmazása alapján indíthatja meg. Elmebeteg házastárs nevében a törvényes képviselő csak a gyámhatóság felhatalmazása alapján indíthat bontó- vagy válópert.

Foglalkozni kell azzal is, hogy milyen a törvényes képviselő perbeli hatásköre? A törvényes képviselő fel lehet jogosítva vagy a per vitelére, vagy pedig egyes perbeli cselekmények elvégzésére. Hogy mikor van feljogosítva általában véve a per folyamatbetevétele, ezt a fennálló különös magánjogi szabályok döntenek el. A perrendtartás csak azt mondja (73. §.), hogy ha a per vitelére van meghatalmazása, akkor az egyes perbeli cselekményekre külön felhatalmazásra szüksége nincs, kivéve, ha a pert a fennálló szabályok szerint különös felhatalmazás vagy pedig utólagos jóváhagyás nélkül nem lehet egyezség, elismerés vagy joglemondás által befejezni. Pl. az apa nem köthet a gyámhatóság jóváhagyása nélkül oly bíróság előtti vagy bíróságon kívüli egyezséget, amelyben az általa képviselt kiskorúnak tőke- vagyona kevesbednék, vagy az egyezség folytán vállalandó kötelezettség a kiskorúnak rendszerinti évi jövedelméből nem fedeztetnék, mert az 1877. évi XX. t.-c. 118. §. 11. pontja ezt világosan tiltja. A Pp. 73. §-ának az a rendelkezése, hogy a törvényes képviselő, ha a pervitelre fel van jogosítva, egyes perbeli cselekmények tekintetében az ellenféllel szemben különös felhatalmazásra nem szorul, azért szükséges, nehogy későbbben azzal állhasson elő a képviselt, hogy ő ezekre és ezekre az esetekre nem adott felhatalmazást. Biztosítékot akar nyújtani ezen intézkedés a törvényes képviselő útján perlekedő ellenfélnek, hogy a törvényes képviselőnek egyes perbeli cselekményeit utóbb különös meghatalmazás hiánya miatt meg ne támadják.

A törvényes képviselő meghatalmazása korlátlan és az esetleges korlátozások perjogi szempontból harmadik személlyel szemben semmisek. A Pp. 73. §-a, amely ezt az elvet kimondja,

nem jelöli meg, hogy mit kell tulajdonképen érteni a per vitelére való jogosultság alatt, épen ezért el kell fogadni azt a magyarázatot, hogy az egyenlő a pervitelre jogosult meghatalmazott jogkörével, vagyis a Pp. 104. §. tartalmi körével.

A Pp. 104. szakasza szerint t. i. a per vitelére adott meghatalmazás kiterjed a perre vonatkozó minden cselekményre, ideértve a tárgyalás folyamán benyújtott keresetekre, a beavatkozási keresetekre, továbbá a biztosítási intézkedésekre és a végrehajtási eljárásra, valamint az ennek folyamán indított perekre vonatkozó cselekményekre is; kiterjed továbbá a pernek egyezség, elismerés vagy lemondás útján való befejezésére, a peres pénz és perköltség átvételére és nyugtatványozására és helyettes nevezésére is.

A legtágabb jogköre van a pervitelre jogosított (Pp. 104. §.) meghatalmazottnak, szűkebb a törvényes képviselőnek (Pp. 73. §.) és legszűkebb hatásköre van az ügygondnoknak (Pp. 104. §. 2. bek.).

A törvényes képviselői jogkörből folyik, hogy a törvényes képviselő pert indíthat; a járásbíróságnál önmaga is eljárhat; ahol pedig kötelező az ügyvédi képviselőt, ott ügyvédet vallhat.

Felmerülhet az a kérdés, ha a törvényes képviselő megbízottat rendel, vajjon a megbízott a törvényes képviselőnek, vagy pedig az eredetileg képviseltnek a megbízottja-e? Minthogy a megbízott nem saját nevében, hanem más nevében és más helyett cselekszik, első pillanatra azt gondolhatnók, hogy az a megbízott, akit a törvényes képviselő vallott, a törvényes képviselő nevében és helyett cselekszik. A dolog azonban nem így áll. Ha a törvényes képviselő perbeli képviselői hatáskörét meghatalmazottra ruházza, ilyenkor a meghatalmazott nem a törvényes képviselő, hanem közvetlenül a törvényesen képviselt nevében fog eljárni.

Ha oly esetek állanak elő, hogy a perben törvényes képviselőnek kell eljárnia, akkor a bíróságnak nagyon kell ügyelnie arra, hogy tényleg a törvényes képviselő járjon el. A törvényes képviselő közreműködése nélkül ugyanis a per nem is indulhat meg és nem folytatható a per — tehát félbeszakad az eljárás, — ha a törvényes képviselő közbelépésének

a szükségessége a per során áll be. Ennek ellenére végzett perbeli cselekmények érvénytelenek, kivéve a ratihabitio — utólagos jóváhagyás — esetét, amidőn ex tunc hatállyal érvényeseknek tekintendők az összes cselekvények és eljárások.

A törvényes képviselő tartozik tehát igazolni e minőségét. Ez pedig nem egyéb, mint a bíróság értesítése arról, hogy törvényes képviselő kirendeltetett, illetve annak a ténynek a bíróság tudomására hozatala, melynek alapján a felet kirendelés nélkül is a törvényes képviselő képviseli. A szükséges meghatalmazást is be kell mutatni, ha oly perbeli cselekményről van szó, amelyre a törvényes képviselő általános perbeli jogosítványa ki nem terjed. S ép azért a Pp. 75. §. szerint a bíróság nemcsak a perképeségnek, hanem a törvényes képviselő igazolásának s netalán szükséges felhatalmazásának hiányát is a per bármely szakában hivatalból veszi figyelembe.

A törvényes képviselő mellőztetése forog fenn akkor, ha a képviselt maga jár el, vagy pedig ha álképviselő jár el, azaz olyan valaki, aki valósággal nem törvényes képviselő. A két eset közül bármelyik forog fenn, ez egy vitium, amely vagy orvosolható, vagy pedig nem. Ha a vitium nem orvosolható, akkor ítélettel meg kell szüntetni az eljárást, ha pedig orvosolható, pl. csak a tárgyalás során vették észre, akkor a bíróság határidőt tűz, amelyen belül a törvényes képviselő a hiányt pótolhatja. A törvényes képviselő értesítése a felek és nem a bíróság dolga, hiszen a bíróság sokszor nem is tudja, hogy a törvényes képviselő hol van. Mindaddig, míg az az idő, amelyen belül a vitium esetleg kijavítható lesz, le nem telt, addig is a féllel, illetve az álképviselővel az eljárás folytatható, véghatározatot hozni azonban nem lehet. Ha a képviselet köztudomású, vagy a bíróságnak erről hivatalos tudomása van, akkor igazolásra nincs szükség.

II.

Most áttérek a második kérdésre: a *perbeli meghatalmazás* kérdésére.

Ez akkor forog fenn, ha a fél nem akar a perben maga eljárni, vagy pedig nincs képessége, hogy személyesen eljárasson.

A meghatalmazási viszony létrejön már azáltal, ha a megbízó a meghatalmazottat egyoldalú jogügylettel képviselőnek kirendeli és erről a bíróság és az ellenfél értesül.

A meghatalmazás a meghatalmazótól ered; ezzel a meghatalmazó feljogosítja, de nem kötelezi a meghatalmazottat arra, hogy a megbízó nevében és helyette őt illető következményekkel cselekedjék.

Nem is szükséges, hogy a meghatalmazott elfogadjja, hozzájáruljon ezen egyoldalú nyilatkozathoz. A meghatalmazás sokszor nem is a meghatalmazotthoz szól.

Az ügyvédi rendtartás 41. §-a szerint az ügyvéd köteles a neki felajánlott megbízás el- vagy el nem fogadása iránt késedelem nélkül nyilatkozni. A törvénynek ezen rendelkezéséből nem lehet a materiális értelemben vett meghatalmazás jogi konstrukcióját megalkotni, mert az ügyvédi rendtartás speciális intézkedést tartalmaz, amelynek célja a jogkereső közönség megvédelmezése a bizonytalansággal szemben. Az ügyvédi rendtartás 41. §-ának rendelkezései nem folynak a képviselet jogi természetéből, hanem a megbízásnak mint a képviselő és a képviselt közt fennálló belső viszonyoknak quasi magánjogi szabályai.

A nem ügyvéd meghatalmazott csak az általános magánjogi szabályok szerint felel, ha nem nyilatkozik, ha késve nyilatkozik, illetve ha nem jár el. Az ügyvéd meghatalmazottnak felelősségi körét az ügyvédi rendtartás a magánjogi szabályoktól lényegesen eltérően szabályozza.

A per vitelére szóló meghatalmazásnak a Pp. 104. §-a szerint fix tartalma van, emellett speciális megbízásokat is adhat a megbízó a megbízottnak.

A törvényes képviselő, amint láttuk, jogosítva van a jogügyletek lebonyolítására és egyúttal az ezekből eredő perek vitelére is. Nem így áll a dolog a meghatalmazottnaknál.

Szabály az, hogy a jogügylet kötésére adott meghatalmazás nem ad egyúttal jogot a per vitelére is. A per vitelére rendszerint külön meghatalmazás kell. A kereskedelmi törvény 48. §-a szerint a kereskedelmi meghatalmazott perek folytatására csak külön meghatalmazás alapján van jogosítva. De ez a szabály sem áll kivétel nélkül, mert pl. a cégvezetőnek a

meghatalmazási köre nemcsak a kereskedelmi üzlet folytatásával járó minden jogügyletre, hanem a bíróság előtti minden jogcselekményekre, tehát a pervitelre is kiterjed. Ha pedig a cégvezető nem bír képességgel, hogy a perben személyesen eljárhasson, akkor alkalmas perbeli meghatalmazottat állíthat. Váltótörvényünk szerint a meghatalmazási hátírat forgatmányosa jogosítva van nemcsak a váltóösszeget behajtani, de azt perelni is.

A Pp. 94. §-a szerint a járásbíróság előtt úgy a fél, mint a törvényes képviselő, valamint a cégvezető és az, aki a kereskedelmi társaságot a kereskedelmi törvény rendelkezései szerint bíróságok előtt képviselni jogosítva van, perbeli cselekményeket személyesen, vagy meghatalmazott által végezhet. Ez az egyik főszabály, amit szem előtt kell tartanunk.

A másik főszabály a Pp. 96. §-ában van lefektetve. E szerint törvényszék, kir. ítélőtábla és a Kuria előtt a félnek ügyvéddel kell magát képviseltetnie.

Mind a két főszabály alól vannak kivételek.

Vannak esetek, hogy a járásbíróság előtt sem járhat el a fél személyesen és ott sem képviseltetheti magát a Pp. 94. §-ában felsorolt meghatalmazottakkal.

Ilyen eset akkor van, ha a per tárgyának értéke 1000 K-t meghalad; váltóperekben pedig a kereset vagy visszkereset tárgyának értékére való tekintet nélkül mindenkor ügyvéddel kell magát képviseltetni a félnek. Két irányban mutatkozik itt megszorítás a Pp. 94. §-ában kimondott főelv alól: először, hogy a fél személyesen soha sem járhat el és másodsor, hogy nem állíthat maga helyett bármely megbizottat, csak ügyvédet.

A váltóperekben is van azonban a mai joggal egyezően egy kivétel az ügyvédi kényszer alól, t. i. a sommás végzés kézhez vétele utáni három nap alatt a fél maga is beadhatja a kifogásokat (Pp. 618. §.).

A Pp. 95. §-a rendel, ha a fél nem személyesen jár el a járásbíróság előtt, meghatalmazottul rendszerint csak ügyvédet hatalmazhat fel. Ez szintén főszabály.

Ha ellenben az ügyvédi képviselet nem kötelező, az ügyvéden kívül mint meghatalmazott képviselheti:

1. a felmenő ágbeli rokon lemenő ágbeli rokonát és viszont, a férj nejét, és nejének felmenő vagy lemenő ágbeli rokonát, a nő férjét, a testvér testvérét és a pertárs pertársát;

2. a gazdatiszt, az erdőtiszt, a bányatiszt, valamint az, aki valamely ingatlan kezelésével járó ügyletek kötésére állandóan meg van hatalmazva, a gazdaságból, vagy az ingatlan kezeléséből eredő ügyekben, azt, akinél alkalmazva van;

3. a kereskedőnek az üzletben állandóan alkalmazott kereskedelmi meghatalmazottja, és az iparosnak üzletvezetője az üzletből származó perekben főnökét;

4. a gazda a cselédjét és a gazdatiszt a gazdaságban alkalmazott cselédet.

Aki nem önjogú, csak akkor lehet meghatalmazott, ha huszadik életévét betöltötte.

A Pp. 95. §-a főbb vonásokban egyezik a S. E. 7. §. intézkedéseivel, vannak azonban mégis egyes eltérések; pl. az, hogy a Pp. 95. szakasza a meghatalmazottak felsorolásánál mellőzi a kereskedő- és iparossegédet, amely kategória benne volt a S. E. 7. §-ában. Mellőzi azért, mert nincs állandó kritérium arra nézve, hogy tulajdonképen ki a kereskedő és iparossegéd. Különböző bírói és ügyvédi körökben erősen sürgettek, hogy a kereskedő- és iparossegédek megbizotti minősége megszüntetessék, mert a segédekkel sok visszaélés történt és zugirászkodásra vezetett. Eltér továbbá a Pp. a S. E. 7. §-ának 3. pontjától abban is, hogy a meghatalmazott önjoguságát az ott megjelölt esetben nem kívánja meg.

Mint hogy a meghatalmazott cselekményei által a meghatalmazó közvetlenül jogviszonyba lép, jogokat szerez és kötelezettségeket vállal, ennélfogva általános magánjogi szabály az, hogy a személyes képesség megbírálásánál nem a képviselőnek, hanem a képviseltnek a személye irányadó. Nincs elfogadható ok arra, hogy ettől a szabálytól a perrendtartásban eltérjünk. A perbeli képviselőnek csak előadási képességgel kell bírnia. A felek érdekében és a bírói eljárás komolyságának megóvására elegendő korlát a Pp. 95. §-ának a szabálya, amely a nem önjogú, nem ügyvéd meghatalmazottaktól a huszadik életév betöltését kívánja meg. Ezt a kor-

határt különben az 1893 : XVIII. t.-c. 7. §-a is elegendőnek tartja, de csak a 7. §. 1. és 2. pontjában említett meghatalmazottakra nézve.

A Pp. egy további főelve az, hogy a társas bíróságoknál ügyvédi kényszer van, épúgy, amint azt az 1868. évi perrendtartás is kívánja. Kötelező ügyvédi képviselő van tehát a házassági perekben is. Kivételt alkot a Pp. 604. §-a, mely szerint a békéltetésekor csak a házassági felek lehetnek jelen, tehát képviselőik sem. A Pp. törvénybe iktatta ezt a rendelkezést, habár az igazságügyi bizottság nem tartotta célszerűnek az ügyvédek kizárását. A Pp. 604. §-a visszaállította tehát azt, amire mi idősebb ügyvédek emlékezünk, hogy a szentszékek előtti eljárásnál megidéztek a feleket, az u. n. szabad vallomásuk kivételére, ott is csak a kanonok ajtajáig volt szabad az ügyvédnek a felet elkísérni. Magam is sokszor voltam Esztergomban, de csak a kanonok ajtajáig jutottam. Így lesz ez ezután a polgári bíróságoknál is. Ez mindenestre sajnálatos visszaesés.

Hogy a társas bíróságnál szükséges az ügyvédi kényszer, az igen természetes. A törvényszék előtti eljárás több formszerűséget követel, mint a járásbíró előtti, az írásbeli előkészítés is szakértelmet igényel, a peranyagot lehetőleg koncentrálni kell, az eljárás is nehezekebb, végül a pertárgy is nagyobb, úgy, hogy elbirja az ügyvédi költségeket.

A Pp. azokat a kivételeket, amelyeket az ügyvédi kényszer alól tesz, az illető helyeken felhozza és indokolja. Ilyen kivételeket tartalmaz a szegénységi jogot kérő félre nézve e kérelem iránti eljárásban, a váltóeljárásban beadható kifogásra, a házassági perekre, a születés törvényességének megtámadása iránti perekben, a kiskorúság meghosszabbítása stb. iránti eljárásra nézve.

A Pp. 97. §. első bekezdése a mai jognak megfelelőleg úgy rendelkezik, hogy a bírói minőségben alkalmazottak, közjegyzők, ny. jogtanárok eljárhatnak saját ügyekben, ha nem is ügyvédek, ép úgy azok is, akik ügyvédi, bírói oklevéllel bírnak, ha nincsenek is tényleges szolgálatban, nemcsak atyai hatalom alatt álló kk. gyermekeik nevében, feleségük ügyében, hanem gyámoltjaik vagy gondnokoltjaik ügyében is. Ez utóbbi rendelkezés kiterjesztő intézkedés. Ezenkívül a

Pp. 98. §-a szerint a felek azokban a perekben, amelyekben az ügyvédi képviselő kötelező, ügyvédi képviselő nélkül, személyesen vagy a Pp. 95. §. 1—4. pontjában megjelölt meghatalmazott által a per bírósága előtt egyezséget köthetnek, a peres jogot egészben vagy részben elismerhetik vagy arról lemondhatnak.

Helyesnek tartjuk, hogy a Pp. meg akarta könnyíteni a feleknek az eljárást oly perekben is, ahol kötelező az ügyvédi képviselő; hogy továbbá kiküldött, megkeresett bíró és jegyző-könyvvezető előtt a felek maguk is ügyködhetnek, ez is igen természetes, mert ezen eljárások nem igényelnek különleges ügyvédi közreműködést. Ahol pedig igényelnek az ügy komplikáltabb voltánál fogva, mint pl. a számadási perekben, ott különös eljárás van előírva s ott a Pp. kötelező ügyvédi képviselőt ír elő ebben az irányban is.

A törvényszék, mint felebbviteli bíróság előtt az ügyvédi képviselő kötelező ugyan, de a felebbezést a járásbírósnál ügyvédi képviselő nélkül is elő lehet terjeszteni.

A fél azokban a perekben is, melyekben az ügyvédi képviselő kötelező, képviselőjével együtt az elsőbíróság és a felebbviteli bíróság előtt személyesen megjelenhet és szóval előterjesztéseket tehet.

A meghatalmazott által való képviselő sem fosztja meg a felet attól, hogy ő is előterjesztéseket tegyen. Nem zárható el a fél ügyétől még akkor sem, amikor ügyvéd segédkezését köteles igénybe venni. A Pp. 108. §-a szerint joga van a félnek arra is, hogy a meghatalmazottnak, tehát az ügyvédnek is, cselekményeit nyomban visszavonja és kiigazítsa. E §. szövege mellett az iránt sem lehet kétség, hogy a fél akkor sincs a személyes cselekvéstől elzárva, ha képviselője nem ügyvéd, hanem más meghatalmazott.

A Pp. tervezete ez alól a felülvizsgálati eljárásban kivételt akart tenni, mert ott jogkérdés lévén a döntés tárgya, a fél személyes közreműködése nem indokolt. Az igazságügyi bizottság nem látta azonban indokoltnak, hogy a fél a személyes megjelenhetés és szóbeli előterjesztés jogától a felülvizsgálati bíróság előtt el legyen zárva.

A kötelező ügyvédi képviselő hiányának szigorú követ-

kezményei vannak. Amennyiben az ügyvédi képviselő kötelező, a bíróság az ügyvéd nélkül fellépő fél cselekményét hivatalból visszautasítja. Az 1868. évi LIV. t.-c. 87. §-a szerint oly esetben, amidőn az ügyvédi képviselő kötelező, a bíróság a személyesen megjelent alperesnek halasztást ad, hogy törvényes alakban képviseltesse magát és csak akkor állapítja meg a mulasztás következményeit, ha a fél az új határnapon sem képviseltetné magát ügyvéd által. A Pp. ettől eltér és az ügyvéd nélkül fellépő fél cselekményét hivatalból visszautasítja. A Pp. rendszereből következik ez, mert a Pp. a mulasztást sokkal könnyebben engedi helyrehozni, mint a régi peres eljárás.

Ha pedig a fél, akit a perben még ügyvéd nem képviselt, a tárgyaláson ügyvéd nélkül jelent meg, a tárgyalást költségére azzal a figyelmeztetéssel kell elhalasztani, hogy őt, ha az újabb tárgyaláson ügyvéd nélkül jelennek meg, meg nem jelenőnek fogják tekinteni.

Ha azonban a bíróság az ügyvédi képviselő hiányát nem venné észre és a cselekményt nem utasítaná vissza, akkor a cselekmény érvényes és többé meg nem támadható. Az ügyvédi képviselő szükségessége címén nem lehet megengedni a fél cselekményeinek megtámadását, ha a pert azok alapján az ügyvédi képviselő hiánya ellenére is megnyerte.

Áttérek most a perbeli meghatalmazás alakszerűségeinek ismertetésére.

A S. E. a meghatalmazáshoz teljes bizonyító erejű okmányt, nevezetesen közokiratot, hitelesített magánokiratot, vagy pedig az 1868 : LIV. t.-c. 167. és 168. §-ai szerinti okiratot kíván.

A Pp. 100. §-a bizonyos gradatiókat állít fel az alakszerűség szempontjából, aszerint, amint ügyvéd, vagy nem ügyvéd részére lett a meghatalmazás kiállítva, és azt rendeli, hogy a magánokiratba foglalt meghatalmazást a kiállítónak két előttemező tanú jelenlétében kell aláírnia, vagy pedig aláírását elismernie stb.

Ügyvéd részére adott meghatalmazásnál elég a sajátkezű aláírás. Mi, gyakorló ügyvédek tudjuk, hogy legnagyobb hipokrizis az előttemező két tanú megkívánása.

Felmerült az az eszme is, hogy ügyvédtől ne kívánjanak a bíróságok meghatalmazást. A meghatalmazás bekívánása

hizmatlanság az ügyvéddel szemben, külföldön sok helyütt nem is kívánják, az ügyvéd fellépésével maga dokumentálja a megbizotti minőségét.

Eddigi törvényeink, de a Pp. is megkívánják a meghatalmazást. Én ezt célszerű intézkedésnek tartom, mert ha van írásban kiállított meghatalmazás, ez jó az ügyvédnek, jó a bírónak és jó a félnek; ha mind a három érdekelt félnek jó, akkor nem látom be, hogy miért volna szükséges annak mellőzése, csak azért; mert a külföldön más intézkedés létezik?

Változás még az is a Pp.-ben, hogy a külföldön kiállított meghatalmazást mindig közokiratba vagy hitelesített magánokiratba kell foglalni és ha az ügyvéd részére szóló meghatalmazás nem magyar nyelven van kiállítva, akkor a meghatalmazott annak magyar fordítását is köteles bemutatni. Ez a magyarság szempontjából helyes intézkedés. A fél a bíróság előtt személyesen is adhat megbízást az ügyvédnek, éppen úgy, mint ahogy ez ma a járásbírósnál történik. A Pp. szerint a meghatalmazás adásának e módja a törvényszéken is meg lesz engedve, hiszen ott is szóbeli lesz az eljárás.

Áttérünk most a perbeli meghatalmazott képviselői köre megbeszélésére.

Itt abból kell kiindulni, hogy az ügyvédi képviselő kötelező-e vagy sem. Ha az ügyvédi képviselő kötelező, akkor az ügyvéd az egész per vitelére kap megbízást, ha pedig nem kötelező, akkor az egyes cselekményekre is szólhat. Minden perbeli meghatalmazás, amely nem kifejezetten speciális meghatalmazás, a per vitelére szóló általános meghatalmazásnak tekintendő (Pp. 103. §.). A pervitelre szóló meghatalmazás körét a Pp. 104. §. írja körül. Megjegyzendő még, hogy a Pp. szerint bizonyos esetekben különös speciális meghatalmazást kell becsatolni, így pl. a házassági és más statusperekben. Az általános meghatalmazási blanketták tehát a házassági és statusperekben az új rendszer szerint nem lesznek elegendők.

A per vitelére szóló meghatalmazás terjedelmét a Pp. 104. §-a állapítja meg s azt rendeli, hogy a per vitelére adott meghatalmazás kiterjed a perre vonatkozó minden cselekményre. A Pp. példálózva sorolja fel az egyes cselekményeket,

amelyekre kihat a meghatalmazás terjedelme, így például a tárgyalás folyamán indítandó keresetekre, a beavatkozási keresetre, a biztosítási intézkedésekre és a végrehajtási eljárásra, valamint az annak folyamán indított perekre vonatkozó cselekményekre is.

A Pp. 104. §-ában foglalt másik felsorolás azonban taxatív, az t. i., amelyik rendeli, hogy a meghatalmazás kiterjed a pernek egyezség, elismerés, vagy lemondás útján befejezésére és a peres pénz vagy dolog és a perköltség átvételére, nyugtatványozására és helyettes nevezésére is.

Ugyanitt szabályozza a Pp. a bíróság által kinevezett ügygondnok jogkörét. A főelv az, hogy amennyiben a törvényből más ki nem tűnik, az ügygondnok jogköre ugyanaz, mint a per vitelére meghatalmazotté, mégis azonban azzal a megszorítással, hogy az ügygondnok egyezséget nem köthet, elismerést és joglemondást nem tehet és a bíróság külön megbízása nélkül a peres pénzt vagy dolgot át nem veheti és nem nyugtatványozhatja.

Mínt hogy mindenütt, ahol a Pp. kifejezetten nem tesz különbséget, meghatalmazott alatt az ügyvédet és más meghatalmazottat is ért, a Pp. 104. §. nemcsak ügyvédnek, hanem más személynek meghatalmazása esetére is irányadó.

A Pp. meghonosítja az ú. n. általános meghatalmazás intézményét is, amennyiben megengedi, hogy a felek előre bejelentésük a törvényszéknél vagy a járásbíróságnál azt az ügyvédet, aki őket általános meghatalmazás alapján minden perben képviselni fogja. Igen célszerű ez az intézkedés azokra nézve, akiknek nagyobb számú perük van, pl. uradalmak, részvénytársaságok, nagy kereskedelmi cégek stb. és megkönnyíti a kézbesítéseket is, mert azok a fél helyett a bejelentett ügyvéd kezéhez történnek. A Pp. 102. §-a szerint a bejelentéshez a bíróilag vagy közjegyzőileg hitelesített meghatalmazás eredetben csatolandó. A bíróság a bejelentésekről jegyzéket vezet. A jegyzékbe iktatott meghatalmazás az előtt a bíróság előtt, amelynél a jegyzéket vezetik, igazolásra nem szorul. A meghatalmazásra az első beadványban, illetve az első megjelenés alkalmával, minden perben hivatkozni kell. Más bíróság előtt a meghatalmazás a jegyzéknek a bírósági iroda által kiállított kivonatával igazolandó.

A meghatalmazás visszavonását vagy felmondását bíróilag vagy közjegyzőileg hitelesített alakban a bíróságnak a jegyzékbe való iktatás végett be kell jelenteni, mert különben a meghatalmazásnak ezen okból való megszűnése harmadik személyekkel szemben nem érvényesíthető. A Pp. világosan rendeli azonban, hogy a meghatalmazás megszűnésére vonatkozó szabályok szem előtt tartandók.

Az általános meghatalmazásnak jellegzetes tulajdonsága az, hogy semmi irányban sem korlátozható.

A per vitelére szóló meghatalmazás törvényes terjedelme bizonyos körülmények között bizonyos mértékig és bizonyos előfeltételek mellett korlátozható.

Ezen kérdés eldöntésénél abból kell kiindulni, hogy a meghatalmazásból származó jogviszonyokat, amennyiben a meghatalmazott és a meghatalmazó fél közti viszonyra vonatkoznak, a magánjogban illetőleg az ügyvédi rendtartásban, ellenben a jogviszonyoknak az ellenfél irányában való hatályosságát a perrendtartásban kell szabályozni. Ép azért a Pp. szabályozza a 105. §-ban a meghatalmazás korlátozását, a 106. §-ban a meghatalmazás megszűnését, a 108. §-ban pedig a meghatalmazott cselekményének hatályát.

Ha az ügyvédi képviselő nem kötelező, a per vitelére szóló meghatalmazás tetszés szerint korlátozható, a korlátozás azonban az ellenféllel szemben csak annyiban hatályos, amennyiben a meghatalmazásba kifejezetten felvétellett.

Ha azonban az ügyvédi képviselő kötelező, a per vitelére szóló meghatalmazás csak részben korlátozható, t. i. a pernek egyezség, lemondás, vagy elismerés útján való befejezhetése, valamint a peres pénz vagy dolog átvétele és nyugtatványozása tekintetében. Már fentebb említettük, hogy az általános meghatalmazás nem korlátozható.

A Pp. szükségét látja annak, hogy szabályozza azt az esetet is, ha a fél több meghatalmazottat rendel. A Pp. 109. §-a szerint több meghatalmazott közül a felet bármelyik képviselheti. Ellenkező kikötés az ellenféllel szemben hatálytalan.

A Pp. más szabályt állít fel tehát, mint a magánjog. A magánjog szerint ugyanis több meghatalmazott rendszerint csak együttesen járhat el. Ez a szabály nem foghat helyet a

perrendtartásban. Az ilyen együttes képviselőt erőben ellenkeznek a pervitel követelményeivel és nagy bonyodalmat idézne elő, s hozzájárulna ehhez még az is, hogy az ellenfél egyes perbeli cselekményeket több meghatalmazott ellenében nem is teljesíthetne. Ezen oknál fogva hatálytalannak mondja ki a Pp. annak a kikötését, hogy a meghatalmazottak csak együttesen (collective) járhatnak el.

Ha a meghatalmazottak ellentétes nyilatkozatokat tesznek, ez olybá veendő, mintha magának a félnek az előadásában lenne ellentét. E körülménynek az ügy eldöntésére való befolyását a bíróság szabadon mérlegeli. Igen természetes, hogy a több meghatalmazott rendelkezéséből származott költség-többlet, mint szükségtelen, az ellenfél terhére nem számítható.

A Pp. 106. §-a a per vitelére szóló meghatalmazás megszűnéséről intézkedik az ellenféllel szemben. A Pp. 106. §-a mellett az ügyvédi rendtartás 41., 42. és 43. §-ai továbbra is hatályban maradnak, mert ezek a fél és az ügyvéd közötti viszonyra vonatkoznak.

A magánjogi elvek szerint megszűnik a meghatalmazás az ügy befejeztével, a meghatalmazó vagy meghatalmazott halálával, a meghatalmazás visszavonásával és a meghatalmazott részéről történt felmondás által.

Az ügyvédi rendtartás 43. §-a szerint a meghatalmazó halála által a pervitelre szóló meghatalmazás nem szűnik meg. A meghatalmazás kiterjed az örökösökre is, mert az ügyvéd köteles a megbízó halála esetében az örökösök további rendelkezéséig mindazon intézkedéseket megtenni, melyek joghátrányok elkerülésére és a megbízó örökösei érdekeinek fenntartására szükségesek. Az ügyvéd tehát a pert az örökhagyó és nem az örökösök nevében folytatja. Az örökhagyó nevében képviseli az örökösöket, aminek a célja az, hogy az ellenfél sérelmet ne szenvedjen.

A Pp. 106. §-a kimondja, hogy a per vitelére szóló meghatalmazás nem szűnik meg sem a megbízó halálával, sem a megbízó perbeli cselekvőképességében vagy törvényes képviselője személyében történt változás következtében. A cél az, hogy a megbízó fél személyében bekövetkezett változás miatt az ellenfél sérelmet ne szenvedjen, már pedig az ő sérelmével

járna az, ha a meghatalmazás megszűnésével nem lenne senki, akivel szemben perbeli cselekményeket hatályosan végezhetne.

A Pp. 107. §-a azt a további kérdést szabályozza, hogy a meghatalmazásnak visszavonása vagy felmondás következtében megszűnése mely időpontban válik az ellenféllel szemben hatályossá. Ennél a szabályozásnál helyesen indul ki a Pp. abból, hogy ezek a cselekmények nem válhatnak hátrányára az ellenfélnek, aki azokra semmi befolyást sem gyakorolhat. Az ellenfél jogos érdeke azt követeli, hogy a meghatalmazási viszony megszűnése reánezve csak attól az időponttól váljék hatályossá, amikor az vele közöltetett, illetőleg amikor újabb meghatalmazottal állhat szemben.

Ha az ügyvédi képviselőt nem kötelező, ezt a hatályt a visszavonás, illetőleg a felmondás következtében történt megszűnés közlésének időpontjához lehet kötni, mert az ilyen esetekben az ellenfél magával a féllel szemben is eljárhat. Ha ellenben az ügyvédi képviselőt kötelező, a hatály csak új ügyvéd vallásának a bejelentésével állhat be, mert ügyvéd nélkül rendszerint nem lehet eljárni. Világosan mondják a Pp.-nélkül rendszerint nem lehet eljárni. Világosan mondják a Pp.-nek az indokai, hogy mindaddig, amíg ezek a közlések meg nem történtek, az előbbi meghatalmazottal szemben kell és lehet hatályosan eljárni. Ilyen szabály hiányában a meghatalmazásnak visszavonásával vagy felmondásával gyakran megakaszthatná a fél az ellenfél kárára a per rendes folyását és hátráltatná annak befejezését.

A Pp. 110. §-a rendeli, hogy a meghatalmazás hiányát hivatalból kell a bíróságnak figyelembe venni.

Az 1881 : LIX. t.-c. 39. §. k) pontja értelmében hivatalból észlelendő semmisségi ok, ha valamely fél nevében egy harmadik meghatalmazás nélkül járt el és a hiány nem pótoltatott. A Pp. 110. §-a tehát az eddigi eljárást követi a meghatalmazás hiányának figyelembe vételénél.

A meghatalmazás hiányáról akkor lehet szó, hogyha meghatalmazás egyáltalán nem létezik, vagy pedig van ugyan meghatalmazás, de az hiányos, pl. tanúk hiányának, vagy a Pp. 95. §-ban meghatározott viszony nem forog fenn.

Az 1868 : LIV. t.-c. 85. §-a értelmében a rendes perekben a képviselő, aki szabályszerű meghatalmazás nélkül lép fel,

ügy tekintendő, mintha meg sem jelent volna. A régi perrendtartás szerint tehát a meghatalmazás nélkül teljesített minden eselekmény visszautasítandó volna. A judikatura azonban nem alkalmazza ezt a túlzott szigorot. Felsőbíróságaink többször kimondták, hogy ha valamely beadványhoz a meghatalmazás csatolva nincsen, ez nem ok annak a visszautasítására, hanem a hiányt záros határidő alatt pótolni kell. A S. E. 8. §-a az 1868 : LIV. t.-c.-nek a szigorát amúgyis lényegesen enyhítette.

A Pp. 110. §. rendelkezései nagy vonásokban és lényegben megegyeznek az 1893 : XVIII. t.-c. 8. §-ával és annak a szabályaitól csak annyiban térnek el, hogy a Pp. az ügyvivő által nyújtandó biztosíték útján is gondoskodik arról, hogy az ellenfél az eljárás folytatásával ne károsodhassék és hogy a hiány pótlására adott engedelem ne váljék halasztások forrásává. A Pp. 110. §-ával való visszaélésektől annyival kevésbé kell tartani, mert a fél helyett eljáró személy az okozott költségekben minden körülmények közt elmarasztalendő.

A meghatalmazás hiányának igazolására megszabott eljárás hasonló ahhoz az eljáráshoz, melyet a Pp. 75. §-a a törvényes képviselő hiányának igazolására megállapít.

A Pp. 111. §-a az *előadástól való eltiltásról* intézkedik. A S. E. 36. §-a szerint, ha a személyesen megjelent félnek vagy képviselőjének előadási képessége nincs, vagy ismételten illetlenül viselkedik, a bíróság a felet ügyvéd állítására utasíthatja.

A Pp. a 209—217. §§-ban szabja meg az illetlen viselkedés, illetőleg a rendzavarás következményeit. A 111. §. csak az előadási képesség hiányáról és a meg nem engedett képviseletről rendelkezik, ahova a zugírászat is tartozik. A jelenlegi eljárástól eltérően a Pp. hivatkozott szakasza nem ügyvéd állítására való utasítást rendel, hanem a tárgyalás elhalasztását azzal a következménnyel, hogy a fél a tárgyalás ismételt meghiusítása esetében meg nem jelenőnek fog tekintetni. Nem lehet ugyanis indokolni kellően, hogy a fél ily esetekben ügyvédi képviseletre köteleztessék. Lehet, hogy a fél csak átmenetileg nem képes ügyeit világosan előadni. Ha a gátló ok állandó természetű, a fél saját érdekében fog elfogadható meghatalmazottról gondoskodni, akinek azonban nem kell ügy-

védnek lenni. Az sem volna indokolva, hogy a fél akkor, ha őt a Pp. 95. §-a szerint nem jogosult meghatalmazott képviselőnek, csakis emiatt a személyes megjelenéstől elzáratnék. A költséggel való megterhelés vissza fogja tartani a feleket attól, hogy zugírásokkal képviseltesék magukat. Az ügyvéd képviseletének feltételezi azt, hogy érthető előadási képességgel bír, nála tehát ennek hiánya ki van zárva, mert ha ez az állapot fenforogna, ez az ügyvédi gyakorlatot egyáltalában lehetetlenné tenné. A Pp. 111. §-a tehát ügyvédek ellen egyáltalán nem alkalmazható.

III

A Pp. az *ügyvédség szervezetén* semmi lényeges változást nem eszközölt. Mégis az életbeléptetési törvény — 1912 : LIV. t.-c. — nagy változtatásokat idézett elő. Nem akarok beszélni arról, hogy a kvalifikáció bizonyos tekintetben megszigorított, amennyiben a bírójelöltekre vonatkozólag ugyanaz az elméleti minősítés kívántatik meg, mint az ügyvédjelöltekre vonatkozólag és hogy mindkét kategóriánál a három évi joggyakorlat után, amely a jogtudori fok elérésével veszi kezdetét, még két évi helyettesi működés szükséges, hogy valaki bíró, illetve ügyvéd lehessen.

Az ügyvédi rendtartás 1. §-a azt mondja, hogy mint ügyvéd csak az működhetik, aki bármely ügyvédi kamara által az ügyvédek lajstromába felvétellett. Ez az intézkedés *lex perfecta* sok tekintetben ma és az fog maradni a Pp. életbeléptetése után is, mert azoknál a törvényes képviselőknél, akik kiváltképp az államkincstárt képviselik, egyesek be vannak jegyezve az ügyvédi kamarákba, mint pl. a megyei tisztifőügyészek, mások pedig nincsenek bejegyezve, mint pl. a kincstári jogügyi vagy az alapítványi ügyigazgatóságok tagjai.

A Pp. 97. §. 2. bekezdése a mai jogot tartja fenn, midőn azt mondja, hogy a törvénynek a kötelező ügyvédi képviseletre vonatkozó szabályai nem érintik a kir. kincstár és a közalapítványok perbeli képviseletére vonatkozó szabályokat, ideértve a Máv. képviseletére vonatkozólag fennálló szabályokat is. A kincstár és a közalapítványok képviseletének rész-

letezését mellőzi a Pp., ez külön szabályozás tárgya, mely időnként változhatik.

Ennek következménye az, hogy azok a miniszteri rendeletek és egyéb jogforrások, amelyek a kir. kincstár perbeli képviselőjét szabályozzák, sokszor olyan intézkedéseket is tartalmaznak, amelyek ellentétben állanak azokkal az elvi rendelkezésekkel, amelyek a perrendtartás nyugszik. Pl. ezekben a miniszteri rendeletekben ki van mondva, hogy ha vidéken van a kincstári jogügyi igazgatóságnak dolga, akkor megbízhat valamely ottani állami hivatalt avagy állami hivatalnokot, esetleg kellő jogi minősítéssel sem bíró egyént is a helyettesítésével, holott az ügyvéd csak ügyvédhelyettes vagy ügyvédjelölt által helyettesítheti magát. Én azt hiszem azonban, hogy be fog következni, még pedig nem is sokára az az idő, hogy az államnak a pereit magán ügyvédek fogják ellátni, éppen úgy, mint a katonai kincstár pereit már is azok látják el. Ez óhajtható nemcsak az ügyvédek szempontjából, de elsősorban a pereknek helyes vitele és a jó igazságszolgáltatás szempontjából is.

Ez alkalommal rá kívánok mutatni még egy pár eltérésre, amit a mai joggal szemben az ügyvédséget illetőleg az Életbe-
léptetési törvény¹ létesít.

Az első és legfontosabb az, hogy a zugirászatot lényegesen másképp szabályozza és másképp bünteti, mint ahogy azt az ügyvédi rendtartás teszi. Az Ét. 16. szakasza, amely már 1912 okt. 1-én életbe is lépett, két lényeges intézkedést tartalmaz. Mindenekelőtt kitágítja a zugirászatnak, mint büntetendő cselekménynek körét, mert nemcsak azt bünteti, aki üzletszerűleg vagy díjért a bíróságnál vagy hatóságnál feleket képvisel, hanem bünteti azt is, aki erre ajánkozik, vagy aki pl. ügyvéd és noha fel van függesztve, mégis eljár, vagy aki ügyvéd és nem jegyezteti be magát, vagy aki nem tartozik azok közé, akik eljárhatnak saját és hozzátartozóik ügyeiben és mégis eljárnak. A büntetési tétel két hónapig terjedhető elzárásra és 600 kor.-ig terjedhető pénzbüntetésre emeltetett. Megadja továbbá a törvény a vádképviselői jogot az ügyvédi kamara ügyészének.

¹ Rövidítve a következőkben: Ét.

Az Ét. hatályon kívül helyezi az ügyvédi rendtartás azon szakaszait, amelyek az ügyvédi költségek és díjak perlésének fórumát megállapítják, vagyis az 1874: XXXIV. t.-c. 56. és 58. §-ait. A főper bíróságának illetékessége megszűnik, mert a Pp. 36. szakasza az alperes általános illetékességén felül mint különös illetékességi okot ismeri azt a helyet, ahol az ügyvéd irodája a megbízás idejében volt. Hatályon kívül helyezi továbbá az ügyvédi rendtartásnak 59. §-át az ügyvédi könyvek felbontásáról, mert a bíró ezt szabadon mérlegeli. Annál az intézkedésnél, hogy pénz és okirat visszatartása (66. §.) esetén felebbezésnek van helye, a felebbezés szót a felfolyamodással helyettesíti, mert különben ezen panasz eljárásban is szóbeli tárgyalást kellene tartani a felebbezési bíróságnál. A törvény pedig abból indul ki, hogy ezen eljárás tulajdonképpen nyomozó elven felépült perenkívüli eljárás. Hogy azonban az ügyvédek a Kúria hatáskörétől el ne üttessenek, világosan kimondja a törvény, hogy kétfokú felfolyamodásnak van helye.

További különbség az Ét. és az ügyvédi rendtartás között, hogy az ügyvédi rendtartás szerint ha a fegyelmi bíróság tagjai ellen érdekeltségi kifogás emeltetik, akkor az 1868: LIV. t.-c. 56. §-a szerint kell eljárni. Az Ét. ezt törli és azt rendeli, hogy a Bp. 78. §-a szerint kell eljárni, azért, mert a fegyelmi eljáráshoz közelebb áll a bűnvádi per, mint a polgári peres eljárás.

Egyébként az Ét. fentartja az ügyvédi rendtartás, valamint az ezt módosító 1887. évi XXVIII. és 1907. évi XXIV. t.-c. összes intézkedéseit, amelyek hatályon kívül helyezve nem lettek.

Új az ügyvédhelyettesi intézmény. Az Ét. 97. §-a rendel, hogy társas bíróságok előtt ügyvédjelölt nem helyettesítheti az ügyvédet, csupán ügyvéd vagy ügyvédhelyettes. Természetesen ez csak a tárgyalásokra vonatkozik. Ezzel meg van szorítva az 1874: XXXIV. t.-c. 15. §-a. A Bp. 55. §-a szerint továbbra is fogják ügyvédjelöltek helyettesíthetni az ügyvédek pl. kézbesítések átvételénél, vagy a terhelt érdekeinek valamely vizsgálati cselekménynél való képviselőténél, mert itt nem ügyvéd is megbízható.

Nagyon fontos az Ét. 18. szakasza, amely az ú. n. líkvi-

dacionális eljárást hozza be az ügyvédi költségek megállapításánál. A régi jog szerint az ítéletben az ügyféllel szemben is megállapítják az ügyvédi díjakat és költségeket. A Pp. szakít ezzel, abból indulván ki, hogy a hozott ítéletben a belső viszony az ügyvéd és a fél között nem képezi szabályozás tárgyát. A Pp. ezen rendelkezésének az lenne a természetszerű következménye, hogy ha differencia merülne fel a költségek tekintetében az ügyvéd és a kliens között, mindjárt perelni kellene. Hogy ennek eleje vétessék, behozta az Ét., hogy joga van az ügyvédnek polgári peres vagy pedig perenkívüli ügyekben, ideértve a végrehajtási ügyeket is, az ügy folyamata alatt, vagy pedig befejezése után azt kérni, hogy a felmerült díjak és kiadások saját felével szemben a bíróság által állapíttassanak meg. Nem marasztalásról van itt szó, tisztán bírói megállapításról. A kérelemhez költségjegyzéket kell becsatolni. A liquidationalis ügyben az a bíróság jár el, amely az ügyben mint elsőfokú bíróság járt el. A kérelem felett a bíróság szóbeli tárgyalás nélkül is határozhat. De nemcsak az ügyvédnek van ilyen megállapításhoz joga, hanem az ügyfélnek is, aki gyakran akar ugyan fizetni, de túlzottnak találja az ügyvéd által követelt költséget. Nem lenne méltányos e jogtól az ügyfelet elütni. A fél követelheti, hogy az ügyvéd mutassa be a költségjegyzéket. Ha az ügyvéd a költségjegyzéket nem csatolja be, a bíróság a megállapításban csak azon adatokat veszi figyelembe, amelyek előtte ismeretesek.

Ezen eljárás célja a költség mennyiségének megbecsülése lévén, az nem terjedhet odáig, hogy a munkálatoknak a megtörténte vagy meg nem történte — ami csak hosszadalmasabb bizonyítással volna megállapítható — ebben az eljárásban megállapíttassék. Az ilykép vitás tételek megállapítása perre tartozik. Ezen eljárásban a fél akkor is személyesen járhat el, vagy pedig a Pp. 95. §-ában meghatározott meghatalmazott által képviseltetheti magát, ha az ügyvédi képviselőt kötelező is volna.

Igen fontos elvet mondott itt ki a törvényhozás az Ét.-ben az ügyvédi költségek mérvére nézve, t. i. azt, hogy a költségek megállapításánál, a fél külön utasításának hiányában is, figyelembe kell venni azt, hogy az ügyvéd cselekménye

vagy eljárása a fél érdekében indokolt volt-e? Sokszor azzal védekezik a fél, hogy nem adott meghatalmazást egy bizonyos eljárásra, pedig ez is szükséges volt az ő érdekében. A bírónak ezt figyelembe kell vennie és azt, hogy a rendes ügyvédi gondosság mellett teljesíteni kellett-e ezt az intézkedést. A díj megállapításánál figyelembe kell venni a bíróságnak az ügy értékét és egyéb jelentőségét, továbbá az ügy helyes elintézésére, az ehhez szükséges előtanulmányokra és eljárásokra kívánt időt és munkát is. Az Ét.-nek tehát az volt az intenciója, hogy az ügyvéd munkája méltóan díjaztassék. Ez elsőrangú igazságügyi kiváncsóság, és nem kizárólag az ügyvédek magánügye. Vagyonilag független ügyvédi kar a jó igazságszolgáltatás egyik fő biztosítója.

Az Ét. 18. §. az ügyvédek szempontjából igen fontos további elveket is mondott ki.

Mindenekelőtt feljogosítja az ügyvédet, hogy az illető ügyben behajtott pénzt bírói letétbe helyezhesse, ha ezen összegnek bírói megítélése iránt pert, vagy pedig likvidacionális eljárást tett folyamatba. Eddig a visszatartás törvényileg nem volt megengedve, csupán a joggyakorlat állapította meg, de sok tekintetben még ma is eltérőek a felfogások.

Egy további fontos rendelkezés ügyvédi szempontból, hogy a fél nem játszhatja ki ezentúl az ügyvédet azzal, hogy a részére megítélendő vagy megítélt költséget másra engedményezi, vagy pedig más által lefoglaltatja, mert engedményezés vagy lefoglalás esetében a harmadik személyekkel szemben az ügyvédnek elsőbbsége van a perköltségre.

Ugyanezen megfontolásból kiindulva kimondja azt is a Pp. 121. §-a, hogy a szegényjogon perlekedő fél ügyvédje a perköltségben elmarasztalt ellenféltől megállapított költségeit közvetlenül követelheti és behajthatja.

V.

Keresetlevél. Idézés.

Irta és a Magyar Jogászegylet 1914 január 21-iki ülésén előadta:
dr. Fodor Ármán, az igazságügyminiszteriumba beosztott kir.
 kúriai bíró.

A) Keresetlevél.

A polgári per természetéből folyik, hogy az nem hivatalból, hanem a jogvédelmet kereső fél kezdeményezésére indul meg. Minthogy pedig a peres eljárás contradictorius, amelybe az ellenfelet is be kell vonni, a jogkereső fél elsősorban azt kéri, hogy az alperest a bíróság elé idézzék. Egyes külföldi perrendtartások szerint a felperes maga idézi az alperest, nálunk a bíróság gondoskodik az idézésről. Az idézés az első per-előkészítő cselekmény. Lehetőségére szolgál a keresetlevél. A keresetlevél tehát lényegében nem egyéb, mint idézőlevél és a Pp. ezt az iratot, amellyel a per megindul, csak azért nevezi keresetlevélnek, mert ez az elnevezés nálunk el van fogadva. Lényegesen különbözik tehát a keresetlevéltől a kereset, vagyis az érvényesítendő jog előadása, amelyet a keresetlevélben közölni kell ugyan, de tulajdonképp végérvényesen csak a szóbeli tárgyaláson kell előterjeszteni. A keresetnek a keresetlevélbe foglalása csak előzetes, tájékoztató közlés, amelyhez a felperes kötve nincs és a tárgyaláson más keresetet is előadhat.

A keresetlevélnek tehát az a célja, hogy annak az alapján az idézést kibocsátani lehessen. Ez a cél határozza meg a tartalmát. Ez a tartalom kétféle:

Mindenekelőtt a per létrejöttét van hivatva előkészíteni a keresetlevél. Ezért elő kell abban adni a bíróság és a felek pontos megjelölését, továbbá a per létrejöttére alkalmas keresetet. Ha ezek hiányoznak, nem lehet az idézést kibocsátani, hanem a keresetlevelet kijavítás végett vissza kell adni, vagy pedig vissza kell utasítani.

A keresetlevél továbbá hivatva van a per érdemének tárgyalását is előkészíteni. Ezért kell a kereset megalapítására szolgáló tényeket és bizonyítékokat benne közölni. Ennek a tartalomnak a hiánya azonban nem a pótlás végetti visszaadást

vagy a visszautasítást eredményezi, hanem annak a szabálynak az alkalmazását, amely szerint a tárgyalás előkészítésére vonatkozó köteleességét elmulasztó felet az esetleges elhatalással okozott költségben el kell marasztalni.

A Pp. meghatározza a keresetlevélben előadandó keresetnek a fogalmát is, akképpen, hogy a kereset az a jog, amelyet a felperes érvényesíteni akar. A keresetlevélnek tehát magában kell foglalnia a keresetnek, vagyis a felperes által érvényesíteni szándékolt jognak előadását és határozott kérelmet. A tényállításokat és bizonyítékokat nem kell a keresetlevélben feltétlenül közölni, a jog előadása azonban feltétlenül szükséges, mert enélkül nem lehet tudni, hogy milyen jogot akar a felperes érvényesíteni. De azt nem kívánja a törvény, hogy a felperes a jogot alakszerűen megnevezze, műkifejezéssel előadja, még a törvény vagy a jogszabály idézését sem kívánja meg, hanem elégnék tartja azt, ha a kereset egész tartalmából, tehát nevezetesen a kereset megalapítására szolgáló tények előadásából meg lehet állapítani, hogy mi az a jog, amit a felperes érvényesíteni akar. A kereseti kérelem, a petitum pedig azért szükséges, mert ez megszabja azt a határt, amelyen belül az eljárás és a határozat marad, mert a bíróság nem mehet túl a felek kérelmén. A keresetnek ilyen közlése szintén lényeges kelléke a keresetlevélnek, mert ennek hiányában sem azt, hogy az ügy polgári bírói útra tartozik-e, sem a bíróság hatáskörét és illetékességét nem lehetne megállapítani.

A Pp. a keresetnek ily szabályozásával eldönti azt a vitát, amely a német perjog irodalmában a körül forog, vajjon a keresetlevélben elegendő-e a kereset individualizálása vagy pedig szükséges-e a kereset substantiálása is. Míg ugyanis a kereset individualizálása mellett elegendő az, hogy a felperes keresetét olyképp adja elő, hogy a perbevitt jog minden más jogtól megkülönböztethető legyen: addig a kereset substantiálásának szabálya megköveteli, hogy a felperes a jogra vonatkozó minden tényt részletesen adjon elő. A Pp. megelégszik a kereset individualizálásával, amivel azonban nem azt akarja mondani, hogy a tényelőadás egyáltalában nem volna szükséges. Nézetem szerint nincs igazuk azoknak, akik attól tartanak, hogy a Pp. állásfoglalása ebben a kérdésben oda

fog vezetni, hogy a felperes a keresetlevélben egyáltalában nem fogja előadni a tényeket, ami által a keresetlevél határozatlanná válnék és a szóbeli tárgyalást nem készítené elő kellően. Ez minden esetre hiba volna. A Pp. igenis megköveteli a tények előadását is, csak hogy ennek elmulasztása esetében megelégszik azzal a sanctióval, hogy a felperes az ebből esetleg eredő halasztás költségeit fogja viselni. Merő formalizmus volna, ha a bíróság a tényelőadások elmulasztása miatt visszautasítaná a keresetlevelet, holott a felperes még a perfelvételi tárgyalás után is kiegészítheti keresetlevelének tényelőadásait és egyáltalában csak a szóbeli tárgyaláson előadott tényelőadások jönnek figyelembe, felperes tehát a keresetlevélben és az esetleges előkészítő iratában foglalt tényelőadásokat a szóbeli tárgyaláson kiegészítheti, módosíthatja, azok helyett minden tekintetben új tényeket adhat elő, sőt az alperes perbeocsátkozása előtt keresetét föltétlenül meg is változtathatja és ezért a perfelvételi tárgyalás kezdetén keresetének előadásában az időzéssel közölt keresetlevél tartalmához egyáltalában nincs is kötve.

Magától érthető, hogy a keresetnek az a meghatározása, hogy az az érvényesítendő jog előadása, — nem terjed ki arra a kivételes esetre, amikor valamely jog vagy jogviszony nem létezése, okirat valódisága vagy valótlansága iránt indítanak keresetet. Legfőlebb azt lehetne mondani, hogy itt felperes jogállapotának biztosításáról lévén szó, ez szorosan összefügg a jog érvényesítésével. A Pp. abból az általános elvből indul ki, hogy a polgári per általában a jogok érvényesítésének eszköze, nem pedig magánjogi vonatkozású múlt tényeknek hiteles kiderítése. Az a körülmény, hogy a jogállapot biztosítása végett kivételesen az okirat valódisága vagy valótlansága, tehát tény is lehet a per tárgya, nem változtat ezen. A Pp. álláspontjának megértése végett rá akartam erre mutatni, anélkül, hogy mélyebben bocsátkoznám bele ebbe a kérdésbe, amely túlhaladja perrendtartási előadásainknak keretét.

A bíróság hatáskörét és illetékességét, továbbá a hivatalból figyelembe veendő körülményeket, mint pl. a perképességnek, a törvényes képviselőnek meglétét vagy hiányát a keresetlevél elintézésekor hivatalból vizsgálja. Hogy ezt megtehesse,

megkivánja a törvény, hogy a felperes keresetlevelében a szükséghez képest előadja azokat az adatokat is, amelyek a bíróság hatáskörének és illetékességének, valamint a hivatalból figyelembe veendő egyéb körülményeknek a megállapítására szolgálnak. Amennyiben ezeknek a körülményeknek az igazolására okirat szükséges, ezt az okiratot eredetiben vagy másolatban csatolni kell. Így pl. ha a járásbíróság hatásköre ki van kötve, vagy ha a szerződés teljesítése helyének illetékességét, vagy az alperesnek alapuló illetékességet veszik igénybe. A hatáskör és illetékesség megalapítására szükséges okiratoknak eredetiben vagy másolatban való csatolása azért szükséges, hogy az alperes ne legyen kénytelen oly bíróság előtt megjelenni és kifogást tenni, amelynek nincs hatásköre vagy illetékessége. A törvény eltérőleg a miniszteri javaslatától, abból a célból, hogy a felperes helyzetén könnyítsen, megengedi, hogy az okiratot másolatban is csatolja. Ha a felperes ezzel a joggal visszaélvén, nem létező okiratnak másolatát csatolná, a bíróságnak a legnagyobb szigorral kell eljárnia; ha valahol, úgy itt indokolt lesz a Pp. 222. §-ának 2. bekezdésében körülírt pénzbüntetés alkalmazása.

A Pp. szabályozza a megállapítási keresetet is, még pedig lényegében ugyanúgy, mint a sommás eljárás. Mivel emellett a mai rendes eljárásunkban meglévő felhívási perre nincsen szükség, ezt a Pp. nem is ismeri és a számadási viszonyokból eredő felhívási pert is mint megállapítási pert tárgyalja. Az eltérés a sommás eljárástól csak az, hogy a megállapítási per nemcsak valamely jogviszonynak, hanem jognak megállapítására is irányulhat. Megmarad a megállapítási keresetnek az a feltétele, hogy a megállapítás a felperes jogállapotának bizonyítására az alperessel szemben szükséges legyen. Birói gyakorlatunk szerint nincs helye megállapítási keresetnek, ha a felperes teljesítés iránt is perelhet. A Pp. nem nyújt támpontot arra nézve, hogy ez a gyakorlat változzék. Egyebekben azonban nézetem szerint nem volna indokolt, ha bíróságaink túlságos szigorral alkalmaznának a megállapítási kereset előfeltételének megítélésében. A Pp. egyes esetekben el is tekint ettől a föltételtől; így pl. a per folyamán a Pp. 189. §-a szerint a perben vitássá vált oly jogviszony megállapítása iránt,

amelytől a peres ügy eldöntése függ, enélkül is lehet keresetet vagy viszontkeresetet indítani, továbbá a perfelvételi tárgyaláson meg nem jelent felperes ellen a Pp. 439. §-a szerint az alperes feltétlenül indíthat keresetet a keresettel érvényesített jog fenn nem állásának megállapítása iránt.

A Pp. mai joggyakorlatunkkal megegyezően megengedi, hogy nemesak a már lejárt, hanem az ítélethozatal útján lejárando szolgáltatásokra is lehessen marasztalást kérni, ami pl. tartási perekben indokolt. Ugyancsak a gyakorlati élet követelményeit tartja szem előtt a Pp., midőn megengedi, hogy ha valamely ingatlant, lakást vagy más helyiséget meghatározott napon kell visszabocsátani, a keresetet e határnap előtt is lehessen indítani.

Mint mai eljárásunkban, úgy a Pp. szerint is lehet ugyanazon alperes ellen irányuló több keresetet egy keresetlevélbe foglalni, ha a bíróság hatáskörébe, illetékességéhez és az eljárás ugyanazon neme alá tartoznak; az utóbbi kellék hiányzik pl. akkor, ha az egyik kereset meghagyásos eljárásra, a másik pedig peres eljárásra irányul.

A keresetlevelet a per bíróságánál kell beadni. E szabály alól azonban kivétel is van. Ugyanis az életbeléptető törvény azt rendeli, hogy a telekkönyvi kitorlés, a telekkönyv kiigazítása és ingatlanra vonatkozó tulajdonközösség megszüntetése iránti perekben a keresetlevelet a telekkönyvi hatóságnál kell előterjesztetni. A telekkönyvi hatóság a följegyzés iránt határoz és a keresetlevelet a hiteles telekkönyvi kivonattal a keresetlevélben megjelölt bírósághoz teszi át. Míg tehát eddigi perrendtartásunk szerint a fél ily ügyekben a keresetet tetszése szerint vagy a telekkönyvi hatóságnál vagy a bíróságnál terjesztette elő, a Pp. életbelépte után a fentiek szerint ily ügyekben a kereset előterjesztése kötelezően a telekkönyvi hatóságnál fog történni.

A keresetlevél felszerelését illetőleg részletes szabályokat tartalmaz a törvény, amelyekből kiemelem a következőket: A keresetlevelet mindig magyar nyelven kell benyújtani, ahhoz csatolni kell az idéző végzésnek a törvényes szövegben kiállított annyi példányát, ahány példány kézbesítendő. Ha a szükséges példány, felzet vagy melléklet hiányzik, emiatt nem lehet a ke-

resetlevelet pótlásra visszaadni, hanem ezeket a bírósági iroda részben a fél költségén készíti el.

A törvényszéki eljárásban a keresetlevelet írásban kell beadni, a járásbírói eljárásban azonban a keresetet jegyzőkönyvbe is lehet mondani és ebben az esetben a bíróság a felet a szükséges útbaigazítással ellátni és az előadás hiányaira figyelmeztetni köteles. Ezek a szabályok általánosságban egyéb beadványokra is állanak; azonban a törvényszéki eljárásban egyes kérelmeket és nyilatkozatokat szóval is lehet előadni és jegyzőkönyvbe venni, ha ezt a törvény kifejezetten megengedi; ilyen pl. a bíró kizárása iránti kérelem, a szegényégi jog megadása iránti kérelem stb.

A Pp. átveszi sommás eljárásunkból a keresetindítás előtti egyezségi kísérletre idézést is. De mai törvényunktől eltérve megengedi ezt azokban az ügyekben is, amelyek a per tárgyának értékére való tekintettel törvényszéki hatáskörbe tartoznak. Az egyezségi kísérletet az a járásbíró tartja meg, amely per esetében az értékre tekintet nélkül illetékes volna. Az idézést csak a bíróság területén vagy székhelyén lehet kézbesíteni. Ha az egyezés nem sikerül és a per járásbírói hatáskörbe tartozik, a felperes kívánatára a bíróság a keresetet nyomban jegyzőkönyvbe veszi és nyomban meg is nyithatja a tárgyalást. Ha azonban a perre nézve az ügyvédi képviselőt kötelező volna és a felek az egyezségi kísérletre ügyvéd nélkül jelentek meg, akkor a kereset megindítása és a tárgyalás nem történhetik meg, hanem a feleket utasítani kell, hogy ügyvédhez forduljanak.

B) Idézés.

A keresetlevelet a bíróság háromféleképen intézheti el:

1. A bíróság a keresetlevelet kijavítás végett visszaadja, ha a felperes nem terjesztette elő azokat az adatokat és okiratokat, amelyek a bíróság hatáskörének és illetékességének, valamint a hivatalból figyelembe veendő egyéb körülményeknek a megállapítására szükségesek, vagy ha a keresetlevélnek a pótolható hiány miatt, különösen a felek vagy az ügy hiányos megjelölése, a meghatalmazásnak, az ügyvédi ellen-

jegyzésnek vagy az aláírásnak a hiánya miatt az idézés kibocsátására nem alkalmas.

A törvényszéki eljárásban a keresetlevelet nem a tanács, hanem az elnök adja vissza kijavítás végett, aki alatt a tanácselnököt kell érteni. A járásbírói eljárásban a helyben lakó fél kijavítás végett be is idézhető.

2. Ha már a keresetlevél elintézésakor kétségtelenül nyilvánvaló, hogy a kereset nem tartozik polgári perútra, hogy a pert más hatósági eljárásnak kell megelőznie, hogy a per nem tartozik a bíróság hatáskörébe, hogy a bíróság nem illetékes, hogy perfüggőség akadály van, hogy a felek valamelyikének nincs perképessége, hogy törvényes képviselője mellőzve van, vagy ninesen igazolva, hogy nincs meg a kötelező ügyvédi képviselet, úgyszintén, ha a felperes a kijavítás végett visszaadott keresetlevelet újból hiányosan adja be, a keresetlevelet hivatalból vissza kell utasítani. A törvényszéki eljárásban ehhez tanácshatározat szükséges. Az elnök tehát, ha a keresetlevelet visszautasítandónak találja, azt a tanács elé terjeszti, amely ebben a kérdésben a felek meghallgatása nélkül határoz: Ha a tanács úgy határoz, hogy a keresetlevelet nem kell visszautasítani, hanem a feleket a perfelvételre meg kell idézni, akkor az elnök az idéző végzést a tanács határozatának közlése nélkül bocsátja ki. A járásbírói eljárásban a keresetlevél szóbeli előadása esetében a bíró a visszautasító végzést, ha nyomban meghozza, szóval hirdeti ki. Ha a bíróság a keresetlevelet hatáskörének hiánya miatt hivatalból visszautasította, az utóbb eljáró bíróság már nem tagadhatja meg az idézés kibocsátását oly ok miatt, amely a korábbi határozat alapjával ellentétes, vagyis tárgyalás nélkül nem utasíthatja szintén vissza a keresetlevelet, hanem tárgyalást köteles kitűzni és csak az ily alapos megvizsgálás után helyezkedhetik az ellentétes álláspontra, amikor azután a fölmerült hatásköri összeütközést az erre hivatott hatóság eldönti.

3. Ha a keresetlevél rendben van, azaz, ha sem a hiánypótlás végett visszaadásra, sem visszautasításra nincs ok, idéző végzést kell kibocsátani, ami a törvényszéki eljárásban a tanácselnök dolga. A törvényszéki eljárásban a keresetlevél alapján csak perfelvételi tárgyalásra, a járásbírói eljárásban a per

felvételére és egyúttal érdemleges tárgyalásra is kell a feleket idézni.

A járásbírói eljárásban ügyelni kell arra is, vajjon az ügyvédi képviselet a perre nézve kötelező-e vagy nem. Ha az ügyvédi képviselet kötelező, akkor a feleket akképp kell megidézni, hogy meghatalmazott ügyvéd által jelenjenek meg. Erre azért kell figyelemmel lenni, nehogy e figyelmeztetés elmaradása következtében alperes ügyvéd nélkül jelenjen meg, e miatt a tárgyalás elhalasztása váljék szükségessé.

Mai törvényünk szerint, sürgős esetet kivéve, senki sem idézhető vallásának ünnepére. A Pp. szerint nem a fél vallási ünnepére, amit a bíróság nem is tudhat, hanem vasárnapra, a Gergely-naptár szerinti közönséges ünnepnapra és a nemzeti ünnepnapra nem lehet rendszerint, hanem csak szükség esetében határnapot tűzni, amely szükség pl. lakáskiürítés vagy vásár esetében fordul elő.

A perfelvételi időközt, vagyis azt az időközt, amellyel az idéző végzés kézbesítésének a perfelvételi határnapot meg kell előznie, a Pp. rövidebbre szabja, mint a mai rendes eljárás és nem tesz különbséget a szerint sem, hogy a kézbesítést az alperes részére a törvényszék területén, vagy az ország egyéb területén kell-e teljesíteni. A törvényszéki eljárásban a perfelvételi időköz nyolc nap, ha a kézbesítés alperes részére a bíróság székhelyén történik és 15 nap, ha belföldön másutt történik; a járásbírói eljárásban pedig három, illetőleg nyolc nap; sürgős esetben ezt a perfelvételi időközt is meg lehet rövidíteni, külföldi kézbesítés esetében pedig megfelelő idővel kell azt kiszabni.

A járásbírói eljárásban a felek a meghatározott törvényt napokon az ügy tárgyalása végett idézés nélkül ezentúl is megjelenhetnek. Az életbeléptető törvény azt is kimondja, hogy az igazságügyminiszter a járásbírói területnek két vagy több az igazságszolgáltatást rendelheti el abból a célból, hogy a járásbírói körre felosztását rendelheti el abból a célból, hogy a járásbírói kör egyik bírói tagja mindegyik kör főhelyén az előre meghatározott és közzétett időben törvényt napokat tartson. Hogy ezeken a törvényt napokon milyen bírói eseményeket lehet teljesíteni, azt miniszteri rendelet fogja megállapítani.

Az idéző végzéssel ellátott keresetlevél kézbesítésével

beállanak a perindítás hatályai. Ilyen elsősorban a perfüggőség, vagyis az a hatály, hogy a megindított per folyama alatt ugyanazon jog iránt sem ugyanazon, sem más bíróság előtt nem lehet újabb pert indítani. Beállanak továbbá a kereset kézbesítéséhez kötött magánjogi hatályok. Hogy melyek ezek a hatályok, azt a magánjog mondja meg. Ilyen pl. az, hogy az alperes a kereset kézbesítésétől kezdve felelős a dolognak megsemmisüléseért, rosszabbodásáért, valamint azért, hogy ő a dolgot birtokából kibocsátotta, vagy más okból nem képes kiadni. Azok a magánjogi hatályok, amelyek a kereset beadásához vannak kötve (pl. a keresetnek elévülés-megszakító hatálya), már a keresetlevél beadásával beállanak. De elenyésznek ezek a hatályok akkor, ha a kézbesítés nem sikerül és a felperes a kézbesítés sikertelen megkísérlésétől 90 nap alatt a kézbesítés végett szükséges adatokat be nem jelenti.

VI.

Perfelvétel. Előkészítés. Érdemleges tárgyalás. Előkészítő eljárás.

Irta és a Magyar Jogászegylet 1914 január 28-iki ülésén előadta
dr. Fodor Armin, az igazságügyminiszteriumba beosztott kir.
kúriai bíró.

A) *Perfelvételi tárgyalás.*

A Pp. abból az általános felfogásból indul ki, hogy a per két főszakra oszlik. Ez a két főszak a per létrejöttének és a per folytatásának szaka. A pert, mint jogviszonyt, először létre kell hozni, t. i. meg kell lennie minden elemnek, amely a per létrejöttéhez szükséges és csak ezután lehet lebonyolítani. A per létrejöttéhez szükséges elemek: a perképes személyek, az eljárásra hivatott bíróság és alkalmas pertárgy. Ha ezek közül valamelyik hiányzik, ez a per létrejöttét akadályozza. Az ily hiány perakadály vagy pergátló körülmény. Ennél fogva a perben az első kérdés az, hogy nem akadályozza-e valamely pergátló körülmény a per létrehozását. Ha ily körülmény van, a per nem jöhet létre. Ha azonban ily körülmény nincs, akkor a per létrejön és az ügy érdemére lehet áttérni.

A per két szaka tehát a következő: 1. a perfelvétel, mint a per létrehozásának a szaka; 2. az érdemleges tárgyalás, mint a per folytatásának a szaka.

A gyakorlati célt a perfelvételi tárgyalás az által szolgálja, hogy a megindított keresetek közül kiesnek azok, amelyekben érdemleges tárgyalásra nincs szükség. Azok az ügyek, amelyek mulasztás, elismerés, elállás vagy lemondás alapján hozott határozattal vagy egyezséggel elintézhetők vagy amelyekben a per pergátló körülmény miatt megszűnik, a perfelvételi tárgyaláson befejezést nyernek. Az ezután hátramaradó ügyeket érdemleges tárgyalásra tűzik ki. A perfelvételi és az érdemleges tárgyalás között történik meg az írásbeli előkészítés. Az eljárás e kettéosztása az ügyek gyors elintézését biztosítja és a bíróság munkabeosztására jótékony hatással van. A bíróság a perfelvételi tárgyalásra rövid időközrel számos ügyet tűzhet ki; az érdemleges tárgyalási napokra pedig kevesebb ügy marad és ezeket az ügyeket jobban lehet beosztani.

A perfelvételi tárgyalás cezuráját azonban a Pp. csak a törvényszéki eljárásban juttatja teljesen érvényre. A járásbírói eljárásban már az első idézés a per felvételére és az érdemleges tárgyalásra szól. A járásbírói eljárás előtt is van tehát a pernek külön perfelvételi szaka, csak hogy a perfelvétel nem esik az érdemleges tárgyalástól elkülönített hatánapra. Mint-hogy a járásbírói eljárásban előkészítő iratok váltásának helye nincs, a külön perfelvételi tárgyalás itt kevésbé indokolt. A járásbírói ügyviteli szabályai gondoskodnak arról, hogy az első tárgyalásra az ügyek a járásbírói eljárásnál is rövid határidővel nagy számban legyenek kitűzhetők. Erre szolgál a tömegnap intézménye, amelyet az 1897. évi járásbírói ügyviteli szabályozott és az új járásbírói ügyviteli szabályok egyes módosításokkal átvezettek. Ez abban áll, hogy az első tárgyalást rendszerint úgynevezett tömegnapra tűzik. A tömegnapot valamennyi, egy napra kitűzött ügyben a járásbírói eljárás ugyanaz a bírója tartja meg. Ha az ügy e bíró előtt mulasztás, egyezés vagy más okból befejezést nyer, az nem kerül magától értetődőleg az érdemleges pereket intéző bíróhoz. Ha azonban az ügy a tömegnapon tárgyalás nélkül nem intézhető el, akkor azt nyomban az érdemleges tárgyalást intéző

bíró veszi át, aki rendszerint haladéktalanul a tárgyalást megtörténi köteles. Az érdemleges munkát nem igénylő ügyek elkülönített gyors elintézését tehát, amelyet a törvényszéki eljárásban a külön perfelvételi határnap van hivatva szolgálni, a járásbíróági eljárásban a tömegnap intézménye biztosítja.

A perfelvételi tárgyalás a felperes keresetének előadásával veszi kezdetét. Ebben a felperes nincs kötve a keresetlevél tartalmához. A kereset szóbeli előadása vagy felolvasása el is maradhat, ha felperes kijelenti, hogy ragaszkodik a keresetlevélben foglalt keresetéhez és a bíróság a kereset előadását vagy felolvasását nem tartja szükségesnek.

Ha mindkét fél megjelenik és pergátló kifogás nincs, az alperes érdemleges ellenkérelmét adja elő. Ez a járásbíróági eljárásban szóval történik, a törvényszéki eljárásban azonban az érdemleges ellenkérelmet fel kell olvasni. Ez a *perbebecsát-
kozás*.

A kereset és az ellenkérelem szóbeli előadásának illetőleg felolvasásának az az előnye, hogy a bíróság nyomban konstatálhatja azokat a pergátló körülményeket, amelyek hivatalból is figyelembe veendők és esetleg csak az ellenkérelemből derülnek ki, továbbá, hogy az ügyről némi tájékozást szerez. Ilyképp lehetővé válik, hogy a bíróság sürgős vagy egyszerű ügyekben az érdemleges tárgyalást már a perfelvétel napján megtarthassa vagy arra előkészítő iratok mellőzésével rövid határnapot tűzhet, előkészítést igénylő ügyekben pedig megítélheti, hogy az érdemleges tárgyalást mily időközrel tűzheti ki.

A pergátló kifogások felsorolásában a Pp. lényegileg követi a sommás eljárást és csak abban tér el tőle, hogy kétség kizárása végett pergátló kifogásnak jelenti ki azt, hogy az ügyben választott bíróságnak kell eljárnia. További eltérés az, hogy a perfüggőséget, amelyet a sommás eljárás szerint az érdemleges tárgyalás folyamán kifogásként bármikor elő lehetett ugyan adni, de a fél előadása nélkül hivatalból az figyelembe vehető nem volt, a Pp. szerint a bíróság hivatalból veszi figyelembe. Összhangban van ez azzal, hogy az ítélet jogerejét, amely ugyan nem érvényesíthető pergátló kifogás alakjában, a bíróság szintén hivatalból veszi figyelembe.

A pergátló kifogások elintézésében a Pp. annyiban tér el

a mai jogtól, hogy azokat a törvényszéki eljárásban mindig és a járásbíróági eljárásban, ha a bíróság a kifogásnak helyt ad, nem végzéssel, hanem ítélettel kell eldönteni. Ennek az az oka, hogy a Pp. a pergátló kifogások tárgyában hozott határozat ellen a fellebbezés módjával nem felfolyamodást, de fellebbezést kíván adni. A pergátló körülmények u. i. rendszerint fontosabbak, semhogy a felfolyamodás itt elegendő volna. Minthogy pedig a Pp. következetesen keresztül viszi azt, hogy a fellebbezés módja ítélet ellen fellebbezés, végzés ellen pedig felfolyamodás, a határozatot ebben az esetben ítéletkép kellett megjelölnie. A fellebbezést azonban, amely pergátló kifogások tárgyában hozott ítélet ellen történt, minden esetben hivatalból szóbeli tárgyalás nélkül nyilvános előadás útján kell elintézni. A járásbíróági eljárásban a pergátló kifogás elvetése végzéssel történik és a pergátló kifogásra vonatkozó tényállást az ügy érdemében hozott ítélet indokolásába kell felvenni. Ennek az az oka, hogy a járásbíróági eljárásban a pergátló kifogást elvető határozat esetében az eljárást mindig folytatni kell, az ily határozat ellen tehát külön fellebbezést nem lehet és ellene csak az ügy érdemében hozott határozat ellen használt fellebbezéssel lehet orvoslást keresni.

Fontos kérdés az, vajjon a bíróság abban az esetben, ha a pergátló kifogást elveti, az eljárást folytatja-e vagy pedig előbb határozatának jogerőre emelkedését kell-e bevárnia. Ez a kérdés azért fontos, mert ha a bíróság kénytelen volna minden esetben a pergátló kifogást elvető határozat jogerőre emelkedését bevárni, akkor az alperes a per befejezését ily úton késleltethetné. Másrészt azonban a bíróság, ha minden esetben folytatnia kellene a jogerő bevárása nélkül az eljárást, kitenne magát annak a veszélynek, hogy abban az esetben, ha a fellebbezési bíróság a pergátló kifogásnak helyt ad, az érdemleges tárgyalással hiábavaló munkát végzett és a feleknek költségeket okozott. Ez különösen a törvényszéki eljárásban bir jelentőséggel. Ebből az okból a Pp. szerint a törvényszéki eljárásban a felperestől függ, vajjon a bíróság a tárgyalást folytassa-e vagy nem. Ha az ügy felperesre nézve sürgős és ő a kockázatot elvállalja, akkor a bíróság az ő kérelmére a kifogást

elvető határozat jogerőre emelkedésére tekintet nélkül folytatja az eljárást, ellenesetben azonban nem. A járásbírósi eljárásban a bíróság a kifogás elvetése esetében mindig folytatja az eljárást.

A perfelvételre vonatkozó részben tárgyalja a perrendtartás a pertől való elállást, a kereset megváltoztatását, valamint a per folyamán indítható új kereset és viszontkereset is.

A keresetváltoztatás tekintetében a Pp. a legszabadelvűbb álláspontot foglalja el. Az alperes perbebocsátkozása előtt a felperes természetesen nem lévén kötve a keresetlel tartalmához, nem is lehet keresetváltoztatásról szó, felperes bármilyen keresetet terjeszthet elő. Az alperes perbebocsátkozása után azonban felperes keresetét alperes beleegyezése nélkül többé nem változtathatja meg. Az alperes beleegyezésével egyenlő hatálya van annak, ha alperes a megváltoztatott kereset tárgyalásába bocsátkozik anélkül, hogy a változtatás ellen felszólalna. Nincs ok arra, hogy a bíróság az alperes érdekét itt hivatalból védje. A keresetváltoztatás fennforgása kérdésének szabályozásánál is a Pp. rendkívül enyhe álláspontot foglal el. Addig, amíg a keresettel érvényesített jog a per tárgya marad, nincs keresetváltoztatás. Épúgy, mint a sommás eljárás szerint, a felperes új tényeket felhozhat, a felhozott tényállításokat módosíthatja, a keresetet fölemelheti vagy leszállíthatja, új járulékokat, új részleteket követelhet, a beállott változás miatt más tárgyat vagy kárpótlást követelhet, megállapítási kérelmét marasztalási kérelemre vagy marasztalási kérelmét megállapítási kérelemre változtathatja át anélkül, hogy mindez a keresetváltoztatás tilalma alá esnék.

A Pp. azonban még tovább is megy és megengedi, hogy a szóbeli tárgyalás bezárásáig mind a felperes az alperes ellen, mind pedig az alperes a felperes ellen bizonyos föltételek mellett új keresetet, illetőleg viszontkeresetet indíthasson. A felperes új keresetet indíthat, ha ennek tárgya ugyanaz, mint az előbbi kereseté, vagy ha az új kereset az előbbivel összefügg. Magtörténhetik ugyanis, hogy a tárgyalás folyamán, esetleg a bizonyítási eljárás befejezésekor kiténik, hogy felperesnek tényleg van joga az alperes ellen, de jogát a keresetben helytelenül érvényesítette. Nem volna indokolt, ha ily esetben felperest

a keresetváltoztatás formalizmusának túlhajtásával csupán alaki okból elutasítanak és új per indítására kényszerítenék, holott az új kereset érdemleges eldöntésre megérett és a felperes joga megállapítható. Az alperes ezeken az eseteken kívül akkor is indíthat viszontkeresetet, ha keresete a felperes ellen védelemként is érvényesíthető volna. A viszontkeresetre nézve egyéb illetékességi ok hiányában is illetékes a bíróság, kivéve, ha oly esetről van szó, amikor a felek kikötése sem állapíthatná meg az illetékességet. Ez az úgynevezett viszontkereseti illetékesség. Új keresetkép vagy viszontkeresetkép a tárgyalás folyamán a perben vitássá vált jogviszony tekintetében megállapítási kereset is indítható, még pedig akkor is, ha egyébként a megállapítási kereset föltételei nincsenek meg. Ez az úgynevezett közbevetett, incidentalis megállapítási kereset. Kivételesen, ha a keresettel érvényesített jogot több személy ellen csak egységesen lehet eldönteni, a felperes új alpereseket is perbevonhat. A hatáskör tekintetében is módosítja némileg a Pp. az általános szabályokat a tárgyalás folyamán indított új keresetre és viszontkeresetre nézve. Így fenntartja a sommás eljárásnak azt a szabályát, hogy a járásbírósi előtt viszontkeresetet lehet indítani akkor is, ha az alperes követelése beszámításra is alkalmas és a felperes követelését meghaladó része a járásbírósi hatáskörébe tartozik. A törvényszék előtt továbbá lehet oly új keresetet vagy viszontkeresetet is indítani, amely egyébként a járásbírósi hatáskörébe volna utasítva.

Ha pergátló körülmény nincs és az ügy a perfelvételi tárgyaláson mulasztás, elismerés, elállás vagy lemondás következtében vagy egyezséggel nem nyer befejezést, akkor az ügy a második stádiumba, az érdemleges tárgyalás szakába megy át. A bíróság a törvényszéki eljárásban az alperes érdemleges ellenkérelmének előterjesztése után az érdemleges tárgyalásra mintegy 30 napos időközzel határnapot tűz. A Pp. csak megközelítőleg állapítja meg ezt az időközt. Ha a bíróság azt látja, hogy az érdemleges tárgyalás előkészítése hosszabb időt tesz szükségessé, a határnapot a viszonyokhoz képest megfelelő hosszabb időközzel fogja kitézni. Túlhosszú határidő természetesen ellenkeznék a Pp. ama céljával, hogy minden per lehetőleg

gyorsan nyerjen befejezést; viszont túlrövid határidő, amely a per alapos előkészítését akadályozná, szintén nem volna helyes és esetleg odavezetne, hogy az érdemleges tárgyalást azután el kellene halasztani, amit pedig kerülni kell. Egyes esetekben azonban a bíróság 30 napnál rövidebb időközrel is kitűzheti a határnapot, sőt az érdemleges tárgyalást a perfölvételre bejelentett ügyek elintézése után a perfölvételi határnapon is megtarthatja. A tárgyalási időköz e megrövidítésének a felek beleegyezése alapján, sürgős esetben pedig az egyik fél kérelmére is lehet helye. Természetesen túlrövid tárgyalási időköz mellett előkészítő iratok közlése egyes esetekben alig lehetséges. Ha az időköz 15 napnál rövidebb, a bíróságnak kell meghatároznia, hogy közöljenek-e a felek előkészítő iratokat, 15 napnál rövidebb időközöt tehát nézetem szerint csak akkor kellene szabni, ha az ügy nagyon egyszerű és a bíróság azt látja, hogy az előkészítés hiánya nem fog okot adni a tárgyalás esetleges elhalasztására.

A járásbírósi eljárásban, amint említettem, nincs külön perfölvételi határnap, hanem az alperes perbebozsátkozása után rendszerint az érdemleges tárgyalást is ugyanazon a határnapon folytatónag kell megtartani. Az eddigi gyakorlatban a tömegnap intézménye főképez azért adott panaszokra okot, mert a bíró a legritkább esetekben folytatta a tárgyalást ugyanazon a határnapon. Olyan felek is, akik nem laknak a bíróság székhelyén, az alperes perbebozsátkozása után nem folytathatták a tárgyalást, hanem ismételten újabb határnapon is kénytelenek voltak megjelenni. Az új járásbírósi ügyviteli szabályok gondoskodnak arról, hogy a tömegnapon kontradiktóriussá váló ügynek tárgyalása minden esetben nyomban megtartható legyen. A törvény maga is korlátozza ilyen esetben a tárgyalás elhalasztásának lehetőségét. A bíróság az érdemleges tárgyalásra csak akkor tűz új határnapot, ha a felek ezt köcsönösen kérik. Egyik fél kérelmére vagy hivatalból a bíróság csak akkor tűzhet új határnapot, ha a megjelent felek, illetőleg képviselőik, valamennyien a bíróság székhelyén laknak. Ha tehát valamelyik fél vagy képviselője nem lakik a bíróság székhelyén és ő az ügynek haladéktalan tárgyalását kívánja, a bíró nem tűzhet új határnapot abból az okból, mert erre a

napra más tárgyalások is ki vannak tűzve, vagy mert ideje azt más okból nem engedi meg.

B) Az érdemleges tárgyalás előkészítése.

A törvényszéki eljárásban rendkívül fontos, hogy a tárgyalás lehetőleg egy határnapon nyerjen befejezést. Semmi sem veszélyezteteti annyira a szóbeliséget, mint a sok folytatónagos tárgyalás. A per anyagának ily szétदारabolása esetében a bíró a végén nem a szóbeli tárgyaláson nyert benyomásai, hanem a jegyzőkönyv alapján fogja meghozni az ítéletet. A perek gyors befejezésének szüksége és a bíróság idejének kimélése is szükségessé teszi, hogy a tárgyalás lehetőleg egy határnapon nyerjen befejezést. E célból szükséges a szóbeli tárgyalás írásbeli előkészítése. A törvényszéki eljárásban ez nem is ütközik akadályokba, minthogy az ügyvédi képviselőt kötelező. A kötelező ügyvédi képviselőnek egyik főoka ép az, hogy a tárgyalást írásban elő kell készíteni. A járásbírósi eljárásban, amelyben az ügyvédi képviselő nem minden esetben kötelező és ahol nem tanács, hanem egyes bíró ítélezik, aki a peranyagot könnyebben tisztázhatja, — a tárgyalás írásbeli előkészítésének nincs helye.

A törvényszéki eljárásban a Pp. szerint a szóbeli tárgyalás előkészítése a perfölvételi határnap és az érdemleges tárgyalás határnapja között történik. Amint láttuk, a keresetlevélnek is van előkészítő tartalma. A felperes már keresetlevelében a tárgyalás előkészítése végett köteles előadni azokat a tényállításokat, amelyekből keresetét származtatja; valamint ezek bizonyítékait. Ha a felperes ezt elmulasztotta, keresetlevelét az érdemleges tárgyalás kitűzése, illetőleg a kitűző végzés vétele után három nap alatt előkészítő irattal kiegészítheti.

Az alperes ügyvéde a tárgyalási időköz első felében köteles a felperesi ügyvédnek előkészítő iratot kézbesíteni. Ebben az előkészítő iratban nyilatkozni kell a kereseti tényállításokra és bizonyítékokra, közölnie kell saját tényállításait és bizonyítékait, valamint netaláni új kérelmeit is. Az alperesnek előkészítő-iratban kell közölnie a viszontkeresetet is, amelyet a szóbeli tárgyaláson támasztani kíván. Tárgyalási időköz itt

az az idő, amely az érdemleges tárgyalásra határnapot tűző végzésnek közlése és az érdemleges tárgyalás határnapja között van.

Ezzel azonban az előkészítés nincs még minden esetben befejezve. Ha valamelyik fél további oly tényállítást, bizonyítékokat vagy kérelmet akar a szóbeli tárgyaláson előterjeszteni, amelyre az ellenfél ügyvédje előzetes tudakozódás nélkül előreláthatólag nem nyilatkozhatik, azokat az ellenfél ügyvédjével idejekorán közölni köteles. A törvény nem határozza meg az előkészítő iratok számát. A feleknek ez a közlési kötelezettsége nemcsak az első érdemleges tárgyalásra áll fenn, hanem minden folytatólagos tárgyalás előtt is figyelemben kell azt tartani.

Kivételesen a bíróság határozza meg az előkészítő iratok közlésének határidejét. Ez történik akkor, ha a tárgyalási időköz tízenöt napnál rövidebb, valamint akkor, ha az érdemleges tárgyalást kellő előkészítés hiánya miatt el kell halasztani.

Az előkészítő iratoknak lehető rövideknek kell lenniök. Jogi fejtegetéseknek rendszerint nincs ott helye. Az osztrák perrendtartás kifejezetten tiltja a jogi fejtegetéseket az előkészítő-iratokban. A Pp. ily tilalmat nem tartalmaz ugyan, mert sok esetben a tényállás előadása szoros kapcsolatban van a jogtétel előadásával is és különben sem baj az, ha a fél jogi álláspontját röviden már az előkészítő iratban jelzi. A hosszabb jogi fejtegetéseket azonban minden körülmények között kerülni kell. Az előkészítő irat lehetőleg rövid legyen. Annak megakadályozása, hogy az előkészítő iratok ne menjenek túl a kellő határokon, a bíróság feladata, amely a felesleges előadásokat a költség megállapítása alkalmával figyelmen kívül fogja hagyni.

Az előkészítő iratokat az ügyvédek egymás között kézbesítik, az első példányt pedig a bíróságnál le kell tenni.

A tárgyalás előkészítésének másik eszköze az, hogy a fél az ellenfél felszólítására a birtokában levő okiratokat, amelyekre az előkészítő iratban hivatkozott, a bírósági irodában eredetiben leteszi. Az ellenfél a letett okiratot a tárgyalás előtt megtekintheti és valódiságáról kellő felvilágosítást nyerhet. Ügyvédek az okiratokat egymással bíróságon kívül is közölhetik.

A szóbeliségnek folyamánya, hogy a felek a szóbeli tárgyaláson az előkészítő iratok tartalmához nincsenek kötve, és hogy az előkészítő-iratok tartalma az ügy eldöntésében csak annyiban vehető figyelembe, amennyiben szóval elő lett adva. Az előkészítés körül történt mulasztás nem vonhat maga után az ügy érdemét érintő hátrányt és következménye csak költségben marasztalás lehet, még pedig abban az esetben, ha emiatt a tárgyalást el kell halasztani.

Az előkészítő iratok azt a célt, hogy a bíróság lehetőleg már az első érdemleges tárgyaláson befejezhesse az ügyet és a tárgyalás elhalasztására minél kevesebb esetben legyen szükség, nemcsak azért szolgálják, hogy a bíróságot és a feleket a szóbeli tárgyalás előtt előkészítik arra, hogy mindegyik fél a szóbeli tárgyaláson mit fog előadni, hanem azért is, hogy a bíróság azok alapján ugyanebből a célból már a tárgyalás előtt bizonyos intézkedéseket tehet. A Pp. ugyanis megadja a lehetőséget, hogy az elnök már az előkészítő iratok alapján megtehesse azokat az intézkedéseket, amelyek a tárgyalás koncentrálására szükségesek, nevezetesen személyes megjelenésre idézhesse a törvényszék székhelyén és a székhelyen levő járásbíróságok területén lakó feleket, megidézhesse a tanúkat, gondoskodjék a szemletárgy vagy az okiratok beszerzéséről és az idegen nyelvű okiratok lefordításáról. Különösen a feleknek idézése személyes megjelenésre oly eszköz, amely nagy mértékben hozzájárulhat ahhoz, hogy a tárgyalás a kitűzött határnapon akadály nélkül megtartható legyen. A fél minden esetben jobban tudja a tényállást, mint az őt képviselő ügyvéd.

Sokszor a tárgyalást azért kell elhalasztani, mert új körülmények merülnek föl, amelyekre vonatkozólag az ügyvédnek nincs információja. A törvényszék előtt és esetleg szembeállítva az ellenféllel, a fél inkább tartózkodni fog attól, hogy tudva valótlán tényeket adjon elő és rosszhiszeműleg tagadjon. Az egyességi kísérlet is hatályosabb lesz. Azok a fényes eredmények, amelyeket Ausztriában a polgári peres eljárás terén elértek, főképp annak köszönhetőek, hogy a bíróságok rendszerint személyes megjelenésre idézik a feleket. Természetesen azonban óvakodni kell attól, hogy a bíróság a felek személyes meg-

jelenését szükség nélkül rendelje el, mert az sok esetben a felekre nézve terhes.

A járásbíróági eljárásban nincs meg az előkészítő iratok útján való előkészítés, a bíró azonban a tárgyalás elhalasztása esetében elrendelheti az okiratok letételét és a keresetlevél alapján vagy külön kérelemre a tárgyalás előtt megteheti azokat az intézkedéseket, amelyeket a törvényszéki eljárásban az elnök megtehet. Ez a külön kérelem, amelynek e célból a járásbíróági eljárásban helye van, nagyon közel áll az előkészítő irathoz. Ilykép bizonyos csekély írásbeli előkészítés mindkét fél részéről a járásbíróági eljárásban is lehetséges.

C) *Érdemleges tárgyalás.*

A Pp. legfontosabb része a szóbeli tárgyalás. Míg az írásbeli eljárás súlypontja a periratokon fekszik, a szóbeli peres eljárásban természetesen a tárgyalás az, amely előtérbe lép. Az új polgári peres eljárásnak főelvei, a nyilvánosság, a szóbeliség és a közvetlenség, itt valósulnak meg.

A Pp. az érdemleges tárgyalás fejezetében általános rendelkezéseket is tartalmaz, amelyek nemcsak az érdemleges tárgyalásra, hanem a perfőlvételi tárgyalásra és általában minden szóbeli tárgyalásra is állanak.

Az érdemleges tárgyalás a felek kérelmeinek előadásával kezdődik, amire közvetlen egymásutánban a tényállás tisztázása és a bizonyítékok felvétele következik.

A Pp. a tárgyalás egységének elvét fogadta el. Eszerint az elv szerint a tárgyalás egységes egész. A felek tényállításait és bizonyítékaikat akár egymással összekötve, akár külön a tárgyalás bármely szakában, annak berekesztéséig előadhatják. Ellenkeznek az anyagi igazsággal, ha a felet elzárják attól, hogy a tárgyalás bármely szakában új tényállításokat és bizonyítékokat adjon elő. Ez a szóbeli per természetével sem volna megegyeztethető. Ezzel az eshetőségi elv, amely eddig írásbeli eljárásunkban uralkodott, el van ejtve.

Nehogy azonban a feleknek ez a mozgási szabadsága arra a visszaélésre vezessen, hogy a fél eleinte visszatartsa tényelőadásait és bizonyítékait és csak a tárgyalás végén érvénye-

sítse azokat, ami rosszhiszemű huzavonára vezethet, az ilykép beállható késleltetést a Pp. főképp a következő eszközökkel igyekszik megakadályozni: A fél, aki előterjesztései által, amelyeket a bíróság meggyőződése szerint korábban érvényesíthetett volna, a tárgyalás elhalasztására okot ad, az ebből eredő költségben még akkor is elmarasztalendő, ha a perben nyertes. A bíróság a félnek oly utólagos előadásait és utólagosan ajánlott bizonyítékait, melyek figyelembevételre a tárgyalás elhalasztását tenné szükségessé, az ellenfél indítványára figyelmen kívül hagyhatja, ha arról győződik meg, hogy a fél előadásait az ügy elintézésének késleltetése végett halogatta. Hozzájárul ehhez az, hogy a bíróság, mihelyt a per érdemét végeldöntésre alkalmasnak találja, a tárgyalást bezárja és ítéletet hoz. A fél tehát, aki idejekorán nem teszi meg előterjesztéseit, annak a veszélynek is kiteszi magát, hogy a bíróság bezárja a tárgyalást, mielőtt előterjesztéseit megtette volna.

Ki kell még emelni, hogy a Pp. a perbeli hazugságot nemcsak tiltja, de ezt a tilalmat szankcióval is látja el. Azt a felet vagy képviselőt, aki jobb tudomása ellenére az ügyre tartozó oly tény állít, amely nyilvánvalóan valótlan, az ügyre vonatkozó tény nyilvánvalólag alaptalanul tagad, vagy nyilvánvalólag alaptalanul hivatkozik valamely bizonyítékra, a bíróság 600 koronáig terjedhető pénzbírsággal bünteti. Perrendtartásunk ezzel az anyagi igazság elvének kidomborításában túlhaladja a külföldi törvényhozásokat. Azt lehet mondani, hogy az erkölcsi eszme győzelme ez a polgári peres eljárásban. Természetesen a bíróságnak itt a legnagyobb óvatossággal kell eljárnia. Nem volna kívánatos, hogy a védekezés szabadsága és egyáltalában a felek szabad mozgása e rendelkezés által korlátoztassék. Csakis nyilvánvaló rosszhiszeműség esetében lehet ezt a rendelkezést alkalmazni. Remélni kell, hogy a törvény e rendelkezésének önmagában is a legtöbb esetben elég visszatartó ereje lesz.

A nyilvánosság elve a Pp.-ben olyképen nyer kifejezést, hogy a perbíró előtt a tárgyalás és a határozatok kihirdetése nyilvános, a tanácskozás és a szavazás nem. A kiküldött vagy megkeresett bíró előtti eljárásban a törvény nem szabja meg a nyilvánosságot. Részletesen szabályozza a Pp. a nyilvánosság

kizárásának kérdését és a rend fõntartására szolgáló intézkedéseket.

A tárgyalás szóbeliségét azzal biztosítja a törvény, hogy a szóbeli elõadás helyett az iratok tartalmára való hivatkozást megtiltja és az iratok felolvasását csak ott engedi meg, ahol a törvény rendeli (pl. a megváltoztatott kereset vagy az ellenkérelem elõadásánál), vagy pedig ott, ahol az iratok szó szerinti tartalma irányadó.

A bíróság pervezetésére vonatkozólag a Pp. lényegileg ugyanolyan szabályokat tartalmaz, mint a sommás eljárás. Kifejezetten elrendeli, hogy a járásbírói eljárásban az ügyvéd által nem képviselt felet a felelbbvitel határidejére és a képviselt szabályaira is figyelmeztetni kell. Ez az utóbbi azért fontos, mert a Pp. 96. §-a értelmében a sommás eljárástól eltérõleg a feleknek a törvényszék elõtti fellebbezési eljárásban ügyvéddel kell magukat képviseltetniük.

A sommás eljárással egyezõ módon szabályozza a Pp. a felek személyes megkérdezését is. Említettem már, hogy az elnök, illetõleg a járásbírósnál a bíró, ha ezt az érdemleges tárgyalásnak a határnapon való befejezhetése végett szükségesnek tartja, már az elsõ tárgyalási határnapra hivatalból személyes megjelenésre idézheti a törvényszék székhelyén és a székhelyen levõ járásbírók területén lakó felet. A bíróság a per folyamában a tényállás fõlderítése végett bármikor elrendelheti az egyik vagy mind a két fél személyes megjelenését. A bíróság megteheti azt is, hogy elõlegesen közli a félhez intézendõ kérdéseket. Szükség esetében a bíróság a fél megkérdezését kiküldött vagy megkeresett bíró útján is fogatosíthatja.

A tárgyalás elkülönítése, valamint a perek egyesítése tárgyában a Pp. lényegileg ugyanolyan szabályokat tartalmaz, mint a sommás eljárás. Hasonló szabályokat tartalmaz továbbá az eljárás felfüggesztése tárgyában is, itt azonban megengedi, hogy a bíróság magánindítványra üldözendõ büncselekmény esetében is felfüggeszthesse a tárgyalást; továbbá elrendeli, hogy ha a per eldöntése házasság érvénytelensége vagy gyermek törvényessége iránti per folyamatba tételétõl függ, a tárgyalást ennek a pernek a befejezéseig fel kell függeszteni.

Az elnapolás és a tárgyalás elhalasztása tekintetében a Pp. egyik legfontosabb törekvése az, hogy a feleket az ügy elintézésének késleltetésétõl visszatartsa. A gyakori halasztás az eljárás egyik legnagyobb baja. Nemcsak a per befejezését késlelteti, de a bíróság munkabeosztását is rendkívül hátrányosan befolyásolja. A Pp. a tárgyalás elhalasztását csak fontos okból engedi meg, a felek közös megegyezése önmagában még nem ok az elhalasztásra. Az elnapolásnál a felek közös megegyezése figyelembe veendõ ugyan, de itt is csak akkor, ha a felek a tárgyalás elõtt legkésõbb nyolc nappal jelentik azt be. A bíróság ilyképpen ezen nyolc napon belül még intézkedhet munkabeosztása iránt és az elnapolás ebben az esetben kevésbé zavaró. Ezen az egy eseten kívül azonban az ellenfél beleegyezése az elnapolásnak és az elhalasztásnak törvényes elõfeltételeit nem pótolja.

Fontosak a törvénynek a tárgyalási jegyzõkönyvre vonatkozó rendelkezései. A jegyzõkönyv túltengése könnyen hátrányára válhatnék a szóbeliségnek. A Pp. ebbõl az okból a tárgyalás lefolyásának és a felek elõadásainak konstatálására a jegyzõkönyvön kívül az ítéleti tényállást, amelyrõl késõbb lesz szó, fõlhasználja és ezzel lehetővé teszi, hogy a jegyzõkönyv csak a szükséges mozzanatok feljegyzésére szorítkozzék. Viszont azonban a tárgyalásnak esetleges elhalasztására és a felelbbvitelre tekintettel kívánatos lehet, hogy a szóbeli elõterjesztések és a tárgyalás döntõ súlyú mozzanatai még a tárgyalás folyamán írásban megállapíttassanak. A törvényszéki eljárásban, ahol a tárgyalást rendszerint elõkészítõ iratok elõzik meg, ez a jegyzõkönyvi megállapítás szûkebb keretek közt mozoghat. Minthogy továbbá a feleket itt minden esetben ügyvéd képviseli, a Pp. átháríthatja a feljegyzés terhét az ügyvédre. A fél kérelmére meg kell a jegyzõkönyvben állapítani, hogy az elõkészítõ iratban foglalt ténybeli elõadásait változatlanul, vagy pedig a jegyzõkönyvben vagy külön irattal megállapított módosításokkal adta elõ. Jogában van a félnek, hogy olyan kérelmeket és elõadásokat, amelyek az elõkészítõ iratokban nincsenek elõadva vagy tartalmuktól eltérnek, a jegyzõkönyvhöz melléklendõ irattal megállapítsa. A mai sommás eljárás szerint az elnök a fellebbezési eljárás-

ban az ügyvédet ily irat csatolására kötelezheti. A Pp. ezt mellőzi. Célszerűbb, ha az elnök ilyen esetben az ügyvéd kötelezése helyett azt rendeli, hogy az ily előterjesztések közvetlenül jegyzőkönyvbe vétessenek.

A járásbírói eljárásban a jegyzőkönyvezésnek tágabb tere nyílik. Itt a feleknek minden jelentőséggel bíró kérelmét és lényeges nyilatkozatát, lehető rövid szövegezéssel jegyzőkönyvbe kell venni, de a bíróság határozatában olyan körülményekre is hivatkozhatnak, amelyek a tárgyalási jegyzőkönyvbe felvéve nincsenek.

A Pp.-nek egyik újítása, hogy a bíróság a fél kérelmére a szóbeli tárgyalásnak vagy egy részének gyorsírással való feljegyzését saját költségére kérhesse. A tárgyalási jegyzőkönyvet azonban a gyorsírói feljegyzés sohasem pótolhatja, az egyáltalában nem bizonyíték, hiteles tanúsításnak nem tekinthető és hivatalos használata a törvény kifejezett rendelkezése szerint csak arra szorítkozik, hogy a bíróság azt az ítéleti tényállás kiigazításánál a körülményekhez képest felhasználhatja.

D) *Előkészítő eljárás számadási, vagyonekülönítési és hasonló perekben.*

Bonyolódottabb ügyekben az előkészítésnek rendes módja előkészítő iratok váltásával egyes esetekben nem elegendő. Ily ügyek különösen a számadási, vagyonekülönítési és hasonló perek, amelyekben a vitás tételek nagy száma tüzetesebb előkészítést tesz szükségessé. Ezeknek a szóbeli tárgyaláson az ítélőtanács előtt tisztázása némely esetben felette hosszadalmas volna és időpazarlással járna. Ennek elkerülése végett megengedi a törvény, hogy ilyen ügyekben a törvényszék kiküldött bíró előtti eljárást rendeljen. A törvényszék ily előkészítő eljárást csak kivételesen és csak az érdemleges tárgyalás megkezdése után rendeljen el. A kiküldött bíró az egyes követeléseket a járásbírói eljárás szabályai szerint, de ügyvédi kényszer mellett tárgyalja, a felek tényállításait, nyilatkozatait és a felajánlott bizonyítékokat jegyzőkönyvbe veszi és addig folytatja az eljárást, amíg az egész jogvita vagy valamely külön eldöntésre alkalmas kérdés annyira tisztázva van, hogy a

perbírói bizonyítást rendelhet vagy határozatot hozhat. Bizonyításvételt az előkészítő eljárásra nem utal a törvény; a bizonyítást az ítélőtanács veszi fel. Az előkészítő eljárás befejezése után a kiküldött az iratokat az elnöknek bemutatja, aki az ügy szóbeli tárgyalására határnapot tűz. Ez a szóbeli tárgyalás azonban rendszerint csak az előkészítő eljárásban megállapított keretben mozog. A szóbeli tárgyalás alapjául az előkészítésről felvett jegyzőkönyv szolgál, még pedig abban az esetben is, ha a felek egyike a szóbeli tárgyalásra kitűzött határnapon nem jelenik meg. A jegyzőkönyvbe föl nem vett tényállítások, bizonyítékok és nyilatkozatok a szóbeli tárgyalás alkalmával csak kivételesen pótolhatók, t. i. ha a fél ezt a mulasztását nyomban igazolja.

Járásbíróságok előtt ily előkészítő eljárásnak nincs helye, minthogy itt különben is egyes bíró jár el.

A külföldi tapasztalatok bizonyítják, hogy rendszerint a bonyolódottabb ügyeket is könnyebben lehet a tanács előtt szóbeli tárgyaláson tisztázni, mint kiküldött bíró előtt. A német perjog egyik legnagyobb tekintélye, *Wach*, azt mondja erről az eljárásról, hogy az Németországban mind a bírák, mind az ügyvédek előtt ellenszenves és a törvénynek erre vonatkozó szabályozása jóformán csak holt betű már. Kivánatos volna, hogy a magyar bíróság is a legkritikább esetekben rendelje el ezt az eljárást, amely hosszadalmassá teszi a pert és gyöngíti a szóbeliségnek teljes érvényesülését.

VII.

Bizonyítás.

Írta és a Magyar Jogászegylet 1914. évi február 4-i teljes-ülésén előadta: **Dr. Gaár Vilmos**, budapesti kir. ítélőtáblai bíró.

I. Bevezetés.

A bizonyítás a polgári pernek annyira fontos szaka, hogy azt egy előadás keretében kimerítően ismertetni nem lehet, ennél fogva mai előadásom keretében csak azokat a főelveket fogom tárgyalni, amelyeken az új polgári perrend-

tartásnak bizonyító szaka felépült. Ismertetni fogom azonban e mellett az új polgári perrendtartásnak a jelenlegi sommás eljárással egyező rendelkezéseit, amennyiben azok a gyakorlatban meg nem felelő módon jutottak érvényre s arról is fogok szólni, hogy mennyiben tér el a polgári perrendtartás a jelenlegi sommás eljárástól a bizonyítás terén.

II. A bizonyítás fogalma.

Előadásom kiinduló pontjául szolgál a bizonyítás fogalmának és tárgyának meghatározása. A bizonyítás fogalmának meghatározásánál nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a bizonyításnak, mint perbeli tevékenységnek több része van; viszont a gyakorlati életben ezt a szót: bizonyítás, gyakran használják e tevékenység egy részének megjelölésére s így történhetik, hogy az egyik ezt, a másik azt a részt érti a bizonyítás szó alatt, s végeredményül azt állapítják meg, hogy ez a szó: bizonyítás, határozatlan fogalom. Ha azonban figyelembe vesszük, hogy rendszerint a felek valamelyike felajánlja a bizonyítást, a bíróság azt elrendeli és foganatba veszi, azután pedig a bizonyításfelvétel eredményét mérlegeli és ennek alapján megállapítja azt: vajjon a tagadott tényállítás valóságáról meggyőződött-e vagy sem; akkor arra az eredményre kell jutnunk, hogy a bizonyítás az a perbeli tevékenység, amelynek célja a bíróságban meggyőződést kelteni a perben kétesse vált tényállítások valósága felől. Ebből a meghatározásból, valamint a bizonyítás különböző szakainak felsorolásából kitűnik, hogy a bizonyítás sem a félnek, sem a bíróságnak egyoldalú tevékenysége, hanem mindkettjüknek kölcsönös közreműködése, amelynek eredménye azután annak bírói megállapítása, hogy a kétesse vált tényállítás igaz-e vagy sem. Az a körülmény, hogy a bíróság hivatalból is elrendelhet bizonyítást, a fogalom meghatározáson nem változtat, mert ez a kivétel szemben azzal, hogy a bíróság rendszerint a fél által ajánlott bizonyítást rendeli el. Annak a felfogásnak helyessége, hogy a bizonyítás nem kizárólag a bíróság tevékenysége, kitűnik abból is, hogy a bíróság a bizonyítással nem terhelt fél ajánlkozását a bizonyításra nem veszi tekintetbe, hanem egyszerűen

megállapítja, hogy az illető tényállítás bizonyítatlan maradt, mert az a fél, akit a bizonyítás terhel, nem ajánlott bizonyítást.

III. A bizonyítás tárgya.

Már az eddigiekből is kitűnik, hogy a bizonyítás tárgya mindenkor csak tényállítás és nem annak a jogi hatása. Ennek a szabálynak fontossága alább a korlátolt beismerésnél fog kitűnni. S mert új polgári perrendtartásunkban is a tárgyalási elv az egyik vezérlő eszme, s mert a tárgyalási elvből következik, hogy a bíróság csak a felek által a perben előadott tényállítások figyelembe vételével határozhat, ennél fogva azt mondhatjuk, hogy a bizonyítás tárgya a felek valamelyikének a perben, illetőleg a szóbeliség elvénél fogva a szóbeli tárgyaláson tett tényállítás. Olyan tényállítást, amelyet a felek a szóbeli tárgyaláson fel nem hoztak, a 267. §. kivételével a bíróság figyelembe nem vehet.

De nem minden perbeli tényállítás bizonyítandó, hanem csak a perdöntő tényállítás s ez is csak akkor, ha az ellenfél annak valóságát tagadja. A perdöntő tényállítás az, amelyre felperes a keresetileg érvényesített jogát és alperes a maga kifogását alapítja. Vagyis olyan tényállítás, amelyhez valósága esetén a tárgyi jog valamely jogot keletkeztető, változtató vagy megszüntető hatást fűz. A perdöntő tényállítás voltaképpen a jogi tény. Ámde a félnek nem sikerül mindenkor közvetlenül magát a jogi tényt bizonyítani, hanem csak olyan tényeket, amelyekből a bíró alaposan következtethet a jogi tény valóságára (Pp. 273. §.). Pl. alperes magát a fizetés tényét nem tudja bizonyítani, de igenis azt, hogy felperes többek előtt különböző időben kijelentette, hogy alperes tartozását kifizette s hogy a követelést azért nem engedményezte, mert azt az adós már kifizette; pedig aki az engedményezést kérte, készpénzfizetést ajánlott fel a követelés ellenértékeül. Ehhez képest azt mondhatjuk, hogy a perdöntő tényállítás bizonyítása lehet közvetlen vagy közvetett.

A szóbeli perben a fél nincs annak a veszélynek kitéve, hogy a bíróság valónak fogadja el ellenfelének mindama tényállításait, amelyeket a fél nem tagadott. A Pp. 266. §-a értelmé-

ben a bíróság az olyan tényállítás tekintetében, amelyet per-döntőnek talál, de amelyről a másik fél nem nyilatkozott, tartozik ezt a felet nyilatkozatra felszólítani. A félnek a felhívás után módjában áll vagy kifejezetten tagadni az illető tényállítást, avagy előadhat olyan tényállításokat, amelyek össze nem férnek a kifejezetten nem tagadott tényállítással s így közvetve tagad. Ha a fél sem így, sem úgy nem nyilatkozik, s ha a bíróság a fél egyéb előadásaiból sem következtethet arra, hogy a fél az illető tényállítást tagadni akarja, — akkor az ilyen tényállítást bizonyítására nincs szükség, hanem azt a perben a bíróság valóságul elfogadni tartozik.

Azonban nemcsak az ilyen esetben szükségtelen a bizonyítás; feleslegessé válik az a perben beismert tényállítás és a köztudomású tény tekintetében is.

IV. A perbeli beismerés.

A perbeli beismerés, amelyet bíróság előtti beismerésnek is szokás nevezni, a peres félnek az a perbeli nyilatkozata, amellyel az ellenfélnek a szóbeli tárgyaláson tett és a beismerő félre hátrányos tényállítását a szóbeli tárgyaláson vagy a kiküldött, illetőleg a megkeresett bíró előtt valóságul elfogadott. Ezt a meghatározást a Pp. 263. §-ából állapítottam meg. Ez a §. különbözik az 1898 : XVIII. t.-c. 58. §-ától, amely csak a megkeresett bíró előtti beismerést ruházta fel a perbeli beismerés erejével s a kiküldött bíró előtti beismerésről említést sem tett. Viszont azonban a Pp. 263. §-a tisztázott egy eddig függőben volt kérdést: azt t. i., hogy a megkeresett bíró előtti beismerés érvényességéhez kell-e annak jegyzőkönyvbe vétele vagy sem? A 263. §. kifejezetten megmondja, hogy a kiküldött vagy a megkeresett bíró előtt történt beismerés csak akkor bír a bizonyítást feleslegessé tevő hatállyal, ha ezt a beismerést a kiküldött vagy a megkeresett bíró jegyzőkönyvbe foglalta.

Az első bíróság előtt tett beismerésnek a fellebbezési eljárásban való hatályosságáról az 1898 : XVIII. t.-c. és a Pp. eltérőleg rendelkeznek. A Pp. 498. §-a szerint a főszabály az, hogy az elsőbíróság előtt tett beismerés a fellebbezési eljárásban is megtartja hatályát s kivétel e főszabály alól csak annyi-

ban van, hogy a járásbíróság előtt tett és a tárgyalási jegyzőkönyvbe nem foglalt beismerés hatályosságát a fellebbezési bíróság a körülmények szerint ítéli meg. Ellenben az 1898 : XVIII. t.-c. 152. §-a úgy rendelkezett, hogy az elsőbíróság előtt tett és a jegyzőkönyvbe foglalt beismerés a fellebbezési eljárásban is megtartja hatályát. Ennek a rendelkezésnek véleményem szerint az az értelme, hogy az elsőbíróság előtt tett beismerés feltétlenül, ellenben a megkeresett bíró előtt tett beismerés (1898 : XVIII. t.-c. 58. §.) csak arra az esetre tartja meg hatályát a fellebbezési eljárásban, ha ezt a megkeresett bíró jegyzőkönyvbe foglalta. Ennek a felfogásnak helyessége mellett szól az 1898 : XVIII. t.-c. 152. §. miniszteri indokolása is: «különösen kiemelendő, hogy e §. szerint az elsőbíróság előtt tett beismerés . . . . . a fellebbezési bíróság előtt is megtartja hatályát.» Mindazáltal a joggyakorlat oly irányban fejlődött, hogy az elsőbíróság előtt tett beismerés is csak akkor tartotta meg a fellebbezési eljárásban hatályosságát, ha azt a per bírósága jegyzőkönyvbe foglalta. Ez a joggyakorlat ugyan ellentétben állott úgy az 1898 : XVIII. t.-c. 152. §-ának fenti értelmezésével, valamint ugyanazon t.-cikk 121. §-ának azzal a rendelkezésével, hogy a bíróság ítéletében a felek szóbeli előadásából kiderült oly ténykörülményekre is hivatkozhatik, melyek a tárgyalási jegyzőkönyvben nincsenek felvéve; mégis arra való tekintettel, hogy ilykép a beismerésnek megtörténte a beismerő fél által ellenőrizhetővé vált, indokoltnak tűnik fel ez a joggyakorlat. A Pp. ezt a joggyakorlatot csak részben honorálta, amennyiben a járásbíróság előtt tett beismerésnek a fellebbezési eljárásban való hatályosságát nem kötötte annak jegyzőkönyvbe foglalásához, de mégis a fellebbezési bíróságra bízta, hogy ez a körülmények szerint állapítsa meg, vajjon az ilyen jegyzőkönyvbe nem foglalt beismerés figyelembe vehető-e vagy sem. Ennek a rendelkezésnek az oka abban rejlik, hogy az egyes bíró könnyebben tévedhet abban a tekintetben, hogy a jegyzőkönyvbe nem foglalt, de emlékezete szerint megtörtént beismerést a fél csakugyan tette-e, s így a jegyzőkönyvbe foglalás biztosítékul szolgál neki is és a félnek is. Ellenben a társas bíróságnál a több szem többet lát közmondás módjára nagyobb a biztosíték arra nézve, hogy a jegyzőkönyvbe nem foglalt

beismerést a fél valóban tette, mert hisz annak megállapításához legalább is a tanács többségének hozzájárulása szükséges. Mindazáltal célszerűnek tartom, ha úgy az egyes bíró, mint a társas bíróság minden előtte történt beismerést nyomban jegyzőkönyvbe foglal. Ha pedig ezt a társas bíróság a Pp. 244. §-ára utalással még kérelem esetére sem tenné meg, ajánlatos, hogy a beismerő fél ellenfele a beismerést a Pp. 245. §-a szerinti irattal megállapítsa és ezt az iratot a tárgyalási jegyzőkönyvhez csatoltassa.

A perbeli beismerés a félnek kötelező egyoldalú nyilatkozata, amelyet a perben tesz, amelyhez sem az ellenfél hozzájárulása, de sőt jelenléte sem szükséges. De mert a perben a félnek perképeséssel * kell bírnia, hogy a perben érvényesen eljárhasson, ennél fogva a perbeli beismerés érvényességéhez megkivántatik, hogy azt perbeli cselekvőképességgel bíró fél tegye. Ha pedig a fél maga nem bír cselekvőképességgel, akkor a perbeli beismerés érvényes megtételére a törvényes képviselő van jogosítva. Innen van, hogy a kiskorú félnek beismerő nyilatkozata, ha ahhoz törvényes képviselője hozzá nem járul, lehet a Pp. 273. §-a szerint olyan egyéb körülmény, amelyből a bíróság a tényállítás valóságára következtetést vonhat; de perbeli beismerésnek nem tekinthető.

V. A korlátolt beismerés.

A sommás eljárásról szóló 1893 : XVIII. t.-c. életbe lépte előtt az 1868 : LIV. t.-c. 163. §-a a perbeli beismerő nyilatkozat oszthatatlanságát állapította meg, mondván: «aki valamely tényt egyedül ellenfele beismerése által akar bizonyítani, azt teljes tartalma szerint kell elfogadnia. A beismerés kedvező tételeit nem érvényesítheti a maga előnyére, úgy hogy a nem kedvezőket mellőzze.» Ennek a jogszabálynak helyébe lépett az 1893 : XVIII. t.-c. 59. §-a, amelyben két rendelkezés foglaltatik. Az egyik az, hogy a beismerés hatályosságára nincsen befolyással az, ha önálló a beismert tény-

* A Pp. 70., 71. és 75. §-a nyomán a perképeség alatt a perbeli jogképeséget és a perbeli cselekvőképességet együtt kell érteni.

állításal nem ellenkező állítások vannak hozzákapcsolva. Ennek folytán ha alperes beismeri, hogy a kölcsönt felvette, de hozzáteszi, hogy azt már visszafizette, ez az utóbbi állítás a kölcsön felvételének beismerését nem fogja hatálytalanítani, mert a kölcsön visszafizetésének állítása nem ellenkezik a kölcsön felvételének tényével, hiszen a visszafizetés feltételezi a kölcsön létrejöttét.

Az idézett 59. §-nak második bekezdése az ú. n. korlátolt beismerésről szól, mondván: mennyiben legyen valamely korlátolt beismerő nyilatkozat beismerésnek vagy tagadásnak tekintendő, az eset körülményei szerint a bíró ítéli meg.

Ezt a két rendelkezést a Pp. 264. §-a is átvette, mégis a korlátolt beismerésre vonatkozó rendelkezést ekképen szövegezte: «mennyiben legyen valamely nyilatkozat, amely az ellenfél tényállítását módosítja, beismerésnek vagy tagadásnak tekintendő, az eset körülményei szerint a bíróság ítéli meg.» Vagyis a Pp. 264. §-a szabatosabban fejezi ki magát, s a jogi műkifejezésül használatba vett korlátolt beismerő nyilatkozat helyett az ellenfél tényállítását módosító nyilatkozatról szól.

Erről a korlátolt beismerésről azért nyilatkozom részletesen, mert úgy tapasztaltam, hogy legfelső bíróságunk tévesen alkalmazta a korlátolt beismerésre vonatkozó tételes jogszabályt s ez a tévedése abból eredt, mert figyelmen kívül hagyta azt, amit már előadásom elején hangsúlyoztam, hogy a bizonyítás tárgya a perbeli tényállítás, de nem annak jogi hatása. Így a kir. Kúria 1894. november 3-án 575. sz. a. kelt határozatában ezt mondotta: «Alperes tagadván, hogy a kereseti sörárúkra nézve feltétlen adásvételi ügylet jött létre, azt adta elő, hogy ő a kereseti sörárúkat felperestől azon kikötés mellett rendelte meg, ha a pünkösdi napon eladni nem tudja, felperes azt visszavenni köteles. Ily körülmények között felperesnek állott kötelességében a kereseti sörárúkra vonatkozó adásvételi ügyletnek feltétlen létrejöttét bizonyítani.» *

* Ugyanigy nyilatkozott a kir. Kúria 1902. december 11-én I. G. 335. sz. a. kelt határozatában, amelyben helyeselte a fellebbezési bíróságnak azt az eljárását, hogy az alperesnek oly beismerése alapján, hogy a felperes által állított kifuzarozási engedélyt megadta ugyan, de feltételhez kötötten, a felperest kötelezte annak bizonyítására, hogy alperes a kifuzarozást feltétlenül engedte meg.

Az első az, ami szembeütik ebben a bírói kijelentésben, hogy felperes a jogügylet feltétlen létrejöttét tartozik bizonyítani, ha alperes azt állítja, hogy ő a keresetben előadott jogügyletet feltételesen kötötte. Vagyis a kir. Kúria szerint felperes nem tényállításokat tartozik bizonyítani, hanem a jogügylet feltétlenségét. A jogügylet feltétlensége nem tényállítás, hanem jogállítás, amelynek helyességéről a bíróság a perben előadott és bizonyított tényállításokból győződhetik meg. A jogügylet feltétlenségének megállapítása a bizonyított vagy valókul beismert tényállításokból vont bírói következtetés. Ennek folytán a jogügylet feltétlensége avagy a jogügyletnek feltétlenül történt létrejötte nem is lehet a bizonyítás tárgya. Viszont ebből következik, hogy a jogügylet feltétlenségét nem lehet egyszerűen tagadni, mert tagadni csak tényállításokat lehet. Ha tehát az adott esetben alperes pusztán azt mondta volna: tagadom, hogy a kereseti sörárúkra nézve feltétlenül szerződtem s még bírói kérdésre sem nyilatkozott volna, hogy voltaképpen hogyan szerződött másképp, akkor még a kir. Kúria álláspontja alapján sem lehetne felperesre hártani annak bizonyítását, hogy ő alperessel feltétlen vételt kötött, mert hiszen alperes a feltétlenség tagadásával nem tagadta, hogy a kereseti mennyiségű sörre és a kereseti vételárban kötött ügyletet. Alperes nem azt mondta, hogy nem kötött jogügyletet, tehát nem azt tagadta, hogy felperessel az árú és ár tekintetében meg nem egyezett, hanem csak azt mondta, hogy nem feltétlenül egyezett meg vele. Erre nem marad más hátra, mint hogy a bíróság pervezető hatalmából folyó kérdezői jogánál fogva nyilatkozatra szólítja fel alperest: tehát mily módon szerződött felperessel. Alperes vagy nem felel, vagy azt mondja: azt kötöttük ki felperessel, hogy visszaveszi tőlem az ünnepek alatt el nem adott sört. Előbbi esetben felperesnek nem kell semmit sem bizonyítani, mert a feltétlen jogügylet megállapításához szükséges tényállításokat alperes beismerte. S utóbbi esetben? A kir. Kúria szerint felperes tartozik a feltétlenséget bizonyítani. Kérdem azonban: alperes a kikötés tényállításának előadásával tagadta-e azt a felperesi állítást, hogy a kereseti mennyiségű sörárút megvette s hogy ennek a sörárúnak annyi az ára, amennyit felperes keresetében előadott? Nem tagadta.

Ellenkezőleg, ebbeli beismeréséhez csak azt fűzte hozzá, hogy még a visszaadásra vonatkozó kikötés is létesült köztük. Nem új tényállítás-e ez? Mindenesetre. S kinek áll érdekében, hogy ezt a tényállítást a bíróság valóságnak fogadja el? Alperesnek. Ily helyzetben azonban a Pp. 269. §-a szerint alperest terheli a bizonyítás.

Ebből a levezetésből látható, hogy a Pp. 264. §. második bekezdésének alkalmazásánál arra kell figyelemmel lenni, hogy a bizonyítás tárgya csak tényállítás lehet, de sohasem jogállítás, és hogy a bizonyítás terhének szabályai nem mellőzhetők az eset körülményei szerint való megítélésnél.

Ezeket a szempontokat mellőzte a kir. Kúria, amikor úgy nyilatkozott, hogy felperes tartozik a jogügylet létrejöttét bizonyítani, ha alperes azt állítja, hogy ez a jogügylet felfüggesztő feltétel mellett létesült. Hiszen azt, hogy a jogügylet feltétlenül jött-e létre, nem a fél bizonyítja, hanem mint már említettem, a bíróság a tárgyi jog szabályainak a bizonyított vagy beismert tényekre való alkalmazása által állapítja meg. Vagyis más szóval, hogy bizonyos tényállítások valóságuk esetén milyen jogi hatással bírnak, azt a bíróság határozza meg a jogszabályok alapján. Az a körülmény, hogy a felek igen gyakran a döntő tényeket nem részletezik, hanem azok helyett azok jogi eredményét adják elő, nem lehet ok arra, hogy azt a főszabályt mellőzzük, amely szerint a bizonyítás tárgya valamelyik peres félnek tényállítása. Hiszen ha azt adom elő keresetemben, hogy alperes tartozik lejárt kölcsönrel vagy alperes a kötött adásvételből eredőleg tartozik x korona vételárral vagy alperes tartozik a vele kötött letéti szerződés alapján 10 darab szőnyeget visszaadni, — akkor az alperes tagadása következtében a bizonyítás abban a tekintetben terhel engem, hogy alperes kért és kapott kölcsön x pénzeszeget és ezt meghatározott napon vagy felmondásra visszafizetni magát kötelezte, vagy hogy alperessel az árú és az ár felett megegyeztem, vagy hogy alperessel megállapodtam 10 drb szőnyegem megőrzése végett és én a szőnyeget neki át is adtam. Íme tehát, ha a perben a felek a jogot létesítő jogi tények felsorolása helyett e tények jogi eredményét adják is elő, amikor a bizonyításra kerül a sor, mégis csak magukat a

jogi tényeket kell közvetlenül vagy közvetve bizonyítani, mert a jogi eredmény csak a jogi tényekből a jogszabály segítségül vételével való következtetés.

Ahányszor tehát a fél az ellenfél tényállításait módosítja, mindig azt kell vizsgálni, vajjon a módosított előadásban elfogadja-e a fél ellenfele tényállításait és ezeket csak oly új tényállításokkal egészíti ki, amelyek a beismert tényállítások jogi hatását csupán módosítják, avagy a módosított tényelőadás valósága esetén nem-e zárja ki egyáltalán azt a jogi hatást, amelyet az ellenfél a maga tényállításainak kíván tulajdonítani. Az utóbbi esetben a fél tagadja ellenfele tényállításait. Ha alperes felfüggesztő feltétel kikötését állítja, beismeri, hogy felperessel a vétel tárgyára és árára nézve megegyezett, de új tényállítást tesz, amely az ő érdekét szolgálja. Ebben az esetben alperes beismert, de új tényállítással élt, amelyet neki kell bizonyítani. Ugyanígy áll a helyzet, amikor alperes beismeri, hogy felperessel az árú és ár tekintetében megegyezett, de azt állítja, hogy ő csak mint megbízott járt el és az ügyletet más nevében kötötte. A budapesti kir. ítélőtábla 1896. június 5-én II. G. 34. sz. a. így is határozott és alperesre háritotta a megbízotti minőség bizonyítását. Ellenben olyan esetben, amikor a kölcsön visszafizetése iránt indított perben alperes beismeri, hogy a kereseti összeget felperestől valóban megkapta, de ajándékuul vagy tiszteletdíjúl, akkor alperes ezzel a tényelőadásával voltaképpen tagadja azt, hogy felperes neki kölcsönt adott. Mert a kölcsön jogügyletét az a két jogi tény hozza létre, hogy a hitelező az adósnak meghatározott pénzüsszeget ad és az adós annak visszafizetését elvállalja; ellenben az ajándékozás jogi tényei azok, hogy az ajándékozó önként a maga vagyonából bizonyos vagyónrészt az ajándékozottnak vagyonába juttat.

VI. A köztudomás.

A bíróság előtt ismeretes köztudomású tényeket bizonyítani nem szükséges. Ugyanez áll azokra a tényekre nézve is, amelyekről a bíróságnak hivatalos tudomása van. Ezt a rendelkezést tartalmazza a Pp. 267. §-ának első bekezdése és ez a rendelkezés teljesen egyezik az 1898: XVIII. t.-c. 62. §-ával.

A Pp. 267. §-ában azonban új rendelkezés is foglaltatik, amely szerint ezeket a tényeket a bíróság akkor is figyelembe veszi, ha a felek fel nem hozták, köteles azonban a feleket e tényekre a tárgyaláson figyelmeztetni.

Elsősorban azt kell figyelembe venni, hogy a törvény nem határozza meg, mely tényeket kell vagy lehet köztudomásúnak tekinteni; csak azt írja elő, hogy a köztudomású tények akkor nem szorulnak bizonyításra, ha azok a bíróság előtt ismeretesek. A köztudomású tények ismérveinek megállapítása tehát a jogtudomány feladata. Mindenekelőtt arra kell figyelni, hogy a köztudomás bizonyos tényeknek nem állandó tulajdonsága, mert ami hosszú évek előtt köztudomású volt, az ma már egyáltalán nem is ismeretes. Azonfelül a köztudomás nem is általános ismeret, amely mindenütt el van terjedve, hanem inkább szorítkozik bizonyos területre, sőt ezen belül is bizonyos társadalmi osztályra. Viszont azonban a köztudomás az illetők általános és közvetlen észlelése folytán alakul ki, avagy pedig olyképp keletkezik, hogy bizonyos tény tekintetében ellentmondás nélkül el van terjedve annak valósága. Nincs senki, aki az ellenkezőt akarná állítani anélkül, hogy a közvélemény őt le nem hurrogná. Mindezek alapján úgy kísérlem meg a köztudomású tények fogalmát meghatározni, hogy köztudomású az a tény, amelynek valósága általános közvetlen észlelés útján terjedt el, vagy amely ellentmondás nélkül oly mértékben van általánosan elterjedve, hogy azt az illető körben, ahol el van terjedve, minden értelmes ember valóban elfogadja. Az ilyen tény, ha az mint köztudomású a bíróság előtt ismeretes, a perben nem bizonyítandó.

A bíróság előtt ismeretes köztudomású ténynek azonban perdöntőnek kell lennie, avagy amennyiben a bíróság azt a felek előterjesztése nélkül figyelembe kívánná venni, valamely fél perdöntő tényállításával ellentétes s így a perdöntő tényállítás valóságát kizáró ténynek kell lennie. Ezt a körülményt eddigi joggyakorlatunk figyelmen kívül hagyta; mert a tapasztalás által megszerzett olyan ismereteket, amelyekből a perben vitássá vált tényállítások valóságára vagy valótlanságára alaposan lehet következtetni, köztudomású tényeknek nyilvánított. Így a budapesti tábla köztudomású ténynek mon-

dotta, hogy egy magyar hold 1200 négyszögöl (1902 május 23. I. G. 54.), hogy a tojás törékeny árú (1903 május 28. II. G. 36.), hogy augusztus hó 21-én este 8 és fél órakor sötét van (1905 január 13. I. G. 320/1904). A pozsonyi tábla szerint köztudomású tény, hogy a gőzmozdonyoknál fűtőanyagul kőszén használtatik (1896 június 22. G. 26.). A kolozsvári tábla köztudomású ténynek mondotta, hogy a lovon levő szemölcs eltávolításához szakismeret szükséges (1902 április 24. G. 42.); a kassai tábla szerint pedig köztudomású tény, hogy a vasuti sorompó célja az is, hogy járóműveknek és nagyobb állatoknak a pályatestre hatolását akadályozza (1903 május 14. G. 1.), hogy a hasított körmű állatok vizeletének veres színezése nem mutat szervi bajra (1905 március 9. G. 17.), hogy a zsendélyárú kötegelve és számlálva jut a forgalomba (1909 március 9. G. 284/1908.), hogy az idegbetegség gyógyítása hosszabb időt igényel (1908 nov. 11. G. 24.). De nemcsak a táblák fogták fel tévesen azt, hogy mi az a köztudomású tény, hanem a kir. Kúria is. Legfelső bíróságunk joggyakorlatából a következő szemelvényeket mutatom be: Köztudomású tény, hogy a különös szakismeretet fel nem tételező mezőgazdasági mozzanat nálunk általánosan ismert körülmény (1896 június 10. I. G. 74.), valamint köztudomású annak megítélése, hogy kisebb terjedelmű gazdasághoz mily nagyságú istálló szükséges (1896 november 26. I. G. 280).

Mindaz, amit felsőbb bíróságaink a felsorolt esetekben köztudomású ténynek mondtak, voltaképen csak a tapasztalati tényekből megállapított és általánosan elterjedett és ily módon a bíróság előtt is ismeretes következtetés vagy tudomás, de nem egy határozott ténynek tudása. Az, hogy a tojás törékeny, a tojásnak tulajdonsága és alkalmas arra, hogy a bíró a tojásnak ezt a tulajdonságát ismerve a peres kérdést ebben vagy abban az irányban eldöntse; de az, hogy a tojás törékeny nem jogalkotó, jogváltoztató vagy jogszüntető tényállítás. Épp így annak tudomása, hogy mire való a vasúti sorompó, mint tapasztalat által szerzett ismeret segíti a bírót az ügy eldöntésénél s felmenti őt attól, hogy ebben a tekintetben szakértőt meghallgasson, de nem tény, amely a perben jogi hatást eredményezhet, hanem ismétlem, csak következtetésre alkalmas ismeret.

Meg kell tehát különböztetni a köztudomású tényektől a tapasztalás által szerzett ismereteket, amelyek a tapasztalás révén szintén köztudomásúak. A köztudomás valamely perbeli tény bizonyítását teszi feleslegessé avagy valamely perbeli tény ellenkezőjének valóságát teszi kétségtelenné a bíró előtt; ellenben a tapasztalás által szerzett és általánosan elterjedt ismeretek mint meghatározások vagy feltételezések arra szolgálnak, hogy belőlük vagy általuk a bíró valamely perbeli tényállítás valóságára vagy valótlanságára következtessen.

Az elmondottakból megállapítható az is, mikor vehet figyelembe a bíró köztudomású tényeket, habár azokat a felek fel nem hozták. Ugyanis a pernek ténybeli anyagát a felek hordják össze; a bíróság más ténybeli adatokat, mint amelyeket a felek felhoztak, a peres kérdés eldöntésénél figyelembe nem vehet. Ha azonban valamely perbeli tényállítás ellenkezik a bíróság előtt is ismeretes köztudomású ténnyel, avagy ez a köztudomású tény kizárja a perbeli tényállítás rendszerint való jogi hatását, akkor a bíróság a 267. §. második bekezdése alapján ezt a köztudomású, de fel nem hozott tényt s nem az azzal ellenkező, avagy nem hatályos, habár nem tagadott tényállítást fogja figyelembe venni. Elvégre a tárgyalási elvet még sem lehet arra felhasználni, hogy a bíróság köteles legyen valótlanságokra alapítani ítéletét. A polgári per célja az anyagi igazság érvényre juttatása; ennek a célnak elérése végett azonban a felekre bízható az igazságos bírói döntéshez szükséges ténybeli anyag összehordása, mert mindegyik fél rendszerint gondoskodik, hogy érdeke kellően megvédessék. Ha a tárgyalási elv ezt a célt nem szolgálja, magát az elvet a kétségtelen anyagi igazság rovására fenntartani nem lehet; ennél fogva teljesen igazolva van a Pp. 267. §. második bekezdése, ha ezt a fenti értelemben alkalmazzuk. Így ha a köztudomású tény kizárja a perbeli tényállítás valóságát, pl. alperes a községet elpusztított tűzvészre, mint erőhatalomra hivatkozik és köztudomású, hogy az illető évet 10 évvel megelőzően volt a községet elpusztító tűzvész; továbbá, ha felperes tényelődása való ugyan, de köztudomású, hogy a felperesi követelés is az összes együtt-kötelezettekkel kötött egyezés alapján megszűnt.

A köztudomás nem lehet bizonyítás tárgya; viszont a

köztudomású tény csak akkor nem bizonyítandó, ha az a bíróság előtt is ismeretes. A társas bíróságnál nem kell a bírák mindegyikének ismerni a köztudomású tényt; elégséges, ha a bírák többsége ismeri. Ellenben a fellebbezési bíróságot nem köti az elsőbíróság köztudomása. Ha a fellebbezési bíróság előtt nem ismeretes a köztudomás, akkor az illető tény bizonyításra szorul. A köztudomású ténynek ebbeli tulajdonságát és annak a bíróság előtt ismeretes voltát az ítélő bíróság csak megállapítani tartozik ítéletének indokolásában, de nem kell indokolnia, miért köztudomású az illető tény. Hiszen valamely tény csak akkor köztudomású, ha azt ellentmondás és kétség nélkül általánosan valónak tartják abban a körben, amelyben el van terjedve. Éppen azért tévesnek kell tartanom a budapesti kir. ítélőtáblának 1897 április 30-án I. G. 66. sz. a. kelt határozatában foglalt kijelentését, hogy a bíróság tartozik azokat az adatokat ítéletében tüzetesen előadni, amelyek alapján a bizonyításra nem szoruló köztudomású tényt köztudomásúnak tartja. Megemlítem, hogy az idézett táblai határozatban említett köztudomású tény voltaképen nem az, hanem csak közismeretű megállapítás, hogy t. i. az ügyvédjelölt szokásos felmondási ideje 15 nap. Erre nézve helyes a tábla álláspontja, hogy a fellebbezési bíróság indokolni tartozik, miért tartja ezt a felmondási időt szokásosnak; de a köztudomású tényre vonatkozólag elvi kijelentése téves. A felülvizsgálati bíróság nem is bocsátkozhatik annak a ténykérdésnek vizsgálatába: köztudomású-e a fellebbezési bíróság által ilyenül megállapított tény, mert azt a kérdést, hogy a fellebbezési bíróság mit ismer köztudomású ténynek, a felülvizsgálati bíróság el nem bírálhatja.

VII. A bizonyítás terhe.

Az a kérdés, kit terhel a bizonyítás, a polgári perjognak egyik legjobban vitatott kérdése, amely egyaránt foglalkoztatja az elmélet és a gyakorlat férőjét. Annyi kétségtelen, hogy a bizonyítási teher szabályozása a perjogba tartozik, mert a perben válik kérdésessé, ki tartozik valamely perbeli tényállítást bizonyítani akár valamely perelőfeltétel, akár a per tárgyává tett magánjog tekintetében. A magánjog meghatározza ugyan,

mely tényeknek milyen joghatályt tulajdonít; de azt, hogy melyik ténynek bizonyítása tartozik a felperesre vagy az alperesre, azt csak a perjog szabályozhatja. Természetesen ez a főszabály nem zárja ki azt, hogy egyes magánjogi szabályokban a bizonyítás terhe is meghatározassék, mint pl. azt a polgári törvénykönyv javaslatának 844. és 1508. §-a teszi.

A Pp. is azon az állásponton van, hogy a bizonyítás terhének szabálya perjogi szabály és azért a 269. §-ban fel is állítja a bizonyítás terhének általános szabályát, amely szerint a bizonyítás azt a felet terheli, akinek érdekében áll, hogy a bíróság az állított tényt valónak tekintse. Ez a jogszabály következik a polgári perrendtartást uraló tárgyalási elvtől, amely szerint a per ténybeli anyagának összegyűjtése a felekre tartozik és így a bíróság csak a felek által a perben előadottak alapján határozhat a per tárgya felől. Persze a tárgyalási elv nem zárja ki azt, hogy a bíró az ügy kimerítő tárgyalására gondot ne viseljen. A Pp. ebben a tekintetben elég nagy tért enged a bírónak; de azért a bíró mégis el van zárva attól — a statusperekben felállított egy-két kivételtől eltekintve — hogy amit a peres felek elő nem adtak, azt a per anyagává tegye.

Itt tartom szükségesnek megemlíteni, hogy a Pp. 271., 288., 308., 326., 328., 340., 343., 344. és 368. §-aiban a bírónak biztosított jogok nem arra szolgálnak, hogy a bíró a perbeli tényállást hivatalból nyomozza és ilyképp olyan ténybeli anyagot is gyűjtsön, amit a felek elő sem adtak; hanem az idézett §-okban csak arra van a bíró jogosítva, hogy a felek által előadott tény-körülmények valóságának kiderítése végett oly eszközöket is igénybe vehessen, amelyeket a felek fel nem ajánlottak, de amely eszközökről a bíróság éppen a peres eljárásban kifejtettek alapján szerzett tudomást.

Visszatérve a kiinduló ponthoz, hogy t. i. a tárgyalási elv és a bizonyítás terhének a Pp. 269. §-ában foglalt szabálya közt szoros összefüggés van, azt a felfogást vallom, hogy a bíró a felek által előadott tényállításokból állapíthatja meg az ítéleti döntéséhez kívántató tényállást, de csak úgy, ha e tényállítások valósága kétségtelen, vagyis ha e tényállítások beismerve vagy bizonyítva vannak. Amelyik tényállítás tagadva van és bizonyítatlan maradt, azt a bíró figyelmen kívül hagyja. Ilyenkör

válik a bizonyítás terhe a perben aktuálissá; mert ha a bizonyítás sikerült, akkor amiatt nincs vita, ki bizonyított. A vita akkor kerekedik, ha azt kell eldönteni, ki tartozott volna bizonyítani. Ennek a vitának a Pp. 269. §-a azzal vet véget, hogy a bizonyítást annak a félnek terhére rója, akinek érdekében áll, hogy a bíróság az állított tényt valónak tekintse. Ha tehát felperes előadja, hogy alperes tőle 200 koronát kölcsönképen kapott és ezt az összeget már visszafizetni tartozott volna s alperes mindezt tagadja, a bizonyítás felperest terheli, mert neki áll érdekében, hogy e tényeladások valók legyenek, mivel a kereseti követelés csak e tényeladások valósága esetén ítéltető meg. Ha ellenben alperes azt mondja, hogy ő kiskorú volt, amikor felperes neki a kölcsönt adta és felperes ezt tagadja, a bizonyítás alperest terheli, mert a bíróság csak a kiskorúság bizonyítása esetében utasítja el felperest keresetével s így alperesnek áll érdekében, hogy a kölcsönvétel idejében fennállott kiskorúságot a bíróság valónak tekintse.

A bizonyítás terhének a Pp. 269. §-ában felállított szabálya nem tesz különbséget pozitív és negatív tényállítások közt. Akár ilyen, akár olyan a tényállítás, a bizonyítás azt a felet terheli, akinek érdekében áll, hogy a pozitív vagy negatív tényállítást a bíróság valónak tekintse. De ebből a tételből nem szabad helytelen következtetésekre jutni, mert akkor célját tévesztené a Pp. 269. §-ának szabatos és minden tekintetben kielégítő szabálya. Így pl. ha felperes mint tulajdonos alperest az ingatlanán való átjárástól eltiltatni kívánja, mert alperest nem illeti meg az átjárás szolgalmi joga, nem hárítható felperesre annak a negatívumnak bizonyítása, hogy ingatlana a szolgalmi jogtól mentes, mert felperesnek elégséges azt bizonyítani, hogy az illető ingatlan tulajdonát megszerezte. Ha ezt bizonyítja, már alkalmazandó az a jogszabály, hogy a tulajdonos dolgával szabadon rendelkezik s így alperes tartozik állítani és tagadás esetén bizonyítani, hogy olyan jogi tény keletkezett pl. szerződés vagy elbirtoklás, amelynél fogva ő az ingatlanon átjárni jogosult.

Vagyis az actio negatoria esetében a felperest nem terheli negativum bizonyítása. Ellenben, ha az örökhatározó a felperes részére 5000 K hagyományt oly módon rendelt, hogy felperes

öt évig francia területre nem lép, itt már ez a negatív tényállítás az, amelynek valósága esetén felperest az 5000 K hagyomány megilleti; ennél fogva felperes tartozik bizonyítani, hogy öt éven át nem lépett francia területre. Ezt felperes azzal bizonyíthatja, ha kétségtelenné teszi, hogy az öt év alatt másutt tartózkodott. Ebből következik, hogy amikor negatív tényállítás valóságát kell kétségtelenné tenni, akkor olyan pozitív tények bizonyítandók, amelyek okszerűen kizárják a negatív tényállítás valóságát. Ilyenkor a bizonyítás közvetett. A fenti esetben pl. nem azt fogja felperes bizonyítani, hogy öt év óta nem volt francia területen, hanem azt bizonyítja, hogy öt éven át olyan területeken tartózkodott, amelyek nem tartoznak Franciaországhoz. Ezekből a bizonyított tényekből azután a bíróság megállapítja, hogy a felperes öt éven át nem volt Franciaországban.

A negatív tényállítás azonban nem mindig bontható fel olyan pozitív tényekre, amelyeknek valósága azt bizonyítja, hogy valamely cselekmény vagy esemény nem történhetett meg. Ilyen esetekben áll azután a jogi elv: negativa non sunt probanda. Így pl. ha a kölcsönszerződésben a felek kikötik, hogy ha az adós a kitűzött napon a kamatot nem fizeti, a tőke felmondás nélkül esedékes (clausula cassatoria), s ha a hitelező az adóst a kamat nem fizetése miatt a tőke iránt beperli, a kamat nem fizetését mint az esedékességet előidéző jogi tény felperesnek nem kell bizonyítani, hanem alperes tartozik bizonyítani, hogy a kamatot pontos időben megfizette, mert különben a kereset értelmében marasztaltatik. Vagyis, amikor a negatív tényállítás nem bizonyítható oly pozitív tényekkel, amelyekből okszerűen megállapítható, hogy a negatív tényállításba foglalt nem cselekvés ellenkezője nem történhetett meg (a fenti esetben pl. a francia területen való tartózkodás), akkor a negatív tényállítás nem bizonyítandó és aki ennek a tényállításnak jogi hatását a perben elhárítani akarja, tartozik a negatív tényállítás ellenkezőjét bizonyítani. Ennek a felfogásnak helyességét legjobban bizonyítja az a körülmény, hogy a magánjogi törvénykönyvek, bár a bizonyítás terhe perjogi intézmény, ily irányú jogszabályokat mégis felvesznek, hogy az esetleges kétségeknek útját vágják. Ilyen jogszabály foglaltatik pl. magánjogi tör-

vénykönyvünk javaslatának 844. §-ában. E §. szerint, ha ki van kötve, hogy az egyik fél elállhat a szerződéstől, ha a másik fél nem teljesíti kötelezettségét és vitás, hogy teljesítette-e, az előbbinek elálló nyilatkozatával szemben az utóbbit terheli a tekintetben a bizonyítás, kivéve, ha kötelezettsége valaminek nem tevésében áll. Vagyis a nem teljesítést, amely pedig a szerződés felbontását lehetővé tevő jogi tény, nem tartozik az arra hivatkozó felperes bizonyítani, hanem a felperesre hárul annak bizonyítása, hogy ő eleget tett kötelezettségének. Mihelyt azonban a kötelezettsége teljesítése valaminek nem tevésében áll, amikor a kötelezettség megszegése csak pozitív cselekmény elkövetésével történhetik, akkor a bizonyítás már a felperest illeti, mert már nincsen ok arra, hogy a különben reá háruló bizonyítási teher alul szabaduljon.

A Pp. 269. §-a a most ismertetett főszabályon kívül még azt a további magyarázó szabályt is tartalmazza: «ehhez képest azokat a tényeket, amelyek a jog alapítására szolgálnak, annak a félnek kell bizonyítani, aki a jogot érvényesíteni akarja, ellenben azokat a tényeket, amelyek az érvényesített jog létrejöttét kizárják vagy a jogot megszüntetik, annak a félnek kell bizonyítani, aki a jog érvényesítését ellenzi». Ennek a magyarázó szabálynak a joggyakorlat jó hasznát veheti, ha nem fogja szem elől téveszteni azt, hogy annak meghatározásánál, mely tények tekintessenek jogalapító, jogszünető vagy joggátló tényekül, nem általános feltételezésekből, hanem mindig a tárgyat szolgáltató jogviszonyra való vonatkozással kell kiindulni. Hiszen egy és ugyanaz a tény egyik jogviszony esetében lehet jogalapító, a másik jogviszonynál joggátló vagy jogszünető tény.

VIII. A bizonyítékok szabad mérlegelése.

A bizonyítékok szabad mérlegelésének szabályát a Pp. is fenntartja. Nem szabad azonban szem elől téveszteni, hogy a bizonyítékok szabad mérlegelése nem magánjoga a bíróságnak, amellyel tetszése szerint élhet, hanem közjogi jogosultság, amely a köteletséget is magában foglalja. A bíróság a bizonyítást szabályszerűen felvenni és a bizonyítás eredményeként előálló meggyőződését indokolni tartozik. Amennyiben

akár a bizonyításfelvétel szabályszerűsége, akár az indokolás kötelezettsége ellen vét, jogszabálysértést követett el, amely miatt felülvizsgálati kérelemnek van helye.

A bizonyítékok szabad mérlegelése a bíróságot felmentette az alól a nyög alól, hogy köteles legyen valamit valónak elfogadni, mert alakilag teljes a bizonyítás, habár őt magát a szolgáltatott bizonyítékok az illető tényállítás valóságáról meg nem győzték; avagy hogy kénytelen legyen bizonyítatlannak tartani valamit a törvényes bizonyítékok elégtelensége okából, habár ő maga ellenkezően van meggyőződve. Viszont azonban nem szabad az ellenkező végtelbe sem esni, s nem lehet a bizonyítékok szabad mérlegelését olyképp értelmezni, hogy bármily indokolás elégséges már arra, hogy a bíró a 270. §-ban előírt kötelezettségének eleget tegyen. Sajnos azonban, hogy az alsó bíróságok joggyakorlatában, kivált a felülvizsgálat alá nem bocsátható peres ügyekben, igen sokszor találunk minden további indokolás nélkül ilyen kijelentésre: X. vagy Z. tanuak vallomását bizonyítékul nem lehetett elfogadni, mert a tanu a bizonyító fél alkalmazottja (vagy rokona). Ez a joggyakorlat egyenesen negálja a bizonyítékok szabad mérlegelése elvének s lényegében olyan törvényes bizonyítási szabálynak statuálása, mint amilyen volt, hogy két tanu egybehangzó vallomása teljes bizonyíték. Az a körülmény, hogy a tanu a bizonyító félnek alkalmazottja vagy rokona, egymagában véve a tanu szavahihetőségét sem le nem ronthatja, sem aggályossá nem teheti. A pernek és a bizonyításra szoruló tényállításnak a tanura gyakorolható hatása kapcsolatban az alkalmazotti vagy rokoni viszonytal veendő mérlegelés alá s csak ha ezekből tűnik ki olyan adat, amely az adott esetben az alkalmazott vagy rokon tanu szavahihetőségét csorbítja vagy lerontja, akkor lehet ezeknek az adatoknak kidomborításával azt mondani, hogy a felhozottak miatt nem fogadja el a bíróság a tanuak vallomását bizonyítékul. A bíróságnak sohasem szabad szem elől téveszteni, hogy a mindennapi élet nincs úgy berendezve, hogy bárki és bármikor ú. n. érdektelen tanukat kéznél tartson. Az alkalmazott és a rokon, ha nem saját tényéről tesz vallomást, ha nincs a perből előtűnő érdeke a pernyerés irányában, ha vallomása nem zavaros, nem ellentmondó, ha kijelentéseiben

nem elfogult, épp úgy alkalmas arra, hogy vallomása bizonyítékul szolgáljon, mint bármely más személy.

A Pp. 270. §-a értelmében a bíróság meggyőződésének alkotásában a törvényes bizonyítási szabályokhoz csak a törvényben kijelölt esetekben van kötve. Hasonló rendelkezést tartalmazott az 1898: XVIII. t.-c. 64. §-a is). Azonban a Pp. a törvényes bizonyítási szabályok számát megszorította. A S. E. ugyanis öt esetben állított fel törvényes bizonyítási szabályt, ú. m.:

1. a közokiratokra nézve, kimondván, hogy az 1868: LIV. t.-c. 165. §-ának szabálya tovább is érvényben marad;

2. az 1868: LIV. t.-c. 167. és 168. §-ai szerint kiállított ú. n. teljes hitelű magánokiratokra nézve;

3. a nem ilyen módon kiállított adószlevélre nézve, amelyet a bíró a 64. §. alkalmazásával egymagában nem fogadhatott el a kölcsön leolvasására és a kötelezettség elvállalására bizonyítékul (1898: XVIII. t.-c. 73. §.);

4. a kereskedelmi könyvekre és alkuszok naplóira és kötjegyeire nézve (1898: XVIII. t.-c. 75. §.), és végre

5. A fél eskü alatti kihallgatásának elrendelése esetében a másik félnek kérelemre kötelező kihallgatása iránt (1898: XVIII. t.-c. 95. §.).

Ellenben a Pp. csak három törvényes bizonyítási szabályt tartalmaz: 1. a közokiratokra (815. §.), 2. az ú. n. teljes hitelű magánokiratokra és 3. a kereskedelmi könyvekre, továbbá az alkuszok naplóira és kötjegyeire nézve. Ezekről a kötelező bizonyítási szabályokról részletesen az okiratoknál szölok.

A bizonyítékok szabad mérlegelése lehetővé teszi a bírónak, hogy meggyőződésének megalkotásánál érvényre juttathassa tapasztalati ismereteit kivált akkor, amikor a tagadott perdöntő jogi tényállítást a feljántott bizonyító eszköz és a benne rejlő bizonyító ok közvetlenül nem állítja a bíró elé. Amikor csak olyan tények bizonyulnak valóknak, amelyekből következtetni lehet a perdöntő jogi tény valóságára, s pedig azért, mert az élet rendes tapasztalata szerint a bizonyított tények rendszerint azt az eredményt hozzák létre, amely az adott perben mint tagadott jogi tény a bizonyítás tárgya. Amikor pl. a bizonyítás tárgya valamely szerződés megkötése s amikor ennek a

közvetlen bizonyítására sem okirat, sem tanu nem áll rendelkezésre, akkor a megkötést megelőző időből származó levelek, a megkötés után a teljesítést sürgető írások és az ezekre adott válaszok, harmadik személlyel való üzletkötés okából folytatott és a megkötött szerződés tartalmát főbb vonalaiban ismertető levelek közvetett bizonyítékul szolgálhatnak arra, hogy a szerződés az állított avagy más tartalommal létrejött, mert végre is a rendes forgalmi életben megkívántató és tapasztalható eljárás mellett szól, hogy nem közlünk embertársunkkal valótlán adatokat, ha csak öt megcsalni nem akarjuk.

Az ilyen adatoknak a perben való értékelésére hívja fel a Pp. 273. §-a a bíró figyelmét, amikor azt mondja: «bizonyítani olyan ténykörülmenyekkel is lehet, amelyek magukban véve vagy együttvéve a tényállítás valóságára vagy valótlanságára alapos következtetést engednek.» Ez a szabály ugyan benne foglaltatik a Pp. 270. §-ában, a törvényhozás azonban jónak látta külön és kifejezetten is ezt a rendelkezést a polgári perjogba felvenni, hogy ezáltal inkább biztosítsák a közvetett bizonyításnak igénybevétele és általa az anyagi igazságnak érvényre juttatása. Sőt a 273. §. még tovább megy és azt mondja: «Ezenkívül a bíróság a tényállítás valóságára vagy valótlanságára a tárgyalás egyéb körülményeiből is következtetést vonhat.» Vagyis a bírónak nemcsak a közvetett bizonyításul kínált bizonyító eszközöket és ezeknek bizonyító erejét kell mérlegelnie, hanem ha a perben felmerülnek olyan jelenségek, amelyekből következtetni lehet valamely tényállítás valóságára vagy valótlanságára, ezeket is méltatnia kell és az indokolásnak ki kell domborítani annak a logikai műveletnek folyamatát, amellyel ezeket a körülményeket is gondolatkörébe vonta meggyőződésének megállapításánál.

IX. A törvényes vélelem.

A Pp. 272. §-a szerint a bizonyítás terhének és a bizonyítékok szabad bírói mérlegelésének szabálya nem érinti a törvényes vélelmeket és azokat a jogszabályokat, amelyek szerint valamely ténykörülmeny egyáltalában vagy az ellenkező bebizonyításig valónak tartandó.

Ebben a rendelkezésben háromféle dolog foglaltatik; az egyik a törvényes vélelem, a második az ideiglenes valóság, a harmadik az egyáltalában valónak tartandó tényre vonatkozó jogszabály, amit régebben *præsumptio juris et de jure* néven ismertek.

A törvényes vélelem az anyagi jognak az a rendelkezése, amely szerint bizonyos tény valósága esetén a bíró mindaddig tartozik egy másik tényt valóul elfogadni, míg ennek a ténynek ellenkezőjét nem bizonyítják. A 278. §. értelmezésénél láttuk, hogy a döntő tényállítás bizonyíthatásának hiányában a félnek módjában áll a bírót oly tényállítások valóságáról meggyőzni, amelyek alkalmasak arra, hogy a bíró azokból az életnek a tapasztalás útján felismert rendes viszonyait szem előtt tartva, teljes készséggel következtethessen a perdöntő tényállítás valóságára. Ha a körülmények szorgos méltatásának révén levonható következtetés a valószínűség oly nagy fokával bír, hogy csak ritka esetben nem felel meg az a valóságnak, amit következtetés útján rendszerint valóságul megállapíthatunk, akkor a törvényhozó elhatározza magát arra, hogy felállítja a törvényes vélelem jogszabályát, vagyis kimondja azt, hogy ha bizonyos tény bizonyítva van, abból tartozik a bíró egy másik tény valóságát elfogadni; de megengedi a másik félnek, hogy az ellenkezőnek valóságát bizonyíthassa.

A törvényes vélelem ezekből láthatóan nem hárítja át a bizonyítás terhét a bizonyító fél ellenfelére; mert a bizonyító fél nem szabadul fel a bizonyítás terhe alul, csak könnyebbé válik részére a bizonyítás. Nem tartozik a perdöntő tényállítást bizonyítani, hanem elégséges, ha egy más, mindenestre könnyebben bizonyítható tény valóságáról győzi meg a bírót. Így az adós annak bizonyítására, hogy a felperesi követelést kifizette, becsatolhatja a követelés alapjául szolgáló adóslevelet, mert az adóslevél visszaadása törvényes vélelmet állapít meg arra nézve, hogy a követelés megszűnt.

A törvényes vélelemnek ez a fogalma és rendeltetése a joggyakorlatban elhomályosodott, mert sok olyan esetben beszélünk a törvény által megállapított vélelemről, amikor nem is létezik vélelem, hanem csak ideiglenes valóság, vagyis a jogszabály, amely valamit az ellenkezőnek bizonyításáig valónak rendel

tekintetni. Így a kir. Kúria azt mondotta 1889. december 18-án 2551. sz. a. kelt ítéletében, hogy olyan esetben, midőn a házasság felek törvényénél fogva közszerzőknek tekintetnek, törvényes vélelem szól a közösség mellett minden vagyron nézve, mely a házasság tartama alatt szereztetett és a bizonyítás azt terheli, aki az ellenkezőt állítja. Ugyancsak hasonló módon szövegez a kir. Kúria 1889. szeptember 11-én 4. sz. a. kelt határozatában, mondván: a hagyatéki vagyon szerzeményi minősége mellett fennforgó vélelem ellenében felperes tartozott bizonyítani azt, hogy örökható hagyatékában ági vagyon foglaltatik. Mindkét esetben szó sincsen törvényes vélelemről, hanem csak ideiglenes valóságról, amely természetesen az ellenfélre hárítja a bizonyítás terhét; míg ellenben a törvényes vélelem nem mentesíti a felet a bizonyítás alul, csak ezt megkönnyíti neki. A két jogeset közül az egyikben a jogszabály az: az ellenkező bizonyításáig a házassági életközösség alatt szerzett vagyon közszerzeményi jellegű; a másik esetben pedig ez a jogszabály: az örökható hagyatékában talált vagyon az ellenkező bizonyításáig szerzeményi vagyonnak tekintendő. A joggyakorlat két jogszabályt fejlesztett ki, amely jogszabályok szerint az ott meghatározott ténykörülmeny az ellenkezőnek bizonyításáig valónak tartandó. Az ilyen jogszabály természetesen át hárítja a bizonyítás terhét a másik félre és azért az ilyen jogszabályt nem szabad összecserélni a törvényes vélelemmel, amely csak megkönnyíti a bizonyítást a reá hivatkozó fél részére.

A jogi műkifejezéseknek nem szabatos alkalmazása eredményezte azután, hogy még a polgári törvénykönyv javaslata is vélelemről beszél ott, ahol pedig csak olyan jogszabályokról van szó, amely valamely ténykörülmenyt az ellenkezőnek bizonyításáig valónak kíván tekinteni. Így nem törvényes vélelem, hanem ideiglenes valóság a javaslat 18., 56., 91. és 500. §-aiban foglalt rendelkezés, ellenben törvényes vélelem foglaltatik a 464. és 1020. §-okban.

A *præsumptio juris et de jure* voltaképen nem is vélelem, hanem egyszerűen a törvénynek az a rendelkezése, hogy valamely ténykörülmeny egyáltalán valónak tartandó és az ellenkezőnek bizonyítása nincs megengedve. Ilyen szabály pl. a polgári törvénykönyvi javaslat 92. §-ában foglaltatik, amely szerint a

gyermek fogantatásának ideje: a születése napját megelőző 181-ik és 302-ik nap közti idő mindkét határnap hozzászámításával. Ennek a szabálynak ellenére csak a gyermek törvényessége érdekében lehet bizonyítani, hogy a gyermek a születése napját megelőző 302-ik napnál korábban fogantatott. Egyébként a fenti szabályban foglalt ellenkező tényállás nem bizonyítható.

X. A bizonyítás felvétele.

A Pp. 275. §-ában egyezően az 1893 : XVIII. t.-c. 67. §-ával az foglaltatik, hogy ha a bizonyítás felvételének elrendelése következtében a tárgyalást el kell halasztani, a bíróság a bizonyítás felvételét elrendelő végzésben a bizonyítandó tényeket és a bizonyító eszközöket megjelöli.

Ezt a rendelkezést a joggyakorlat a legritkább esetben valósította meg és ehelyett az ítélet indokolásában adta elő a legbőségesebben az előtte lefolyt tárgyalás és bizonyítás összes mozzanatát. Ez a joggyakorlat szerintem téves és bírót felesleges munkával terheli meg. Csak meg kell néznünk a legkülönbözőbb vidékekről való járásbírói és törvényszéki ítéleteket és azt látjuk, hogy az indokolásban részletesen el van mondva a kereset és annak kérelme, az összes alperesi védekezés s az ezekre tett felperesi előadás a közbenszóló bírói határozatokkal együtt; nem hiányzik az sem, hogy ez vagy az a tanu kihallgatható nem volt s pedig milyen okból, sőt olvastam nem egy ítéletet, amely még a bizonyításfelvétel eredményét is összefoglalóan előadta s csak ezután következett a bíróság megállapított tényállás és a jogi indokolás.

Ámbár feladatom a polgári perrendtartásnak a bizonyításra vonatkozó rendelkezéseit ismertetni, még sem hagyhatom említés nélkül, hogy amint az írásbeli pert nehézkessé teszi többek közt a felek bőbeszédűsége a periratokban, úgy a szóbeli perrel elérni kívánt gyorsaságnak veszedelmét jelenti a túltengő ítéleti indokolás. A bíróra nagyon sok terhet ró amúgyis a szóbeli pert befejező ítéletnek megszerkesztése; ha még ezt a terhet sok felesleges lim-lommal tetézzük, úgy elősegítjük azt, hogy a bíró lehetőleg elhárítsa magát az ítélet hozatalát s közbenszóló végzésekkel iparkodik munkaterhén könnyíteni.

A most elmondottakra tekintettel is célszerűnek tartom felhívni a figyelmet arra, hogy a Pp. 275. §. fentebb idézett rendelkezésének pontos megtartása mennyire megkönnyítheti az ítélet szerkesztését. Ha a bíróság, akár az első, akár a fellebbezési bíróság, a bizonyítást elrendelő végzésében szabatosan előadja a perdöntő tényállásokat, amelyek bizonyításra szorulnak, s ha a perdöntő tényállások bizonyítására a fél közvetett bizonyítást ajánl, azokat a tényállásokat is tüzetesen felsorolja, amelyeknek bizonyítása által közvetve a perdöntő tényállás valóságát akarja kétségtelené tenni, s ha az ezek bizonyítására felajánlt vagy hivatalból igénybe vett bizonyító eszközöket is megállapítja: akkor a bíróság hármast ért el. Először mindazt, amit a bizonyítás felvételét elrendelő végzésbe felvesz, nem kell a tárgyalási jegyzőkönyvbe foglalni, hanem elégséges annak megemlézése, hogy a felek az érdemben tárgyaltak és mindkét fél vagy valamelyik fél bizonyítást ajánlt, s mégis a tárgyalás menete kellően felismerhető lesz a bizonyítás felvételét elrendelő végzésből vagy végzésekből. Másodszor a szabatosan megfogalmazott bizonyításfelvételt elrendelő végzés vagy végzések az ítéleti tényállásnak kiegészítő részévé lesznek s így a bíróság megmenekül attól a munkától, hogy a szóbeli eljárás menetét teljes részletességgel előadja az ítéletben s egyszerűen hivatkozhatik a bizonyításfelvételt elrendelő végzésre vagy végzésekre, amelyekből részletesen felismerhetővé válik, hogy a felek által előadott perbeli anyagból mire helyezte a bíróság a súlyt. Természetesen emellett megmarad a bíróságnak az a kötelessége, hogy az ítéleti tényállásba felvegye a felek által a szóbeli tárgyaláson felajánlott és a bíróság által mellőzött bizonyítékokat, valamint azokat a kérelmeket, amelyeknek a bíróság eleget nem tett. Harmadszor a felsőbb bíróságnak alkalma nyílik behatolni az alsóbb bíróság gondolatmenetébe, mert a perdöntő tényeknek a tárgyalás után közvetlenül való megrögzítésével eléje tárulnak azok pszichológiai momentumok, amelyek a bíróság elhatározását befolyásolhatták, amikor a bizonyítás felvételét elrendelő végzésbe az ott felsorolt tényeket vette fel mint perdöntőket.

A kifejtettek alapján nem tudom tehát eléggé ajánlani, hogy bíróságaink a Pp. 275. §-át úgy a jogszolgáltatás általános érdekében, mint saját maguk munkájának megkönnyítése

végett pontosan tartásuk meg és a bizonyítás felvételét rendelő végzést olyképp szerkesszék meg, hogy abból ne csak kitűnjék úgy általában, hanem határozottan és szabatosan, mely tényállítások bizonyítandók és mily bizonyító eszközökkel.

A bizonyítás felvételét elrendelő végzés azonban nem osztja ketté a per érdemének tárgyalását, amint azt a régi német jogban tette a bizonyítási ítélet. A bíróság ugyanis nincs kötve a bizonyítás felvételét elrendelő végzéséhez (276. §.), hanem attól részben vagy egészben el is állhat, persze majd az ítéletben tartozván beszámolni arról, miért nem engedte fogamatba vétetni részben vagy egészben azt a bizonyítást, amelyet korábban elrendelt. De a bíróság nemcsak elállhat végzésétől, de azt ki is egészítheti, mert hiszen nincs kötve a bizonyítás felvételét rendelő végzéséhez. Emellett még azt sem szabad elfeledni, hogy a felek nincsenek elzárva új tényállítások és illetőleg új bizonyító eszközök előterjesztésétől a bizonyító eljárás során sem és így a pernek ténybeli vagy bizonyító anyaga is változhatik, ami maga után vonja, hogy az anyagi igazság kiderítése érdekében a bíróságnak megadassék a lehetőség a bizonyítás kiegészítésére. Minden kétely eloszlatása végett a 276. §. kifejezetten megengedi a bizonyítás felvételének kiegészítését s egyszersmind megismétlését is. Az utóbbira kivált akkor lehet szükség, ha a megkeresett vagy kiküldött bíró által felvett bizonyítás a perbíróságot nem elégíti ki és maga közvetlenül kívánja észlelni a bizonyító eszközöket, pl. a tanukat kihallgatni, akiknek vallomásaiban indokolatlan ellentéteket vagy homályos részleteket talál.

XI. Bizonyító eszköz és bizonyító ok.

Most áttérek a polgári perrendtartásban szabályozott egyes bizonyító eszközök és bizonyító okok taglalására. A bizonyító eszköz és bizonyító ok közti különbség a következőkből ismerhető fel. A bizonyítás célja a bíróságot valamely tagadott perbeli tényállítás valóságáról meggyőzni. A bíróság ezt a meggyőződését vagy közvetlen észlelés által szerzi meg, vagy olyképp, hogy az általa észlelt tényköörülményekből következtet a vitás tényállítás valóságára. Azokat az eszközöket, amelyek által a

bíróság számára a bizonyítandó tényállítás valóságának vagy valótlanágának észlelése lehetővé válik, avagy amelyek által a bíróság abba a helyzetbe jut, hogy oly tényköörülményeket észleljen, amelyekből következtetés útján mérlegelhesse, vajjon a bizonyítandó tényállítás megfelel-e a valóságnak vagy nem, bizonyító eszközöknek nevezzük. A bizonyító eszközök még magukban véve nem alkalmasak arra, hogy a bíróság meggyőződését előidézzék; ahhoz, hogy ez a meggyőződés előidéztessék, szükséges, hogy ezek a bizonyító eszközök valamely tényköörülmény észlelését tegyék lehetővé. Így az okirat bizonyító eszköz, mert alkalmas lehet valamely tényállítás bizonyítására; adott esetben azonban csak akkor bizonyít, ha vagy a bizonyítandó jogügyletet tartalmazza, vagy olyan nyilatkozatot, amelyből a bíróság a jogügylet megkötésére alaposan következtethet. A bizonyító eszközök csak arra szolgálnak, hogy a bíróság elé tárják azokat az okokat, amelyek alkalmasak a bizonyítandó tényállítás valósága felől a bíróságban meggyőződést kelteni. Ezeket az okokat nevezzük bizonyító okoknak. E meghatározások alapján mondhatjuk, hogy bizonyító eszközök a tanu, az okirat, a szakértő, a szemletárgy, az eskü alatt kihallgatandó fél. A bizonyító okok pedig a tanunál a közvetlen észlelésen alapuló érdektelenül és híven előadott vallomás, az okiratnál annak valóságos és tartalma, a szakértőnél a szakismereten alapuló vélemény, a szemletárgynál annak megsemmisítése és az eskü alatt kihallgatandó félnél az ő vallomása. A bizonyító eszköz által a bíróság elé tárt bizonyító okból merített meggyőződés a bizonyíték.

A legerősebb bizonyíték a jelenlegi állapotnak a bíróság által való megsemmisítése; az elmúlt tényekre vonatkozólag pedig az okirat. Mégis a polgári perrendtartás nem ebben a sorrendben tárgyalja az egyes bizonyító eszközöket, illetőleg okokat, hanem a következő egymásutánban: tanuk, okiratok, szemle, szakértők, a félnek eskü alatti kihallgatása és a fél esküje. Ezt az egymásután a következő fejtegetéseknél én is meg fogom tartani.

XII. Tanúk.

Elsősorban szóljunk a tanubizonyításról. Tanu az a személy, aki sem nem peres fél, sem nem annak törvényes képviselője, és akire a felek valamelyike vagy a Pp. 88. §. korlátain belül a mellékbeavatkozó tanuként hivatkozott, avagy akinek ilyenül kihallgatását a per bírósága a Pp. 288. §-ának korlátai közt elrendelte. A fél vagy törvényes képviselője sohasem lehet tanu, mert ha a bíróság a felet vagy törvényes képviselőjét kérelemre vagy hivatalból bizonyító eszközül kívánja felhasználni, azt a Pp. 368. és 369., illetőleg 374. §-aihoz képest csak félként eskü alatt hallgathatja ki s csupán egyéb bizonyíték hiányában vagy a bizonyíték kiegészítése végett. A perben csak két fél van: felperes és alperes; lehet több felperes vagy több alperes, vagyis ugyanazon minőségben több személy szerepelhet, de több fél nem lehet. A fél rendszerint az a személy, aki a keresettel érvényesített jognak jogosított vagy kötelezett alanya. Ez alól csak akkor van kivétel, ha a törvény megengedi, hogy valaki a saját nevében vagy a saját érdekében peres félként szerepeljen olyan perben, amelynek tárgyaül szolgál jognak nem alanya. Az ily kivételes esetekben, amikor a per tárgyaül szolgáló jog alanya helyett más valaki a felperes, az előbbi tanuként szerepelhet.

Aki nem fél, az lehet tanu; ennél fogva az engedményező és általában a jogelőd (Pp. 300. §. 2. p.), a perből a Pp. 92. és 93. §-ai értelmében kivált alperes, a mellékbeavatkozó, ha a 88. §. esete nem forog fenn, tanuként kihallgathatók. Ha a bíróság a Pp. 288. §-a értelmében közös tárgyalás és eldöntés végett több olyan per egyesítését rendeli el, amelyek nem ugyanazon felek közt vannak folyamatban, akkor az egyik perbeli fél az együttesen tárgyalt másik perben tanuként kihallgatható. Ezt az álláspontot az eddigi joggyakorlat is elfogadta; így a kir. Kúria 1898 május 11. I. G. 195. sz. a. kimondotta, hogy a külön felek pereinek megengedett egyesítése a felek perbenállásán mit sem változtat csupán az egyesítés által, tehát egyik perbeli felperes a másik perben alperessé nem vált. Ellenben nem lehet tanu a perbe lépett jogutód perbe lépése után. Ha az ilyen személyt korábban tanuként kihallgatták, úgy vallomását a bíróság a Pp. 270. §-ához képest figyelembe

veheti; de ha a vallomás ismétlése vagy kiegészítése válnék szükségessé, már csak a fél eskü alatti kihallgatására vonatkozó szabályok nyerhetnek alkalmazást.

A tanubizonyítás, mint minden bizonyítás, amelyet valamelyik fél ajánl, három főrésze oszlik: ú. m. 1. a tanuval való bizonyításnak felajánlására, 2. annak elrendelésére és fogantatására és 3. a kivett tanuvallomás méltatására.

A törvényszéki eljárásban a tanubizonyítás felajánlása történhetik az előkészítő iratban (Pp. 194—196. §§.), az előkészítő eljárásban (Pp. 258. §.) és a szóbeli tárgyaláson (Pp. 221. §.). Természetesen a fő szabály a felajánlásnak első két faja lesz, mert az a fél, aki csak a szóbeli tárgyaláson terjeszti elő bizonyítékát, amelyet korábban is érvényesíthetett volna, a Pp. 221. §-ában írt hátrányon kívül annak is kiteszi magát, hogy bizonyítéka a Pp. 222. §-ának esetében hivatalból is figyelmen kívül marad. Az a fél pedig, aki az előkészítő eljárásban mulasztja el bizonyítékát előterjeszteni, csak akkor érvényesítheti a szóbeli tárgyaláson bizonyítékát, ha a Pp. 261. §-ában megkívánt körülmények valamelyikét valószínűsíteni tudja. A járásbírósi eljárásban a tanubizonyítás felajánlása a szóbeli tárgyaláson történik (Pp. 246. §.).

A Pp. sehohsem követeli meg, hogy a fél a tanúk részére kérdőpontokat csatoljon; sőt a Pp. 306. §-ának abból a rendelkezéséből, hogy az általános kérdésekre adott feleletek után a tanunak alkalmat kell adni arra, hogy mindazt, amit a kihallgatás tárgyára tud, összefüggően mondja el, — arra lehet következtetni, hogy ilyen kérdőpontokra nincs is szükség. Hiszen a tanut nem a kérdőpontokra hallgatják ki, hanem arra hívják fel, hogy a bizonyítandó tényállításra vagy tényállításokra nézve mindazt, amit tud, összefüggően mondja el. Erre való tekintettel véleményem szerint a törvényszéki eljárásban az lesz a célszerű, ha az ügyvéd akár az előkészítő iratban, akár a szóbeli tárgyaláson külön iratban (Pp. 245. §.) a bizonyítandó tényállítást röviden, de szabatosan és áttekinthető összefoglalásban terjeszti elő; ha a bíróság a bizonyítást elrendelte, amúgyis módjában áll a félnek illetőleg képviselőjének a tanuhoz kérdések feltevését indítványozni (Pp. 307. §.).

A tanubizonyítás elrendelésénél is figyelembe vételre aján-

lóm, amit fentebb a bizonyítást elrendelő végzés miként való megszerkesztéséről mondtam.

A tanubizonyítás foganatosításánál alapvető eltérés jelentkezik a jelenlegi és a jövőbeli állapot között. Jelenleg az a szabály, hogy rendes perben a más bíróság területén lakó tanuk illetőleg sommás perben a bíróság székhelyén és az e helyen levő járásbíróságok területén kívül tartózkodó tanuk kihallgatása megkeresés útján történik (1868: LIV. t.-c. 198. §., 1898: XVIII. t.-c. 82. §.). Ellenben a Pp. fő szabályul a tanuknak a perbíróság által és előtt való kihallgatását rendeli. A pernek szóbelisége nem öncél, hanem csak eszköz arra nézve, hogy a perbíróság az élő szó erejénél fogva közvetlenül ismerkedhessen meg a pernek anyagával. Ez a közvetlenség szenvedne sérelmet, ha a perbíróság éppen azon a ponton záratnék el a bizonyítás anyagának közvetlen észlelése előtt, amely ponton a legkívánatosabb, hogy a perbíróság az élő szó és ne annak írásba összefoglalt feljegyzése nyomán alkossa meg ítéletét. A perbíróság ismeri a pernek eddigi anyagát és a bizonyításfelvétel elrendelésénél tisztába is jött azzal: mely tényállítások a perdöntők; ennél fogva a perbíróság képes a tanut a legtüzetesebben és legalaposabban kikérdezni a perdöntő tényállítás felől. Ennek folyománya azután az is, hogy a bíróság ellenőrizheti a legbiztosabban a tanu vallomását abban a tekintetben, hogy az ne legyen bőbeszédű a nem döntő részletekben és hogy ne mellőzze a lényegét. A perbíróság tudja legjobban ellenőrizni a per anyagának ismerete folytán azt is, hogy a feleknek a tanukhoz intézett kérdései az ügy érdemére tartoznak-e avagy csak a tanu megzavarását célozzák. Egy szóval, a tanunak élvezen vallomástétele sokkal erőteljesebben, sokkal meggyőzőbben hat, mint az írásba foglalt vallomásnak felolvasása. Az a körülmény, hogy a tanuknak közvetlen kihallgatása a perbíróságnak sok idejét elrabolja, nem lehet jogos ok arra nézve, hogy a tanukihallgatás az esetek túlnyomó többségében a megkeresett avagy a kiküldött bíróra bizassék. Ha a perbíróságot mentesíteni akarjuk a sok tanukihallgatással járó teherből, akkor a törvényhozást kell segítségül hívnunk. Állítson fel a törvényhozás a jogügyletekre nézve bizonyos értékhatáron túl

okirati kényszert s mondja ki, hogy ezen az értékhatáron felül jogügylet csak úgy érvényes, ha okiratba van foglalva; de a szóbeli pernek nagy áldását: a közvetlenséget ne zárjuk ki a pernek éppen abban a szakában, amelyben a felek előadásán kívül a legnagyobb jelentőséggel bír, t. i. a tanukihallgatásnál. Egyébiránt a bírói gyakorlat maga is könnyíthet a sok tanunak kihallgatásával járó terhen. Szakítani kell az elsőfolyamodású bíróságoknak a rendes perekben szokássá vált azzal az eljárásával, hogy a felek által felhívott tanuk kihallgatását majdnem mindig elrendelik anélkül, hogy előbb tüzetesen vizsgálat tárgyává tennék azt, hogy a kereseti, esetleg viszontkereseti követelés és a beszámítási kifogás tekintetében melyik egy vagy több perbeli tényállítás a döntő s vajjon e döntő tényállításra ajánlották-e a felek a bizonyítást. Ha a perbíróság ilyen módon megrostálja a felek által előadott ténybeli és bizonyítási anyagot, akkor a felesleges tanukihallgatás mellőzhetővé válik. Azonfelül meg kell érő eréllyel kell alkalmazni a Pp. 222. §. 2. bekezdését; a szigorú példaadás által sok felesleges tanubizonyítás fog a jövőben elesni.

A tanukihallgatás foganatosításánál és a kivett tanuvallokások mérlegelésénél minden esetben a következőket kell szem előtt tartanunk, ha azt akarjuk, hogy a tanubizonyítás ne csak formális erejű legyen, hanem elősegítse az anyagi igazság érvényre jutását. A tanu vallomásának csak úgy van bizonyító ereje, ha az a valóságnak híj visszautkrözése. Ahhoz azonban, hogy a tanu vallomásában a valóságot híven visszautkröztesse, nem elégséges az, hogy a tanu közvetlen észlelését adja elő; a bírónak a tanu kihallgatásánál és a vallomásnak méltatásánál arra is tartozik figyelemmel lenni, hogy képes volt-e a tanu azt észlelni, amiről vallomást tesz, képes-e észlelését híven, vagyis igazán és elfogulatlanul előadni és végre rendelkezik-e a tanu olyan emlékező tehetséggel, amely lehetővé teszi, hogy emlékezzék arra, amit észlelt és amit előadni tudna, ha a megfelelő emlékező tehetséggel rendelkezik. Ezeket a szempontokat kell minden egyes tanukihallgatásnál szem előtt tartani s nem szabad azt sem elfelejteni, hogy a legtöbb ember ritkán kerül személyesen a bíróság elé, ennél fogva ha mint tanu ott megjelenik, bizonyos elfogultság és zavarodottság

vesz rajta erőt. Ezért a tanutól nem lehet követelni, hogy a feltett kérdésre azonnal úgy valljon, mint a karikacsapás. Nem szabad tehát a tanuval szemben türelmetlenné lenni; viszont ú. n. szuggesztív kérdésekkel sem szabad őt irányítani, vagyis nem szabad úgy kérdezni őt, hogy észre vegye: mit akarna a kérdező a tanu által megerősítve látni.

Mindezek szem előtt tartásával a tanut először az általános kérdésekre kell kihallgatni. A Pp. 306. §. megmondja, mely általános kérdéseket kell a tanuhoz intézni. Ezek közt nincsenek kötelezőleg előírva az 1868: LIV. t.-c. 202. §-ának 5—10. pontjaiban foglalt kérdések, mindazáltal a Pp. 306. §-ában adott utasítás nyomán célszerű lesz ezeket a kérdéseket minden egyes tanuhoz intézni, mert ezek alapján ismerhető fel kellőleg a tanunak a felekhez való viszonya. Az általános kérdések után a tanut a bizonyítandó ténykörülmény tekintetében úgy kell kihallgatni, hogy amit erre nézve tud, azt összefüggően adja elő. Nem kérdésekre kell feleletet várni a tanutól, hanem alkalmat kell adni a tanunak, hogy összefüggő egészen mondja el azt, amit a bizonyítandó ténykörülmény tekintetében tud. Ez nagyon fontos és mélyreható újítás szemben a rendes eljárásban dívó azzal a jogállapottal, amely szerint a tanut a felek által feltett egyes kérdésekre hallgatták ki s igen gyakran, kivált a megkeresett bírák, igen-nel vagy nem-mel jelezték a tanu feleletét.

Már az 1898: XVIII. t.-c.-be foglalt sommás eljárás életbe lépte óta meg volt adva a perbírósnak a lehetőség, hogy a tanut olyan okiratok felmutatására kötelezze, amelyek vallomása szerint az ügyre vonatkoznak és a tanu birtokában vannak. A Pp. 308. §-a is biztosítja a perbírósnak részére ezt a lehetőséget; mégis az 1898: XVIII. t.-c. 90. §-ának és a Pp. 308. §-ának intézkedései közt többféle különbség jelentkezik. Így ha a felmutatott okiratnak csak egy része vonatkozik az ügyre, a jelenlegi jog szerint a perhez csak a bíróság által elkészített kivonat csatolható; ellenben a Pp. 308. §-a szerint a bíróság szükség esetén az eredetét is őrizetbe veheti, de csak lepecsételve. Továbbá a jelenlegi jog szerint a tanu azokon az eseteken kívül, amelyekben a tanuságtétel megtagadható, az okirat felmutatását akkor is megtagadhatja, ha a felmutatás a perben nem

álló valamely személynek kárt okozna. Ellenben a Pp. 308. §-a szerint a tanuságtétel megtagadásának esetein kívül a tanu az okirat felmutatását csak akkor tagadhatja meg, ha az okiratot a perben nem álló harmadik személy nevében bírja. Eszerint a Pp. hatályba lépése után a tanu a birtokában levő okiratot azon a címen, hogy a felmutatással a perben nem álló valamely személynek kárt okozna, csak akkor tagadhatja meg, ha ez a személy vele a 299. §. I. pontjában említett viszonyban áll (Pp. 299. §. 1. és 3. p.). A felmutatás megtagadásának jogosultsága tekintetében a tanunak esküvel erősített kihallgatásán és a felek meghallgatásán kívül más bizonyításnak nincs helye (Pp. 301., 302. és 308. §§.).

A tanut vallomására meg kell esketni. Ez a szabály, amely alul kivételnek csak a Pp. 312. §. eseteiben van helye. Ez a §. egy rendelkezés kivételével egyezik az 1898: XVIII. t.-c. 91. §-ával. A 312. §-nak újítása az, hogy mellőzni rendeli a megeskütést akkor is, ha a kihallgatott csupán rendelkező nyilatkozatot tesz, amelynek hatálya az esküvel való megerősítéstől nem függ. Ennek a rendelkezésnek az az értelme, hogy amikor a tanu vallomásában valamely őt kötelező nyilatkozatot tesz, amely jogalapító, jogváltoztató vagy jogszünetítő hatással bír, akkor ez a nyilatkozat önmagában véve előidézi azt a jogi hatást, amellyel az ilyen nyilatkozatot az objektív jog felruhazza s így nincsen szükség a tanu esküjére.

XIII. Okiratok.

Az okiratról, mint bizonyító eszközről szólva kénytelen vagyok a később elmondandók miatt néhány elméleti tételt előre bocsátani. Először is az okirat fogalmával foglalkozom. Okiratnak tágabb értelemben minden olyan tárgyat nevezünk, amely valamely emberi gondolatnak jelekben való kifejezését tartalmazza; pl. a határkő, az épület vázrajza stb. Ellenben a polgári perjogban okirat alatt azt a tárgyat értjük, mely valamely emberi gondolatnak írásjelekkel való kifejezését tartalmazza. Az a körülmény, hogy az ilyen tárgy fából, kőből, papírból stb. való, valamint az a körülmény, hogy az írásjelek honi vagy idegen nyelven, jelképes vagy titkos írással

írva, vésve, rajzolva vagy nyomtatva vannak, az okirat fogalmát nem érinti. Az sem tartozik az okirat fogalmához, hogy azt kiállítója aláírja. Az aláírás csak a bizonyító erő és az okirat valódiságának vélelme tekintetében bír jelentőséggel, amennyiben az aláírt magánokirat a Pp. 317. §. eseteiben teljes bizonyító erővel bír, s illetőleg az aláírásnak valódisága esetén a Pp. 337. §. értelmében az aláírást megelőző szöveget hamisítatlannak kell tekinteni. Ettől eltekintve azonban az aláírással el nem látott okirat is lehet bizonyíték. Csak gondoljunk a kereskedelmi könyvre és a színházi jegyre. Az előre megvásárolt színházi jegy az előre meghatározott színelőadás látogatására jogosít. Ha nem ezt a darabot adják, visszakövetelhetem a színházi jegy árát. Ha az igazgató a visszafizetést megtagadja, a színházi jegy fogja bizonyítani, hogy az illető előadás látogatásának árát előre lefizettem.

Az okiratnak csak úgy van bizonyító ereje, ha valódi. Az okirattal való bizonyításnál tehát első sorban azt a kérdést kell tisztába hozni: valódi-e az okirat vagy sem? A közokirat, ha tartalma és alakja szerint ilyenül jelentkezik, az ellenkező bizonyításáig valódinak tekintendő (Pp. 335. §.); a magánokirat valódiságát, ha azt az ellenfél a szóbeli tárgyalás tagadja, mindig bizonyítani kell s pedig annak a félnek, aki az okirattal bizonyítani kíván. Ezt a bizonyítási terhet megkönnyíti a Pp. 337. §-ának az a rendelkezése, hogy ha magánokirat aláírását nem tagadják vagy bebizonyítják, az ilykép valódinak tekintendő aláírást megelőző szöveget az ellenkező bizonyításáig hamisítatlannak kell vélelmezni, kivéve ha az okirat külső hiányai vagy rendellenességei a vélelmet lerontják. Az aláírás valódisága tehát a magánokirat valódiságának vélelmét létesíti s pedig úgy a teljes hitellő, mint az egyéb magánokiratokra nézve.

Ha már most az okirat valódisága kétségtelen, akkor azt a kérdést kell tisztába hozni: mit bizonyít az okirat? Az okirat két irányban bizonyíthat: 1. bizonyíthatja azt, hogy kiállítója az abban foglalt nyilatkozatot tette (alaki bizonyítás); 2. bizonyíthatja, hogy a kiállító nyilatkozata, vagyis az okirat tartalma, a valóságnak megfelel (tartalmi bizonyítás). A közokiratra vonatkozólag a Pp. a bizonyítás

mindkét nemét szabályozza s a 315. §-ban megállapítja, hogy a közokirat teljesen bizonyítja azt, hogy a benne foglalt nyilatkozat megtörtént (alaki bizonyító erő), valamint azt is, hogy ez a nyilatkozat a valóságnak megfelel (tartalmi bizonyító erő). Ellenben a magánokiratokra nézve a Pp. csak az alaki bizonyító erőt szabályozza s csak a teljes hitellő magánokiratoknál, azt mondván, hogy a teljes hitellő magánokirat az ellenkező bizonyításáig teljes bizonyítékul szolgál arra nézve, hogy kiállítója az abban foglalt nyilatkozatot magáévá tette.

Nem szabad azonban az okirat bizonyító erejéről szólva szem elől téveszteni azt, hogy a bizonyítás tárgya mindig valamilyen tényállás, nem pedig annak jogi hatása, amely utóbbit a bíróság nem a bizonyítékok szabad mérlegelése útján, hanem a jogszabályoknak a kiderített tényállásra való alkalmazásával állapít meg. Innen van, hogy ha pl. a felperes az alperes részéről tagadott adás-vevés bizonyítása végett az okiratba foglalt szerződésre hivatkozik és ha ez az okirat valódi, úgy ez bizonyítani fogja, hogy a két peres fél a tárgy és a vételár, valamint esetleg az egyéb feltételek tekintetében megegyezett; de ez az okirat nem fogja szükségképpen kétségtelenné tenni azt, hogy a felek közt érvényes adó-vevő szerződés létesült. Hiszen lehetséges, hogy az egyik fél törvényes képviselője nélkül kötötte a szerződést, avagy pedig valamelyik fél részéről tévedés, tévesztés vagy csalás történt. Az a kérdés, hogy az okiratban kifejezésre jutott és valódinak bizonyult akarategyezés valóban érvényes adás-vevés-e, jogkérdés, amely nem a bizonyítás, hanem a bírói döntés keretében nyer megoldást. Az okirat bizonyító ereje tehát csupán ténykérdésre terjedhet ki, de nem jogkérdésre. Az okirat tartalma (vagyis az okirat anyagi bizonyító ereje) csak azt bizonyíthatja, hogy valami megtörtént; de nem azt, hogy a bizonyító felet valamely jog megilleti.

Az okirat azonban vagy közvetlenül bizonyíthatja azt a jogi tény, amelyhez a felek valamelyike bizonyos jogi hatást kíván fűzni, avagy csak olyan ténykörményt bizonyít, amelyből következtetni lehet a döntő jogi tény valóságára. Vannak ugyanis okiratok, amelyek a jogi hatással felruházott jogi tény: a jognyilatkozatot avagy a hatósági intézkedést (Pp. 315. §.) tartalmazzák, s vannak olyan okiratok, amelyek csak valaminek

tudomásáról szóló közlést tartalmaznak. Az előbbieken az okiratot kiállítónak rendelkezése, az utóbbiakban annak tudomása nyilatkozik meg. Ezen alapon megkülönböztetünk rendelkező és tanusító okiratot. Mindegyik fajta okirat lehet köz- vagy magánokirat.

A rendelkező okirat vagy közhatóságnak intézkedését, illetőleg határozatát vagy a kiállítónak olyan akaratkijelentését tartalmazza, amely joghatályossága esetében jogalapító, jogváltoztató vagy jogszünetelő jogi tény lehet. A rendelkező okirat ennél fogva közvetlenül az intézkedés, a határozat avagy a jogi hatályt célzó akaratkijelentés megtörténtét bizonyítja. S ezt nemcsak a kiállítóval, hanem mindenkiel szemben bizonyítja. Az okiratban foglalt intézkedés, határozat vagy rendelkezés megtörténte nem lehet csak a kiállítóval szemben valóság, hanem mindenki mással szemben is. Ámde mindez csak az okiratnak intézkedő, határozó vagy rendelkező részére vonatkozik; az okirat keltének helye és ideje már csak annak tanusítása, mikor keletkezett az okirat. A rendelkező okiratnak ez a része csupán a tanusító okirat jellegével bír.

A tanusító okirat a rendelkező okirattal szemben csupán a benne foglalt kijelentésnek valóságát bizonyítja. Ha a tanusító okirat a közhatóság által hivatalos hatáskörében vagy a közhitelességgel felruházott személy ügykörén belül kiállított közokirat, úgy az teljesen bizonyítani fogja a benne foglalt nyilatkozatot vagy tanusítást, valamint azt is, hogy a közhatóság vagy közhitelességű személy az ebben tanusított nyilatkozatokat és egyéb tényeket a valóságnak megfelelően tanusította (Pp. 315. §.). Ellenben a tanusító magánokirat csak azt bizonyítja, hogy a nyilatkozat megtörtént; azonban, vajjon arra nézve a nyilatkozatban foglaltak a valóságnak megfelelnek-e, a tanusító magánokirat csak annyiban bír bizonyító erővel, amennyi bizonyító ereje van az okiratot kiállító nyilatkozatának olyan esetben, amikor azt szóval és nem írásban teszi. Ebből következik azután, hogy ha a tanusító okirat a nyilatkozóra nézve kedvezőtlen ténynek valóságáról szól, akkor ez az okirat ellene, mint a peren kívüli beismerésnek írásba foglalása fog bizonyítani. Az ilyen okiratokra alkalmazható az a tanítás: az okirat a kiállító ellen bizonyít. Ha azonban a tanusító magán-

okirat a kiállítójára nézve kedvező ténykörményre vonatkozó nyilatkozatot foglal magában, akkor ez a saját maga mellett való tanusítás rendszerint nem bír bizonyító erővel, amint nem bírna azzal az ilyen kijelentés, ha a kiállító azt a perben mint fél adná elő, s az ellenfele tagadná. Lehetséges azonban, hogy adott esetben a bíróság az ily okiratnak is tulajdonít bizonyító erőt, ha t. i. az okiratot a Pp. 273. §-a értelmében oly adatnak tekinti, amelyből a bizonyítandó tényállítás valóságára vagy valótlanságára alaposan következtethet. Így pl. a félnek évről-évre naponkinti feljegyzése bevételeiről és kiadásairól az eset körülményeihez képest bizonyító adatul szolgálhat. A tanusító magánokirat végű lehet a kiállítóval oly ténykörmény észleléséről szóló nyilatkozata, amely ténykörmény reá nézve közömbös. Az ilyen magánokirat voltaképen a tanuvallomásnak peren kívül írásba foglalása. Mivel azonban a tanuvallomás bizonyítékul csak akkor szolgálhat, ha a tanu vallomását a törvény által előírt módon és alakban teszi: ennél fogva az ilyen tanusító magánokiratnak rendszerint nincsen semmiféle anyagi bizonyító ereje. Nincs azonban kizárva, hogy a Pp. 273. §-a alapján adott esetben bizonyító adatul felhasználtassék.

Ezeket az elméleti fejtegetéseket előrebocsátva, áttérhetek az új perrendtartásnak az okiratokkal való bizonyítást szabályozó rendelkezéseire.

A Pp. 315. §-a szól a közokiratról, mint bizonyító eszközről s meghatározva a közokirat kellékeit egyszersmind szabályozza a közokiratnak alaki és tartalmi bizonyító erejét az 1868: LIV. t.-e. 165. §-ával azonos módon, csak hogy szabatosabb meghatározással. Ehhez képest közokiratnak tekintendő az az okirat, a melyet 1. közhatóság vagy közhitelességű személy, 2. amaz hatáskörén, emez ügykörén belül, 3. az arra nézve megszabott alakban állított ki. Az ilykép kiállított közokirat teljesen bizonyítja, hogy a benne foglalt intézkedés, határozat, nyilatkozat vagy tanusítás az okiratot kiállító közhatóságtól vagy közhitelességű személytől ered (alaki bizonyító erő), valamint teljesen bizonyítja azt is, hogy a közhatóságtól vagy közhitelességű személytől abban tanusított nyilatkozatok vagy egyéb tények a valóságnak megfelelően vannak tanusítva (tartalmi bizonyító erő). A most elősorolt alakokkal és tartalommal

lómával bíró közokirat az ellenkező bebizonyításáig valódinak tekintendő (Pp. 335. §.). Az ilyen közokiratnál tehát nem szükséges a valódiság megállapíthatása végett az aláírás valódiságának bizonyítása, mint az a valódiságára nézve tagadott magánokirat tekintetében a Pp. 336. §-ában előírva van.

A közokirat a benne tanúsított tények valóságát rendszerint csak akkor bizonyítja teljesen, ha azok a tények a közhatóság vagy a közhitelességű személy előtt mentek végbe. Innen van, hogy a közjegyző, mint közhitelességű személy által kiállított okirat csak azokra a tényekre és kijelentésekre nézve szolgál közokirati bizonyítékul, amelyek a közjegyző előtt történtek. Vagyis ha a felek a közjegyző előtt kijelentik, hogy a vételár ki van fizetve, s ez a kijelentés a közjegyzői okiratba felvételik, akkor ez az okirat teljes bizonyító erővel fog bírni ennek a kijelentésnek megtörténtére, de nem a fizetés tényére nézve. Kivételesen azonban a törvény elrendelheti, hogy a közokirat olyan tény valósága tekintetében is teljes bizonyító erővel bír, amely ténynek valóságát a közokiratot kiállító közhatóság vagy közhitelességű személy közvetlenül nem észlelte. Így az 1894: XXXIII. t.-c. 28. §-a szerint a szabályszerűen vezetett anyakönyvek azokat a tényeket, amelyeknek tanúsítására rendelvél és amelyek bennök fel vannak jegyezve (születés, házasságkötés, halálozás) közokiratként bizonyítják, amíg a hamisítás, a bejegyzés téves volta vagy ama bejelentések helytelensége, melyek alapján a bejegyzés történt, be nincs bizonyítva.

A közokiratnak a Pp. 315. §-ában meghatározott fogalma kizárja, hogy abba a törvényes fogalomba olyan okirat is befoglaltassék, amely a fentebb elsorolt három kellekkel nem bír. Mivel azonban egyes törvények bizonyos magánokiratokat a közokirat bizonyító erejével felruháztak, annál fogva a Pp. 315. §. második bekezdése kijelenti, hogy az első bekezdésben meghatározott bizonyító ereje van annak az okiratnak is, amelyet különös törvényes rendelkezés közokiratnak nyilvánít. Ilyen törvényes rendelkezés foglaltatik az 1874: XXXV. t.-c. 84. §-ában, az 1878: XXV. t.-c. 96. §-ában és az 1898: XXIII. t.-c. 76. §-ában.

Az 1868: LIV. t.-c. 165. §. második bekezdése értelmében a külföldi közokiratok csak a viszonyosság előfeltétele mellett

bírtak azzal a teljes bizonyító erővel, amellyel a belföldi közokiratok voltak felruházva, A Pp. 315. §. harmadik bekezdése a viszonyosságtól eltekint és minden külföldi közokiratot, ha az kiállítása helyének joga szerint teljes bizonyító erővel bír, ugyanazon bizonyító erővel ruház fel, amellyel a belföldi közokirat a 315. §. szerint bír. A viszonyosságot azért ejti el a törvény, mert ez a korlátozás sok esetben épen a magyar állampolgárt sújtaná, ha a külföldi ellen ily okirat alapján kívánná jogát hazai bíróság előtt érvényesíteni.

A Pp. 316. §-a szerint az ellenbizonyítás a közokirattal szemben is meg van engedve. Ilyen tételes rendelkezés eddigi perjogunkban nem foglaltatik és azért célszerű az ellenbizonyításnak helyes értelmét megállapítani már abból az okból is, mert a jogi szaksajtóban * kérdés támadt, vajjon mi az az ellenbizonyítás s hogy vajjon az az alaki vagy az anyagi magánjogra vonatkozik-e? A 316. §. helyes értelmének megállapítása azután azt is dokumentálni fogja, hogy a közokirattal szemben való ellenbizonyítást joggyakorlatunk már korábban is ismerte, habár ezt a műkifejezést nem is használta.

Az a fél, akinek érdekében áll, hogy a bíróság az állított tényt valóinak tekintse, tartozik az ellenfél tagadásával szemben ennek az állított ténynek valóságát bebizonyítani, mert különben az állított tény valóságához fűződő jogi hatás a perben nem érvényesül (Pp. 269. §.). A félnek ezt a bizonyítását nevezzük főbizonyításnak. Mivel pedig a perben úgy a felperes, mint az alperes állíthat a maga érdekében olyan tényköörülményeket, amelyeket ellenfele tagadott, ennél fogva felperes és alperes egyaránt élhet főbizonyítással. Ha e bizonyítás nem sikerül, akkor a bizonyító fél ellenfelének nincs szüksége további bizonyításra, mert a valóinak nem bizonyult tényállítás az illető fél érdekét nem fogja szolgálni és e fél részére perbeli előnyöket nem fog biztosítani.

Ha ellenben a bizonyító fél ellenfele azt véli, hogy a bizonyító fél bizonyítása eredményre vezethet, jogában áll azt bizonyítani, hogy a főbizonyító fél bizonyítása azért nem eredményezheti a bizonyítani kívánt tény valóságát, mert a főbizo-

* Ügyvédek Lapja 1912. 23. szám.

nyító fél bizonyítékaival szemben a bizonyítandó tény ellenkezőjét vagy azt tudja bizonyítani, hogy az a tény másként történt meg. Az ellenfélnek ezt a bizonyítását nevezzük ellenbizonyításnak. Így ha a felperes mint bizonyító fél oly bizonyítékokat szolgáltat, amelyekből a bíró megállapíthatná, hogy a felek közt valamely dologra nézve adás-vevés létesült, az alperes bizonyíthatja azt, hogy a szerződéskötést célzó tárgyalások nem vezettek eredményre. Ebben az esetben az alperes ellenbizonyítása a főbizonyítás tárgyául szolgáló tényállítás ellenkezőjének bizonyítását célozza. Ha pedig alperes a felperes bizonyítékaival szemben azt tudná bizonyítani, hogy az illető dolog vétele tekintetében nem azokban a pontokban egyeztek meg, amelyeket felperes bizonyít, hanem más pontokban, akkor az alperes ellenbizonyítása arra az eredményre vezetne, hogy az adás-vevés létesült ugyan, de a felperes állította feltételektől eltérő módon.

Az ellenbizonyítás feladata nemcsak az, hogy a főbizonyítás eredménytelen legyen, hanem hogy az ellenbizonyítás más tényállás megállapítását vonja maga után, mint amilyent a főbizonyító fél bizonyított volna, ha az ellenbizonyító fél sikeres ellenbizonyítással nem élt volna. Nem lehet tehát ellenbizonyításról szólni akkor, ha az ellenfél a bizonyító fél bizonyító eszközeinek alkalmatlanságát kívánja bizonyítani. Ha az ellenfélnek ez a bizonyítása sikerül, ennek az lesz az eredménye, hogy a bíróság a főbizonyító fél bizonyító eszközeinek alkalmatlanságánál fogva nem találja bizonyítottnak a főbizonyító fél ténybeli előadását s így a bizonyítatlanul maradt tényállításhoz valósága esetén fűződő jogi hatást nem fogja ítéletében érvényre juttatni. Ebben az esetben az ellenfél nem rontja le a főbizonyító fél által bizonyított tény a maga részéről bizonyított ellenkező vagy ellentétes tényekkel, hanem csak azt idézi elő a maga bizonyításával, hogy a bizonyító fél bizonyító eszköze a bizonyításra nem alkalmas. Az ellenfél bizonyítása ilyen esetben bizonyítéki kifogás s nem ellenbizonyítás. E kettő között az a különbség, hogy a bizonyítéki kifogás sikere esetében a főbizonyító fél tényállítása bizonyítatlan marad; ellenben a sikeres ellenbizonyítás esetében más tényállítás válik valósággá, mint amelynek valóságát a főbizonyító fél

bizonyítani akarta. Az ellenbizonyítás a főbizonyítás valótlanosságának kimutatása. Innén van, hogy az ellenbizonyítás sohasem történhetik az eskü alatti kihallgatás bizonyító eszközével, mert ez a bizonyító eszköz, eltekintve a bizonyíték kiegészítésének esetétől, amelyről itt szó sem lehet, a Pp. 368. §-a értelmében csak akkor vehető igénybe, ha más bizonyíték egyáltalán nem áll rendelkezésre. Ámde főbizonyítás esetében van már más bizonyíték. Ellenben a szerződés megkötését okirattal bizonyító fél ellenében az ellenfél eskü alatti kihallgatás felajánlásával bizonyíthatja, hogy ő az okirat kiállításakor teljesen részeg volt és így vele szemben az általa aláírt okirat nem bír bizonyító erővel.

Nem szabad továbbá figyelmen kívül hagyni, hogy ellenbizonyításról mindig csak főbizonyítással kapcsolatosan lehet szólni. Ha nincs főbizonyítás, vagyis ha a bizonyítással terhelt fél nem tud bizonyítani, mert nincs bizonyító eszköze, vagy ez az eszköze bizonyításra alkalmatlan, akkor bizonyítatlan marad a bizonyító fél tényállítása és akkor feleslegessé válik a bizonyító fél bizonyításának ellenbizonyítással való sikertelenné tétele. Ebből ugyan nem következik az, hogy az ellenfél előbb bevárja azt, hogy a bizonyító fél főbizonyítása milyen eredménnyel jár s csak azután ajánlja fel a maga részéről az ellenbizonyítást. Hiszen a Pp. 222. §-a értelmében a bíróság hivatalból is figyelmen kívül hagyhatja az utólagos előadásokat és bizonyítékokat, ha arról győződik meg, hogy a fél előadásait az ügy késleltetése végett szándékosan halogatta. Az utólagosan ajánlt ellenbizonyítás mellőzésének veszélye tehát indokoltá teszi azt az álláspontot, hogy az ellenfél az ellenbizonyítást a bizonyító fél bizonyításának felajánlása után nyomban ajánlja fel. A bíróság feladata azután annak mérlegelése: mi célszerűbb? Előbb a főbizonyításnak lefolytatása és az ellenbizonyításnak csak abban az esetben fogantatása, ha a főbizonyítás az ellenbizonyítás nélkül eredményesnek jelentkezik, avagy a főbizonyításnak és az ellenbizonyításnak egyidejűleg elrendelése és fogantatása.

Az elmondottakból következik az is, hogy ellenbizonyításnak nem lehet tekinteni annak a félnek a bizonyítását, aki olyan ténykörülmenynek az ellenkezőjét akarja bizonyítani,

amely ténykörülmény jogszabálynál fogva az ellenkező bizonyításáig valónak tartandó (ideiglenes valóság, lásd fentebb 166. oldalon). Ugyancsak nem tekinthető ellenbizonyításnak az a bizonyítás, amely a törvényes vélelemben valóul elfogadott ténykörülmény ellenkezőjét kívánja bizonyítani. Az első esetben a bizonyító fél nem a másik fél bizonyításával áll szemben, hanem a törvény által, habár csak ideiglenesen meghatározott tényállással, amelynek ellenkezőjét bizonyítani éppen maga a törvény engedi meg. Az ellenkező bizonyítása az első bizonyítás lesz, amellyel szemben a másik fél még mindig élhet ellenbizonyítással abból a célból, hogy az első bizonyítás eredménytelen legyen. Ugyanígy áll a dolog a törvényes vélelem esetében is. A törvényes vélelem (l. fent 165. oldal) a törvénynek az a rendelkezése, hogy bizonyos tény valósága esetében egy másik (a döntő) tény mindaddig valónak tartandó, amíg ennek ellenkezője bizonyítva nincs. Itt sem a bizonyító fél bizonyításának eredménytelenségét rontja le az ellenkezőt bizonyító fél; mert a bizonyító fél főbizonyítása t. i. a vélelmet megalapító tény továbbra is való marad, hanem bizonyít más tényállást, amely kizárja a vélelem alkalmazhatóságát. Így pl. vegyük azt az esetet, amikor az alperes azt állítja a perben, hogy a követelést kifizette és ennek bizonyítása végett felmutatja a birtokában levő adóslevelet s hivatkozik arra a törvényes vélelemre, amely szerint az adóslevélnek az adós birtokában léte az ellenkezőnek bizonyításáig a tartozás kifizetését bizonyítja. Ha most a felperes annak bizonyítására vállalkozik, hogy az adóslevél az adós kezébe tiltott úton került, akkor nem bizonyítja ellenkezőjét annak, amit a törvényes vélelemre hivatkozó fél bizonyított, mert továbbra is bizonyítva marad az, hogy az adóslevél a bizonyító fél birtokában van. Ebből azután következik, hogy amikor a törvényes vélelemmel szembeálló fél a bizonyításra vállalkozik, ez a bizonyítása főbizonyítás lesz, amelyet a fél eskü alatti kihallgatásával is eszközölhet, ha egyéb bizonyítéka nincs.

Az ellenbizonyítástól megkülönböztetendő az az eset is, amikor az ellenfél nem a bizonyító fél bizonyításának bizonyító erejét kívánja lerontani, vagyis amikor nem a bizonyító fél bizonyításával ellenkező tények valóságáról kívánja a bíróságot

meggyőzni, hanem amikor a bizonyító fél által előadott és bizonyított ténykörülmény jogi hatását kívánja ledönteni. A bizonyító fél ellenfele ilyenkor lényegében kifogással él és kifogását kívánja bizonyítani. Pl. felperes adásvevést allegál; alperes tagadja az adásvevés megtörténtét, de felperes ezt bizonyítja. Ekkor alperes előáll a kifogással, hogy az adásvevés kötésénél felperes őt megtévesztette. Ennek bizonyítása nem ellenbizonyítás, hanem a kifogás bizonyítása, amely kifogással s annak bizonyításával azt akarja elérni, hogy az ellenfélnek bizonyításához fűződő jogi hatás ne juthasson érvényre.

Mindezeket szem előtt tartva a Pp. 816. §-ának ezt a rendelkezését: «az ellenbizonyítás a közokirattal szemben is meg van engedve», úgy kell értelmezni, hogy a bizonyító fél ellenfele vállalkozhatik a közokirattal bizonyított tényállással ellenkező vagy ellentétes tényállás bizonyítására. Ez az ellenbizonyítás nem gyengíti a közokiratnak mint teljes erejű bizonyító eszköznek megbízhatóságát, mert amint azt a Pp.-nak szerkesztője az indokolásban kiemelte, az ellenbizonyítás igen ritka lesz és a közokirat tekintélyével szemben csak nagyon kivételesen sikerülhet, de viszont megengedni azért kell, mert megtörténhetik, hogy a hivatalos vagy közhitelességű személy rosszul értett meg valamely nyilatkozatot vagy tévedett a tény észlelésében. Ilyen értelemben a joggyakorlat eddig is megengedte a közokirattal szemben való ellenbizonyítást. A kir. Kúria 1904 október 18-án I. G. 467. sz. határozata szerint közokirattal szemben is bizonyítható az, hogy az okirat nem tartalmazza a feleknek kifejezésre jutott szerződési akaratát. Ennek a kijelentésnek alapul szolgáló tényállás pedig az volt, hogy a közokiratot szövegező kir. közjegyző tévedése folytán a szerződés XII. pontja a felek akaratának meg nem felelő módon lett szövegezve.

Nem ellenbizonyítás azonban az, ha a közokirattal bizonyító fél ellenfele azt adja elő és bizonyítani is kívánja, hogy a közokiratba foglalt szerződés színleges, mert a felek más szerződést vagy pedig semmilyen sem akartak kötni. Ebben az esetben ugyanis valóság marad az, hogy a közokiratban foglalt nyilatkozatok megtörténtek, csak e nyilatkozatok jogi hatását megszüntető tényeket kíván az ellenfél bizonyítani.

Az osztrák és a német perjogok szerint olyan esetben nincs helye az ellenbizonyításnak, amikor a közokirat hatósági határozatot vagy rendelkezést tartalmaz és nem tanusítást vagy nyilatkozatot; mert ily esetben lehetetlen az, hogy a közokiratba foglalt határozattal vagy rendelkezéssel ellenkező vagy ellentétes határozatnak vagy rendelkezésnek megtörténje bizonyítható lenne. A Pp. indokolása kifejezetten kiemeli, hogy az ellenbizonyítás tekintetében ilyen megkülönböztetést a 316.§-ba magyarázni nem lehet, mert ily fajta közokiratoknál sincs kizárva annak lehetősége, hogy azok nem a valódi rendelkezést tartalmazzák. Hozzáteszi még az indokolás: eahol az ellenbizonyítás lehetetlen, ott a törvény általános szövegezése sem okozhat bajt.

A közokirattal szemben való ellenbizonyítás korlátozását tartalmazza a Pp. 402. §-a, amely szerint az ítéletben foglalt tényállás, amely a felek szóbeli előadásaira nézve teljes bizonyítékul szolgál, csak a tárgyalási jegyzőkönyvvel vagy annak mellékleteivel rontható le.

A Pp.-rak a teljes bizonyító erejű magánokiratról szóló 317. §-a abban tér el az 1898 : XVIII. t.-c. 78. §-ától, hogy az új jogban a tanuk előtt kézjeggyel ellátott magánokirat nem lehet teljes bizonyító erejű. A Pp. csak a sajátkezűleg írt és aláírt, a két előttemező tanu jelenlétében aláírt, illetőleg az aláírás elismerését tartalmazó, vagy bíróilag, illetőleg közjegyzőileg hitelesített aláírású vagy kézjeggyű okiratot tekintí teljes bizonyító erejű magánokiratnak. A kézjegynek tehát hitelesítve kell lennie; ha a kiállító kézjegyét csak tanuk előtt tette a magánokiraatra, úgy ez az okirat bizonyító erővel csak akkor bír, ha annak a bíróság a Pp. 270. §-a értelmében indokolt szabad mérlegelés alapján bizonyító erőt tulajdonít.

Külön szabályt tartalmaz a Pp. 317. §-a arra az esetre, ha a kiállító olvasni nem tud, vagy ha az okirat nyelvét nem érti, habár más nyelven tud is olvasni. Ilyen esetben az előttemezésem vagy a hitelesítésen kívül még szükséges az is, hogy a jelen levő tanuk vagy a hitelesítő személy az okirat tartalmát a kiállítónak az általa értett nyelven megmagyarázzák és hogy ez megtörtént, az okiraton, illetőleg a hitelesítési záradékban tanusítsák.

Ezenfelül a 317. §. még azt a rendelkezést is tartalmazza, hogy teljes bizonyító erővel bír az olyan magánokirat, amely bejegyzésre köteles kereskedő cégével van aláírva. Ez a rendelkezés a kereskedelmi törvény 318. §-ával van összhangban, amely szerint az írásbeli szerződések érvényességéhez elegendő, ha az okmány a kötelezett fél által aláíratik. A kötelezett fél által történt aláírás érvényessé teszi a szerződést, a Pp. 317. §. utolsó bekezdése az érvényes szerződést tartalmazó magánokiratot teljes bizonyító erővel ruházza fel, ha az aláíró olyan kereskedő, aki köteles volna cégét bejegyeztetni, habár ebbeli kötelezettségének az okirat aláírásának idejében nem tett eleget.

Az idegen kézzel írt és a kiállító által aláírt okiraton a két tanunak aláírása egymagában nem elégséges ahhoz, hogy ez az okirat a Pp. 317. §. 2. pontja szerint teljes bizonyító erejű magánokirattá váljék. Az ilyen okirat bizonyító ereje a Pp. 318. §-a szerint a bírói szabad mérlegelés alá esik; hogy az okirat teljes bizonyító erővel bírjon, ahhoz még szükséges az, hogy a két tanu az okiraton, akár a szövegben, akár külön záradékban azt is bizonyítsa, hogy az okiratot a kiállító előttük írta alá, avagy hogy előttük ismerte el aláírását a magáénak. Ha az okirat ilykép van kiállítva, de a bizonyító fél ellenfele azt bizonyítja, hogy a két tanu még az aláírás előtt előttemezte az okiratot, avagy az aláírás megtörténése után, de anélkül, hogy a kiállító előttük az aláírást magáénak elismerte volna, akkor ez a magánokirat elveszti teljes bizonyító erejét. Elveszti olyan értelemben, hogy a bíróság nincs kötelezve ezt az okiratot teljes bizonyító erejű magánokiratnak tekinteni, azonban a Pp. 318. §-a alapján a per egyéb körülményeinek egybevetésével elfogadhatja teljes bizonyító erejűnek.

A Pp. a közös okirat fogalmát nem ismeri; helyett azt a rendelkezést tartalmazza, hogy a bizonyító fél kérelmére az ellenfél a birtokában levő okiratot köteles felmutatni, ha a magánjog szabályai szerint az okiratot kiadni vagy felmutatni különben is köteles. A törvény szerkesztőjének az indokolásból kitetsző intenciója az volt, hogy az ellenfél ne csak akkor tartozzék az okiratot felmutatni, ha az közös, hanem abban az esetben is, amikor az ellenfél azt felmutatni az anyagi jog

szabályai szerint egyébként is köteles. Mivel azonban kodifikált magánjogi törvénykönyv hiányában nincsen tételes magánjogi szabályunk arra nézve, mikor tartozik az okiratot birtokosa kiadni vagy felmutatni, a Pp. indokolása utalt arra, hogy a magánjogi törvénykönyv kodifikálásáig az életbeléptető törvénybe fog megfelelő rendelkezés felvételni. Ez meg is történt s erre vonatkozólag az 1912: LIV. t.-c. 92. §-a így szól: «a Pp. 325. §-ában említett kötelesség alapján a bizonyító fél kérelmére az ellenfél a birtokában levő okiratot különösen akkor köteles felmutatni, ha az okirat a bizonyító fél érdekében van kiállítva, vagy őt illető jogviszonyt tanúsít, vagy ily jogviszony iránt az ő részéről vagy az ő érdekében más részéről folytatott tárgyalásra vonatkozik. Ez a rendelkezés eltér az 1893: XVIII. t.-c. 81. §-ának hasonló intézkedésétől, amint ezt a következő összehasonlítás bizonyítja. A 81. §. szerint előállott a felmutatás kötelezettsége, ha az okirat a birtokosának és ellenfelének érdekében volt kiállítva; ellenben az 1912: LIV. t.-c. 92. §-a szerint elégséges, ha az okirat a bizonyító fél érdekében van kiállítva. A 81. §. szerint közösnek volt tekintendő az az okirat, amely a felek kölcsönös jogviszonyait tanúsítja, ellenben az 1912: LIV. t.-c. 92. §-a az okirat birtokosát felmutatásra kötelezi, ha az a bizonyító felet illető jogviszonyt tanúsít. Végül a 81. §. szerint az érdekelték vagy azok egyike és egy közös közbenjáró között valamely jogügyletre nézve folytatott írásbeli tárgyalások voltak felmutatandók; ellenben az 1912: LIV. t.-c. 92. §-a nemcsak jogügyletre, hanem bármely jogviszonyra vonatkozó tárgyalási irat felmutatásának kötelezettségét állapítja meg, ha azt a tárgyalást a bizonyító fél vagy az ő érdekében más személy folytatta. Nem kell tehát ilyen írásbeli tárgyalásnak a felek közt vagy a felek egyike és közbenjáró közt folyni, hanem folyhat az a fél és a másik félnek meghatalmazottja, törvényes képviselője vagy megbízás nélküli ügyviselője közt is.

XIV. Szemle.

Az 1868: LIV. t.-c. 212. §-a szerint a szemlét a bíróság vagy maga, vagy szükség esetében szakértők közbejöttével teljesíti. Arról azonban az 1868: LIV. t.-c. nem szól, hogy a

bíróság hiányzó szakismeretét szakértők véleményének kikérésével pótolhatja. Mindazáltal a bíróságok a gyakorlati szükség hatása alatt a szakértők meghallgatását akkor is elrendelték, amikor ez a meghallgatás nem volt szemlével kapcsolatos. Hiszen a szemle valamely tárgynak vagy a perbeli félnek a bíróság által való érzéki észlelése abból a célból, hogy valamely jelenben létező tény valóságáról meggyőződjenek és pedig vagy a tényállás felderítése vagy valamely ténykörülmény bizonyítása végett (Pp. 340. §.). Ha a bíróság ezt az érzéki észlelést anélkül veheti foganatba, hogy ahhoz különös szakismeretre volna szüksége, akkor a szemlét szakértők nélkül ejti meg. Ha azonban a szakismeret hiányában az észlelés eredményre nem vezethet, akkor a bíróság a szemléhez szakértők segélyét veszi igénybe. Viszont azonban a bíróságnak szüksége lehet a szakértők szakismeretére olyankor is, amikor a jelenben létező állapot vagy egyáltalán nem bír perdöntő jelentőséggel, vagy ez az állapot nem kétséges. A szakértőknek a perben való ezt a közreműködését a Pp. külön fejezetben tárgyalja s külön rendelkezik a szemléről.

A szemlének a Pp.-ban való szabályozásánál a legnevezetesebb újítás az, amely a szemletárgy felmutatásának kötelezettségéről szól. Eddigi perjogunk ilyen kötelezettséget nem ismer. Ha harmadik személy a birtokában levő szemletárgyat nem mutatta fel, vagy nem engedte megszemlélni, ez ellen a harmadik személy ellen kényszer nem alkalmazható. Az új perrendtartás a felmutatás kötelezettségét különböző módon szabályozza, aszerint, amint a szemletárgy valamelyik félnek vagy a perben nem álló harmadik személynek van birtokában. Ha a szemletárgy valamelyik fél birtokában van s pedig akár a bizonyító, akár az ellenfél birtokában, s ha ez a szemletárgyat fel nem mutatja vagy a szemlét másként meggátolja, akkor ellene kényszereszköz nem alkalmazható, hanem a bíróság a Pp. 270. §-a szerint ítéli meg azt, milyen befolyása legyen ennek a magatartásnak az ügy eldöntésére. Nehogy azonban a szemle tárgyát birtokló fél rosszhiszemű eljárásával ellenfele perjogi helyzetét súlyosabbá tehesse, a Pp. 342. §-a megadja a perbíróságnak a lehetőséget, hogy ezt a felet eskü alatt kihallgathassa a tagadás valóságának, valamint a tárgy hol-

létének és annak a körülménynek a kiderítése végett, hogy a szemle tárgyát nem szándékosan semmisítette meg vagy tette hasznavehetetlenné. Ha a fél az eskü alatti kihallgatásra nem jelenik meg, a bíróság a Pp. 376. §-a alapján ismét a 270. §-szerint fogja megítélni azt, hogy az elmaradásnak milyen befolyása van abban az irányban, hogy a szemlével bizonyítandó tényállítás valóban fogadtassék-e el vagy sem. Itt megemlítem azt is, hogy a peres felek bármelyike a szemle tárgyául szolgálhat. Ez ugyan nincs kifejezetten kimondva a Pp.-ban, de ez következik egyrészt a dolog természetéből, másrészt következtethető a Pp. 342. §-ának e szavaiból: « . . . valamelyik fél . . . a szemlét másként megátolja . . . » A dolog természete követelheti, hogy amikor pl. a felperes azt állítja, hogy szemévilágát elvesztette és ezért alperes felelős, akkor a bíróság szakértők közbejöttével megsemmisíttesse a felperest, vajjon valóban elvesztette-e szemévilágát.

Ha a szemletárgy a perben nem álló harmadik személy birtokában van, ez rendszerint tartozik a szemletárgyat felmutatni, illetőleg tűrni, hogy a szemle megtartassék. Ha a szemlét harmadik személynél az ő közreműködése nélkül is meg lehet tartani, akkor bár ő arra megidézendő, de a szemle távollétében is, szükség esetében karhatalommal is megtartható, de a szemletárgy feltalálhatása végett házkutatás nem tartható. Ha a szemlét harmadik személynél az ő közreműködése nélkül nem lehet foganatosítani, a perbíróság elrendelheti ennek a személynek tanukép kihallgatását. Ha a szemletárgy költség nélkül a bíróság elé vihető kisebb tárgy, a kihallgatandó személy kötelezhető, hogy azt a bíróság elé magával vigye. Ha a szemletárgy nem ilyen természetű, a tanukép kihallgatandó személy kihallgatása és a szemle megtartása a helyszínén foganatosítható (Pp. 289. §. 1. p.). A tanukép kihallgatandó személy csak akkor tagadhatja meg a tanuságtételt és a szemletárgy felmutatását, ha vagy a tanuságtétel megtagadásának valamelyik esete fordul elő vagy ha ez a személy a tárgyat nem a saját nevében bírja. A megtagadás jogosultságáról csak a perbíróság határozhat.

XV. Szakértők.

A bíró a perbeli tényállás megállapításánál gyakran kerül abba a helyzetbe, hogy a vitás tényállítás valósága vagy valótlansága felől csak úgy képes meggyőződni, ha bizonyos meghatározott szakban elméleti tudással vagy gyakorlati ismerettel, vagy mind a kettővel bír. Mivel azonban a bírótól nem lehet követelni, hogy az előtte folyó perekben előfordulható sokféle és egymástól nagyon különböző elméleti és gyakorlati szakismeretekben jártas legyen, mivel másfelől a bírónak a pert mégis el kell döntenie, ennél fogva módot kell nyújtani arra, hogy a bíró hiányzó szakismeretét olyan egyéneknek meghallgatásával pótolhassa, akik tudományos képzettségük vagy gyakorlati működésük folytán, vagy mindkét irányban szerzett szakismereteik alapján alkalmasak arra, hogy a bírónak felvilágosító és meggyőző erejű véleményt előterjeszt-hessenek. Ezek a személyek a szakértők.

A szakértőket a bíró segédeinek szokás' nevezni. Ennek indoklására azt hozzák fel, hogy a szakértők csak véleményt mondanak, amelyet a bíró mint előzményt arra használ fel, hogy a perben kiderített vagy kiderítendő tényállással egybevetve jusson arra a meggyőződésre, hogy valamely a perben állított ténykörülmeny való-e vagy sem. A szakértők csak előkészítő szolgálatot teljesítenek arra a célra, hogy a bíró rendelkezék szakértelmen alapuló olyan okokkal, amelyekre a tényállás megállapításánál meggyőződését alapíthassa és amelyekkel meggyőződésének kialakulását indokolhassa. Ezt a fel-fogást nem osztom. A bizonyítás célja a bírót a bizonyítandó tényállítások valóságáról meggyőzni; minden eszköz, amely ennek a meggyőzésnek előidézésére szolgál, akár közvetlenül, akár közvetve, bizonyító eszköz és az általa feltáruló s a meggyőzést előidéző ok bizonyító ok. A szakértő véleménye is ily módon hat; ő maga a bizonyító eszköz és szakismeretén alapuló véleménye a bizonyító ok. A miniszteri indokolás annak bizonyosságára, hogy a szakértő a bíró segéde, azt hozza fel, hogy a bíró a felek ajánlatának mellőzésével azért nevezhet ki szabadon szakértőket, mert a bíró a maga részére nevez ki segédet. Ám a bíró a Pp. 350. §-a értelmében a felek egyező

akarata esetében tartozik az ezek által kiszemelt szakértőt vagy szakértőket kinevezni, csak a számukat kisebbítheti. Vajjon ilyen esetben a szakértő már nem segít a bírónak? S ha nem az, miért legyen az más esetben? Egyébiránt a bírónak nem a maga részére nevez ki szakértőt vagy szakértőket, hanem a perben vitás tényállítás eldöntésének elősegítésére. A bírónak nem a maga részére, hanem az ítélelhozatal végett van szüksége szakértői véleményre.

A szakértők feladata a perben háromféle lehet:

a) a bírónak csupán szakismereten alapuló, következtetésre alkalmas elméleti vagy gyakorlati szabályt bocsátanak rendelkezésére, pl. ha arról van szó, mennyi az átlagos munkabér, mily védőeszköz háríthatja el a fokozott veszélyt a gépnél stb.;

b) a szakértők az eléjük tárt peranyagból szakismeretük alapján következtetést vonnak le, amelyre a bíró éppen a szakismeret hiányában nem képes, pl. dohos-e a gabona, célszerű-e az elkészített munka, a terv szerint készült-e a mű, van-e okozati összefüggés a baleset és a fél betegsége között stb.;

c) a szakértők szakismeretük alapján bizonyosságot tesznek olyan tényállítás valóságáról vagy valótlanosságáról, amelynek valósága vagy valótlanossága csupán szakismerettel állapítható meg, pl. hány hold terület a letarolt erdő, hány köbméter földet emeltek ki a munkások stb.

Mindezekből kitűnik a szakértők és a tanúk közti különbség. A tanúk elmúlt eseményekről tesznek bizonyosságot, amelyeket peren kívül észleltek. A szakértők ellenben vagy egyáltalában nem tesznek bizonyosságot valamely tényről, hanem csak szakmájuk elméleti vagy gyakorlati ismereteit közlik a bírónak; vagy ha szakvéleményük nyilvánításával egyszersmind a felek tényállításainak helyességéről vagy helytelenségéről szolgáltatnak adatokat, mindenkor a perben észlelik a tényeket, amelyekből szakismeretük alapján következtetést vonnak vagy pedig a perben szemlélik a jelen állapotot, amelyből szakismeretük révén derítik ki valamely tényállítás valóságát vagy valótlanosságát. A főkülönbség tehát a tanúk és a szakértők közt az, hogy míg a tanu arról nyilatkozik, amit már előbb észlelt, addig a szakértő csak a perben történt észlelése nyomán tesz

nyilatkozatot, kivéve, ha a perben való észlelés nélkül csupán elméleti vagy gyakorlati szaktételről világosítja fel a bírót. Innen van az, hogy amikor szakértő személyek olyan elmúlt állapotról vagy ténykörményről lesznek kihallgatva, amelyeket nem szakértőkké kinevezésük folytán volt alkalmuk észlelni, de amelyeket mégis csak szakértelmük segítségével észleltek, tanukul és nem szakértők gyanánt hallgatandók ki (Pp. 366. §.).

Az 1868: LIV. t.-c. 212. §-ának azt a rendelkezését, hogy felperes és alperes egy-egy szakértőt nevezhet, akikhez járul a bíróság által hivatalból megbízott harmadik szakértő, már az 1898: XVIII. t.-c. 94. §-a hatályon kívül helyezte. Mégis a törvénykezésben még ma is dívik felperesi, alperesi és bírósági szakértőről beszélni s igen gyakran tapasztalható, hogy a felperesi és alperesi szakértő nem a bíró segédjének, hanem a fél segítő társának tekinti magát. Pedig már 21 éve nincs felperesi és alperesi szakértő és a Pp. sem ismer ilyeneket. A szakértőket úgy az 1898: XVIII. t.-c. 94. §-a, mint a Pp. 350. §-a értelmében a bíróság nevezi ki, amely a felek akaratához csak annyiban van kötve, hogy abban az esetben tartozik a felek által javasolt szakértőket alkalmazni, ha azok személyében a felek megegyeztek. De ekkor is jogában van a szakértők számát korlátozni. A legcélszerűbb eljárás annak elkerülése végett, nehogy a szakértő magát a fél segítő társának tekintse, ha a bíróság a felek megegyezésének hiányában az állandóan alkalmazott szakértők sorából olyant, illetőleg olyanokat nevez ki, akit, illetőleg akiket a felek egyike sem hozott javaslatba.

A Pp. 350. §-a a bíróság belátására bizza, hogy egy vagy több szakértőt alkalmazzon-e s csak útmutatásul adja, hogy a szakértők számának megállapításában a per tárgyának értékére is legyen figyelemmel. Ez új intézkedés, mert az 1898. évi XVIII. t.-c. 94. §-a értelmében egy szakértőt a bíróság csak akkor nevezhetett, ha több szakértő kihallgatása nem mutatkozott szükségesnek és a több szakértő által felmerülő költség a per tárgyának értékével arányban nem állott volna.

A szakértőknek pártatlan, vagyis tárgyilagosságot kell adniok, mert különben a szakértők véleményére alapított ténymegállapítás a valósággal és ennek folytán az ítélet az

igazsággal ellenkeznek. Pártatlan, tárgyilagos véleményt azonban csak olyan szakértőtől lehet várni, aki az ügyben sem nem érdekelt, sem nem elfogult. Ezt tartotta szem előtt az 1898. évi XVIII. t.-c. 94. §-a is, amikor kimondotta, hogy olyan személyek, akik a per kimenetelétől közvetlenül vagy közvetve kárt vagy hasznot várhatnak, továbbá, kik a felek valamelyikével a 86. §. 1. és 2. pontjában megállapított viszonyban állanak, az ügyben a felek valamelyikét képviselik vagy képviselték, a felek valamelyikével perben vagy ellenségeskedésben állanak, végre hamis tanuzás, hamis eskü vagy nyereségvágyból elkövetett büntett vagy vétség miatt el voltak ítélve, szakértőkül nem alkalmazhatóak. A Pp. 352. §-a ezt a szabályt részben bővíti, részben szűkíti. Bővíti annyiban, hogy nem engedéi szakértőkül kinevezni azt, aki az ügyben mint bíró el nem járhatna (érdekeltség) avagy aki a fél kifogására kizárandó volna (aggályosság); ellenben szűkíti annyiban, hogy a büntetett előéletet nem tekinti kizáró oknak. Az érdekeltég eseteit a Pp. 59. §-a kizárólagosan felsorolja; ellenben az aggályosság meghatározása szempontjából a Pp. 61. §-a csak azt mondja: aggályos a bíró, ha oly okok forognak fenn, amelyek az ügyre való tekintettel elfogulatlansága iránt alapos kétséget támasztanak. Az aggályosságot tehát a bíró az adott eset körülményei szerint állapítja meg s pedig már hivatalból s nem csupán a felek valamelyikének kifogására (Pp. 353. §.). A büntetett előélet, ha azt nyereségvágyból elkövetett büntett vagy vétség, hamis tanuzás vagy hamis eskü miatti büntetés idézte elő, nem kizáró ok ugyan, de feltehető, hogy erről tudva a bíró az illetőt szakértőkül nem alkalmazza. Ha pedig alkalmazta, módjában áll a bírónak a Pp. 350. §. 5. bekezdése értelmében a kikinevezett helyébe más szakértőt kinevezni s pedig indokolás nélkül, mert hisz ez a jog a bíró diszkrecionális joga.

A kinevezett szakértő nem köteles e minőségében eljárni; mert nincs általános szakértői kötelezettség, csak általános tanuzási kötelezettség van. Ez a főszabály; alóla három kivétel van: tartozik a szakértő e minőségében eljárni: 1. ha az illető szakmában véleményadásra alkalmazva van s pedig akár a polgári, akár a büntető bíróságnál, mint állandó szakértő; 2. ha a szakmát, amelynek ismerete a kívánt véleményadáshoz

szükséges, keresetképen gyakorolja; 3. habár a fenti két pont szerint véleményadásra nincs kötelezve, mégis a bíróság előtt (amely alatt a per bírósága vagy a megkeresett, illetőleg kiküldött bíró értendő) egy meghatározott perben a véleményadásra késznek nyilatkozott. A véleményadásra kötelezett szakértő is megtagadhatja a véleményadást, ha a Pp. 59. §-ában felsorolt érdekeltégi okok valamelyike fennforog vagy ha a tanuságtételt, mint tanu az illető perben megtagadhatná. De ily okokból a fenti három esetben megtagadásnak csak akkor van helye, ha a megtagadás oka a véleményadás elvállalása után keletkezett. Am a fél véleményadás elvállalása után is kifogásolhatja érdekeltég okából a szakértőt egész a vélemény előterjesztésének idejéig (Pp. 353. §.). Aki véleményadásra köteles, az arra pénzbüntetéssel szorítható és felelős az okozott költségért (Pp. 357. §.).

XVI. A félnek eskü alatti kihallgatása és a fél esküje.

A félnek eskü alatti kihallgatása nem perdöntő esz, köz, mint amilyen volt az eskü, hanem bizonyító eszköz-amelynek bizonyító erejét a bíróság szabadon mérlegeli. A félnek eskü alatti kihallgatása azonban nem függ a feleknek vagy a per bíróságának tetszésétől, hanem az akár a felek kérelmére, akár hivatalból csak akkor rendelhető el, ha annak törvényes előfeltételei fennforognak.

A félnek eskü alatti kihallgatása elrendelhető:

1. Ha a döntő tényállításra más bizonyíték nem áll rendelkezésre. Ha a bíróság a feleknek, habár csak az előkészítő iratokban foglalt előadásaiából, más bizonyításfelvétel eredményéből vagy a pernek egyéb adataiból azt veszi észre, hogy a tanukihallgatás a tényállás felderítésére vagy a ténykörülmény bizonyítására szolgálhat (Pp. 288. §.), vagy ha a bíróság a félnek, habár csak az előkészítő iratokban foglalt előadása vagy a bizonyításfelvétel eredménye alapján arra a tudomásra jut, hogy a fél a bizonyítandó ténykörülményre vonatkozólag okiratnak van birtokában, akkor előbb a tanukihallgatás vagy az okirattal bizonyítás veendő fogantatba. A Pp. 368. §-ának az a kitétele: ha más bizonyíték egyáltalában nem áll rendel-

kezésre, nemcsak azt jelenti, hogy a felek nem ajánlottak fel semmiféle bizonyítást, hanem azt is, hogy a bíróság hivatalból is igénybe vehető bizonyító eszközt sem észlelt a perben. A bizonyításra szoruló állítás valószínűvé tétele végett azonban a fél eskü alatti kihallgatása igénybe nem vehető.

2. Ha a döntő ténykörülményre nézve a bizonyíték kiegészítése válik szükségessé. Azt a bíróság a Pp. 270. §-a értelmében szabad belátása szerint határozza el, hogy mikor találja szükségesnek a fél eskü alatti kihallgatását a bizonyíték kiegészítésére; azonban ebbeli elhatározását az ítéletben tüzetesen tartozik indokolni a tárgyalás és a bizonyítás egész tartalmának szorgos méltatásával.

3. Ha a bíróság valamely kár vagy elmaradt haszon mennyiségének megállapítása végett a bizonyító fél eskü alatti kihallgatását szükségesnek találja (Pp. 372. §.). Ebben az esetben kifejezetten a bizonyító fél eskü alatti kihallgatásáról van szó, amelyet a bíró hivatalból is elrendelhet. Ha elrendelte, nem tartozik a kihallgatott fél megesketezése előtt a másik felet kihallgatni, mert ez az eskü alatti kihallgatás csupán az alapjára nézve nem vitás vagy bebizonyított kárnak vagy elmaradt haszonnak mennyiség szerint való meghatározására szolgál. Persze a Pp. 270. §. értelmében a fél eskü alatti vallomását a bíróság ebben az esetben is szabadon mérlegelheti.

4. Ha a felet, aki valamely vagyont, annak egyes alkotó részeit, adósságot vagy bizonyító eszközt köteles felfedezni, erre nézve ellenfelének kérelmére kihallgatni kívánja. A kihallgatás nem kötelező; azonban a bíróság a kérelem mellőzését a Pp. 270. §-a értelmében ítéletében indokolni tartozik. A Pp. 373. §-ának esetében az ellenfél kihallgatásának nincs helye. Ez természetes is, mert a felfedezés ténykörülményére nézve csak az nyilatkozhatik, aki a felfedezendő tárgyakat vagy értékeket jogosulatlanul elrejtette.

5. Ha a Pp. 325. vagy 326. §. szerint az okirat felmutatására kötelezett fél tagadja, hogy az okirat birtokában van, a bíróság a Pp. 327. §-a értelmében eskü alatt hallgathatja ki a tagadás valóságának, valamint az okirat hollétének és annak a körülménynek a kiderítése végett, hogy az okiratot nem szándékosan semmisítette meg vagy tette hasznavehetetlenné. Ugyanígy a

szemle tárgyára nézve, ha a fél a szemle tárgyának birtokát tagadja (Pp. 342. §.). Ugy a 327., mint a 342. §-nál utalás történik ugyan a Pp. 373. §-ára, mégis az előbbi két §-ban szabályozott eskü alatti kihallgatás különbözik a 373. §-ban szabályozott eskü alatti kihallgatástól, mert az utóbbi esetben csak az ellenfél kérelmére rendelhető el az eskü alatti kihallgatás, ellenben a 327. és 342. §. eseteiben a bíróság a kihallgatást hivatalból is elrendelheti; azonkívül a 373. §. rendelkezése csak arra a félre alkalmazható, aki valamely bizonyító eszközt köteles felfedezni, ellenben a szemle tárgyát az a fél is tartozik felmutatni és eskü alatt arról nyilatkozni, hogy ez a tárgy nincs birtokában stb., aki a 342. §. hiányában nem tartozik a szemle tárgyát a bíróságnak előmutatni.

Az eskü alatti kihallgatás mint bizonyító eszköz csak a fél, illetőleg annak törvényes képviselője ellenében fogatosítható. Egyedüli kivétel van tőle a közadós személyére nézve, aki a csódtömeg perében eskü alatt kihallgatható, anélkül, hogy peres fél volna. Már a tanu fogalmának meghatározásánál utaltam arra, hogy a peres félnek jogelőde, a perből kilépett fél (Pp. 92., 93. §§.), a perbe mellékbeavatkozó személy csak tanuként hallgatható ki.

Az eskü alatti kihallgatásnak elrendelése és a fél esküvel megerősített vallomásának mérlegelése a per bíróságának szabad belátására van bízva; a bíróság nincs kötelezve ennek a bizonyító eszköznek fogatba vételére, még ha a felek valamelyike kérte is. S ha fogatba vette, a felet vallomására megeskette, akkor is a Pp. 270. §. szerint itéli meg ennek a vallomásnak bizonyító erejét. Csak egyetlen egy kötelező bizonyítási szabályt állít fel ezen a téren a Pp. 370. §-a, amely hasonlatos ugyan az 1893 : XVIII. t.-c. 95. §-ának azzal a rendelkezésével, hogy ha a bíróság valamelyik félnek kihallgatását elrendelte, a másik fél szintén kihallgatandó, ha ez iránti kérelmét az eskü letétele előtt előterjesztette, mégis azzal a szűkebb körre való szorítással, hogy a másik fél kihallgatását, ha ez azt kérelmezte, csak akkor lehet mellőzni, ha emiatt a tárgyalást el kellene halasztani. Vagyis a Pp. 370. §. kizárja annak lehetőségét, hogy a jelen nem levő másik fél kihallgatásának kérelmezésével az ügy eldöntése elodáztassék. Viszont azonban a Pp. 370. §-a

megadja a bíróságnak azt a lehetőséget, hogy ha az eset körülményeihez képest célszerűnek találja a jelen nem levő másik félnek is a kihallgatását, mielőtt az esküt kivenné, ezt a kihallgatást elrendelheti.

Már az 1893: XVIII. t.-c.-ben szabályozott eskü alatti kihallgatás gyakorlati alkalmazásánál vita támadt abban a tekintetben, vajjon a fél, akit a bíróság vallomásának megerősítése végett esküre bocsát, vallomásának teljes tartalmára esketendő-e meg, avagy megeskethető-e annak egy részére. A kir. Kuria a vallomásnak részekre szedését nem engedte meg, ellenben a kir. ítélőtáblák ellenkező felfogásnak adtak kifejezést. Az új törvény ebben a kérdésben kifejezett rendelkezést nem foglal magában. A Pp. 371. §-a szerint, ha a bíróság mind a két felet kihallgatja, a kihallgatás után dönti el, hogy melyik felet bocsátja vallomásának esküvel való megerősítésére. E szabály szerint a bíróság a per összes adatainak szorgos méltatásával belátása szerint állapítja meg, melyik felet bocsátja esküre vallomásának megerősítésére. Ez a szabály annál inkább helyeselhető, mert hiszen a bíróság a vallomását esküvel megerősített félnek kijelentéseit sem tartozik valóságul elfogadni, hanem a vallomásnak bizonyító erejét a Pp. 270. §-a szerint ítéli meg. Mindazáltal a 371. §-ban van egy, a kérdés helyes megoldására szolgáló instrukтив jogszabály, amely azt mondja, hogy ha a döntő ténykörményre más bizonyíték nem áll rendelkezésre, a bíróság, mind a két fél kihallgatása esetében is, a bizonyító felet csak akkor bocsátja esküre, ha a körülményeknek a 270. §. szerinti mérlegelése után úgy találja, hogy az ellentétes vallomások közül a bizonyító fél vallomása mutatkozik valószínűnek vagy ha az ellenfél az eskü letételét megtagadja. Ebből a szabályból kiindulva úgy vélem: a feltett kérdés helyesen azon az alapon oldható meg, hogy a vallomást tevő fél mely tényállítások tekintetében a bizonyító fél ellenfele? Amely döntő tényállítás azért szorul a fél eskü alatti kihallgatása útján bizonyításra, mert más bizonyíték egyáltalán nem áll rendelkezésre, arra a tényállításra a 371. §-nak idézett szabálya értelmében rendszerint amúgy is csak a bizonyító fél ellenfele eskethető meg vallomásának megerősítése végett. Ha az esküre bocsátandó fél vallomásában olyan ténykörményekre is kiter-

jeszkedik, amelyekre nézve ő a bizonyító fél és amely ténykörményeket egyébiránt bizonyítani nem tudta, akkor a bíróság alkalmazhatja a Pp. 375. §-ának azt a rendelkezését, amely szerint a megesketést mellőzni kell, ha a fél vallomása esküvel való megerősítés esetében sem érdemélné hitelt; avagy alkalmazhatja a 376. §-t, amely szerint a 270. §. szerint ítéli meg a vallomás bizonyító erejét. Ha ellenben a felek mindegyike eskü alatti kihallgatással kíván egy vagy több döntő ténykörményt bizonyítani, amelyek tekintetében a bizonyítás terhe az egyes feleket külön terheli, akkor célszerű elkülönítetten az egyes ténykörményekre a bizonyító fél ellenfelét s ha a másik fél kéri és a bíróság e kérelemnek helyt ad, ezt a felet kihallgatni s a külön tett vallomásokra az illető felet külön megesketni. Így pl. ha alperes tagadja a felperes jogalapító tényállításait, de egyszersmind viszontkeresetet vagy új keresetet (Pp. 189. §.) indít és a felperes ennek a keresetnek jogalapító tényállításait tagadja, s a felek más bizonyíték hiányában az eskü alatti kihallgatást ajánlják s a bíróság azt elrendeli, akkor a kereset tényállításaira alperes s ha kéri, felperes hallgattassék meg; annak utána hallgattassék meg felperes az alperesi tényállításokra s ha kéri ő utána az alperes is. Az ügy ilyen állásában, ha más valószínűsítő momentum nincs, mindegyik fél ellenfelének tényállításaira tett vallomására lesz megesketendő.

Még egy dolgot kívánok az eskü alatti kihallgatásnál megemlíteni. A Pp. 375. §. előírja az eskü alatti kihallgatás foganatosításának alakszerűségeit; mivel azonban ez a §. nem hívja fel a Pp. 304. §-át, amely szerint egyik tanu kihallgatásánál az ugyanabban az ügyben kihallgatandó többi tanu jelen nem lehet, ennél fogva kétségtelen, hogy több pertárs esetében az egyiknek eskü alatti kihallgatásánál a többi jelen lehet.

A Pp. 377. §-a a fél esküjéről rendelkezik. A felek már az 1893: XVIII. t.-c. 100. §-a szerint megállapodhattak abban, hogy valamely döntő ténykörménynek bebizonyítása valamelyik félnek vagy egy harmadik személynek esküjétől tétessék függővé. Ebben a 100. §-ban azonban hiányzott az a rendelkezés, amely most már a Pp. 377. §-ában megtalálható, hogy az esküt a felek vagy akként szövegezzék, hogy a ténykörmény az esküvő közvetlen tudomása szerint való vagy nem való

(juramentum veritatis), vagy akként, hogy az esküvő lelkiismeretes vizsgálat és tudakozódás alapján arról győződött meg, hogy a ténykörülmeny való vagy nem való, vagy végre akként, hogy az esküvő lelkiismeretes vizsgálat és tudakozódás alapján nem győződött meg arról, hogy a ténykörülmeny való (juramentum credulitatis).

A Pp. előtti perjogunkban a juramentum credulitatis nincs szabályozva; a bírói joggyakorlat az 1868: LIV. t.-c. életbeléptének első évtizedében hajlandónak mutatkozott ugyan ennek az eskünek jogrendszerünkben helyet szorítani, utóbb azonban kifejezetten ellene fordult. A juramentum credulitatis a közvetlen észlelésen alapuló esküvel szemben a meggyőződés szerinti eskünek nevezhető, amint az a Pp. 377. §. szövegéből is kiolvasható. A kiinduló pont ennél az eskünél az, hogy ha a fél nem is bír közvetlen érzéki észlelés alapján tudomással az esküvel bizonyítandó ténykörülmenyről, mégis lehetséges, hogy a perbeli tényállítás a maga sajátosságánál fogva vagy a peres fél személyes tulajdonságainál fogva olyan, hogy annak valószínűsége vagy valótlanságáról a fél más módon is biztos meggyőződést előidéző tudomást szerezhet. Ennek folytán a fél eskütételre nemcsak abban az irányban kötelezhető, hogy közvetlen észlelése alapján van vagy nincs tudomása, hanem hogy az illető ténykörülmeny valószínűsége vagy valótlanságáról egyéb módon sem győződött meg. A német polgári perrendtartás az eskünek ezt a nemét ismeri s most a Pp. 377. §-a, mint a fél esküjét, meghonosítja perjogunkban is.

VIII.

Bírói határozatok. Perköltség.

Irta és a Magyar Jogászegylet 1914. február 11-i ülésén előadta dr. Fodor Ármán, az igazságügyminisztériumba berendelt kir. kúriai bíró.

A) Bírói határozatok.

A bírói határozatoknak a Pp. szerint — épúgy mint a mai jog szerint — két neme van: ítéletek és végzések.

Abban a kérdésben azonban, hogy mikor hoz a bíróság

ítéletet és mikor hoz végzést, a Pp. eltér a mai jogtól. A mai jog szerint a bíróság a per érdemét ítélettel, minden más kérdést pedig végzéssel dönt el. A végzések azonban a mai jog szerint kétfélék: olyanok, amelyek ellen felfolyamodásnak van helye és olyanok, amelyeket felebezéssel lehet megtámadni. Az ügyviteli szabályok azonkívül megkülönböztetik a per-döntő határozatokat, amelyeknek indokolását elkülönítve kell szerkeszteni és amelyeket Ő Felsége nevében kell kiadni, más határozatoktól; a végzések hol az első, hol a második kategóriába esnek. Amint tehát látjuk, a mai jog szerint a kevésbé fontos végzések mellett vannak oly fontos végzések, amelyek alig különböznek másban az ítéletektől, mint elnevezésükben. A Pp. ennél fogva egyszerűsíti a dolgot és azokat a fontos határozatokat, amelyek nem döntenek ugyan el a per érdemét, de lényeges közbenszóló kérdést döntenek el és amelyek ellen nem a felfolyamodás, hanem a felebbezés mutatkozik a megfelelő fellebbezési módnak, nem végzéseknek, hanem ítéleteknek nevezi el. Ilyképp az ítéletekre vonatkozó általános rendelkezések, mint pl. az indokolási kötelezettség, a felebbezéssel való megtámadhatóság alkalmazást nyernek ezekre a határozatokra is.

A per érdemét természetesen a Pp. szerint is ítélettel kell eldönteni. Ezenkívül a törvény bizonyos esetekben kifejezetten elrendeli, hogy a bíróság ítélettel dönt. Így pl. látjuk már, hogy a pergátló kifogások tárgyában a törvényszéki eljárásban ítélettel kell döntenet és a járásbírói eljárásban is ítéletet kell hozni, ha a bíróság a pergátló kifogásnak helyt ad. Ítélettel dönt pl. a bíróság akkor is, ha valamelyik fél halála esetében az eljárás felvételének jogosultsága vagy köteleessége felől határoz. Már most arra a kérdésre, hogy mikor határoz a bíróság végzéssel, a Pp. azt a választ adja, hogy minden esetben, azoknak az eseteknek kivételével, amelyekben a törvény szerint ítélettel kell határozni.

A Pp. szerint az ítélet: végítélet, részítélet és közbenszóló ítélet. Ítélettel határoz továbbá a bíró az ítélet kiegészítése tárgyában is, ez a kiegészítő ítélet. Mindezeknek az ítéleteknek szabályozásában a Pp. a fontosabb kérdésekben lényegileg megegyezik a sommás eljárással. A főbb eltérések a következők:

A végítélet és részítélet tekintetében a Pp. két lényeges pontban tér el a sommás eljárástól. Az egyik eltérés az, hogy a Pp. szerint a felek által egy eljárásba egyesített több per közül az egyik, így tehát a viszontkereset felől is a bíróság nem részítéletet, hanem végítéletet hoz. Ezt a Pp. ugyan nem mondja kifejezetten, hanem csak annyit mond, hogy a bíróság végítéletet hoz, ha egy eljárásba egyesített több per közül csupán egy is alkalmas végeldöntésre és a többi perre nézve el kell halasztani a tárgyalást. Minthogy a viszontkereset nem egyéb, mint az alperes által indított új kereset, ennél fogva itt a felek által egy eljárásba egyesített két perről van szó. Ugyanez áll a per folyamán indított úgynevezett incidentalisan megállapítási keresetre is. A sommás eljárás szerint a bíróság végítéletet hoz, ha a bíróság rendeletéből egyesített perek közül az egyik végeldöntésre alkalmas. A Pp. nem tesz különbséget a között, hogy a bíróság vagy a felek egyesítették-e a két vagy több keresetet egy eljárásba.

A másik eltérés pedig az, hogy a Pp. szerint a bíróság részítéletet hozhat akkor is, ha az alperes beszámítási kifogásként oly ellenkövetelést érvényesít, amely a kereseti követeléssel összefüggésben nincs és ha az ellenkövetelés eldöntése a tárgyalás elhalasztását tenné szükségessé. A sommás eljárás szerint a bíróság ebben az utóbbi esetben a beszámítási kifogást mellőzhetette és az ellenkövetelést külön perútra terelhetette. Minthogy a részítélet mind a végrehajthatóság, mind a felelővétel szempontjából a végítélettel egy szempont alá esik, a Pp. szabályozása elejét veszi a beszámítási kifogással szándékos elhúzásoknak, anélkül, hogy ez a külön perre utasítással járó hátrányokat vonná maga után.

A közbenszóló ítéletekre vonatkozólag megjegyzem, hogy a Pp. szerint a bíróság azon az eseten kívül, amikor a sommás eljárás szerint is közbenszóló ítéletet hozhat, t. i. ha a követelés alapja és mennyisége szerint elkülöníthető vitáknál az alap fennállását előzetesen megállapítja, más esetekben is hoz közbenszóló ítéletet. Így pl. közbenszóló ítéletet hoz a bíróság, ha az eljárás valamelyik fél halála esetében félbeszakadt és vagy a jogutód, vagy az ellenfél kérelmére a bíróság a felvételi jogosultság vagy köteleesség felől határoz; vagy

pedig ha a bíróság a perújítás kérdésének elkülönített tárgyalását és eldöntését elrendelvé, a perújításnak helyt ad.

Ami az ítélethozatalnál a tanácskozást és szavazást illeti, a Pp. csak azt az egy, a mai jognak megfelelő szabályt tartalmazza, hogy a tanácskozás és szavazás nem nyilvános. Egyebekben a tanácskozás, a szavazás, és általában a határozatok hozatalának módja az ügyviteli szabályokban nyer megoldást.

Az ítéletben megállapított teljesítési határidő 15 nap, még pedig eltérőleg a sommás eljárástól abban az esetben is, ha az ítélet tekintet nélkül a felelővételre végrehajtható. A bíróság szükség esetében a felperes kérelmére rövidebb teljesítési határidőt is szabhat. Lényeges újítás a mai joggal szemben, hogy a bíróság az alperes kérelmére rendkívüli körülmények között a 15 napos határidőnél hosszabb határidőt szabhat. A képviselőház igazságügyi bizottsága azonban jelentésében kiemelte, hogy nem tartaná helyesnek, ha a teljesítési határidőnek meghosszabbítása felperes kárára gyakrabban történék. Újítás továbbá az is, hogy a bíróság a felperes hozzájárulásával a kötelezettségnek részletekben teljesítésére külön határidőket szabhat, még pedig akként is, hogy valamely részlet teljesítésének elmulasztásával a még hátralékos összes részletek azonnal teljesítendőek. A felek rendszerint egyességet kötnek ugyan, ha a felperes az alperesnek részletfizetést engedélyez. Lehetséges azonban, hogy egyik vagy másik félnek érdekében áll, hogy az ügy ne egyességgel, hanem ítélettel nyerjen befejezést, és minthogy a részletfizetés kimondása az ítéletben csak felperes hozzájárulásával történhet, ebben nincs semmi veszély. Ezek alól az általános szabályok alól kivétel az olyan ítélet, amely munka végzésére vagy a dolog természetéből hosszabb időt kívánó másnemű teljesítésre kötelez. Ilyen ítéletben a bíróság belátása szerint a körülményekhez mért teljesítési határidőt szab. Ez a határidő rendszerint hosszabb lesz 15 napnál, a munka végzésére kötelező ítéletnél azonban rövidebb is lehet.

Az ítélet közlésének két módját ismeri a Pp., a kihirdetést és a kézbesítést. A járásbíró ítéletének közlésére nézve a Pp. fenntartja a sommás eljárás szabályát azzal a hozzáadással,

hogyan abban az esetben, ha az ítélet kihirdetésére külön határnap volt kitűzve, akkor az ítéletet a kihirdetésnél meg nem jelenő félnek nem kell kézbesíteni. A járásbírói ítéletek közlésére vonatkozó ezeket a szabályokat a Pp. kiterjeszti a törvényszéki eljárásban az alperes mulasztása alapján hozott, úgyszintén a pergátló kifogások tárgyában hozott ítéletekre is. A törvényszéki eljárásban hozott többi ítéleteket ki kell ugyan hirdetni, de ez a kihirdetés nem jelenti egyúttal a közlést, mert a kihirdetett ítéletet a felekkel teljes kiadmányának kézbesítése útján kell közölni.

Minden ítéletet a tárgyalás határnapján, esetleg azonnal kitűzendő más határnapon kell kihirdetni, a kihirdetés azonban nyolc napnál hosszabb időre nem halasztható el. A jelenlegi joggal megegyező ezzel a szabállyal a Pp. biztosítani akarja, hogy a bíróság közvetlenül a tárgyalás benyomása alatt hozza meg az ítéletet. Ha az ítélet hozatala hosszú idővel a tárgyalás után történne, amikor a bíróság emlékezete a tárgyalásról már elmosódott s így közel fekszik a veszély, hogy az ítéletet a szóbeliség elve ellenére csakis az iratok alapján fogja meghozni.

Ami az ítélet tartalmát illeti, a Pp. lényegileg megegyezik a sommás eljárással, az ítéleti tényállást azonban kimerítőbben szabályozza. A tényállásból mindannak ki kell tűnnie, hogy mi történt a perben (perbeli tényállás) és hogy mi történt az ügyben (ügybeli tényállás). Az ítélet tényállás szerkesztése a bíróságnak fontos és nehéz munkája. Hogy a tényállás kimerítő előadása lehetőleg kevés munkaterhet rójon a bíróságra, megengedi a törvény, hogy a bíróság a tényállás előadását az előkészítő iratok és a bírósági iratok tartalmára való hivatkozással kiegészítse vagy pótolja. A hivatkozásnak azonban pontosan akként kell történnie, hogy ne támadhasson kétség afelől, hogy az előkészítő iratokban foglaltakat szóval előadták-e vagy nem. Kétségtelenül ki kell tűnni továbbá, hogy mit és minő indokokból állapított meg a bíróság.

A mulasztási ítéleteknél nem kell külön indokolás, elég az ítéletnek mulasztási ítéletként megjelölése.

Az ítélet fogalmazványát az ítélethozatalban résztvevő valamennyi bíró írja alá. A mulasztási ítéletet azonban csak

az elnök írja alá. A kihirdetés után teljesen írásba foglalt ítéletekről a bírósági iroda jegyzéket készít, amelyet ki kell függeszteni.

Az ítélet alaki hibáinak helyreigazítására szolgál az ítélet kijavítása, a tényállás kiigazítása és végül az ítélet kiegészítése. Az ítéletbe becsúszott nyilvánvaló hibák kijavítására, valamint az ítélet rendelkező részének kiegészítésére nézve a Pp. lényegileg ugyanazokat a szabályokat tartalmazza, mint a sommás eljárás. Újítás a mai joggal szemben az ítéletben foglalt tényállás kiigazítása, amelynek akkor van helye, ha az ítélet tényállásban egyszerű tollhibáknak nem tekinthető, tehát kijavítással helyre nem hozható hibák, továbbá hiányok, ellentmondások, vagy homályosságok fordulnak elő. Miután itt nem nyilvánvaló tévedésekről van szó, a Pp. a tényállás kiigazítását szigorúbb formához köti, mint a kijavítást. A kiigazítás nem történhet hivatalból, hanem csak kérelemre. A fél különösen csak akkor fogja azt kérni, ha azt hiszi, hogy az ítélet tényállásban előforduló hibák a felülvizsgálat alkalmával reá nézve hátrányosak lesznek. A tényállás kiigazítása tárgyában mindig szóbeli tárgyalást kell kitűzni. Ha a tárgyalásról vagy egy részéről gyorsírói feljegyzés készült, ezt a feljegyzést a bíróság a körülményekhez képest a kiigazításnál felhasználhatja. A tényállás kiigazítása különben a gyakorlatban nehézkes; ennél fogva kívánatos, hogy arra csak kivételesen, ritka esetekben legyen szükség. A németországi tapasztalatok is bizonyítják, hogy a felek ritkán kérik ezt az eljárást.

A Pp. mind az alaki, mind az anyagijogerővel foglalkozik. Alakilag jogerőre emelkednek a határozatok, ha fellebbezéssel vagy ellentmondással többé nem támadhatók meg vagy azért, mert ennek helye nincs, vagy azért, mert az erre szabott törvényes határidő lejárt anélkül, hogy a felek azzal éltek volna. A perrendtartás megengedi a fellebbezésről való lemondást is, de csak az ítélet kihirdetése után; és a lemondás csak akkor vehető figyelembe, ha az a kihirdetés alkalmával szóval ki nyilvánítva és a jegyzőkönyvbe véve vagy a bíróságnak írásban bejelentve volt. Ha mind a két fél lemond a fellebbezésről, akkor a határozat természetesen jogerőre emelkedik.

Az anyagijogerőt a Pp. csak tárgyi terjedelme szem-

pontjából szabályozza és e részben két rövid kijelentésre szorítkozik. Az egyik az, hogy az ítélet csak annyiban válik jogerőssé, amennyiben a keresettel érvényesített jog iránt határoz. Ez a kijelentés kizárja az indokok jogerőre emelkedését. A másik kijelentés az, hogy a jogerő a határozat szükségképeni következményeire is kiterjed. Ilyen szükségképi következménye a határozatnak pl. az, hogy az a felperes, akit a bíróság egész követelésével elutasított, ugyanazon a címen nem követelheti ennek a követelésnek egy részét sem.

A perrendtartás részletesen szabályozza azt a kérdést, hogy nemzetközi szerződés hiányában mikor lehet a külföldi bíróság ítéletét érvényesnek elismerni. Ennek a §-nak következményeit ezután az életbeléptető törvény vonja le, amikor a külföldi ítélet vagy bírói egyesség alapján a végrehajtást szabályozza. Az ezt a kérdést szabályozó új rendelkezések szigorúbbak, mint az eddigi jog rendelkezései. Így különösen kiemelem, hogy nem fogadható el érvényesnek a külföldi bíróság ítélete, ha az a bíróság, amely az ítéletet hozta, a magyar törvények szerint nem volt illetékes, vagy ha oly illetékességi ok alapján járt el, amely az eljáró bíróság államának törvénye szerint ennek a polgárával szemben nem alkalmazható. Magyar állampolgár személyi állapotát tárgyzó perekben a külföldi bíróság ítéletét egyáltalában nem ismerjük el érvényesnek. Nem ismerjük el továbbá érvényesnek a külföldi bíróság ítéletét, ha e részben az illető állammal a viszonyosság nincs megállapítva, azaz kormánynyilatkozatokkal biztosítva. Bosznia-Hercegovina ebből a szempontból külföldnek nem tekinthető. Ausztria azonban teljesen azok alá a szabályok alá esik, amelyek a külföldre nézve vannak megállapítva. A perrendtartást életbeléptető törvény hatályon kívül helyezi végrehajtási eljárásunknak azt a rendelkezését, amely Ausztriának más külföldi államoktól eltérő kedvezményes elbánást biztosít. Különben a végrehajtási jogsegélyt Ausztriával külön nemzetközi szerződés fogja szabályozni, amelyre vonatkozólag a tárgyalások folyamatban vannak.

Az előzetes végrehajtás kérdését a Pp. 415. §-a lényegileg ép úgy szabályozza, mint a sommás eljárás 117. §-a. Azonban 416. §-ában a taxativ felsorolt eseteken kívül általános szabályt

is állít fel, mely szerint a bíróság ítéletét biztosíték ellenében minden esetben végrehajthatónak köteles nyilvánítani, ha a marasztalás sem pénzösszegre, sem telekkönyvi előjegyzéssel biztosítható jogra nem terjed és ha a kérelmező nyomban valószínűvé teszi, hogy a végrehajtás elhalasztásából nehezen pótolható vagy nehezen megállapítható kára származnék. A bíróság azonban mellőzheti is az előzetes végrehajthatóság kimondását, ha abból az adósra meg nem téríthető kár származnék, továbbá biztosíték adásától is teheti függővé a végrehajtás elrendelését.

Ami a végzéseket illeti, azokra nézve részben az ítéletre vonatkozó szabályok nyernek megfelelő alkalmazást, részben pedig a Pp. azokra vonatkozólag külön szabályokat állít föl. A végzések kihirdetésére és írásba foglalására, a végzések kiadmányaira, a végzéseknek és kiadmányaiknak kijavítására, a végzések kiegészítésére és jogerőre emelkedésükre lényegileg csekélyebb eltérésekkel azok a szabályok állanak, mint az ítéletekre. Lényegesebb eltérések a következők. A teljesítési határidő rendszerint legföljebb 8 nap. A bíróság rendszerint kötve van saját végzéseire, azonban egyoldalú kérelemre hozott elutasító végzéséhez és a pervezetést tárgyzó végzéséhez a bíróság nincs kötve. Ha a fél kérvényét utóbb kiigazítja vagy a bíróságot egyes körülmények felől jobban tájékoztatja, a bíróság az egyoldalú kérelemre hozott elutasító végzésétől elterhet. Hogy a bíróság a bizonyítási fölvételét elrendelő végzéshez nincs kötve, ez a bizonyítási rendszernek egyik alapelve. A felsőbbbíróság lehető megkímélése is indokolja egyes esetekben a végzés visszavonhatóságát. Így a bíróságot, pénzbüntetést vagy elzárást rendelő végzéseket a bíróság fontos okból hivatalból is visszavonhatja. Ha a fél az olyan végzés ellen, amelyhez a bíróság nincs kötve, felfolyamodást ad be, az a bíróság, amely a megtámadott végzést hozta, maga is eleget tehet a felfolyamodásnak és maga is megváltoztathatja végzését. Az indokolási kötelezettség végzéseknél nem áll fenn oly terjedelemben, mint ítéleteknél; csakis elutasító végzéseket és oly végzéseket kell indokolni, amelyek valamely vitás kérdés felől határoznak.

A bírói egyességet a Pp. olyképp szabályozza, hogy az a

feleknek perbeli rendelkező cselekménye ugyan, minhogyan azonban az ítéletet kívánja helyettesíteni és annak hatályával bír, a bíróságot e részben bizonyos vizsgálati joggal ruházza fel. A bírói egységet a bíróság végzéssel tudomásul veszi, ha ennek nincs akadálya. A bíró tehát köteles a bírói egységet vizsgálat tárgyává tenni abból a szempontból, hogy az nem ütközik-e közérkölcsebe vagy tiltó törvénybe, hogy az végrehajtható-e. Ha a tudomásulvételnek ilyenmű akadálya van, akkor a bíróság az egységnek jegyzőkönyvbevételét megtagadja. A végzés ellen, amellyel a bíróság az egységet tudomásul veszi, vagy a jegyzőkönyvbevételt, illetőleg a tudomásulvételt megtagadja, felfolyamodásnak van helye. A Pp. szerint az a bírói egység, amelyet a bíróság jogerős végzéssel tudomásul vett, jogerős bírói ítélet hatályával bír és végrehajtható közokirat. Minthogy azonban ennek a felfolyamodásnak a végrehajtásra halasztó hatálya nincs, nézetem szerint a Pp. itt a tudomásulvevő végzésnek jogerőre emelkedését csak az anyagi jogerő szempontjából követeli meg. A bírói egység kötését nem mozdítaná elő az, ha az egységben kötelezett fél a kikötött teljesítési idő eltelte után megakadályozhatná az egység végrehajtását azáltal, hogy a bírói egységet tudomásulvevő végzés ellen felfolyamodással él. A Pp. bizonyos esetekben a bírói egység ellen is perújítást ad, a perújítás határideje azonban az egység megkötésének, nem pedig a tudomásul vevő végzés jogerőre emelkedésének napjától számit.

B) Perköltség.

A perrendtartásnak a perköltségre vonatkozó rendelkezései főképp abban térnek el a mai jogtól, hogy a bíróság az ítéletben az ügyvédnek díját és költségét fele ellenében nem állapítja meg. Az életbeléptető törvény 18. §-a azonban megadja a lehetőséget, hogy az ügyvéd ne csak peres, de perenkívüli ügyekben is az ügy folyama alatt, vagy befejezése után felmerült díjának és kiadásának saját felével szemben való megállapítását kérhesse. Ezt a megállapítást a fél is kérheti. Ennek az eljárásnak célja azonban nem marasztalás, hanem csak a költség mennyiségének megállapítása és ezért ép úgy, mint

ma is, az ítéletnek az a része, amely az ügyvéd részére fele ellenében költséget állapít meg, a fél ellen végre nem hajtható. Az életbeléptető törvény 18. §-a ezenkívül gondoskodik arról is, hogy az ügyvéd az általa kiérdemelt költségektől el ne essék. Ebből a célból kimondja először is azt, hogy abban az esetben, ha az ügyvédi díj vagy kiadás iránt ily perenkívüli eljárás vagy pedig per van folyamatban, az ügyvéd az illető ügyben a fél részére behajtott pénzből a felszámított díj és kiadás összegét nem köteles a félnek kiadni, hanem azt bírói letétbe helyezheti. Továbbá kimondja, hogy a fél azt a költséget, amelyben az ellenfél részére marasztalták, oly esetben, ha az ellenfelet ügyvéd képviselte, ennek az ügyvédnek kezéhez köteles fizetni. A felek tehát ily esetben az ügyvéd hozzájárulása nélkül nem egyezkedhetnek a perköltségről, amely az ügyvédet illeti. Harmadik személyek igényeivel szemben ilyen költségre nézve ennek az ügyvédnek elsőbbsége van; ő tehát nem esik el ettől a költségtől azáltal, hogy arra harmadik személy végrehajtást vezet.

Az eddigi bírói gyakorlat nem állapodott meg abban a kérdésben, hogy a pereszes felet csak olyan költségben lehet-e marasztalni, amely a bíróság előtt merült fel, vagy pedig olyanban is, amely a bíróságon kívül pl.: értekezésekkel, levelezésekkel stb. merült fel. A Pp. szerint ezeket az utóbbi költségeket is figyelembe kell venni, azonban természetesen csak annyiban, amennyiben ezt a bíróság a jog célirányos érvényesítésére, vagy a védelemre szükségesnek ítéli.

Az ügyvéd által nem képviselt, valamint a személyesen meghallgatott félnek, úgyszintén a nem ügyvéd meghatalmazottnak csak úti és esetleg ellátási költségét, valamint időmulasztását kell megtéríteni. Ily esetben munkadíjat, vagy fáradsági díjat felszámítani nem lehet. A fél és a nem ügyvéd meghatalmazott költségeire nézve ugyanolyan szabályok nyerne alkalmazást, mint a tanuk illetményére.

Egyebekben a perköltségre nézve a Pp. lényegileg ugyanolyan szabályokat tartalmaz, mint a sommás eljárás, csak hogy tüzetesebben fejti ki a sommás eljárásban foglalt elveket. Így kimondja azt, hogy a követelés átszállásának bizonyításával járó költség a felperest terheli, ha a bíróság az átszállás bizonyí-

tását szükségesnek találja avégből, hogy az alperes megnyugvással teljesíthessen. Nem volna méltányos, hogy az adós, még ha egészben pervesztes is, a követelés átszállásának bizonyításával járó költséget minden esetben viselje. Az engedményes kötelessége, hogy az adóst megnyugtassa abban a tekintetben, hogy neki és nem az eredeti engedményező hitelezőnek kell fizetnie. Azt az eddigi szabályt, hogy a mulasztásból eredő költséget, valamint az igazolás költségét a mulasztó fél köteles viselni, a Pp. az igazoláson kívül az ellentmondásra is kiterjeszti, de kivételt is állapít meg arra az esetre, ha a mulasztást az ellenfél okozta. A gyakorlatban u. i. néha megtörténhetik, hogy a mulasztásra a mulasztó fél ellenfele adott okot; így pl., ha a felek megállapodtak abban, hogy a tárgyaláson nem fognak megjelenni, a felperes azonban a megegyezés ellenére megjelenik és kérelmére az alperes ellen mulasztás alapján ítéletet hoznak. Méltánytalan volna, hogy ilyen esetben az alperes viselje a felperes rosszhiszemű eljárása által okozott költségeket. A sommás eljárás továbbá a felperest kötelezte a költség viselésére, ha az alperes a perre okot nem adott és őt késedelem nem terheli, így pl. a felperes idő előtt perelt és az alperes a per folyama alatt lejárt követelés fennállását elismeri. A Pp. itt megköveteli, hogy az alperes a követelést az első tárgyaláson azonnal elismerje, mert ha ezt nem teszi, a perlés nem mutatkozik fölöslegesnek.

A perköltség megtérítése iránt a bíróság hivatalból intézkedik a végítéletben, valamint az olyan határozatban, amely az eljárást előtte befejezi, mint pl. az elállás vagy a felperes mulasztása folytán hozott határozatban. A bíróság azonban más határozatban is intézkedhetik a perköltség megtérítése iránt, ha a megtérítés kötelezettsége az ügy végelintézésétől független, vagy az ítélethozatal után merült föl. Ilyen eset fordul elő pl. ha a tárgyalás előkészítésére vonatkozó kötelesség elmulasztása miatt a mulasztó felet a tárgyalás elhalasztása által okozott költségben kell elmarasztalni. Ilyen esetben a mulasztó felet már a tárgyalás elhalasztása tárgyában hozott végzésben kell elmarasztalni és nem volna célszerű, ha ez a bírói intézkedés csak a véghatározatban történne. Csakis azért, hogy ez a marasztalás nyomban követi a mulasztás konstatálását és tel-

jesen különválnak a per végeredményétől, tehetjük hatályossá az előkészítő kötelesség elmulasztásának szankcióját és biztosíthatjuk azt, hogy a tárgyalás előkészítése kellő módon meg is fog történni.

IX.

Mulasztás és orvoslása. Az eljárás félbeszakadása és felfüggesztése.

Irta és a Magyar Jogászegylet 1914. évi február 18-i ülésén előadta: dr. Pap József, m. kir. udvari tanácsos, ügyvéd, a budapesti Ügyvédi Kamara alelnöke.

T. Kartársaim! Akik ma egybegyűltünk, legnagyobbbrészt a gyakorlati élet terén működünk és így tudjuk, hogy a per keretén belül a bírónak, az ügyfélnek és az ügyvédnek igen sok irányban kell tevékenységet kifejtenie, a dolog természetében rejlik tehát, — hiszen emberek vagyunk, — hogy a legjobb akarat mellett is mulasztásokat követünk el. Lehetetlen egy perrendtartást elképzelni, amely ne szabályozná a perbeli mulasztást, annak következményeit és ne intézkednék a mulasztás orvoslásáról.

Mindenekelőtt egy pár általános megjegyzést teszek a mulasztásra vonatkozólag, azután fejtegetéseimet ki fogom terjeszteni arra, hogy hogyan intézkedik a Pp. a perfelvételi tárgyalás elmulasztásáról akkor, ha a felperes, illetve ha az alperes követi el a mulasztást; beszélni fogok továbbá a folytatolagos tárgyalás elmulasztásáról, a mulasztás orvoslásáról, az igazolásról és ellentmondásról, végül pedig az eljárás félbeszakadásáról, felfüggesztéséről és szüneteléséről.

Megjegyzem mindjárt most, hogy midőn mulasztásról beszélek, csupán azt a mulasztást fogom szem előtt tartani, amelyet a felek, illetve az ügyfeleket képviselő ügyvédek követnek el és ez alkalommal nem tárgyalom a Pp. ama intézkedéseit, amelyek a bíróság által elkövetett mulasztásokra vonatkoznak.

I.

A mulasztás kétféle. Lehet teljes és lehet részleges. Teljes akkor, amikor az ügyfél egy bizonyos határnapon egyáltalá-

ban nem jelen meg, vagy pedig egy határidőn belül egyáltalában nem teszi meg azt, amit meg kellene tennie. *Convictio: per non venit, vel per non defendit.*

Részleges mulasztás az, amikor cselekszik ugyan a fél, de nem teszi meg mindazt, amit tennie kellene.

A mulasztásnak vannak általános következményei és azon kívül bizonyos mulasztásoknak még különös következményei is.

Az általános következménye a mulasztásnak az, hogy az elmulasztott cselekmény többé hatályosait nem teljesíthető. A különös következményeket, amelyek ezenfelül valamely mulasztással egybekötvék, a törvény állapítja meg. Ilyen különös mulasztás esete, ha valaki pl. nem tesz eleget a Pp. 208. §-a azon rendelkezésének, hogy előkészítő irattal a pert előkészítse, s következménye, hogy az okozott költséget meg tartozik fizetni; a bíróság a 270. §. szerint ítéli meg, ha a személyes megjelenésre idézett fél meg nem jelen, ha a fél az okiratot, amely birtokában van, fel nem mutatja, ha az eskü alatti vallomást megtagadja, ha az okirat valódiságának bizonyításánál a tollba mondott szavakat nem írja le, ha a szemlé tárgyat fel nem mutatja stb. Ki kell emelni, hogy a mulasztásnak következményei, amennyiben a Pp. kivételt nem tesz, előzetes figyelmeztetés nélkül is és maguktól állanak be. Nincs szükség tehát arra, hogy az ellenfél figyelmeztesse erre a bírót s hogy kérje a mulasztás kimondását; nem kell az *accusatio contumaciae*. Ha valaki pl. 15 nap után adja be a fellebbezést, úgy mulasztást követett el anélkül, hogy az ellenfél kérné a mulasztás bírói kimondását, mert a törvény és nem a bíró írja elő, hogy az ügyfél mit tegyen és mit tehet. Vannak mégis esetek, amikor a mulasztás csak akkor áll be, ha a bíróság előzetesen figyelmeztette a felet, így pl. beadnak egy keresetet, amely hiánypótlás végett visszaadandó. Mindaddig, míg a bíróság hiánypótlás miatt nem adja vissza, mulasztásról szó sem lehet. Nem lehet szó mulasztásról, ha az ellenfél nem tesz semmi megjegyzést a fél nyilatkozatára addig, amíg a bíró őt nem hívta fel a nyilatkozásra.

A Pp. szerint a járásbírói eljárásban, ahol a fél nincs ügyvéd által képviselve, a mulasztás következményeire a bíró-

nak kell figyelmeztetni a felet. Mindaddig, míg ilyen figyelmeztetés nincs, mulasztás nem állhat be.

Vannak azonban olyan esetek is, hogy a félnek kell kérnie a bíróságot, hogy mondja ki a mulasztás következményeit, mert ha nem kéri, azok hivatalból nem állanak be. Ez akkor szokott előfordulni, ha az egész eljárásra kiható mulasztással állunk szemben. Pl. ha valamely határnapnak egészben vagy részben való elmulasztása forog szóban, akkor a rendes permenettől eltérés van és a tárgyalás egészen más irányban folytatandó és fejezendő be. Éppen ezért szükséges, hogy ezt az indítványt a fél tegye meg. A Pp. számol különben azzal a körülménnyel is, hogy sok félnek nem áll érdekében, hogy olyan ítélet hozassék, amely az ellenfél részéről akár igazolással, akár ellentmondással megtámadható. Ha tehát a fél nem akarja, hogy a bíró a mulasztást konstatalja, akkor az nem is konstatalatik. Ilyen esetben az elmulasztott cselekmény a törvény értelmében pótolható mindaddig, amíg az ellenfél a mulasztás következményeinek kimondását nem kérte és nem addig, amíg a mulasztás következményeit a bíróság kimondta; ha pedig a kérelem szóbeli tárgyalás alkalmával adatik elő, a kérelem felett tartott szóbeli tárgyalás bezárásáig.

Szerepet játszik a mulasztás kérdésénél annak meghatározása, hogy tulajdonképpen mikor is mulasztjuk el a határidőt és mikor mulasztjuk el a határnapot.

A határidő elmulasztása akkor áll be, ha az ügyfél a határidőn belül a perbeli cselekményt nem teljesíti, még az utolsó napon sem. A határidő meghatározásánál két pont van, amely figyelembe jön, hogy t. i. mikor kezdődik és mikor jár le a határidő?

A Pp. a határidő számításánál nagyjában úgy rendelkezik, mint az 1881 : LIX. t.-c. és a K. T. 329. §-a.

A bíróság részéről kitűzött határidő, amennyiben a bíróság a kitűzéskor mást nem rendel, a határidőt kitűző határozat kihirdetésétől, ha pedig a határozat kézbesítés útján közlendő, a kézbesítéstől kezd folyni.

Oly határidőknél, amelyek napokban vannak megállapítva, az a nap, amelyen a határidő kezdődik, a határidőbe nem számítandó be, tehát a kihirdetést, illetve kézbesítést követő napon kezdődik csak a mulasztás.

Az olyan határidők, amelyek hetekben vagy hónapokban vannak megállapítva, azzal a nappal járnak le, amely elnevezésénél vagy számánál fogva a kezdő napnak megfelel, ha pedig ez a nap a lejárat hónapjában hiányzik, a határidő a hó utolsó napjával végződik. Az éveket és évrészeket hónapokra kell átszámítani. Ha a határidő vége fél nappal járna le, az egész nap a határidőbe számítandó. Ha a határidő utolsó napja vasárnapra, Gergely-naptár szerinti közönséges ünnepnapra vagy nemzeti ünnepnapra esik, a határidő a legközelebbi köznapon jár le.

Felmerül továbbá az a kérdés, hogy a határidők meghosszabbíthatók-e egyáltalában, vagy sem? Meg kell különböztetni a következő határidőket: a) bírói és törvényes határidők; b) meghosszabbítható és meghosszabbíthatatlan határidők; c) záros és nem záros határidők.

A záros határidők mindig meghosszabbíthatatlanok. Ezek elmulasztását csak igazolással lehet orvosolni. Záros határidő pl. az ellentmondás, a fellebbezés, felülvizsgálat, felfolyamodás, perújítás határideje, továbbá a meghagyásos eljárásban a kifogások beadására előírt határidő, választott bírósági ítélet érvénytelenítési perben a keresetindítási határidő.

A Pp. a határidőket és határnapokat peremptorius és nem dilatorius jelleggel ruházza fel és abból, hogy meghosszabbíthatók bizonyos határidők, éppen nem következik az, hogy ezen határidők nem peremptorius jellegűek.

A határidők elmulasztásával kapcsolatosan tárgyalja a Pp. azok meghosszabbítását is. Így a bírói határidőket a bíró meghosszabbíthatja.

A törvényes határidőket a bíró nem hosszabbíthatja meg, kivéve, amikor a törvény erre különös jogot ad, pl. Pp. 177., 201. §§. stb.

A Pp. a helyes pervezetés érdekében nem engedi meg, hogy a felek szerződésileg, tehát önrendelkezéssel a határidőket meghosszabbítsák, vagy pedig megrövidítsék. A német perrendtartás ezt megengedi.

A Pp. a határnap elmulasztásánál csupán egy kérdést szabályoz, t. i. a szóbeli tárgyalási határnapnak elmulasztását. Ez akkor áll be, ha a fél a szóbeli tárgyalási határnapon a szó-

beli tárgyalás bezárásáig meg nem jelenik, vagy pedig nem cselekszik. Tehát a tárgyalás bezárásának időpontja az a caesura, amikor beáll a határnap elmulasztása.

II.

1. Ez általános megjegyzések után most áttérek a *perfelvételi tárgyalás elmulasztására*.

E kérdésnél szem előtt kell tartanunk, vajjon a felperes, avagy az alperes mulasztja-e el a perfelvételi határnapot?

A Pp. intézkedéseinek megértése kedvéért rövid visszapillantást kell vetnünk részint a ma fennálló, részint a régi jogra.

A régi jogban a dolog úgy volt szabályozva — Kelemen Imrénél úgy olvassuk, — hogy a *makaes* ellen, a bíró méltóságának, tekintetének és hatalmának megutalásáért, minden törvények ellene kiáltanak, és azt keményen megzabolázní és fenyíteni rendelik; a büntetése pedig a polgári ügyekben úgy vagyon, ha az alperes a fundamentumbeli idéző levélre teljességgel meg nem jelenvén, a felperes követelése ellen semmit sem tesz, vagy ki nem fog: megvallónak tartódik és a megjelenő félnek egész kérésében elmarasztalódik, olyanban mindazonáltal, amely a törvényre alkalmaztatott keresetbeli cselekedetből helyesen foly».

Már itt is kiviláglik az a később uralomra jutott felfogás, hogy a mulasztó fél fikció útján hallgatag beismeri az ellenfél összes ténybeli állításait és csak azt tagadja, hogy e beismert tények mellett az ellenfél által vitatott jog bírói megállapítást nyerhet. Van azután egy harmadik nézet is, amely szerint a mulasztó fél ellenfelének tényállításai valóknak vétetnek azért, mert a mulasztás folytán az állító fél tényállítása felszabadul a hozzáfűződő bizonytalanság alól s így az az állított tény tekintetében bizonyító tényül szolgál, maga az állító fél bizonyító eszköz gyanánt szerepel. Ezt a nézetet képviseli *Magyary Géza*.

A régi magyar jog éppúgy, mint a ma érvényben levő jog is (1868: LIV. t.-c. 111. §., 1893: XVIII. t.-c. 50. §.) arra az álláspontra helyezkedett, hogy az az ítélet, amelyet a perfel-

vételi tárgyalás alkalmával hoz a bíró, mikor nem jelenik meg egyik vagy másik fél, ügyérdelemi ítélet.

Ezzel a felfogással a Pp. teljesen szakított. A Pp. 439. §. azt rendeli, ha a perfelvételi határnapot a *felperes* mulasztja el, az alperes kérelmére az idézést végzéssel fel kell oldani és a felperest a felmerült költségekben el kell marasztalni.

Ilyenkor tehát felperes ellen nem hozható ú. n. makacssági ítélet. A Pp. szabálylá teszi azt, amit a S. E. 50. §. második bekezdése csak fakultative ír elő, t. i. hogy az idéző végzést kell feloldani. A Pp. abból indul ki, hogy azért helyesebb az absolutio ab instantia, mint az ítélethozatal az ügy érdemében, mert, míg a perfelvételi tárgyalás meg nem tartatott, addig nincs is kereset, mert amit a bíró visszaadott a felperesnek, az nem az akció — a kereset, — hanem csak idéző levél — a libellum citationis, — amelynek célja csak az eljárás előkészítése és az idézés kibocsátása. Amíg az alperesi ellenkérelem nincs közölve a felperessel, addig az ellenkérelemre való nyilatkozatot sem lehet elmulasztani. Ép azért ha nincs kereset, akkor az alperes nem terjeszthet elő olyan ellenkérelmet, hogy a kereset alól mentessék fel. Hiszen csakis annak a hatalma és ereje alól lehet szabadulni, ami tényleg van, t. i. az idézési kényszer alól. A Pp. álláspontját indokolja az is, hogy ha a felperesnek jogában áll a perbe bocsátkozás előtt a pert bármikor visszavonni, miért fosztanók őt meg ezen jogától akkor, ha a perfelvételi tárgyaláson nem jelenik meg? Hogy perbeli bosszantások és visszaéléseknek eleje vétessék, a Pp. megengedi, hogy az alperes negatív megállapítási keresetet terjeszthessen elő, amelyben kérheti annak kimondását, hogy a jogviszony, amelyből kifolyólag a felperes perel, nem áll fenn, s az ilyen keresetet még jogi érdekeltségének kimutatása nélkül is beadhatja.

A Pp. 439. §. 2. bek. világosan kimondja, hogy ha a kereset végzéssel visszavettnek nyilvánítatik és az idézés feloldatik, ilyenkor a felperes igazolással nem élhet, azonban az idézés ismétlését kérheti, azaz a pert újból folyamatba teheti, még pedig ha ezt 15 napon belül teszi, akkor a keresetlevél benyújtásának és a perindításnak a hatályai fennmaradnak. Ha a felperes az idézés ismétlését kéri, vagy a pert újabban megindítja, az alperes megtagadhatja pergátló kifogással a perbe-

bocsátkozást mindaddig, míg a megállapított költség meg nincs térítve. E szabály alól csak egy kivétel van, t. i. az Ét. 46. §-a szerint igényperekben idézés ismétlésének nincs helye.

A Pp. intézkedéseit arra az esetre, ha felperes mulasztja el a perfelvételi tárgyalást, helyesnek tartom és mindenben osztom.

Nézzük ezután, hogy intézkedik a Pp. abban az esetben, ha a perfelvételi határnapot az *alperes* mulasztotta el.

A Pp. 440. §-a azt rendeli, hogy ha a perfelvételi határnapot az alperes mulasztja el, őt a felperes kérelmére a kereseti kérelemhez képest ítélettel el kell marasztalni. Ilyenkor mindig helytadó ítéletet kell hozni, felperes tehát sohasem utasítható el érdemi okokból. A bíró a Pp. 440. §. intézkedéseivel fogva nem fogja vizsgálni a kereset tényelőadásait és azoknak a jogállításokhoz való viszonyát. A bíróság nem bocsátkozik az ügy tárgyalásába, nem követeli a felperestől az egész tényállás előadását és nem ügyel annak világosságára és teljességére. Már a S. E. tárgyalása alkalmával elismerték, hogy jobb a Pp. által elfogadott rendszer az 1868. évi LIV. t.-c. idevonatkozó rendelkezéseivel és a S. E. csupán azért nem valósította meg a Pp. 440. §-ában kimondott elvet, mert akkor még nem akarták behozni az ellentmondást, mint jogorvoslatot. A Pp. álláspontja elméletileg helyesebb a mai jognál, még pedig azért, mert az alperes perbebocsátkozása előtt nincs érdemleges tárgyalás és így a kereseti tényállásra való nyilatkozat még nem elkészült. Gyakorlati szempontból pedig azért helyes, mert hogyha a bíró egészen szigorúan járna el, amint azt a Pp. a szóbeli tárgyalásnál előírja, akkor kötelessége volna követelni a felperestől, hogy adja elő szóbelileg az egész keresetet annak összes mellékleteivel, ismertesse az ügyet, vagyis követeiné az egyedül megjelent felperestől az egész szóbeli tárgyalást, és így a per caesurája nem volna kihasználható és veszendőbe mennének mindazon előnyök, amelyeket a Pp. a caesurához köt. Világosan kiemeli azonban a miniszteri indokolás, hogy az a szabály, hogy a bíróság a makacssági ítélet hozatalakor nem vizsgálja a kereseti tényállapot, nem jelenti még azt, hogy minden törvénybe vagy közérkölcsebe ütköző lehetetlen és alaptalan kereset alapján is marasztaló ítéletet lehetne hozni. A bíró csak azon

esetekben hozhat marasztaló ítéletet, amelyekben a kereset az anyagi jog szerint megállhat. Tisztán és kizárólag azt fogja vizsgálódás tárgyává tenni, hogy vajjon a kereset a tételes jog szerint teljesíthető-e vagy sem.

Nézetem szerint a legnagyobb hibája a 440. §-nak, hogy bizonyító ténynek elfogadja a felperes előadásait és nem az okiratokat, hogy nem utasítja a bírót arra, hogy a keresethez mellékelte és a felperes által becsatolt mellékleteket vizsgálat tárgyává tegye. A 440. §-ból az is következik, hogy ha pl. a keresethez csatolt mellékletből kitűnik, hogy a követelés még nem járt le, vagy már megszűnt, vagy feltételtől függ, mégis lehet marasztaló ítéletet hozni és kell is, mert *verbis expressis* azt rendeli a törvény, hogy a kereseti kérelemhez képest kell az ítéletet meghozni.

Arról a kérdéstről, hogy alperesi pertársaság esetén az egyik alperes mulasztása a perfelvételi határnapon milyen hatással bír, már megemlékezett *Meszély* előadótársam.*

Meg kell még említenem azt is, hogy a Pp.-nek most ismertetett, a perfelvételi határnap elmulasztására vonatkozó rendelkezései egyáltalában nem alkalmazhatók a házassági perekben, amelyeknek az officialitási elv hatályosabb érvényesülése folytán (Pp. 672. §. 6. bek.) egészen más a jellegük, jogi természetük. Ugyanez áll a többi statusperekben és a holtak nyilvánítási eljárásban.

2. A Pp. intézkedik arról is, hogy a makacssági ítélet mentől kevesebb formalitások mellett vegye fel a bíróság. Ez a követelmény különben már az 1912: VII. t.-c.-ben is nagyrészt megvalósulást nyert.

Ha a bíróság az alperes meg nem jelenése alapján ítéletet hoz, a tárgyalásról nem kell jegyzőkönyvet készíteni, hanem a keresetlevélre kell a legrövidebben feljegyezni a felek részéről megjelenteket, az ítélethozatalban résztvett bírakat, a kereseti kérelmet és az ítélet rendelkező részét. Az ítélet indokolásául elég az ítéletet mulasztási ítéletként megjelölni. Ezt a feljegyzést az elnök akadályoztatása esetében a rangidősb bíró, továbbá a jegyzőkönyvvezető írják alá.

* V. ö. fent 76. s. k. l.

Az alperes meg nem jelenése alapján hozott ítélet kézbesítésének céljára a megjelent fél a perfelvételi tárgyaláson az ott előadott kereseti kérelmét annyi példányban írásba foglalva köteles bemutatni, hogy mindegyik félnek, akinek az ítélet kézbesítendő, egy példány jusson. Az iratnak a peres felek neveit és a kérelem tárgyának járulékokkal együtt tüzetes megjelölését kell tartalmaznia.

Ha a megjelent fél az irat példányait nem mutatja be, a kiadmány kézbesítése utólagos bemutatásukig elmarad. Ha az iratot a tárgyaláson ügyvéd által nem képviselt fél nem mutatja be, azt hivatalból kell elkészíteni kézbesítés végett.

3. A bíró azonban nem mondhatja ki mindig a mulasztás következményeit. A Pp. 442. és 443. §§. intézkednek arról, hogy mikor kell megtagadni a mulasztás következményeinek kimondását. A szabályozás lényegileg megfelel a S. E. 52., 54., 55. §§. rendelkezéseinek.

A 442. §. arról szól, hogy ha a fél, aki meg nem jelent, — és itt nem disztingvál a törvény a fel- és alperes között, — a tárgyalási határnapról törvényesen nem volt értesítve, vagy ha nem adatott neki elég idő a megjelenésre, vagy pedig ha megjelenésben természeti esemény, vagy más el nem hárítható akadály gátolta, akkor a mulasztás jogkövetkezményei kimondását új határnap kitűzése mellett végzéssel meg kell tagadni. Hogy vajjon meg volt-e szabályszerűen idézve a fél és volt-e kellő ideje a megjelenésre, az a kézbesítési ívből tűnik ki. Éppen ezért, ha a kézbesítési bizonyítvány a perfelvételi tárgyalás határnapjáig be nem érkezett, a bíróság a mulasztás következményei felől a kézbesítésre vonatkozó értesítés beérkezése után új tárgyalás megtartása nélkül határoz. Azonban a bíróság azonnal megtagadhatja a mulasztás következményeinek kimondását oly esetekben, amelyekben nincsen kauzális összefüggés a kézbesítési vevényel.

A Pp. 443. §-a azon eseteket sorolja fel, amidőn csak az alperes követ el mulasztást és a bíróság a mulasztás következményeinek kimondását mégis megtagadja. Ilyen esetek:

a) ha hivatalból figyelembe veendő pergátló körülmény miatt az eljárás megszüntetésének esete forog fenn. Ilyenkor a bírónak tulajdonképpen nem is lenne szabad kibocsátania

az idéző végzést, de ha mégis kibocsátotta, akkor nem marad más hátra, mint az, hogy a bíróság épp úgy járjon el, mintha az alperes megjelent volna. Vagyis nincs mulasztási ítéletnek helye; de a peres eljárást megszüntetik. Ilyenkor a felperesre nézve a jogerőre emelkedéstől számított 30 napon belül a keresetlevél beadásának és a perindításnak magánjogi hatályai megmaradnak (Pp. 184. §.).

Ha pedig az eljárás megszüntetése hatáskör hiánya miatt történt, az e tárgyban hozott végzés jogerős, vagyis a későbbben eljáró bíróságra is irányadó (Pp. 141. §. 4. bek.).

Ha a felperes mulasztja el a perfelvételi határnapot és hivatalból figyelembe veendő pergátló akadály forog fenn, akkor nem nyer alkalmazást a Pp. 443. §. 1. pontja, hanem az idézés feloldandó (Pp. 499. §.);

b) amikor a megjelent fél, t. i. a felperes bizonyos bizonyítékokat, amelyek hivatalból figyelembe veendők és különösen a hatáskörre és illetékességre vonatkoznak, nem terjesztette a bíróság elé. Ekkor az eljárás szünetel és erről mindkét fél, tehát a meg nem jelent alperes is értesítendő és bármelyik félnek joga van az eljárás újabb folyamatba vételét kérelmezni;

c) ha a perfelvételi határnapon előadott kereset a meg nem jelent alperessel még nem volt közölve. A következmény az, hogy a felperes kérelmére új határnapot kell tűzni;

d) ha a kereseti kérelem a közölt kereset tartalma szerint nincs megalapítva. Ez esetben is felperes kérelmére új határnap tűzendő s a kijavított kereset alperessel közlendő. A 443. §. ide vonatkozó intézkedései a fellebbezési eljárásban is alkalmazandók (Pp. 510. §.). Házassági perekben, statusperekben és holtak nyilvánítási eljárásban a Pp. 443. §. nem alkalmazható.

Akár a Pp. 442., akár a 443. §-a szerint hozták a mulasztás következményeinek kimondását megtagadó határozatot, az új tárgyalás megtartására nézve halasztó hatályú felfolyamodásnak van helye. Ez alól a házassági eljárásban kivétel van, t. i. a házassági perekben a 443. §. olyképpen nyer alkalmazást, hogy az új tárgyalási határnapot kitűző határozat ellen nincs felfolyamodásnak helye. Ez is a házassági perek belső strukturájából következik (Pp. 672. §.).

4. Át kell térni annak a kérdésnek taglalására, hogyan intéz-

kedik a Pp. akkor, ha nem a perfelvételi tárgyalási határnapot mulasztják el a felek, hanem egy ú. n. érdemleges tárgyalási határnapot, azaz olyan tárgyalást, amikor a felperes már előterjesztette kereseti kérelmét, alperes pedig ellenkérelmét. Lényegileg a szabályozás ugyanaz, mint a S. E. 51. §-ában.

Ha a felek valamelyike az érdemleges tárgyalásra, vagy annak folytatására kitűzött határnapot mulasztja el, a bíróság az ellenfél kérelmére a tárgyalást megtartja, illetve folytatja. A bíró az ügy érdemében tárgyal és ítél tehát még akkor is, ha a felperes mulasztott. Ebben az esetben a mulasztó fél irányában a mulasztás általános következményein felül az egyes cselekmények elmulasztására nézve megállapított következmények is beállanak. Azok a tények, amelyeket a megjelent fél a meg nem jelent ellen félhez, megtörténteknek (valóknak) veendő. Kiemelem, hogy nem szerencsés a törvénynek azon kitétele, hogy «a mulasztás általános következményein felül», mert itt nem állunk a mulasztás általános következményeivel szemben, hanem tisztán és kizárólag prekluzióval. Az érdemleges tárgyalás folytatásának elmulasztása esetében a korábbi tárgyalások eredményét, amennyiben a jegyzőkönyvben vagy mellékleteiben meg vannak állapítva vagy a bíróság egyébként megállapíthatja, valamint a bizonyítás eredményét a határozat hozatalakor figyelembe kell venni. Ha pl. tanukra történt hivatkozás, ezeket ki kell hallgatni. Tagadás esetén a vonatkozó tényállítás tagadottnak tekintendő. A német perrendtartás szerint a tárgyalás oszthatatlan s ép azért csak az utolsó tárgyalás anyaga lehet a határozat alapja. Az előbbi tárgyalások eredményei figyelembe nem részesülnek. Igen helyes, hogy a Pp. nem hajtja annyira túl a szóbeliség elvét és hogy a materiális igazság érdekében peranyagként tekinti a korábbi tárgyalások eredményeit is.

Nézzük most, hogyan intézkedik a Pp. abban az esetben, ha az egyik fél nem jelenik meg az érdemleges tárgyaláson, a másik fél pedig megjelenik, de új tényeket, új nyilatkozatokat hoz fel?

Ha a megjelent fél a tárgyaláson az ellenféllel a keresetlevélben, előkészítő irattal, vagy korábbi tárgyaláson még nem közölt új tényállításokat, bizonyítékokat vagy kérelmeket akar

előadni, vagy a korábbi tárgyaláson előadottakat a meg nem jelent fél hátrányára akarja módosítani, a bíróság a tárgyalás elhalasztásával az előadásoknak előkészítő irattal közlését köteles elrendelni.

A meg nem jelent fél ellen a tárgyalás folyamán kereset indítható a Pp. 189. §. szerint.

Egyebekben a mulasztás következményei megtagadandók, azzal az eltéréssel, hogy a kézbesítési bizonyítvány be nem érkezése esetében a bíróság a tárgyalást elhalaszthatja. Ha a meg nem jelent fél az elmulasztott határnapról kellően értesítve volt, a bíróság az új határnapon a mulasztás következményei felől az ő meghallgatása nélkül határoz.

Így áll a dolog a törvényszéki eljárásban.

A járásbírói eljárás azonban bizonyos tekintetben módosul. Még pedig azért, mert a járásbírói eljárásban nincs előkészítő eljárás. Ott az egyik fél tényállításairól és bizonyítékairól a másik fél nem előkészítő iratok által, hanem csak a szóbeli tárgyaláson értesül. Ha a felek a szóbeli tárgyaláson előre nem közölt tényállításokat is felhoznak és bizonyítékokat terjesztenek elő, ez nem alterálhatja a további eljárás menetét. E szerint a járásbírói eljárásban a meg nem jelent fél ellen a mulasztás következményei az előre nem közölt tényállások és bizonyítékok tekintetében is beállanak. A Pp. 449. §. 5. bek., amelynek célja a törvényszéki eljárásban az alapos írásbeli előkészítést elősegíteni, a járásbírói eljárásban célját veszíti. A tárgyalás elhalasztásának csak akkor van helye, ha új kérelmeket terjesztettek elő, ha a korábbi tárgyaláson előadottakat módosították, vagy pedig a szóbeli tárgyaláson új keresetet adtak elő.

5. A Pp. megemlékezik az eljárás szüneteléséről is határnap elmulasztása miatt és ezt nagy vonásokban úgy szabályozza, mint a S. E. 52. §-a. Mégis két irányban tesz kivételt. Az egyik kivétel, hogy ha a per szünetel, mert egyik fél sem jelent meg, bármelyik félnek joga van kérnie az új tárgyalás kitűzését, amikor is a kérelem költségeit mindenesetre a kérelmező fél viseli; a másik pedig, ami nóvum, az, hogy az új határnap kitűzése az elmulasztott perfelvételi vagy más tárgyalási határtól számított két hónap eltelté előtt nem kérhető. Azért vették

ezt törvénybe, nehogy a halasztás korlátozó szabálya kijátszassék. Ha nem kérte a peres felek közül senki három éven belül, akkor a per megszűntnek tekintetik, beáll a perelévülés, vagyis a perindítás összes jogi hatályai elenyésznek és egy olyan jogi állapot áll be, mely a perindítás előtt fennállott. A perjogi viszonyok elévülése azonban korántsem vonja maga után a perbevont magánjogi viszonyoknak elévülését, mert ez a két dolog egymástól teljesen különbözik.

6. A mulasztás következményeinek szabályozásával szoros összefüggésben áll az a másik kérdés, hogy hogyan orvosoltassék a mulasztás. Határidők elmulasztását csak igazolással lehet orvosolni. Határnapok elmulasztását igazolással vagy ellentmondással.

Az igazolás (restitutio) német intézmény, a német közös jogból fejlődött és jutott át hozzánk; ezen jogorvoslat összefüggésben áll az eljárás írásbeliségével. Az írásbeli pernek, a hosszadalmas perhuzavonának kénytelenek voltunk a legnagyobb szigorral útját állani, peremptorius határidőket teremteni, amelyeket kellő igazolási ok nélkül elmulasztani nem lehet, az eshetőségi elvet a maga teljességében mereven keresztülvinni, mert különben az írásbeli pert lebonyolítani nem lehetne.

Az ellentmondás (opposition) francia intézmény. Franciaországban abból indultak ki, hogy a forgalmi akadályok, a közlekedési eszközök hiánya és a primitív műveltség a legnagyobb enyheséget követelik a szűk időre mért szóbeli tárgyalások elmulasztásának megbírálásánál. A mulasztási ítéletet csak ideiglenesnek tekinti, mely egyszerű intés jellegével bír, a fél minden indokolás nélkül kívánhatja, hogy ezen ítélet hatályon kívül helyeztessék és az előbbi állapot állíttassék helyre, egyszóval a mulasztó fél meghallgatása céljából az eljárás folytatása kívánható.

Van bizonyos kapcsolat az írásbeliség és az igazolás, továbbá a szóbeliség és az ellentmondás között, de ez nem szükségszerű kapcsolat.

A Pp. a szóbeliségre alapítva építette fel az egész eljárást s mégsem szakított az igazolással, de behozta az ellentmondást is. Célszerűségi kérdés, hogy e két jogorvoslat közül melyiket

használjuk és mikor, mert mindkettőnek megvan a maga előnye és hátránya.

Az ellentmondásnak nagy előnye, hogy a bíróságot nem terheli az igazolási tárgyalás és eldöntésének munkájával s ebből kifolyólag nem keletkeznek költségek és nem késik az érdemleges döntés az igazolási ok tárgyalásával. Az ellentmondás hátránya, hogy a fél egyszerű, mivel sem indokolt nyilatkozatával hatályon kívül helyezi a bíró határozatát. Ez alkalmasnak látszik arra, hogy megingassa a bírói intézkedések komolyságába vetett hitet. A bíró kitűzi a határnapot, melyen cselekedni kell, a törvény szigorú következményekkel fenyegeti a hanyag felet, aki ölbe tett kézzel nézi ellenfele erőlködését és csak egy szavába kerül és a mulasztás meg nem történtnek tekintetik. Az ellentmondás által a fél dilatoriusokká teheti azon határnapokat, amelyeknek a törvény peremptorius jellegét ad.

Ezen pro és kontra érveket mérlegelve, a Pp. helyesen építette ki a mulasztás orvoslása rendszerét.

A Pp. szerint az igazolás, mint a szigorúbb orvoslási mód ott alkalmazandó, ahol a mulasztás kevésbé menthető és következményei nem igen nagyok, ellenben az ellentmondás, mint enyhébb orvoslási mód ott alkalmazandó, ahol a mulasztás menthetőbb és a következményei súlyosabbak. A perfelvételi határnapnak a felperes által való elmulasztása esetén nincs ítélet, ilyenkor, amint láttuk, csak az idézés oldatik fel, a felperes tehát nem élhet ellentmondással, hanem a felperes kérhet újból idézést s ez mulasztásának orvoslási módja. A Pp. 460. §-a azonban csak egyszer engedi meg, hogy a fél ellentmondással éljen, t. i. akkor, amikor még kérdéses, vajjon volt-e tudomása a perről. Alperes mulasztása ilyenkor menthetőbb, a bíróság még nem is foglalkozott az ügygel másként, mint hogy mulasztási ítéletet hozott, ami egyszerű eljárás, nem megy veszendőbe tehát alperes ellentmondása miatt érdemleges bírói munka. Ha alperes a bíróság előtt már egyszer megjelent, mulasztása már kevésbé menthető, s akkor már a bíróság is behatóan foglalkozott az ügygel.

7. Az igazolás csak akkor alkalmazandó, amikor határidők és határnapok elmulasztásáról van szó; míg ha a fél

egyes cselekményeket mulasztott el, ezek igazolással nem orvosolhatók. A Pp. rendelkezései az igazolásra vonatkozólag körülbelül azonosak az 1881 : LIX. t.-c.-nek az intézkedéseivel. Mindazonáltal vannak eltérések is.

A Pp. nagyon helyesen az alapjául szolgáló dogmatikus rendszerből kifolyólag azt kívánja, hogy ha akár a fél, akár képviselője, tehát az ügyvéd is követ el mulasztást, annak vétlen mulasztásnak kell lenni, hogy igazolással orvosolható legyen. A Pp. szerint igazolásnak van helye határnap, vagy záros határidő elmulasztása esetén. Egyszerű vagyis nem záros határidő mulasztása esetén nincs helye igazolásnak, mert ezen határidők kevésbé fontos cselekményekre vonatkoznak és bíróilag meg is hosszabbíthatók.

A felfolyamodási határidő záros, van tehát elmulasztása esetén igazolásnak helye, ellentétben az 1881 : LIX. t.-c. 62. §-ával. A Pp. megállapítja a 451. §-ában szigorúan azt, hogy mi az igazolásnak az előfeltétele. Ha ilyen előfeltétel nem forog fehn, akkor igazolásnak nincs helye, hiába egyeznék bele akármelyik fél.

A Pp. felsorolja azt is, hogy mely esetek azok, amelyekben a törvény az igazolást kizárja. Ez taxatív felsorolás a törvény különböző helyein. Ki van zárva az igazolás pl. számadási, vagyonekülönítési perekben, a kiküldött bíró előtti határnap elmulasztásánál;

az ítéleti tényállás kiigazítására rendelt határidőnek elmulasztásánál és az ennek alapján kitűzött tárgyalási határnap elmulasztásánál;

az igazolást kérő félre nézve igazolási kérelme következtében kitűzött határnap elmulasztásánál;

házassági perekben a békéltetési tárgyalásnál;

házassági perben és statusperekben az előkészítő eljárásban kitűzött határnap elmulasztásánál;

továbbá, amint fentebb kifejtettük, ha a perfelvételi határnapot a felperes mulasztja el.

Nincs továbbá igazolásnak helye, hogyha meg nem jelenés esetében a törvény ellentmondást enged, úgyszintén, amidőn a határnap elmulasztása bírói határozatban kimondandó hátránnyal nem jár. Ilyen határozat pl. a bizonyításfelvételtől szóló határ-

nap, ítélet hirdetési határnap. A bizonyításvétel elmulasztása nem jár semmi hátránnyal, mert ha nincs is ott a fél, azt fogantatosítják. Ha azonban igen nagy súlyt helyez valaki arra, hogy jelen legyen a bizonyításnál, akkor kérheti, hogy rendeljék el ennek a bizonyító eljárásnak a megismétlését. Hogy az ítélet kihirdetésére kitűzött határnap elmulasztásából semmi különösebb hátrány nem származik, az magyarázatra nem szorul.

Az igazolási kérelmet annál a bíróságnál kell előterjeszteni, amelynél a határnapot elmulasztották, vagy amelynek az elmulasztott cselekményt teljesíteni kellett volna. Esetleg tehát a fellebbviteli bíróságnál is. Ugyanezen bíróság fog dönteni egyrészt az igazolás kérdésében, másrészt pedig az ügy érdemében is, ha az igazolásnak hely adatik. A Pp. 454. §-a világosan rendeli, hogy az igazolási kérelem felett az a bíróság határoz, amely arra van hivatva, hogy a pótoló cselekmény felett határozzon, vagy amely előtt a határnap el volt mulasztva.

Mai törvénykezési rendtartásunkban ezen kérdés nincs egyöntetűen szabályozva, mert a perrehi novella és a S. E. szerint az igazolás beadandó az első fokú bíróságnál, illetve a fellebbviteli bíróságnál. Igen helyes, hogy a Pp. szerint egyszerre kell e kérdésben dönteni s hogy e két kérdést nem lehet egymástól elválasztani, hanem az igazolás kérdése össze van kötve az elmulasztott cselekmény pótlásával, illetve újabb határnapra idézés kérésével, mert ha a bíróság az igazolásnak helyt ad, a tárgyalást az ügy érdemében azonnal folytatja. Ehhez képest a Pp. parancsolólag írja elő, hogy határnap elmulasztása esetében az igazolást az elmulasztott határnap helyett új határnap kitűzésének kérésével, határidő elmulasztása esetében pedig az elmulasztott cselekmény pótlásával kell egybekapcsolni. Az igazolásnak és az ügy érdemének ezen kapcsolata sok időt és költséget takarít meg.

Az igazolási határidő 15 nap, véghatárideje pedig hat hónap. Ez a határidő az elmulasztott határnaptól, határidőknél pedig a határidő utolsó napjától számít; ha pedig a mulasztás a félnek vagy képviselőjének csak később jutott tudomására, vagy az akadály csak később szűnt meg, a mulasz-

ás tudomásra jutásától, illetőleg az akadály megszűnésétől számítandó.

Ezek a határidők meghosszabbíthatatlanok, de nem zárosak, elmulasztásuk miatt igazolásnak nincs helye.

Az igazolási kérvényben előadandók az igazolási kérelem megalapítására szolgáló ténykörülmények, valamint valószínűvé tételük eszközei is. A Pp. nem kíván bizonyítást, csak valószínűsítést. Az 1881 : LIX. t.-c. szerint tárgyalás nélkül nem lehet dönteni az igazolás kérdésében. A Pp. szerint nem kell mindig tárgyalást kitűzni, mert az ellenfél meghallgatása nélkül is az igazolás megadható és elrendelhető a végrehajtásnak vagy a további eljárásnak ideiglenes felfüggesztése; erre való tekintettel szükséges a kérvény substanciólása. Ha a kérvény folytán tárgyalás tűzetett ki, akkor a kérvény már nem egyéb, mint előkészítő irat. Ily esetben a tárgyalási határnapon novumokat ép úgy használhatunk, mint a szóbeli tárgyalásnál egyáltalában.

A Pp. intézkedéseket tartalmaz, hogy mi történjék akkor, ha az igazolási kérelem hat hónapos határidő után adatott be, vagy pedig olyan határnap vagy határidő elmulasztása esetén kéri, amelynél a törvény az igazolást kizárja. Ennek az a következménye, hogy az igazolási kérelem visszautasítatik, nehogy a felek és a bíróság felesleges munkával terheltessenek. A 455. §. szerint csak e két esetben lehet hivatalból visszautasítani az igazolási kérelmet, más esetekben nem. Nem lehet tehát visszautasítani pl. akkor sem, ha nincs a kérelem ügy konstruálva, mint ahogy azt a 453. §. előírja, vagy akkor sem, ha a 15 napos határidő eltelté után is adatott be, mert még mindig lehetséges, hogy az igazolási kérelem az akadály megszűnésétől, illetve a tudomásrajutástól számítva kellő időben adatott be.

Ha a törvényeségi eljárásban az elnök az igazolási kérelmet visszautasítandónak találja, a tanács elé terjeszti, mely a visszautasítás kérdésében a felek meghallgatása nélkül határoz. Ha a tanács az igazolási kérelmet nem utasítja vissza, határozatát a felekkel nem közli.

Az igazolási kérelmet visszautasító, vagy az igazolást megtagadó végzés ellen felfolyamodásnak van helye és ez ter-

mészertes is, mert ez a végzés az eljárás megtagadását jelenti. Ellenben az igazolásnak helyt adó végzés ellen felfolyamodásnak helye nincs, mert ez az eljárás folyamatba vételét jelenti. Az igazolás megengedését fellebbvitellel egyáltalában csak annyiban lehet megtámadni, amennyiben az igazolási kérelmet a Pp. 452. §-ában megállapított hat hónapos véghatáridő eltelte után adták elő, vagy amennyiben a bíróság az igazolásnak oly határnap vagy határidő elmulasztása miatt adott helyet, amelyben az igazolást a törvény kizárja.

Az igazolási kérelmet azon eljárás szerint kell elintézni, amely a pótoltt cselekmény, illetőleg az új határnap tekintetében irányadó. Ha ehhez képest szóbeli tárgyalás tartandó, az igazolás kérdését előzetesen kell tárgyalni és eldönteni. Ha a pótlendő cselekmény nem szóbeli tárgyalás útján teljesítendő, a Pp. az igazolás kérdésében is mellőzi a tárgyalást, pl. felfolyamodási határidő elmulasztásánál, mely a felek meghallgatása nélkül intézhető el. Ilyen esetben felesleges a tárgyalás, hiszen az igazolásnak a Pp. nem tulajdoníthat nagyobb fontosságot, mint az érdemleges kérdésnek; a tárgyalás emellett még fokozná a költségeket is.

A Pp. szerint az 1881 : LIX. t.-c. 64. és 65. §-aival egyezően az igazolás kérdése előzetesen külön tárgyalandó — amennyiben tárgyalásnak van helye — és külön végzéssel döntendő el.

Az igazolás meg nem tagadható, ha a fél az igazolási kérelem megalapítására szolgáló tényköörülményeket valószínűvé teszi.

Ha a bíróság az igazolásnak helyt ad, a tárgyalást a pótoltt cselekmény, illetőleg az elmulasztott határnapon tárgyalandó kérdés felett nyomban megtartja.

Az igazolást kérő fél az igazolási kérelem következtében kitűzött határnap elmulasztása miatt további igazolást nem kérhet.

A Pp. 458. §. ezen intézkedése méltányosabb, mint az 1881 : LIX. t.-c. 62. §. azon rendelkezése, mely szerint az igazolási kérelem tárgyalására kitűzött határnapoknak, valamint az igazolás megadása következtében kitűzött határnapoknak vagy határidőknek elmulasztása esetében igazolásnak

helye nincsen. A Pp. az igazolás kizárását csak az igazolást kérő félre és csupán az igazolási kérelem következtében kitűzött új határnap elmulasztására mondja ki.

Az ellentmondás következtében kitűzött határnapnak elmulasztása miatt szintén nincs helye igazolásnak.

Az igazolási kérelem halasztó hatályára nézve szintén eltérő intézkedéseket tartalmaz a Pp. a mai joggal szemben. Az 1881 : LIX. t.-c. 67. §-a szerint az elmulasztott határidőtől vagy határnaptól számított 15 nap alatt beadott igazolási kérelemnek a főügy további folyamára, a hozott határozat jogerőre emelkedésére és a végrehajtásra halasztó hatálya van. A 15 napon túl beadott igazolási kérelemnek nincsen felfüggesztő hatálya. Ezen intézkedés helytelen; sokszor teljesen alaptalan igazolási kérelem alapján is kieszközlik a felfüggesztő hatályt, másfelől pedig ha a fél a mulasztásról csak 15 nap után vesz tudomást, méltánytalan, sőt sokszor igazságtalan is, ha nem adjuk meg a felfüggesztő hatályt.

A Pp. úgy rendelkezik, hogy az igazolási kérelemnek sem a végrehajtásra, sem az eljárás folytatására nincs halasztó hatálya. A bíróság azonban, amely az igazolási kérelem felől határoz, a fél kérelmére a végrehajtásnak vagy az eljárásnak ideiglenes felfüggesztését az ellenfél meghallgatása nélkül is elrendeli, ha az előterjesztett adatokból az igazolási kérelem sikere valószínűnek mutatkozik. A felfüggesztés alkalmazható, bármikor adták be az igazolási kérvényt. További garanciális intézkedés, hogy a bíróság a felfüggesztés tárgyában hozott határozatát kérelemre visszavonhatja, amit meg is fog tenni változott viszonyok mellett.

A végrehajtás felfüggesztése, vagy a felfüggesztés visszavonása tárgyában hozott végzés ellen külön fellebbvitelnek nincs helye.

8. Ellentmondásnak van helye az ítélet ellen, ha az alperes a perfelvételi határnapon nem jelent meg.

Ha az alperes már valamelyik előbbi perfelvételi határnapon megjelent, vagy ha az előbbi perfelvételi határnap kérelmére elnapoltatott, vagy ha az ügyben ellentmondással már élt, akkor nincs helye ellentmondásnak.

Ki van zárva továbbá az ellentmondás fizetési meghagyás-

ból folyó perben, váltó, kereskedelmi utalvány stb. alapján keletkezett perben, a bérleti viszony megszüntetése iránti eljárásban és a községi bíróságtól a járásbíróság elé vitt ügyekben.

Az ellentmondást a perbíróságnál kell benyújtani. Ez azonban nem lehet más, mint az elsőfolyamodású bíróság, mert a perfelvételt csak ott lehet kieszközölni. Ki van zárva, hogy a fellebbviteli bíróságnál ennek valamely határozata ellen ellentmondást be lehessen adni. A fellebbviteli bíróságnál a mulasztás kizárólag igazolással orvosolható.

Az ellentmondás határideje tizenöt nap. Ez a határidő záros, még ha bíróilag is van megállapítva. Ha a kézbesítés külföldön vagy hirdetmény által történik, a bíróság az ellentmondási határidőt ítéletében vagy utólag végzéssel állapítja meg, amikor is a határidő az ítélet kézbesítésétől számítandó, mert akkor biztos tudomást szerez alperes a mulasztásról. Az ellentmondást azonban már az ítélet kihirdetése után be lehet nyújtani. Ellentmondás beadásának elmulasztása esetén igazolásnak van helye.

A kellő időben benyújtott ellentmondásnak a végrehajtásra halasztó hatálya van. Sok oldalról erősen támadták ezen intézkedést.

Az É. T. 51. §-a szerint biztosítási végrehajtásnak van azonban helye, ha a kötelezett fél a marasztaló ítéletet vagy határozatot ellentmondással megtámadta. Ez biztosíték akar lenni, hogy az ellentmondás intézményével vissza ne éljenek az alperesek.

Egész liberálisan jár el a Pp., amikor kijelenti, hogy nem kell ehhez az ellentmondás szóhoz ragaszkodni. Alperes részéről az ítéletnek bármely elnevezés alatt előterjesztett megtámadását ellentmondásnak kell tekinteni.

A Pp. azonban oly intézkedésekről is gondoskodik, melyeknek célja gátat vetni a visszaélések ellen. Így az ellentmondás költségének viselésére az ellentmondással élő felet kötelezi; az ellentmondás következtében kitűzött határnap elmulasztása esetében az igazolást is kizárja. A törvényszék előtti perekben, ahol a pertárgy nagyobb értékénél fogva a költségvetési kötelezettség nem mutatkozik elég

hatékonyak, a Pp. meghagyja az alperesnek, hogy az ellentmondással kapcsolatban a tárgyalást is előkészítse és a bíróságnak, hogy az ellentmondás következtében a perfelvételre és érdemleges tárgyalásra együttesen tűzzön ki határnapot. Ha bíróságaink kellő eréllyel fogják kezelni a Pp.-nek ide vonatkozó rendelkezéseit, könnyen megtörténhetik, hogy az alperes, aki nem jelent meg a perfelvételi tárgyaláson, de a hozott mulasztási ítélet ellen ellentmondást adott be, rosszabbul jár, mint az az alperes, aki megjelenik a perfelvételi tárgyaláson és igénybe veszi a Pp. rendelkezésre álló eszközeit.

A bíróság kötelessége hivatalból vizsgálni, hogy van-e ellentmondásnak egyáltalán helye és hogy törvényes időben volt-e benyújtva. Ha e kellek valamelyike hiányzik, a bíróság az ellentmondást végzéssel hivatalból visszautasítja.

Ha a törvényszéki eljárásban az elnök az ellentmondást visszautasítandónak találja, a tanács elé terjeszti, mely a visszautasítás kérdésében a felek meghallgatása nélkül határoz. Ha a tanács az ellentmondást nem utasítja vissza, határozatát a felekkel nem kell közölni.

Az ellentmondás következtében kitűzött határnapon az alperes perbebocsátkozása után a bíróság az érdemleges tárgyalást folytatónak tartja. Minthogy az ellentmondás egyszerű kijelentés, azt a főügytől elkülönítve tárgyalni nem szükséges.

A bíróság a tárgyalás eredményéhez képest ítéletében az ellentmondással megtámadott ítéletet egészben vagy részben fenntartja vagy hatályon kívül helyezi.

Ha az alperes a határnapot elmulasztja, a felperesnek nincs szüksége újabb ítéletre, mert kérelmére a bíróság az ellentmondást végzéssel visszautasítja és a korábbi ítéletet fenntartja.

A visszautasító végzésben az új tárgyalás költségében az alperest el kell marasztalni.

III.

Általános érvényű szabály, hogy az eljárás megindítása és folytatása a felek akaratától függ. A felek bármikor félbe-

szakíthatják az eljárást akár hallgatólag az által, hogy nem jelennek meg a tárgyaláson és így szünetelés áll be, akár pedig kifejezetten, ha közös kérvényt adnak be a szünetelésre.

Vannak azonban körülmények, hogy a peres eljárásban nyugvás áll be a felek közmegegyezése nélkül is, még pedig vagy szükségszerűen áll be ez a nyugvás önmagától a bíró hozzájárulása nélkül, pl. külső cselekmények beálltával, amikor az eljárás folytatása lehetetlen, vagy elrendelheti a bíró, fontos oknál fogva, az eljárás felfüggesztését. Mai törvénykezési jogunk e kérdésekkel abszolúte nem foglalkozik és ezeket nem szabályozza és a gyakorlat sem pótolta a törvénykezési rendtartás ezen hézagait. Az 1881 : LX. t.-c.-ben van egy intézkedés, hogy a végrehajtást a marasztalt vagy jogositott fél halála esetében az ő jogutódai ellen vagy javára kell elrendelni. Mint-hogy ezen intézkedések a perben éppenséggel nem mérvadóak, helyes, hogy a Pp. ide vonatkozó szabályokat alkotott.

Az eljárás félbeszakad: 1. a fél halála miatt; 2. ha a fél perbeli cselekvőképességét elveszítette, ha a törvényes képviselő meghalt, vagy pedig törvényes képviselői jogosultságát elveszítette; 3. esőd miatt; 4. az ügyvéd halála vagy ügyvédkedő képességének elveszte miatt; 5. háború vagy más esemény miatt.

Ezekről az esetekről a Pp. tüzetes intézkedéseket tartalmaz.

1. A legfontosabb az, hogy ha a fél halála következtében szakad félbe az eljárás. Ennek természetesen csak akkor van helye, ha nem volt meghatalmazottja, mert ha volt ügyvédje, akkor az eljárás tovább folyik; van, aki a pert tovább viheti.

Az eljárás valamelyik fél halála esetében félbeszakad.

A félbeszakadt eljárás felvételét az eljárás folytatására hivatott bíróságnál mind a jogutód, mind az ellenfél kérheti. Vitássá válhatik a jogutódi minőség is. Gondoskodni kell tehát arról, hogy ez a materiális jog körébe vágó kérdés alaki szempontból hogyan hozassék tisztába. Az indokolása a Pp.-nek igen helyesen mutat rá arra, hogy három kérdés vár itt megoldásra. Nevezetesen: a jogutódlás a főügytől külön döntendő-e el, továbbá a döntés ítélettel vagy végzéssel történjék-e és végre, legyen-e a jogutódlás kérdésében külön fellebbvitel megengedve és

adassék-e annak halasztó hatály a főügyre nézve. A Pp. szerint a felvétel idézési kérelemmel történik, amellyel, ha ennek a per állása szerint helye van, a főügy tárgyalására való idézést is kell kérni.

Ez az idézés a jogutódra nézve első végzés; ép azért, ha a felvételt a jogutód ellenfele kéri, az idézés a jogutódnak azon szabályok szerint kézbesítendő, mint az idézéssel ellátott kéréslevelél az alperesnek.

A bíróság a jogutódlás és ehhez képest a felvételi jogosultság vagy kötelesség felől közbenszóló ítélettel határoz, mert ez érdemleges határozat. Ha azonban az idézés a főügy tárgyalására is történt és a bíróság az utódlást megállapítja, ezt a végítéletben mondja ki. Ilyenkor nem kell előbb a jogutódlás kérdésében dönteni.

Az utódlás kérdésének külön eldöntését az utódlás meg nem állapítása esetében az indokolja, hogy akkor a per a valódi jogutóddal szemben továbbra is fennáll, illetve továbbra is félbeszakadva marad mindaddig, míg a valódi jogutód fel nem lép.

A bíróság a felvételi jogosultságot vagy kötelességet csak abban az esetben állapíthatja meg, ha azt valószínűvé tesz. Ezzel akarja elérni azt, hogy a perrel talán tudomással sem bíró valódi jogutód érdekei esetleges összejátszás vagy visszavétel következtében sérelmet ne szenvedjenek.

Ha a bíróság az utódlást közbenszóló ítélettel megállapítja, az eljárás félbeszakadása a közbenszóló ítélet közlésével szűnik meg, e közléssel azonban a bíróság a főügyben ne talán szükséges közléseket is összekapcsolhat és szükség esetében a főügyben megszakadt határidőt újból kitűzi.

Ezen szabályok abban az esetben is megfelelően alkalmazandók, ha a jogutód a felvételt a szóbeli tárgyaláson a jelenlévő ellenfélnek bejelenti.

2. Egyszerűbb az eljárás akkor, ha a per nem a fél halála, hanem ügyvédi képviselő hiánya esetében a fél perbeli cselekvési képességének elvesztése, a törvényes képviselő halála vagy képviselői jogosultságának elvesztése miatt áll be.

Ebben az esetben a felvétel a félbeszakadás után törvényes képviselővé váló személy részéről vagy ellen történik.

Itt az eljárás azért egyszerűbb, mint a jogutódlás kérdésében, mert a törvényes képviselőnek ebbeli minősége hatósági határozatokkal igazolható.

Az eljárás mindaddig félbeszakad, míg a törvényes képviselő az ellenfelet, vagy az ellenfél a képviselőt nem értesíti, hogy az eljárást folytatni akarja.

Ha a késedelem veszéllyel járna, a bíróság ily esetben a cselekvőképtelen személyek részére a törvényes képviselő felépéséig ügygondnokot rendelhet ki.

Az értesítés írásban történik, amelyet a bíróság az ellenféllel közöl. A tárgyaláson jelenlévő ellenfél szóval is értesíthető. Az értesítéssel a fűgyre vonatkozó cselekmények is összekapcsolhatók.

Ha valamelyik fél halála esetében hagyatékának képviselőjére gondnok van kinevezve, ez a §. megfelelően alkalmazandó. Ez a szabályozás a hazánk egy részében hatályban levő osztrák polgári törvénykönyvre tekintettel indokolt.

3. Egy további esete a félbeszakadásnak a csődnyitás. A félbeszakadásról csődnyitás folytán már az 1881 : XVII. t.-c. is rendelkezik. A Pp. ezeket az intézkedéseket csak kiegészíti, mert a csődtörvény a félbeszakadás tartamáról minden esetre kiterjedőleg nem rendelkezik.

A tömeggondnok halála vagy elmozdítása esetében ugyanolyan eljárás alkalmazandó, mint az eljárás félbeszakadásánál a törvényes képviselő halála, vagy képviselői jogosultságának elvesztése miatt.

Ha valamelyik fél ellen csődöt nyitnak, az eljárás félbeszakad azokban a perekben, amelyeket a csődtörvény szerint a közadós ellen vagy a közadós részéről nem lehet folytatni.

A félbeszakadás, amennyiben tartamáról a csődtörvény nem rendelkezik, az eljárás felvételéig vagy a csőd megszűnéséig tart.

4. Foglalkozni kell még az eljárás félbeszakadásával az ügyvéd halála vagy ügyvédkedő képességének elvesztése miatt.

Az eljárás félbeszakad, ha valamelyik fél ügyvéde meghal vagy ügyvédkedőképességét elveszti.

Ez azért szükséges, mert a fél esetleg nem azonnal értesül arról, hogy ügyvédje meghalt és mert időt kell adni a félnek, hogy új ügyvédet vallhasson és azt kellőleg informálhassa.

A félbeszakadás megszűnése tekintetében különbséget tesz a Pp. aszerint, vajjon az ügyvédi képviselőt kötelező-e, avagy nem kötelező.

Amennyiben az ügyvédi képviselőt kötelező, a félbeszakadás megszűnik, ha az ellenfelet más ügyvéd vallásáról értesítik, vagyis addig tart a félbeszakítás, míg a fél más ügyvéd megbízatásáról ellenfelét nem értesíti. Az ellenfél kérelmére a félnek az új ügyvéd bejelentésére a bíróság határidőt tűzhet, vagy magát a felet idézi. A fél megidézése ügyvéd általi megjelenésre történik.

Az idézést és a felhívást a félnek úgy kell kézbesíteni, mint az idézéssel ellátott keresetlevelet az alperesnek. A felhívás, illetve a megidézés fontos következményei és annak a figyelembevételére indokolja ezt, hogy nincs kizárva az, hogy a félnek az ügyvédje személyében beállt változásról nincs tudomása.

Ha a felhívás sikertelen marad, az eljárás félbeszakadása megszűnik és a fél részére, ha nem a bíróság székhelyén lakik, a postára feladással lehet kézbesíteni.

Amennyiben az ügyvédi képviselőt nem kötelező, a félbeszakadás akkor szűnik meg, ha a fél személyesen vagy jogosult meghatalmazott által fellép, vagy ha a határozatot bármelyik fél kérelmére magának a félnek kézbesítik.

Ha a felet a járásbírósi eljárásban nem ügyvéd, hanem más meghatalmazott képviseli, ennek a halálával nem szakad félbe az eljárás. Hiszen a hivatásos jogvédő csak az ügyvéd. Más meghatalmazott rendelése és az abban beállható változás csak a fél rizikójára történhetik.

5. Végül képzelhető az eljárás félbeszakadása háború vagy más esemény miatt. Ha a bíróság működése háború vagy más esemény következtében megszűnik, az eljárás az akadály tartamára félbeszakad.

Ha a bíróság működését újra felveszi, az eljárás kérelem nélkül is folytatandó. Igen természetes, hogy gondoskodni kell arról is, hogy a bíróság működésének megszűnése s a működés újbóli felvétele kellő módon közététessék.*

* E kérdés szempontjából nagyérdekű a harmadik moratórium

Láttuk, hogy az eljárás félbeszakadása ipso facto áll be, a bíróságnak ilyenkor nincs más dolga, mint azt konstatálni. Vannak azonban esetek és körülmények, hogy a bíróság az eljárást felfüggesztheti. A felfüggesztés felől hozott határozat soha sem köti a bíróságot, a határozatot bármikor vissza is vonhatja, de ezek körülményeinek mérlegelése után.

Az eljárás felfüggesztése két esetben történhetik.

Ha annak a félnek, aki meghalt vagy perbeli cselekvőképességét vagy törvényes képviselőjét elvesztette, a per vitelére meghatalmazottja volt, az eljárás nem szakad félbe, a bíróság azonban az eljárást a meghatalmazott kérelmére és a fél halála esetében az ellenfél kérelmére is felfüggesztheti.

A Pp. 106. §-a szerint a meghatalmazás nem szűnik meg a megbízó halálával, ily esetben tehát nincsen ok az eljárás félbeszakítására. Minthogy azonban a megbízó halála folytán sokszor az ügy állása lényegesen megváltozhatik, továbbá a meghatalmazottnak a jogutódoktól, illetve a törvényes képviselőtől meghatalmazást és az ügy folytatására nézve újabb utasítást kell beszerezni, szükségesnek mutatkozik az eljárás felfüggesztése.

A fél halála esetében az ellenfél is kérheti az eljárás felfüggesztését, mert a fél halála az egész perre, a felek közti jogviszonyra kihatással lehet és az ellenfél ennek folytán oly helyzetbe kerülhet, hogy a pert más irányban kell folytatnia. A perbeli cselekvőképesség vagy törvényes képviselő utólagos elvesztése esetén aziránt, hogy fennforog-e a felfüggesztésre ok, elsősorban a meghatalmazott nyilatkozhatik csak, mert ez az ügy érdemére és az ellenfél cselekményeire nincs befolyással.

Itt kérelem nélkül a bíróság nem fűggeszteni fel az eljárást.

A felfüggesztés tartamára és az eljárás felvételére a félbeszakadásra vonatkozó, már ismertett szabályokat kell alkalmazni. A fél halála esetében az idézést a meghatalmazottnak is kézbesíteni kell.

következtében a polgári peres és nem peres eljárásban szükséges szabályok megállapítása tárgyában a 19400/1914. I. M. E. sz. a. kibocsátott igazságügyminiszteri rendelet 19. §-a.

Ellenben hivatalból is felfüggesztheti a bíróság az eljárást, ha valamelyik fél háború idején katonai szolgálatot teljesít, vagy ha a fél olyan helyen tartózkodik, amellyel a perbíróság székhelyéről hatósági intézkedés, háború vagy más esemény következtében közlekedni nem lehet. A felfüggesztés az akadály tartamára szól. A hivatalbóli eljárást a méltányosság kívánja meg, nem kell a feleket szükségtelen ellentmondásra és igazolásra kényszeríteni.

Az eljárás felfüggesztését a perbíróságnál kell kérni.

A bíróság a kérelem felől, ha tárgyaláson kívül adták elő, az ellenfél meghallgatása nélkül határozhat.

Az eljárás félbeszakadásával vagy felfüggesztésével minden határidő folyása megszakad és a határidő a félbeszakadás vagy felfüggesztés megszűnésétől egészen újból kezd folyni.

Az eljárás félbeszakadásának vagy felfüggesztésének tartama alatt bármelyik fél részéről a főügyben véghezvitt perbeli cselekmény az ellenféllel szemben hatálytalan. Hatálytalan a bíróság részéről a főügyben hozott határozatok közlése is.

Célszerűségi szempontok kívánják, hogy a bíróság azt a határozatát, amellyel az eljárást felfüggeszti, vagy a felfüggesztést megtagadja, ahhoz képest, amint a felfüggesztés tárgyában kérelemre vagy hivatalból is határozhat, kérelemre vagy hivatalból visszavonhassa. A bíróság ilykép a körülmények változását figyelembe veheti.

Az olyan határozat ellen, amely az eljárás felfüggesztését mondja ki, valamint az olyan határozat ellen, amely a felfüggesztés megszüntetését megtagadja, felfolyamodásnak van helye, mert az ilyen határozat az eljárás befejezését késlelteti; de a felfüggesztést megtagadó vagy a felfüggesztés megszüntetését rendelő határozat ellen nincs felfolyamodás, mert ez a jogorvoslat az ügy befejezését késleltetné, viszont a fél esetleges sérelme az ítélet ellen használt fellebbvitel útján orvosolható.

A felek rendelkezési jogából következik, hogy kölcsönös megegyezéssel az eljárás folytatásától elállhatnak.

A feleknek a bíróságnál bejelentett kölcsönös megegyezése következtében az eljárás mindaddig szünetel, amíg valamelyik fél a folytatást nem kéri.

A felek azonban az eljárás szünetelésének időtartamát meg is állapíthatják, Ilyenkor a kikötött idő lejártá előtt az eljárás folytatása az ellenfél beleegyezése nélkül nem kérhető; a szünetelés iránti megegyezés bejelentésétől számított két hónap eltelté előtt azonban az eljárás folytatása egyáltalában nem kérhető.

Az eljárásnak a szünetelése a törvényes határidők folyására és az ezekben véghezviendő cselekmények érvényességére nincs befolyással.

A fellebbviteli, az igazolási, az ellentmondási, a perújítási stb. határidők folyását azonban a felek nem akaszthatják meg, mert a törvényes határidők nem egyedül a felek érdekében, de közszempontból vannak megállapítva. Sem a bíróság, sem a felek nem változtathatnak ezeken.

Jól meg kell különböztetni az eljárás felfüggesztését a szóbeli tárgyalásnak felfüggesztésétől (Pp. 235. §.). Ezen két intézmény rokon ugyan, de mégis más és más. A szóbeli tárgyalás akkor függeszthető fel, ha előzetes kérdés hozandó tisztába. Ilyenkor az eljárás tovább foly, csak a szóbeli tárgyalás függ maga a praesudiciális per eldöntéséig. A szóbeli tárgyalás felfüggesztése mindig a bírótól függ és vannak egyes esetek, midőn a bíró köteles a szóbeli tárgyalást felfüggeszteni, így ha a per eldöntése házaság érvényességétől vagy érvénytelenségétől, létezésétől vagy nemlétezésétől függ, továbbá, ha a per eldöntésének feltétele a gyermek törvényességének a kérdése inter omnes hatállyal.

A szünetelés iránti megegyezés bejelentésétől számítandó három év leteltével a per megszüntnek tekintendő.

X.

Fellebbvitel. Perújítás.

Irtó és a Magyar Jogászegylet 1914. évi február 25-iki ülésén előadta: Dr. Fodor Ármán, az igazságügyminiszteriumhoz beosztott királyi kúriai bíró.

A Pp. fellebbviteli rendszere általánosságban megegyezik a S. E. fellebbviteli rendszerével és csak a részletekben tér el attól. Ehhez képest azok a perorvoslatok, amelyek az ügyet

egy felsőbbfokú bíróság elbírálása alá viszik, a Pp. rendszerében is a következők. Elsőbírósági ítéletek ellen: fellebbezés, másodbírósági ítéletek ellen: felülvizsgálat, végzések ellen: felfolyamodás. A kiküldött vagy megkeresett bíró végzése ellen szintén felfolyamodásnak van helye abban az esetben, ha a törvény ezt megengedi, egyébként pedig a kiküldött bíró eljárása és határozatai ellen, valamint a jegyzőkönyvvezető és a bírósági iroda intézkedései ellen előterjesztéssel lehet élni.

Fellebbezés.

1. Fellebbezésnek a Pp. szerint az elsőfokú bíróságok, tehát a kir. járásbíróságok és a kir. törvényszékek mint elsőfokú bíróságok ítéletei ellen és csakis ezeknek az ítéletei ellen van helye. A sommás eljárás a járásbíróságoknak 100 kor. értéket meg nem haladó perekben hozott ítéletei ellen felülvizsgálatot adott. A Pp. szerint elsőfokú bíróságok ítéletei ellen sohasem, tehát ebben az esetben sem felülvizsgálatnak, hanem fellebbezésnek van helye.

A Pp. fellebbezése ép úgy, mint a S. E.-é, alapszerkezete szerint nem egyszerű felülvizsgálata az elsőbíróság ítéletének, hanem a jogvitának megújítása a fellebbezési bíróság előtt. A cél nem annak a kiderítése, hogy tévedett-e az első bíró vagy nem, hanem az, hogy a perbevitt jog fennáll-e vagy sem. A fellebbezési bíróság tevékenysége ezen cél érdekében egyaránt kiterjed úgy a tény, mint a jogkérdés felülvizsgálására; nemcsak azt kutatja, vajjon az elsőbíróság a megfelelő jogszabályt alkalmazta-e, hanem azt is, vajjon a per elbírálásához szükséges tényeket jól derítette-e ki, és amennyiben úgy találja, hogy az elsőbíróság a tényállást tökéletlenül derítette ki, az elsőbíróság előtt felvett bizonyítást maga is megismételheti és nem kell — mint ma a rendes eljárásban — evégett az ítélet feloldásával az elsőbírósághoz fordulnia. Ennyiben a fellebbezés a Pp. szerint megismétlése az elsőbíróság előtti eljárásnak.

A Pp. szerint a fellebbezési bíróság előtt új tényeket és új bizonyítékokat is fel lehet hozni. Ennyiben a fellebbezési bíróság eljárása adott esetben nemcsak megismétlése, hanem

kiegészítése az elsőbírósági eljárásnak, amennyiben a fél azt, amit az elsőbíróság előtt felhozni elmulasztott, a fellebbezési bíróság előtt pótolhatja.

Azt, hogy az eljárás ilykép a fellebbezési bíróság előtt esetleg teljesen megismétlődik és a nívumok révén még bővül is, indokoltá teszi ép az eljárás szóbelisége, amely mellett a tényállás kifejtése az elsőbíróság előtt nagyban függ a tárgyalást vezető bírótól, nevezetesen attól, hogy a bíró az ügy minő jogi felfogásából indul ki a tárgyalás vezetésében. A nívumok kizárása vagy az anyagi igazság rovására menne, vagy igen gyakran perújításra vezetne, amely egyfelől a jogbiztonságnak a hátrányára van, másfelől a bíróság elfoglaltságát is szaporítaná.

A tényállás előadásának és kiderítésének súlypontja a most vázolt szabályozás mellett is kell, hogy az elsőbíróságnál maradjon. A fél már a költségre, az előzetes végrehajthatóságra és a biztosítási végrehajtásra tekintettel is igyekezni fog, hogy lehetőleg már az elsőbíróság előtt pernyertes legyen. A rosszhiszemű fél ellen pedig, aki nívumait szándékosan halogatja a fellebbezési eljárásra, az ebből eredő költség viselésének kötelezettségét kell megállapítani. Az ily visszaélés tehát a költség viselésére vonatkozó rendelkezésekben talál orvoslást. Mindenképp helytelen volna azonban, ha az elsőfokú bíróság maga a szükséges bizonyítékok mellőzése következtében adna okot arra, hogy a fellebbezési eljárásban új bizonyítást kell fölvenni. A kimerítő tárgyalásnak és bizonyításfölvételnek áthárítása a fellebbezési bíróságra ezt az utóbbit túlterhelné, a feleket a fellebbezésre kényszerítené és az igazságszolgáltatást egyáltalában károsan befolyásolná.

2. A S. E.-sal megegyezően a Pp. is kettős fellebbezési eljárást ismer.

■ Az egyik: fellebbezési eljárás szóbeli tárgyalással, a másik: fellebbezési eljárás nyilvános előadással.

■ Az elsőben a szóbeliség és a közvetlenség egész teljében érvényesül. A bíróság szóbeli tárgyalást tart és azon bizonyítást is fölvehet. A fellebbező új tényállításokat, nyilatkozatokat és bizonyítékokat hozhat fel és az elsőbíróság által felvett bizonyítás ismétlését és kiegészítését kívánhatja. Hasonló

jog illeti meg a fellebbező ellenfelét is. Az elsőbíróság előtt eldöntött ügyet ily esetben a fellebbezési bíróság a fellebbezési kérelem és ellenkérelem határai közt újból tárgyalja.

A fellebbezési eljárás másik módjánál, a nyilvános előadás útján való elintézésnél, a fellebbezési bíróság az elsőbíróság ítéletét ténybeli és jogi vonatkozásaiban szóbeli tárgyalás nélkül, lényegileg az iratok alapján bírálja felül. A fellebbezés elintézésének ennél a módjánál a szóbeliség és a közvetlenség elve nem érvényesül. A Pp. számolt a S. E.-ban szerzett azzal a tapasztalattal, hogy a felebbezés elintézésének ez a módja sok esetben olcsósága és egyszerűsége következtében célszerűnek bizonyult.

A fellebbezési bíróság különben, ha ezt az ügy kellő elintézhete érdekében szükségesnek tartja, a nyilvános előadás útjáról áttérhet a szóbeli tárgyalás útjára, mihez képest a nyilvános előadás csak olyan elintézési mód, amelynek szabályai szerint a Pp.-ben meghatározott esetekben az elintézés meg kell kísérelni, anélkül, hogy azt feltétlenül eszerint kellene lebonyolítani.

3. A fellebbezhető határozatok száma bővült annak folytán, hogy az elsőfokú bíróságok nemcsak az ügy érdemében, hanem a törvényben meghatározott más esetekben, így pl. a pergátló körülmények tárgyában — a mai jogtól eltérően — ítélettel döntenek.

Fellebbezésnek — amint azt már egyszer említettem — csak ítéletek ellen van helye. Az eddigi jog szerint bizonyos végzések ellen is volt felebbezés, a Pp. szerint azonban végzés ellen soha sincs felebbezés. De az elsőfokú bíróságnak nem minden ítéletét lehet felebbezéssel megtámadni.

A) Egyáltalán nincs helye fellebbezésnek a járásbíróknak pénz fizetése, munka teljesítése vagy ingó dolgok iránt indított perekben hozott ítéletei ellen, ha a per tárgyának értéke ötven koronát meg nem halad és a per nem tartozik azok közé, amelyeket a Pp. 50 koronán alul is kivesz a községi bíróság hatásköréből. Ez lényegileg megfelel a mai jognak, azzal az eltéréssel, hogy ma 40 korona az értékhatár.

Az érték meghatározására a bírói hatáskörrel szóló fejezetben megállapított általános szabályok az irányadók, egyes el-

térésekkel. Ezen eltérések közül megemlítem — szemben különösen a S. E.-sal — azt, hogy a most említett 50 koronás értékhatár szempontjából a járulékok önállóan jönnek figyelembe és ehhez képest fellebbezésnek lesz helye akkor, ha a járulékok magukban véve 50 kor. értéket meghaladnak. További kivétel az, hogy a követelés leszállítása esetében a leszállítás után fennmaradó érték irányadó és hogy az egy eljárásba egyesített perekben hozott közös ítélet esetében az a per irányadó, amelynek tárgya a legnagyobb értékű.

A törvényszéknek, mint elsőfokú bíróságnak ítélete ellen a fellebbezés nincs értékhatárhoz kötve. Ez alól a szabály alól azonban egy kivétel van. Nincs helye fellebbezésnek a törvényszék azon ítélete ellen, amellyel a házassági perben érvényesített vagyoni kereset vagy viszontkereset felől nem a kötelék kérdésével együtt, hanem külön határozott, ha a vagyoni per tárgyának értéke 500 koronát meg nem halad. Ez okszerű következménye annak, hogy az ilyen vagyoni per, ha nem a házassági köteléki keresettel összekapcsolva, hanem önállóan teszik folyamatba, nem a kir. törvényszék, hanem a kir. járásbíróság hatáskörébe tartozik és ekkor a törvényszéknek, mint fellebbezési bíróságnak ítélete ellen 500 koronán alul nincs helye további fellebbvitelnek (felülvizsgálatnak). A törvény tehát itt csak elsőfokú eljárást ad, mert nem akarja megengedni, hogy a fél az összekapcsolás útján elérje azt, hogy a kir. törvényszék ítélete ily esetben ne legyen végérvényes.

Végre az ellen az ítélet ellen, amelyet az elsőfokú bíróság (akár a járásbíróság, akár a törvényszék) a perfelvételi határnapnak alperes részéről történt elmulasztása alapján hozott, alperes nem fellebbezhet oly esetben, amikor az ítélet ellen a Pp. értelmében ellentmondással állhat. Minthogy az alperes a perfelvételi határnap elmulasztása miatt nem élhet ellentmondással, ha valamelyik előbbi perfelvételi határnapon megjelent vagy ha az előbbi perfelvételi határnapot kérelmére elnapolták, vagy ha az ügyben már ellentmondással élt: ennél fogva az ily esetben hozott ítélet ellen élhet fellebbezéssel. Abban az esetben, ha az alperes a pusztán ellentmondással is elérheti azt, hogy az elsőfokú bíróság neki a védekezésre újból módot és alkalmat ad, a Pp. már csak az ökonomia szempontjából sem

tarthatta számára nyitva a fellebbezés útját és pedig annál kevésbé, mert e révén az alperes a perfelvételi határnapnak szándékos elmulasztásával az elsőbíróságot egyszerűen kikapcsolhatná az instanciák sorából.

B) Több esetben a Pp. az ítélet fellebbezhetőségét korlátozza olyképp, hogy azt csak meghatározott kérdésekben vagy alapokon lehet fellebbezéssel megtámadni. Így pl. a perfelvételi határnap elmulasztása miatt hozott és fellebbezéssel megtámadható ítélet ellen csak azon az alapon van fellebbezésnek helye, hogy az ítélet a mulasztásra vonatkozó rendelkezések ellenére volt hozva vagy mulasztás egyébként nem forgott fenn. Ez a korlátozás nem áll, ha az ily ítéletet a perkielég viselésének vagy mennyiségének kérdésében támadják meg. Mindez lényegileg a S. E. szerint is úgy van. Ilyen korlátozás továbbá, hogy a törvényszék határozata azon az alapon, hogy az ügy a járásbíróság hatáskörébe tartozik, fellebbvitellel meg nem támadható, vagy hogy abban az esetben, ha a bíróság pergátló kifogás alapján felperest a perkielég biztosítására kötelezte, az alperes a biztosíték összegének kérdésében nem élhet fellebbvitellel, úgyszintén, hogy a bíróságnak az ellen a határozata ellen, hogy keresetváltogatás nincs, fellebbvitelnek nincs helye.

4. A fellebbezés határideje 15 nap, amely az ítéletnek a féllel közlésétől (a kihirdetés, vagy kézbesítés) számít. A különös eljárásokban ettől eltérések is vannak. Így a bérleti viszonyok megszüntetése iránti eljárásban a fellebbezés határideje 8 nap. A 15 napos fellebbezési határidő különben megfelel a teljesítési és az igazolási határidő rendszerinti tartamának, valamint az ellentmondási határidőnek is. A fellebbezési határidő záros, végtlen elmulasztása miatt tehát igazolásnak van helye.

A fellebbezést — úgy mint általában ma is — az elsőfokon eljáró bíróságnál kell benyújtani, a kir. törvényszéknél írásban, a kir. járásbíróságnál írásban vagy szóval. A fellebbezéssel kapcsolatosan kell előterjeszteni a fellebbezési határidő elmulasztása esetében az igazolási kérelmet is, amely felett azonban a fellebbezési bíróság határoz. — A fellebbezést, ha az elsőfokon a járásbíróság előtt az ügyvédi képviselőlet nem volt kötelező, a fél maga, illetőleg az általános

szabályok korlátai között nem ügyvéd-képviselő útján is előterjesztheti, a törvényszék előtti fellebbezési eljárásban azonban az ügyvédi képviselet ebben az esetben is kötelező. A fellebbezés szóbeli előterjesztése esetében a járásbíró a felet, akit nem ügyvéd képvisel, a fellebbezés tekintetében ellátja a szükséges útbaigazítással és a szükséghez képest kérdéseket is intézhet hozzá abból a célból, hogy a fellebbezés bejelentése minden irányban a törvénynek megfelelő legyen.

A fellebbezési bíraskodást a járásbíróstól fellebbezett perekben a felettes törvényszék, a törvényszéktől fellebbezett perekben a felettes ítélőtábla gyakorolja.

Az elsőbíróságnak a fellebbezést minden esetben fel kell terjesztenie, minthogy annak esetleges visszautasítása felől nem ő, hanem a fellebbezési bíróság dönt. A felterjesztés kérdésében a Pp. főszabályként azt rendeli, hogy a fellebbezés felterjesztésével várni kell addig, amíg a fellebbezési határidő az összes felekkel szemben lejárt, kivéve azt az esetet, ha valamennyi félnek a fellebbezése már beérkezett. Kivétel van az alperes fellebbezésére nézve, ez a kivétel azonban nem megy olyan messze, mint a S. E.-é. Mert míg ez utóbbi szerint alperes fellebbezését mindig külön is fel kell terjeszteni, a Pp. az alperesi fellebbezésnek a többi fellebbezéstől, illetőleg a fellebbezési határidő lejártával független felterjesztését csak arra az esetre írja elő, ha az ítélet a fellebbezésre való tekintet nélkül végrehajtható. Eltérés a S. E.-től, hogy míg ez utóbbi szerint a fellebbezést három nap alatt kell felterjeszteni, a Pp. ilyen meghatározott határidő helyett a »haladéktalan» vagyis késedelem nélküli felterjesztést rendeli.

5. Ami azt a kérdést illeti, hogy milyen alapon lehet az ítéletet fellebbezéssel megtámadni, e részben a Pp. álláspontja az, hogy a fellebbezés rendeltetése és már érintett alapgondolata szerint az elsőbíróság ítéletét fellebbezéssel mind a ténykérdésben mind a jogkérdésben meg lehet támadni. De alaki jogszabály megsértése miatt csak akkor és annyiban lehet, amennyiben az illető sérelem a Pp. szerint okul szolgálhat arra, hogy a fellebbezési bíróság — hivatalból vagy kérelemre — az eljárást megszüntesse, vagy az ítélet hatályon kívül helyezésével az elsőbíróságot újabb el-

járássra utasítsa. Más alaki sérelem orvoslást csak akkor nyerhet, de még ebben az esetben sem mindig, ha fél az ítélet ellen egyéb okból fellebbezéssel él. A Pp. szerint ugyanis a fellebbezés következtében az ítéletet megelőző eljárásban hozott határozatok is felülbírálás alá kerülnek, kivéve, ha ellenük a törvény a fellebbvitelt egyáltalán kizárja, vagy ha külön fellebbvitellel megtámadhatók. Hogy a Pp. az elsőbírósági eljárás során megtörtént alaki sérelmek miatt orvoslást nem minden esetben ad, az eljárás gyorsítása érdekében és azon megfontolás alapján történt, hogy az eljárás során a fél minden alaki sérelemnek, a következményektől tartva, hajlandó túlzott fontosságot tulajdonítani, míg ítélet után annak sokszor nem is tulajdonít többé jelentőséget.

A fellebbezési eljárásban, amennyiben a Pp. idevonatkozólag mást nem rendel, a törvényszéki eljárás szabályait kell alkalmazni. Mindenképp kötelező — amint azt már említettem, — eltérően a S. E.-től, az ügyvédi képviselet.

A fellebbezés lényeges kellékei, amelyek hiányában azt vissza kell utasítani:

- a) az ítélet megjelölése, amely ellen a fellebbezés irányul és
- b) a fellebbezésnek kijelentése.

A nyilvános előadás útján elintézendő fellebbezésnél továbbá lényeges kellék az is, hogy a fellebbezés magában foglaljon határozott kérelmet annak kijelentésével, hogy a fellebbező az ítéletet egész terjedelmében, vagy mely részében támadja meg. Szóbeli tárgyalás esetében az irányadó fellebbezési kérelmet a tárgyaláson szóval kell előterjeszteni és az írásbeli kérelem hiánya csak mint a tárgyalás kellő előkészítésének elmulasztása jön tekintetbe és ez a hiány csak a költségekre lesz esetleg befolyással.

6. Az elsőbíróság által felterjesztett fellebbezés tárgyában — úgy, mint a S. E. szerint — legelőször is a fellebbezési tanács elnöke intézkedik. Ez az intézkedés épügy, mint a törvényszéknél elsőfokban, háromféle lehet: 1. a fellebbezésnek kijavítás végett való visszaadása, 2. a fellebbezés elfogadása és a szóbeli tárgyalás kitűzése, illetőleg nyilvános előadás útján való elintézés esetében a megfelelő intézkedések meg-

tétele, amelyekről később lesz szó; végül 3. ha a fellebbezés valamely okból visszautasítandónak mutatkozik, annak e végből a tanács elé terjesztése. Az elnök feladata tehát megbírálni azt, megvannak-e a fellebbezésnek törvényszabta kellékei és előfeltételei, vajjon kellő időben lett-e előterjesztve, helye van-e a fellebbezésnek, nem vesztette-e el már a fellebbezéssel megtámadott ítélet hatályát ellentmondás vagy igazolás folytán, nem szenved-e a fellebbezés más hiányban és végül, hogy szóbeli eljárásra vagy nyilvános előadás útjára tartozik-e az ügy?

Ha a fellebbezés elkésztetnek mutatkozik, vagy olyan határozat ellen van intézve, mely ellen fellebbvitelnek nincs helye, ha a fellebbezés lényeges kellékei közül valamelyik hiányzik vagy más nem pótolható hiány forog fenn, akkor a fellebbezést vissza kell utasítani. Ha a tanács elnöke ilyen okot a visszautasításra fennforogni nem lát, saját hatáskörében kibocsátja az idézést a szóbeli tárgyalásra, illetőleg nyilvános előadás esetében a fellebbezést a megfelelő felhívással közli az ellenféllel. Ha a tanács elnöke a fellebbezést visszautasítandónak véli, azt a tanács elé terjeszti, mert a visszautasítás mindig magának a bíróságnak dolga és nem az elnöké.

Ha a bíróság később jön rá arra, hogy a fellebbezést vissza kellett volna utasítani, azt később is és még talán a szóbeli tárgyaláson is megteszi.

7. Az ítéletet meg lehet támadni azáltal is, hogy a fellebbező fél ellenfele formászerű fellebbezés helyett csatlakozik az ellenfélnek korábban már benyújtott fellebbezéséhez. Ha a csatlakozást a fellebbezési határidő alatt jelentik be a bíróságnak, ezt önálló fellebbezésnek kell tekinteni. Az ellenfél fellebbezéséhez az a fél is csatlakozhatik, aki előzetesen a fellebbezésről lemondott. Ennek oka az, hogy a fél, aki azért nem fellebbezett, mért az ítélet jogerőre emelkedését elő akarta mozdtani, megtámadási jogától ne essék el, amikor feltevése nem következett be. A fellebbezési határidő eltelte után beadott, tehát önálló fellebbezésnek nem tekinthető csatlakozás függő viszonyban áll a fellebbezéshez, amennyiben hatályát veszti, ha a bíróság a fellebbezést visszautasítja, vagy ha a fellebbező fél fellebbezését még annak a szóbeli tárgyaláson való előterjesztés

tése előtt visszavonja. Mindez azonban csak arra a csatlakozásra áll, amelyet a fél a fellebbezési határidő után jelentett be. A fellebbezési határidő alatt bejelentett csatlakozás önálló fellebbezésnek számít, amelynek sorsa független annak a fellebbezésnek a sorsától, amelyhez kapcsolódott.

A fellebbezésnek nyilvános előadás útján való elintézésénél egyáltalában nincs helye csatlakozásnak, ha a nyilvános előadást a törvény kötelezően a felek kérelme nélkül rendeli; ha azonban a fellebbező fél kérte a nyilvános előadást, az ellenfél csak akkor csatlakozhatik, ha egyúttal a maga részéről szóbeli tárgyalás kitűzését kéri.

Úgy, mint a S. E., a Pp. is megengedi a fellebbezésnek a visszavonását és pedig a véghatározatot megelőző tárgyalás befejezéséig.

A Pp. e részében a S. E.-től csak annyiban tér el, hogy csatlakozási kérelem esetében nem kívánja meg a fellebbezés visszavonhatóságához a csatlakozónak a beleegyezését. A S. E. itt túlmént a célon, minthogy a csatlakozónak érdeke helyesen nem terjedhet ki többre, mint arra, hogy a fellebbezés visszavonása a csatlakozási kérelem tárgyalását ne gátolja. Kivétel ez alól az önálló fellebbezés jellegével nem bíró csatlakozás tekintetében akkor van, ha a fél fellebbezését a csatlakozási kérelemnek a szóbeli tárgyaláson való előadása előtt visszavonja. Ebben az esetben a nem önálló fellebbezés jellegével bíró csatlakozás hatályát veszti.

Eljárás a fellebbezés szóbeli tárgyalása esetén.

8. A feleknek az elnök által a szóbeli tárgyalásra idézését és a szóbeli tárgyalásnak a felek által előkészítését a Pp. lényegileg a S. E. mintájára szabályozza. Eltérés, hogy a tárgyalási időköz, vagyis a fellebbezésnek az ellenfél részére való kézbesítése és a tárgyalási határnap közé eső időköz, az eddigi 30 nap helyett ezentúl 15 nap, amely sürgős esetekben — úgy mint eddig — meg is rövidíthető. Azt a megszorítást, hogy a tárgyalási időköz még ilyen esetben sem lehet 8 napnál rövidebb, a Pp. elejtette.

Az idézővégzésben föl kell a feleket hívni, hogy a felleb-

bezési tárgyalásra meghatalmazott ügyvéd által jelenjenek meg. Ezenkívül a fellebbező fél ellenfelét fel kell hívni, hogy amennyiben a szóbeli tárgyaláson az elsőbíróság előtti eljárásban fel nem hozott tényállításokat, ténybeli nyilatkozatokat vagy bizonyítékokat érvényesíteni akar, ezeket, valamint esetleges csatlakozási kérelmét az idézés kézbesítése és a tárgyalási határnap közötti időnek első felében ügyvéd által ellenjegyzett előkészítő irattal közölje. Egyebekben a szóbeli tárgyalás előkészítése ép úgy történik, mint a törvényszék előtti elsőbírósági eljárásban. Az előkészítés hiányának itt is csak a netalán szükségessé váló halasztásból kifolyólag a költségviselésre lesz kihatása, minthogy a súlypont mindenképen a szóbeli tárgyaláson van, ahol a fél mindezeket az előterjesztéseket még mindig megteheti.

Azokon az eseteken kívül, amelyekben a tárgyalást az elsőbíróság előtt fel lehet, vagy fel kell függeszteni és amelyekben az eljárás az elsőbíróság előtt félbeszakad, a Pp. a S. E. eljárás mintájára több más esetre is előírja fakultative vagy imperative az eljárás felfüggesztését. Eltérés, jobban mondva kiegészítés a S. E.-sal szemben az a rendelkezés, amely szerint, ha a tárgyalás napján a fellebbezési határidő a fellebbező ellenfele vagy a 80. §. szerint érdekelt valamely pertárs részére még le nem járt, avagy a benyújtott fellebbezés még be nem érkezett, a tárgyalást a fellebbezési határidő lejártáig illetőleg a fellebbezés beérkezéséig az érdekelt fél kérelmére el kell halasztani. A Pp. abban a kivételes esetben, amikor a fellebbezések külön terjesztetnek fel, ilykép az ügynek valamennyi fellebbezés alapján egységes felülbíráását biztosítja.

Ami magát a szóbeli tárgyalást illeti, ez épúgy, mint az elsőbíróság előtti tárgyalás, a kereseti kérelem és az ellenkérelem előadásával kezdődik. A fellebbezési kérelem szóbeli előadása nélkül a bíróság a fellebbezés érdemi elintézésébe bele nem mehet. Az ítéletábrán ezeket a kérelmeket fel kell olvasni, a törvényszéken, úgy mint a S. E. szerint, szóval is elő lehet azokat adni. A tárgyalás eszerint a S. E.-től eltérően nem kezdődik az ítélet felolvasásával és a Pp. nem is kívánja meg kötelezően az ítéletnek és indokainak felolvasását. A felek szóbeli előadásaikban és a fellebbezési indokaik

kifejtésében úgy sem mellőzhetik az ítéletnek és indokainak részletes ismertetését, felolvasásuk tehát, amely rendszerint hosszabb időbe kerül, felesleges munkaszaporítás lenne. Az elnök egyébként, ha szükségesnek tartja, amúgy is felolvastathatja azokat.

Minthogy a fellebbezési eljárás folytatása az elsőfokú bíróság előtti eljárásnak, a felek itt a per tárgyát nem változtathatják meg, mert ezáltal a fellebbezési eljárás átalakulna elsőfokú eljárássá. Ehhez képest a fellebbezési kérelemben vagy ellenkérelemben a keresetet és ép úgy a viszontkeresetet nem szabad megváltoztatni és nem lehet sem új keresetet, sem viszontkeresetet indítani. Azt a kérdést, hogy forog-e fönfön keresetváltoztatás, ugyanazon szabályok szerint kell eldönteni, mint az elsőbírósági eljárásban. A fellebbezési kérelmet és ellenkérelmet azonban annyiban, amennyiben ez nem jelent keresetváltoztatást, a véghatározatot megelőző szóbeli tárgyalás befejezéséig meg lehet változtatni, de az ebből netalán fölmerült költséget az ellenfélnek meg kell téríteni.

A kérelmek előterjesztése után a felek előadják a megtámadott ítéletet és a megelőző határozatokat, valamint az elsőbíróság előtt lefolyt tárgyalásnak és bizonyításnak eredményét. Az elnök fölügyel arra, hogy a felek előadása helyes és kimerítő legyen. Az ügy a fellebbezési kérelem és ellenkérelem korlátai közt újból tárgyalandó. Ez azonban nem jelenti korántsem azt, mintha a feleknek okvetlenül mindazt újból kellene előadni és mintha az elsőbíróság előtt eszközölt bizonyítást minden részében újból fel kellene venni, mert a felek azt, amit az elsőfokon előadtak, nem kénytelenek megismételni, hanem belátásuk szerint kiegészíthetik és módosíthatják, és az elsőfokon felvett bizonyítást nem kell szükségképen újból felvenni, hanem csak amennyiben azt a bíróság szükségesnek látja. A felek emellett — amint már említve volt — a fellebbezési tárgyalásba bevihetnek olyan új körülményeket, amelyek az elsőfokon elő nem fordultak, azonban mindig csak annyiban, amennyiben az nem jelenti a kereset megváltoztatását. Mindezekben a Pp. követi a S. E.-t, azzal az eltéréssel, hogy míg a S. E. szerint a járásbíróság előtt tett beismerés csak akkor tartja meg hatályát a fellebbezési bíróság előtt, ha jegyzőkönyvbe van foglalva,

addig a Pp. szerint a fellebbezési bíróság a körülmények szerint ítéli meg, hogy mennyiben vehető figyelembe a járásbíróság előtt tett, de jegyzőkönyvbe nem vett beismerés. A törvényszék, mint elsőfokú bíróság előtt tett — akár jegyzőkönyvbe vett, akár abba fel nem vett — beismerés, valamint a járásbíróság előtt tett és jegyzőkönyvbe vett beismerés eszerint a fellebbezési eljárásban is minden korlátozás nélkül megtartja hatályát.

Ami a pergátló körülményeknek figyelembevételét illeti, a Pp. a S. E.-sal egyezik abban, hogy azt a pergátló körülményt, amelyet a bíróságnak a per bármely szakában hivatalból figyelembe vennie nem kell, a fellebbezési eljárásban csak akkor szabad figyelembe vennie, ha a fél ezt már az elsőbíróság előtt kellő időben érvényesítette. A többi pergátló körülményt, amelyet már az elsőbíróság a per bármely szakában hivatalból figyelembe venni köteles volt, a fellebbezési bíróság is hivatalból figyelembe veszi, még pedig akkor is, ha az elsőbíróságnak ezek felől hozott határozata jogerőre emelkedett, bár — amint erről mindjárt szó lesz — egy részüket csak a fellebbezési kérelem és ellenkérelem határai között.

Eltérés szemben az elsőfokú bíróság előtti eljárással, hogy a fellebbezési bíróság előtt az érdemleges tárgyalás pergátló kifogások alapján meg nem tagadható, de a bíróság elkülönített tárgyalásukat is elrendelheti és ebben az esetben a pergátló kifogást végzéssel veti el, amely ellen külön fellebbezést nem lehet tenni, holott a törvényszék elsőfokon e részben ítélettel határoz. Ha pedig a fellebbezési bíróság helyt ad alperes azon kifogásának, hogy a felperes a 126. §. értelmében a fellebbezési eljárás költségeire biztosítékot nem adott, úgy őt a fellebbezéstől elállottnak kell tekinteni az esetre, ha a felperes a biztosítékot 8 nap alatt le nem teszi, holott az első fokon a bíróság ebben az esetben a pert megszüntetnek mondja ki.

Mint a jogerőre vonatkozó általános szabályoktól való eltérést meg kell említenem, hogy a Pp. szerint a per bármely szakában hivatalból figyelembe veendő körülményeket a fellebbezési bíróságnak hivatalból figyelembe kell venni akkor is, ha az elsőbíróságnak ezek felől hozott határozata jogerőre emelkedett.

Az elsőbíróság előtti eljárás szabálytalansága miatti fellebbezést, az elsőbíróság előtt eszközölt bizonyításfelvétel megismétlését és kiegészítését, az elsőbírósági ítélet végrehajthatóságának felfüggesztését, vagy végrehajthatóságának kimondását a fellebbezési tárgyalás során a Pp. a S. E. eljárás mindegyikére szabályozza.

9. A S. E.-sal egyezően szabályozza a Pp. a mulasztás következményeit a fellebbezési eljárásban. Arra az esetre vonatkozólag, amikor a szóbeli tárgyaláson egyik fél sem jelent meg és az eljárás ez alapon már három évig szünetelt, ma is vitás és a Pp. szerint is nyílt kérdés marad az: vajjon a szünetelés harmadik évének elteltével csak a fellebbezés hatálya szűnik-e meg, vagy pedig megszűnik az egész per. A gyakorlat ma túlnyomólag az, hogy az egész per megszűnik és ez a fellebbezés megfelel a törvény célzatának is. Ha a fellebbező fél ellenfele azt kívánja, hogy az elsőbírósági ítélet hatálya fennmaradjon, akkor járjon el és kérje a fellebbezés visszautasítását. Ezt a szünetelés három évén belül bármikor megteheti. Ha a felek három évig is szüneteltetik az eljárást, akkor fel lehet tenni, hogy bíróságon kívül megegyeztek és az egész pert kívánják megszüntetni. Méltánytalan volna, ha ilyen esetben az elsőbírósági ítélet hatályban maradna és a fellebbező fél annak végrehajtása ellen csak végrehajtás-megszüntetés keresettel védekezhetnék vagy esetleg a megszüntetett fellebbezési eljárás helyett perújításra kényszerítenék. Az elsőbíróság előtt pernyertessé vált fél nem panaszkodhatik, mert eltekintve attól, hogy a 3 éven belül a fellebbezés visszautasítását kérheti, a 3 éven túl új keresetet indíthat.

Eljárás a fellebbezés nyilvános előadása esetén.

10. Azok az esetek, amelyekben a fellebbezést nyilvános előadás útján kell intézni, nagyrészt ugyanazok, amelyeket a S. E. erre az útra utasít. Nyilvános előadás útján kell ehhez képest a fellebbezést elintézni, ha 1. a fellebbező fél, esetleg a fellebbezők valamennyien, ezt kívánják és az ellenfél, illetőleg az ellenfelek egyike sem kéri a szóbeli tárgyalást, és 2. azokban az esetekben, amelyekben ezt a Pp. a felek kérelme nélkül

rendeli. Ujítás, hogy erre az útra tartoznak a 100 koronát meg nem haladó perek, amelyekben eddig felülvizsgálatnak volt helye a törvényszékhez. A pergátló kifogások tárgyában az elsőbíróság a S. E. szerint végzéssel határozott, amely ellen felfolyamodásnak volt helye. Most az elsőbíróság a Pp. szerint a pergátló kifogások tárgyában, amint azt a perfelvételnél kifejtettem, rendszerint ítéletet hoz, ez ellen fellebbezésnek van helye, amely fellebbezést minden esetben szóbeli tárgyalás kitűzése nélkül hivatalból kell elintézni. Megfelel a S. E.-nak az, hogy ha az elsőbíróság ítélete ellen a taxative felsorolt feloldási és megszüntetési okok miatt fellebbeztek, úgyszintén ha az ítéletet csak a perköltség viselésének vagy mennyiségének kérdésében támadták meg, valamint, ha a fellebbezés a perfelvételi tárgyalás elmulasztása alapján hozott ítélet ellen történt, a fellebbezést nyilvános tárgyalás útján kell elintézni.

Minthogy a törvényszék előtt az ügyvédi képviselet a fellebbezési eljárásban is kötelező, a nyilvános előadás útján elintézendő fellebbezésre, az ellenfél észrevételeit csak ügyvéd által ellenjegyzetten nyújthatja be. Erre a fellebbező fél ellenfelét a fellebbezés közlésével kapcsolatosan figyelmeztetni kell.

A különleges eljárásokban a Pp. ennek az elintézési módnak az alkalmazását több esetben kizárja, pl. házassági perben kérelem alapján; más esetben kiterjeszti, így általánossá teszi a bérleti viszonyok megszüntetését célzó eljárásban.

A nyilvános előadás ehhez képest a Pp. szerint egyszerűbb szerkezetű fellebbezési eljárás. Novumok, ha a fellebbezés a felek kívánsága alapján kerül nyilvános előadás útján elintézésre, nem hozhatók fel, amiben a felekre nincs sérelem, mert hisz ők választották ezt az elintézési formát. Azokban az esetekben pedig, amelyekben ez az elintézési mód törvénytől fogva nyer alkalmazást, — új tényeket és új bizonyítékokat fel lehet hozni, de csak annyiban, amennyiben hivatalból figyelembe veendő körülménynek vagy annak a megállapítása forog szóban, hogy az elsőbíróság az eljárásra vonatkozó valamely szabályt helytelenül alkalmazott vagy mellőzött. Amint már említve volt, a bíróság, ha szükségesnek látja, áttérhet szóbeli tárgyalásra. Bizonyításfelvétel céljára okvetlenül át kell térnie. Eltérés a S. E.-sal szemben, hogy míg a S. E. szerint, ha a bíró-

ság oly esetben tér át utólag a szóbeli tárgyalásra, amelyben a nyilvános előadást a törvény írja elő, bizonyításfelvételnek csak az írásbeli észrevételekben felhozott tények tekintetében van helye, addig a Pp. ezt a korlátot megszünteti és ebben az esetben is épúgy megengedi a novumok felhozását, mint akkor, ha a kérelemre elrendelt nyilvános előadás alakul át szóbeli tárgyalássá.

Meg kell említenem, hogy addig, amíg a fellebbezés nyilvános előadás útján nyer elintézését, nincs helye oly csatlakozásnak, amely nem tekintendő önálló fellebbezésnek.

A fellebbezési bíróság határozatai.

11. Ha a fellebbezési bíróság az elsőbíróságnak oly ítéletét bírálja felül, amelyben ez az utóbbi pergátló kifogás, vagy pergátló körülmény tárgyában önállóan, vagyis az ügy érdemétől különállóan döntött, akkor ítélettel határoz, amelyben az elsőbíróság ítéletét helybenhagyja vagy megváltoztatja. Az ügy érdemében ilyen esetben akkor sem fog határozni, ha a pergátló kifogást elveti, illetőleg az elsőbíróság által megállapított pergátló körülményt nem látja fennforogni. Ilyen esetben a fellebbezési bíróság az ügyet, ha további tárgyalása szükséges, tárgyalás és ítélethozatal végett visszatartja az elsőbírósághoz.

Amikor a fellebbezési bíróság az elsőbíróságnak az ügy érdemében hozott ítéletét érdemlegesen elintézi, majd ítélettel, majd végzéssel határoz.

Ítélettel határoz a fellebbezési bíróság minden esetben, ha az elsőbíróság ítéletét az ügy érdemében helybenhagyja vagy megváltoztatja. Ítélettel határoz továbbá a fellebbezési bíróság akkor is, ha a pert pergátló körülmény okából megszünteti. Ebben az utóbbi esetben a bíróság egyúttal hatályon kívül is helyezi az elsőbíróság ítéletét, még pedig rendszerint csak abban a részében, amelyben az fellebbezési vagy csatlakozási kérelemmel meg van támadva. Ez azt jelenti, hogy az elsőbíróság ítéletének az a része, amely sem fellebbezési, sem csatlakozási kérelemmel nem lett megtámadva, érintetlen marad és jogerőre emelkedik, dacára annak, hogy a felleb-

bezési bíróság utólag oly körülmény fennforgását állapította meg, amely miatt a pert már az elsőfokon meg kellett volna szüntetni. A Pp. ebben eltér a S. E.-től, amely szerint hivatalból figyelembe veendő perakadály esetében mindig a fellebbezési és csatlakozási kérelmek korlátaira való tekintet nélkül kell az ítéletet feloldani. A Pp. ezzel szemben abból indul ki, hogy a fél az egész ítéletben az illető pergátló körülmény dacára is megnyugodhatott volna, akkor annak egy részében is megnyugodhatik és nincs ok arra, hogy rendelkezési joga korlátoztassék. Három pergátló akadálynak a Pp. mindazonáltal továbbmenő jelentőséget tulajdonít és azok miatt a fellebbezési bíróság az elsőbíróság ítéletét a per egyidejű megszüntetésével a maga egészében köteles hatályon kívül helyezni, tehát abban a részében is, amelyben a fellebbező (csatlakozó) megnyugodott. Ez a három perakadály, amely a félnek hiányos képviseletén alapszik, a következő:

1. hogy valamelyik félnek nem volt perképessége, illetőleg törvényes képviselője mellőzve volt vagy nem igazoltatott;

2. hogy valamelyik fél helyett harmadik személy meghatalmazás nélkül járt el;

3. hogy valamelyik fél ellenfelét előtte tudvalevő tartózkodó helyének elhallgatásával mint ismeretlen tartózkodását, vagy az előtte ismeretes örökösöket mint ismeretleneket, idéztette perbe.

A fellebbezési bíróság előtt történt jóváhagyással ezek a hiányok is orvosolhatók. Jóváhagyásnak kell tekinteni ily esetben azt is, ha a fél, illetőleg a törvényes képviselő kifogás nélkül folytatja az eljárást.

Végzéssel határoz a fellebbezési bíróság, amikor az elsőbíróság ítéletét a Pp. 504. §-ában taxatíve felsorolt alaki sérelmek miatt feloldja és az ügyet a hiányok kijelölésével az elsőbírósághoz visszautasítja. Ezeket a sérelmeket — még pedig egy részüket hivatalból, másik részüket csak kérelemre — a bíróság mindig csak a fellebbezési és csatlakozási kérelem határai között veheti figyelembe, és azok miatt az elsőbíróság ítéletét mindig csak abban a részében oldhatja fel, amelyben azt az irányadó fellebbezési és csatlakozási kérelem megtámadja.

Habár a fellebbezési bíróság a fellebbezési kérelem és ellenkérelem határain belül — amint ez már a novumok megengedett voltából is következik — olyan kérdésekben is határozhat, amelyeket az elsőfokú bíróság előtt nem tárgyaltak vagy tárgyaltak ugyan, de nem döntöttek el, mégis visszas volna és csak a folyamodási fokok számának megrövidítése árán történhetnék meg, ha a fellebbezési bíróság az ügy érdemében határozna olyankor, amikor az elsőbíróság az ügy érdemében még egyáltalán nem járt el és megtámadott ítéletében csakis az utódlás kérdésében határozott. A Pp. ezt ebben az esetben kifejezetten kizárja és megszabja, hogy ily esetben a fellebbezési bíróság az ügyet, ha további tárgyalása szükséges, tárgyalás és ítélethozatal végett az elsőbírósághoz visszautasítja. Az instanciák megrövidítésének szempontja áll továbbá előtérben a következő két esetben, nevezetesen amikor az elsőbíróság 1. az alap és mennyiség szerint vitás követelésnek csupán alapja felől határozott és amikor 2. a megtámadott ítélet csupán a perújítás kérdését döntötte el. Ebben az esetben a Pp. egyezően a mai joggal a fellebbezési bíróság megítélésére bizza, kíván-e az elsőbíróság által el nem döntött kérdésekben is tárgyalni és határozni, vagy helyesebbnek tartja-e az elsőbíróságtól eldöntött kérdésekre szorítkozva, az ügyet további tárgyalás és ítélethozatal végett az elsőbírósághoz utasítani.

Az ítélet szerkesztésére vonatkozólag az általános szabályok irányadók azzal a kiegészítéssel, hogy a bíróság ítéletében a tényállás előadásánál az elsőbíróság ítéletére hivatkozhatik.

A Pp. ezenkívül még a költségviselés kérdéséről és a fellebbezési bíróság ítéletének előzetes végrehajthatóságáról is rendelkezik, és pedig a S. E.-sal egyezően. A költség kérdésében a Pp. — a S. E. hézagát pótolva — feloldás esetére és arra az esetre, ha a fellebbezési bíróság az ügyet további tárgyalás és ítélethozatal végett az elsőbírósághoz utasítja, azt rendeli, hogy a fellebbezési bíróság ilyenkor a fellebbezési eljárás költségének csak a mennyiségét állapítja meg, míg azt a kérdést, hogy a költséget ki viselje, a feloldás vagy a visszautasítás következtében hozott újabb határozatban kell eldönteni.

A fellebbezési bíróság maga kézbesíteti ítéletét a feleknek és határozatának jogerőre emelkedése után megküldi az összes iratokat az alsóbíróságnak.

Felülvizsgálat.

12. A fellebbezési bíróságok (kir. törvényszék, ítélőtábla) ítéletei ellen a törvényben meghatározott korlátok között felülvizsgálatnak van helye. Más fellebbvitel ezen ítéletek ellen nincs és másfelől csakis ezek ellen van felülvizsgálat, mert a Pp. nem vette át a S. E.-nak azt a szabályát, amely szerint 100 K-án aluli pertárgynál a járásbíróságnak, tehát az első bíróságnak ítélete ellen is felülvizsgálatnak van helye.

Kizárja a Pp. a felülvizsgálatot a törvényszékeknek, mint fellebbezési bíróságnak ítélete ellen, ha a per tárgyának értéke 500 K értéket meg nem halad. A részvénytársasági vagy szövetkezeti viszonyból eredő, továbbá a szabadalomnak, védjegynek és az ipari mintának törvényes oltalmára fennálló szabályok megsértéséből származó kártérítés iránti perekben ettől eltérőleg csak akkor nincs helye felülvizsgálatnak, ha a per tárgyának értéke 100 K-t meg nem halad. A mai 400 K-s felülvizsgálati értékhatárt a Pp. 500 koronára emeli. A 100 K-s felülvizsgálati értékhatárt a most említett vonatkozásban mai jogunk nem ismeri. Nem vette át a Pp. a S. E.-nak azt a szabályát, amely a sommás visszahelyezési és határperekben a felülvizsgálatot általában kizárta, ezekben a perekben tehát 500 korona értéket meghaladó pertárgy esetében ezentúl lesz felülvizsgálat. Váltóperekben az általános szabályok állanak, 500 K értéken alul tehát nincs helye felülvizsgálatnak.

A kir. ítélőtáblának, mint fellebbezési bíróságnak ítélete ellen a felülvizsgálat nincs értékhatár által korlátozva. Azonban tekintet nélkül arra, vajjon az ítéletet mint fellebbezési bíróság a törvényszék vagy pedig a kir. ítélőtábla hozta, korlátozva van a felülvizsgálat egyes irányokban. Így a perköltség viselésének vagy mennyiségének kérdésében nem lehet önállóan felülvizsgálattal élni, hanem csak akkor, ha a felülvizsgálat egyúttal az ítélet egyéb része ellen is irányul. Továbbá a fellebbezési bíróságnak az illetékességét megállapító ítélete

vagy ítéletének az illetékességét megállapító része ellen felülvizsgálatnak csak abban az esetben van helye, ha a törvény kizárólagos illetékességet állapít meg. Végül nincs helye felülvizsgálatnak azon az alapon, hogy a per a járásbíróság hatáskörébe tartozik, sem azon az alapon, hogy az tekintettel az értékre, a törvényszék hatáskörébe tartozik, végül, hogy a fellebbezési bíróságnak az elsőbíróság ítéletét helybenhagyó ítélete vagy ítéletének helybenhagyó része ellen az a fél, aki az elsőbíróság ítéletét illetőleg ítéletének helybenhagyott részét fellebbezési vagy esatlakozási kérelemmel meg nem támadta, felülvizsgálattal nem élhet.

A felülvizsgálati bíraskodást a kir. ítélőtábla ítéletével szemben a kir. Kúria, a kir. törvényszék ítéletével szemben épügy, mint ma, 2500 koronát meghaladó pertárgy esetében a kir. Kúria, más esetben pedig a kir. ítélőtábla gyakorolja. Természetesen a kir. Kúriához a törvényszék mint fellebbezési bíróság ítélete ellen felülvizsgálatnak csak azokban a perekben lehet helye, amelyek értékre tekintet nélkül tartoznak a kir. járásbíróság hatáskörébe, mert csak ezekben haladhatja meg a pertárgy értéke a 2500 koronát.

13. A Pp. felülvizsgálata ép úgy, mint a S. E.-é, lényegében korlátozott fellebbezés, mert a harmadfokú bíróság vizsgálatának körét a törvény a fellebbezésnél szűkebben szabja meg. A Pp. ugyanis abból indul ki, hogy az egész ügynek harmadszori újból való tárgyalására szükség nincs, az csak elhúzná a pert és a bíróságoknak oly munkaterhet, a feleknek pedig oly költségterhet okozna, melyet alig bírnának el.

Kérdés csak az volt, miben álljon a felülvizsgálat körének szükséges megszorítása a fellebbezéssel szemben. Ennek a kérdésnek helyes megoldása kétségtelenül egyik legnehezebb kérdése a perjognak.

A S. E. a felülvizsgálatnak sarkpontját abban találta, hogy felülvizsgálat csak jogszabály megsértése miatt kérhető, vagyis azon az alapon, hogy az alsóbíróság valamely jogszabályt helytelenül alkalmazott vagy mellőzött. Emellett a S. E. az eljárási szabálynál megköveteli, hogy az lényeges legyen, kiemelve a felmondási okokat, amelyeknek fennforgása esetében általában van felülvizsgálat.

A Pp., a S. E.-on túl menve, tágabban vonja meg a felülvizsgálat körét. Teszi ezt azon tapasztalatok nyomán, amelyekkel a S. E. gyakorlati alkalmazása szolgált.

Egyrészt a jogérzést sértette, hogy a felülvizsgálati bíróság oly sérelmeket sem orvosolhatott, amelyek nyilvánvalók voltak és amelyeknek orvoslásához a harmadfokú bíróságnál nehézségbe ütköző tárgyalásra és bizonyításfelvételre nincs is szükség. Másrészt nehézségekkel járt a S. E. vonatkozó szabályának gyakorlati alkalmazása főképp azért, mert sok esetben vitássá vált, hogy mi a jogkérdés és mi a ténykérdés. A határvonal bizonytalanságánál fogva a gyakorlatban eltérő megoldások keletkeztek, amelyek a felülvizsgálat körének a terjedelmét bizonytalanná tették. Egyik felülvizsgálati bíróság jogkérdésnek tekintett és felülvizsgált olyat, amit a másik ténykérdésnek vett és a felülvizsgálatból kizárt. Különösen azokban a kérdésekben ingadozott a gyakorlat, amelyek a tény- és a jogkérdés között állanak, nem szorosan vett jogkérdések, de nem is ténykérdések. Pl. a becslések eredménye, az a kérdés, mily összeg felel meg az ügyvéd, az orvos munkadíjának, továbbá a kár nagyságának, az illő tartásnak stb. kérdése és pl. az a kérdés: mily összegre kell a kötbért mérsékelni stb.

Ezek a nehézségek arra indították a törvényhozót, hogy a felülvizsgálat körét tágítsa. Ezt akként viszi keresztül, hogy a felülvizsgálat körének az elhatárolásánál elejti a jog- és ténykérdés megkülönböztetését és nem azt mondja meg, hogy mily alapon, illetőleg mely kérdésben lehet a fellebbezési bíróság ítéletét felülvizsgálni, hanem negative azt mondja meg, hogy mit nem lehet felülvizsgálni. A szabály tehát az, hogy felülvizsgálatnak helye van minden kérdésben, kivéve azt, amelyben a Pp. a felülvizsgálatot expressis verbis kizárja. Vizsgálva már most a Pp. rendelkezéseit, azt látjuk, hogy általában felülvizsgálatra alapul szolgál minden sérelem, amelynek nem az a tárgya, hogy helyesen állapította-e meg a fellebbezési bíróság a fél valamely tényállásának valóságát vagy valótlanosságát. Felülvizsgálható lehet elsősorban — mint eddig is — a jogkérdés, továbbá minden, ami nem tisztán valamely tényállás valóságának pusztán megállapítása, tehát pl. a becslés eredménye, a tartásdíj, kártérítés mennyisége.

A felülvizsgálat sarkpontja a Pp. szerint az, hogy a felülvizsgálati bíróság a fellebbezési bíróság ítéletét az abban előadott tényállás alapján vizsgálja felül. De nincs teljesen kizárva a felülvizsgálat körében ennek a tényállásnak megtámadása sem. Megtámadható ez a tényállás azon az alapon, hogy 1. a megállapítás valamely jogszabály helytelen alkalmazásával vagy mellőzésével történt, 2. az ítéletben megállapított tényállás az iratok tartalmával ellenzök, és végül 3. azon az alapon, hogy a megállapítás nyilvánvalólag helytelen ténybeli következtetéssel történt.

Ha a megállapított tényállásnak ez a megtámadása eredményre vezet, most már az a kérdés következik, hogy miképp történjék a helyes tényállásnak újabb megállapítása. Ezt a helyes tényállást vagy a felülvizsgálati bíróság maga állapíthatja meg, vagy a fellebbezési bíróság ítéletének feloldásával ezt az utóbbi bíróságot utasíthatja erre.

Ami azt a kérdést illeti, hogy a felülvizsgálati bíróság a ténymegállapításban mennyire mehet, a Pp. abból indul ki, hogy a felülvizsgálati bíróság azt, amit eljárásának berendezéséhez képest maga megtehet, maga tegye is meg; amire ellenben az ő eljárásának berendezése nem alkalmas, azt az ítélet feloldásával bizza a fellebbezési bíróságra. Minthogy a felülvizsgálati bíróság rendszerint nem vehet fel bizonyítást és a felekkel érdemben nem tárgyalhat, nem is állapít meg tényállást olyankor, amikor ez csak bizonyítás felvétele vagy szóbeli tárgyalás alapján történhetné meg. Ép ezért nem is mérlegelheti a bizonyítékokat, még akkor sem, ha a bizonyítás eredménye, pl. a tanuvallomás, az iratokban benne van. Visszont maga állapít meg olyan kétségtelen tényt, amelynek megállapításához tárgyalás vagy bizonyítás mérlegelése nem kell; így pl. a beismerés megtörténtét a jegyzőkönyv alapján, a végrehajtás foganatosításának napját a végrehajtási jegyzőkönyv alapján. Ez alapon tehát kiegészítheti és kijavíthatja a fellebbezési bíróság ítéletében előadott tényállást.

Kivételesen a felülvizsgálati bíróság is megállapíthat egyes körülményeket tárgyalás és bizonyításfelvétel alapján. Ezek az esetek azonban mind olyanok, amelyekben nem az ügy érdemét érintő tényállás megállapításáról van szó, hanem

annak a kérdésnek a tisztázásáról, nem kell-e konkrét esetben a Pp.-ban meghatározott okok alapján az eljárást megszüntetni, illetve feloldani. Így a felülvizsgálati eljárásban fel lehet hozni az elsőbíróság vagy a fellebbezési bíróság előtt nem érvényesített tényeket és bizonyítékokat, amennyiben bizonyos hivatalból figyelembe veendő körülménynek vagy annak a megállapítása forog kérdésben, hogy a fellebbezési bíróság az eljárásra vonatkozó szabályt helytelenül alkalmazott vagy mellőzött.

14. A felülvizsgálat szabályozásában a Pp. egyébként lényegileg a S. E.-t követi. Így a felülvizsgálati kérelem határideje továbbra is 15 nap, amely az ítélet kézbesítésétől számítandó. A kérelmet írásban ügyvéd által ellenjegyezve a fellebbezési bíróságnál kell benyújtani. A felülvizsgálati kérelemnek nemcsak a felülvizsgálendő ítélet megjelölését, hanem a felülvizsgálat alapjának, valamint minden irányban, így a felülvizsgálat terjedelmére vonatkozólag is határozott kérelemnek kijelentését kell tartalmaznia.

A felülvizsgálat alapjának megjelölése azért szükséges, mert bizonyos esetekben a felhozott felülvizsgálati alapra köteles szorítkozni a felülvizsgálati bíróság, a kérelem szabatos előadása pedig azért nem mellőzhető, mert a bíróság a kérelem korlátain túl rendszerint nem terjeszkedhetik. A S. E.-től eltérőleg a Pp. nem kívánja meg, hogy a fél minden esetben az ítélet megváltoztatását kérje, hanem csak annyit kíván, hogy az előterjesztett kérelem határozott legyen.

A kérelemnek a limine visszautasítására, úgyszintén az ügy előadására és tárgyalására szóló hatánap kitűzésére vonatkozólag a Pp. a S. E.-sal egyezően rendelkezik. Eltérés, hogy a Pp. nem állapítja meg a tárgyalási időköz minimumát, az elnök tehát sürgős szükség esetében még 15 napnál is lejjebb szállhat.

A felülvizsgálati bíróság előtt az eljárás kétféle. Tárgyalás nélkül, nyilvános előadás alapján határoz a felülvizsgálati bíróság, amikor a törvényszéknek, mint fellebbezési bíróságnak ítéletéről van szó és a per tárgyának értéke 1000 koronát meg nem halad. Az ellenfél válasziratot ebben az esetben is adhat, de csatlakozásnak és a tárgyaláson a felek felszólalásának nincs helye. Minden más esetben a felülvizsgálati bíró-

ság tárgyalás alapján határoz, amely lényegileg ép úgy folyik le, mint a S. E. szerint. A feleknek ezentúl is csak az a joguk lesz, hogy szóval indokolhatják a felülvizsgálati kérelemben, illetőleg a válasziratban előterjesztett kérelmüket. A szóbeliség tulajdonképeni értelemben tehát itt nem érvényesül, a bíróság az iratok alapján határoz, amelyeknek tartalmát az előadó terjeszti elő. A Pp. tüzetesebben szabályozza az előadó előterjesztését, mint a S. E. Az eljárásra vonatkozó adatok ismertetése az előadásban korlátozva van. Ha a tényállás vagy az eljárás nincs megtámadva, felesleges annak előadása, mikép járt el a fellebbezési bíróság. Esetleg szükséges lehet az eljárásra vonatkozó adatok ismertetése akkor is, ha hivatalból figyelembe veendő körülményt kell megítélni. Ezenkívül azonban elegendő lesz a fellebbezési bíróság által megállapított tényállás ismertetése anélkül, hogy az előadó az eljárás egyéb részleteire kiterjedne. Ez a szabály mindenesetre rövidíteni fogja az előadást. Különben a felülvizsgálati bíróságok ma is rendszerint már így járnak el.

Ami a felülvizsgálati bíróság határozatát illeti, ki kell emelnem, hogy abban a bíróság a fellebbezési bíróság ítéletét csak annyiban érintheti, amennyiben az a felülvizsgálati vagy a csatlakozási kérelemmel meg van támadva. Csak három eset van, amelyekben nincs ezekhez a korlátokhoz kötve: ez a három eset arra vonatkozik, amikor a fél a fellebbezési bíróság előtt hiányosan volt képviselve.

A felek kérelmén kívül a felülvizsgálati bíróság némely esetben kötve van a fél által felhozott felülvizsgálati alaphoz is. Nincs ehhez kötve akkor, ha a felülvizsgálati kérelmét a fél anyagi jogszabálysértésre alapítja. Ilyenkor a felülvizsgálati bíróság a felülvizsgálati és a csatlakozási kérelem korlátai között figyelembe veszi bármely anyagi jogszabály megsértését, nemcsak azt, amelyre a fél a hivatkozott, és figyelembe veszi az eljárás során felmerült azokat a fontosabb szabálytalanságokat is, amelyeket a Pp. taxative felsorol (egyes fontosabb pergátló okok, a hatáskör hiánya, de csak egyes vonatkozásokban, a fél hiányos képviselése, azok az esetek, amelyekben a pernek nem volt törvényes bírója), sőt ezek egy részénél, amint említettem volt, még a felek kérelmei által megvont

korlátokhoz sincsen kötve. Csupán az eljárásra vonatkozó valamely oly szabály megsértését azonban, amelynek megsértése nem tartozik az előbb említett fontosabb szabálytalanságok közé, hivatalból ilyenkor nem vehet figyelembe, hanem csak akkor, ha az ítéletet annak az alapján vagy azon az alapon is megtámadták. A Pp. ki akarja zárni ezzel azt, hogy a felülvizsgálati bíróság eljárási szabálytalanság okából akkor is megdöntse az ítéletet, ha az érdemileg helyes és a felek az eljárási szabálytalanságba maguk is belenyugodnak. Ennek a kérdésnek főképp a tényállás megtámadása szempontjából van jelentősége. A tényállást a fél ismeri legjobban, annak a megtámadását és ecélből valamely eljárási szabály megsértésének felhozását egészen rá lehet bízni. Ha a fél emiatt nem panaszkodik, azt maga sem tekinti lényegesnek, helytelen volna, ha a bíróság emiatt feloldaná az ítéletet. Szükségessé teszi ezt a szabályozást az is, hogy ilyenek hiányában a bíróság az ügy és a per tényállásának minden legapróbb részletével kénytelen volna alaposan megismerkedni, ami elsősorban az előadás hosszadalmasságát idézné elő s a bíróság tevékenységét hátráltatná.

Ha az eljárásra vonatkozó valamely szabály megsértése miatt támadták meg a fellebbezési bíróság ítéletét, a bíróság rendszerint a fellebbezési és a csatlakozási kérelem korlátai között az ítéletet más alapon és különösen anyagi jogszabály megsértése miatt is felülvizsgálhatja. Vannak azonban esetek, amikor a Pp. a felhozott felülvizsgálati alaphoz köti a bíróságot és nem engedi meg, hogy — ha mindjárt az említett korlátok között is — más alapon nyúljon az ítélethez. Ez utóbbi esetek akkor forognak fenn, ha a fél csak a Pp.-ben e részben taxative megjelölt eljárási szabálytalanság vagy a képviselő hiányossága miatt, vagy a miatt emel panaszt, hogy a bíróság a fellebbezési kérelem korlátainak megtartására, az elsőbírői ítéletnek feloldására vagy megszüntetés okok hatályon kívül helyezésére, az ügynek az elsőbírósághoz visszantartására vonatkozó kötelező szabályok ellenére határozott, vagy pergátló kifogást elvetette. Ilyenkor a felülvizsgálati bíróság nem bocsátkozik az érdembe, az anyagi jogszabály alkalmazásába, hanem csak a felhozott panasz

felülvizsgálatára szorítkozik. Ezekben az esetekben a megtámadási alap annyira független az érdemtől, hogy annak megítélhetése az érdemnek felülvizsgálatát mellőzhetővé teszi. Az a fél, aki kifejezetten csak ezekre, az érdemtől távol álló okokra hivatkozik, nem panaszkodhatik, ha a bíróság csakis ezeket teszi vizsgálat tárgyává és nem bocsátkozik az érdembe, amelynek felülvizsgálatára nézve a fél előadása semmi támpontot nem nyújt.

A felülvizsgálat reformatórius jellegének megfelelően a felülvizsgálati bíróság rendesen érdemleges ítélettel fog határozni, de ha a fellebbezési bíróság által megállapított tényállás alapján az ügyet elbírálni nem tudja és az elmondottak szerint az ítéletet maga nem javíthatja illetőleg egészítheti ki, az alsóbíróság ítéletét és eljárást megfelelő részében feloldja és a fellebbezési bíróságot további eljárásra és újabb határozathozatalra utasítja. A fellebbezési bíróság ily esetben a további eljárásban köteles alkalmazkodni a felülvizsgálati bíróság álláspontjához.

Azt, aki két egyenlő ítélet ellen nyilván alaptalan felülvizsgálati kérelemmel él, a Pp. szerint is mint konok perlekedőt ezer koronáig terjedhető bírsággal lehet sújtani. A bíróságért a felelősség, úgy mint ma, elsősorban az ügyvédet terheli és ennek saját fele ellen visszkereseti joga csak akkor van, ha írásbeli utasítással tudja magát igazolni.

Felfolyamodás.

15. Felfolyamodásnak mindig csak végzések ellen van helye, de azok ellen a Pp. rendszerében — az előterjesztést eltekintve — másnemű jogorvoslat nincs is.

A Pp. azonban korántsem enged felfolyamodást minden végzés ellen.

A Pp. annak a kérdésnek a szabályozásánál, hogy mely végzések ellen lehet felfolyamodással élni, abból indul ki, hogy az eljárás folyamán hozott végzések ellen általánosságban nem indokolt önálló fellebbezést vagyis felfolyamodást engedni, mert az ezek által netalán okozott sérelmek rendszerint inkább csak alakiai és kisebb jelentőségűek, úgy hogy

felülbírálsukat — ha egyáltalán indokolt — célszerűbb fűgővé tenni attól, vajjon él-e a fél az ítélet ellen fellebbezéssel, amikor is a bíróságnak módot lehet adni arra, hogy a megtámadott ítélet felülbírálása kapcsán az azt megelőző eljárás felülbírálására is kiterjeszkedjék.

Másik kiinduló pontja az, hogy az eljárás folyamán kívül hozott végzések ellen viszont szabályszerűen önálló fellebbevitelt kell engedni, mert különben oltalom nélkül maradna a félnek érdeke. Ide tartoznak azok a végzések, amelyekkel a bíróság az eljárás megindítását megtagadja, az eljárást fűggeszti, a fűggesztett eljárás újból felvételét megtagadja, valamint idetartoznak az ítélet után hozott végzések. Fűszabály tehát az, hogy az eljárás folyamán hozott végzések ellen rendszerint nincs felfolyamodás és hogy egyéb végzések ellen rendszerint van felfolyamodás. A Pp. azonban mindkét irányban megállapít kivételeket is. Több esetben felfolyamodást enged az eljárás során hozott egyes végzések ellen, részint azért, mert az illető végzésnek fokozott jelentőséget tulajdonít, részint és főleg olykor, mikor a végzés nem a feleket, hanem harmadik személyeket (szakértők stb.) érint, akik az ítélet ellen fellebbevitellel nem élhetnek. Kivételeket állapít meg másfelől annyiban is, hogy nem az eljárás folyamában hozott egyik-másik végzés felfolyamodhatóságát kizárja.

Ki van zárva a felfolyamodás a másodbíróságnak helybenhagyó végzése ellen mindenkor, megváltoztató végzése ellen pedig minden olyan ügyben, amelyben a másodbíróság ítélete ellen további fellebbevitelnek nem volna helye, mert visszás volna, ha a végzés ellen többször engedtetnék meg fellebbevitel, mint az ügy érdemében. Ki van továbbá zárva a további felfolyamodás minden olyan esetben, amelyben a Pp. az illető végzés ellen kifejezetten csak egyfokú felfolyamodást enged.

Ha pedig a végzést a fellebbezési vagy a felülvizsgálati eljárás során a kir. törvényszék, illetőleg a kir. ítélőtábla elsőfolyamodásulag hozta, akkor a végzés ellen felfolyamodásnak nincs helye olyan ügyben, amelyben az illető bíróság mint utolsó fórum határoz, kivéve mégis azt az esetet, amikor a Pp. az illető végzés ellen egyfokú felfolyamodást kifejezetten ad.

A felfolyamodás felől szabályszerint a közvetlen felső bíróság, vagyis a járásbíróság végzése felett a törvényszék, ezé felett a kir. ítélőtábla, az ítélőtábla végzése felett pedig a kir. Kúria határoz. Ez alól van azonban több kivétel, amelyek közül legfontosabb az, hogy azokban az ügyekben, amelyekben a törvényszék ítéletét a Kúria vizsgálja felül, a felfolyamodás felett abban az esetben, ha a kir. törvényszéknek oly végzése ellen irányul, amelyben az felfolyamodás folytán a kir. járásbíróság végzését bírálta felül, vagy amelyet mint fellebbezési bíróság hozott, a kir. Kúria határoz, kivéve természetesen azt az esetet, amikor a törvény kifejezetten egyfokú felfolyamodást enged.

A felfolyamodás határideje 8 nap; ez a határidő, amely a kihirdetéstől, illetőleg a kézbesítéstől számít, záros; elmulasztása miatt ép azért, eltérően az eddigi jogtól, igazolásnak van helye.

Minthogy a bíróság a Pp. szerint egyes végzéseire nincs kötelesség azoktól utólag eltérhet, ennél fogva az a bíróság, amely a felfolyamodással megtámadott végzést hozta, nem köteles a felfolyamodást felterjeszteni, hanem annak maga is eleget tehet.

Ha azonban a bíróság, amely a végzést hozta, ezzel a jogával nem él, a felfolyamodást köteles a döntésre hivatott felső bírósághoz felterjeszteni, minthogy annak elfogadása vagy visszautasítása felől — a mai jogtól eltérően — nem az első bíróság, hanem az a bíróság határoz, amely a felfolyamodás felett érdemben dönt. Ennek a bíróságnak kötelessége hivatalból vizsgálni azt, vajjon az adott esetben van-e helye a felfolyamodásnak és hogy azt kellő időben és alakban nyújtották-e be.

Ami a felfolyamodás elintézésének módját illeti, a bíróság azt legtöbbször az iratok alapján, az ellenfél meghallgatása nélkül intézi el. Amennyiben azonban a felfolyamodási bíróság ezt kivételesen szükségesnek tartja, a feleknek akár írásban, akár szóval való meghallgatását is elrendelheti.

Az a körülmény, hogy a végzést felfolyamodással megtámadták, rendszerint, amennyiben t. i. a törvény mást nem rendel, sem a végzést követő eljárásra, sem a végzés végre-

hajtására nincsen halasztó hatálya. Kivételt állapít meg a Pp. pénzbeli marasztalást tartalmazó vagy elzárást rendelő, továbbá bírói letétet utalványozó végzések ellen intézett felfolyamodások tekintetében, amelyeknek halasztó hatálya van, ha csak a törvény ezt ki nem zárja. Halasztó hatályt adhat egyébként a felfolyamodásnak ezen az eseten kívül mind a felfolyamodási bíróság, mind az a bíróság is, amely a végzést hozta.

Az utóbbi ugyanis a felfolyamodás elintézéséig felfüggesztheti a megtámadott végzésnek foganatosítását, a felfolyamodási bíróság pedig betilthatja a foganatosítást.

A Pp. szerint a társasbíróknál a tanács elnökének bizonyos kérdésekben a tanácstól független hatásköre van, amelyben ő is végzéseket hoz. Az ő végzései, továbbá a kiküldött vagy a megkeresett bíró végzései elleni felfolyamodásra — amennyiben a kiküldött és megkeresett bíró végzései ellen a törvény felfolyamodást enged — ugyanazok a szabályok állnak, amelyeket fentebb előadtam. Abból a szempontból, hogy melyik bíróság intézi el a felfolyamodást, az elnöknek és megkeresett bírónak végzései egy tekintet alá esnek magának a tanácsnak, illetőleg a megkeresett bírónak eljáró bírónak egyéb végzéseivel.

Ami a kiküldött bíró eljárását és végzéseit illeti, ezek miatt, tekintettel arra az alárendeltségi viszonyra, amelyben ő a kiküldött bírósághoz áll, általában előterjesztésnek van helye a perbíróshoz. A megkeresett bíró eljárása és végzései ellen előterjesztésnek a perbíróshoz soha sincs helye. A tanács elnökéhez előterjesztésnek van helye a jegyzőkönyvvezető és a bírósági iroda intézkedéseivel szemben is.

Perújítás.

16. A perújítás a Pp. elvi álláspontja szerint olyan új per, amelyet a fél a törvényben közelebbről meghatározott valamely ok alapján jogerőre emelkedett ítéletnek hatályon kívül helyezése iránt indít. Ennélfogva a perújítás egyaránt magában foglalja az eddigi jognak perújítását és semmisségi keresét. Amaz okok sorában, amelyek miatt a Pp. szerint perújítás-

nak helye van, ott vannak azok az okok is, amelyek miatt a mai jogunk szerint semmisségi keresetnek van helye.

A Pp. perújítási okai négy csoportra oszlanak:

Az első csoport abból indul ki, hogy a pernek nem volt törvényes bírója. Ez akkor forog fenn, ha 1. a bíróság nem volt szabályszerűen alakítva; 2. az ítélet hozatalában törvénynél fogva kizárt bíró járt el, feltéve, hogy ez az akadály kizárási kérelemmel vagy fellebbezettel sikertelenül nem volt érvényesítve és 3. az ítélet hozatalában oly bíró vett részt, akit a fél kifogása következtében kizártak. Ezek az esetek a mai jogban csakis fellebbezettel útján érvényesíthető semmisségi okok szolgálnak; ha azonban ez a hiány az utolsó fokban ítélt bíróságoknál fordult elő, akkor a jelenlegi jog szerint a fél védetelen, ami nem indokolt.

A második csoportba tartoznak azok a perújítási okok, amelyek a félnek hiányos képviseléséből erednek. Ilyen három van: 1. ha a cselekvőképességgel nem bíró félnek törvényes képviselőjét mellőzték; 2. ha valamelyik fél nevében harmadik személy meghatalmazás nélkül járt el; 3. ha valamelyik fél ellenfelét rosszhiszeműleg hirdetmény útján idéztette. Ez a három körülmény ma mint semmisségi ok fellebbezettel vagy semmisségi kereset útján orvosolható.

A harmadik csoport a büntetendő cselekmény következtében beálló perújítási okokat foglalja magában. Ilyen büntetendő cselekményt elkövethet 1. a bíró, 2. az ellenfél, vagy mások, pl. tanúk, szakértők tolmácsok stb. A Pp. mind a két esetet kifejezetten perújítási oknak minősíti és ennyiben különbözik az 1868: LIV. t.-c. 311. §-ától, melyben az ellenfélnek vagy másoknak büntetendő cselekményeiről van szó.

A perújítási okok negyedik csoportjába azok az okok tartoznak, amelyek alapján a fél az alapperben megállapított tényállást támadja meg és ennek helyébe más tényállás megállapítását kívánja elérni. Ez a szorosabb értelemben vett restitutio in integrum propter nova. A Pp. négy ily perújítási okot állapít meg. Ezek közül kettő új: az ítélet alapján szolgált büntetőbírói ítéletnek hatályon kívül helyezése és az exceptio rei iudicatae az alapperben nem használt ítélet alapján. A harmadik ilyen ok az alapperben nem használt új bizonyíték.

Az első perújításnál mellékes az, vajjon a fél az új bizonyítékot az alapperben használhatta-e vagy nem; lényeges csak az, hogy nem használta. A törvény nem elégszik meg új tény-körülménnyel, hanem minden esetre új bizonyítékot kíván meg, az ezzel bizonyítandó tény azonban lehet akár új, az alapperben még fel nem hozott, akár már felhozott tény. A puszta új tényállítást megfelelő bizonyítás nélkül a perrendtartás nem tekinti elegendőnek arra, hogy ezen az alapon az ítélet jogereje megtámadható legyen. Végül perújításnak van helye amiatt, hogy a bíróság elkésve előadott tényeket vagy bizonyítékokat figyelmen kívül hagyott. A késleltetési szándékot eléggé meghiúsítja az, hogy a bíróság az alapperben ezeknek a tényeknek vagy bizonyítékoknak a mellőzésével végrehajtható ítéletet hoz.

Perújításnak helye van elsősorban jogerős bírói végítélet ellen ép ügy, mint a mai jog szerint. A végítélettel ebben a tekintetben egy szempont alá esik a részítélet is. A bírói egységgel befejezett perekben a mai jog kizárja a perújítást, azonban egyes semmisségi okok alapján az egység is megtámadható semmisségi kereset útján. A Pp. megadja a perújítást bírói egység ellen is, abból indulva ki, hogy a bírói egység az ítéletet kívánja helyettesíteni, annak hatályával bír és ennél fogva nem vonható a magánjogi egység szabályai alá. A per-egység sok tekintetben hasonló az elismerésen, vagy joglemondáson alapuló ítélethez. A Pp. figyelemmel erre, egyformán szabályozza az elismerés vagy lemondás alapján hozott ítélet és a bírói egység ellen a perújítást és pedig akképen, hogy perújításnak minden oly sok alapján helyt ad, amely ok alapján különben perújítással lehet élni, az új bizonyítékokra vonatkozó azzal a megszorítással mégis, hogy az új bizonyítékoknak olyan-
nak kell lennie, amelyet a fél az alapperben nem használhatott. Az alapperben elkésve ajánlott és emiatt mellőzött bizonyíték mint perújítási ok természetesen a bírói egységgel, valamint az elismerés, vagy lemondás alapján befejezett perekben nem fordulhat elő.

Az ügyvéd miasztása alapján a mai jogban megengedett perújítást a Pp. nem ismeri.

Egyes esetekben a Pp. kizárja a perújítást; így sommás

visszahelyezési perekben a visszahelyezés és a birtokháborítás megszüntetése kérdésében; a bérleti viszony megszüntetése iránti eljárásban; a házasság érvénytelenségét vagy felbontását, valamint az ágytól és asztaltól való elválást kimondó ítélet ellen a házasság fennállásának kérdésében, a kiskorúság meghosszabbítása és a gondnokság alá helyezés iránti eljárásban.

Ellenben perújítással megtámadható a jogerős ítélet hatályával bírói fizetési meghagyás, valamint a váltó, csekk, kereskedelmi utalvány vagy kötelezőjegy alapján kibocsátott meghagyás is.

A mai jognak azt a szabályát, hogy perújításnak rendszerint csak egy ízben van helye, a Pp. ilyen általánosságban nem tartalmazza, számszerűleg tehát nem korlátozza a perújítás túlságos igénybevételét. Így azon az alapon, hogy a bíróság nem volt szabályszerűen megalakítva, vagy hogy az ítélet hozatalában a fél kifogása következtében kizárt bíró vett részt, perújítással csak azon további előfeltétellel élhet a fél, hogy a perújítási okot fellebbvitellel hibáján kívül nem érvényesíthette. A fél hiányos képviselésén alapuló okok miatt nem élhet perújítással az a fél, aki az eljárást jóváhagyta. A büntetendő cselekmény alapján perújításnak csak akkor van helye, ha a büntetendő cselekményt a büntetőbíróság jogerős ítélete megállapította, vagy ha a büntető eljárás más okból nem indítható meg vagy nem eredményezett elítélést, mint a bizonyítékok hiánya okából. Végül új bizonyíték alapján nincs helye perújításnak, ha a bizonyítandó tény-körülmény a felek megállapodása alapján valamelyik félnek, vagy pedig harmadik személynek esküjével, illetőleg fogadással lett eldöntve. Az új bizonyítékon alapuló perújítás megismétlésével járó visszaélések meggátlása végett a Pp. az új bizonyíték, illetőleg a bíróságtól mellőzött bizonyíték alapján csak egyszer engedi meg a perújítást, ha pedig bármely fél ily alapon egyszer már élt perújítással, bármelyik fél részéről további perújításnak új bizonyíték alapján csak akkor lehet helye, ha a fél az új bizonyítékot sem az alapperben, sem az újított perben nem használhatta. Minthogy pedig az első perújítás alkalmával nemcsak az újító félnek, hanem az ellenfélnek is módjában van novumokat felhozni, a második alkalommal

mindkét féllel szemben indokolt az a korlát, hogy nem élhet perújítással, ha az új bizonyítékot akár az alap-, akár az újított perben használhatta.

Perújításnak akkor is helye van, ha perújítási ok az ügyben előbb hozott olyan határozat ellen forog fenn, amely a végítélet alapjául szolgál. Így amikor a bíróság közbenszóló ítélettel előbb a követelés alapja felett ítelt és utóbb a mennyiség felett, és ez az utóbbi ítélet is már jogerőre emelkedett, ez utóbbi ítélet ellen perújításnak lesz helye azon az alapon is, hogy a közbenszóló ítéletre vonatkozólag perújítási ok van.

A mai jogtól eltér a Pp. abban kérdésben, hogy melyik bíróságnál kell a perújítást megindítani. Az eddigi jog szerint a perújítást kivétel nélkül csakis az előtt az elsőfolyamodású bíróság előtt lehet megindítani, amely az alappert tárgyalta és elintézte. Ez a mai rendes eljárásban nem is lehet máskép. A Pp. rendszerében azonban nincs semmi ok arra, hogy a perújítási kereset oly esetben, midőn a fellebbezési bíróság ítéletének hatályon kívül helyezését célozza, ne legyen közvetlenül ennél a bíróságnál megindítható, sőt indokolja ezt az, hogy a perújítási ok az alapperben ugyanez előtt a bíróság előtt a fellebbezés szakában lett volna felhozható és tárgyalható.

A Pp. szerint a perújítási keresetet rendszerint az előtt a bíróság előtt kell megindítani, amely a jogerőre emelkedett végítéletet hozta. Ha tehát a perújítási kereset az elsőbíróság jogerős végítéletét támadja meg, akkor az ügyben eljáró elsőbíróságnál a fellebbezési bíróság jogerős végítélete elleni perújítást pedig a fellebbezési bíróságnál kell megindítani. Sőt a felülvizsgálati bíróság ítélete ellen irányuló perújításnál a felülvizsgálati bíróság is illetékes a perújításra.

Ez alól az általános szabály alól azonban a következő két kivétel van.

Ha az elsőbíróság ítélete a fellebbezési bíróság határozatán alapul és a perújítási okot a fellebbezési bíróságnak határozata ellen vagy az ellen is érvényesítik, akkor a perújítási keresetet a fellebbezési bíróság előtt kell megindítani és elbírálása is itt történik, mert ebben az esetben az elsőbíróság ítéletének hatályon kívül helyezésével jár és mert ez a szabályozás rövidíti a pert.

Ha továbbá a perújítás a felülvizsgálati bíróság végítélete, vagy a végítélet alapjául szolgáló határozata ellen irányul, a perújítási keresetet a felülvizsgálati bíróság előtt csak akkor kell megindítani, ha a perújítási ok olyan, hogy a pernek nem volt törvényes bírója, vagy hogy a fél hiányosan volt képviselve, vagy végül, ha az ítélet hozatalában olyan bíró vett részt, aki a perben hivatali kötelességét valamelyik féllel szemben a büntetőtörvénybe ütköző módon szegte meg. Ezekben az esetekben a felülvizsgálati bíróságnál felmerült olyan hiányokról van szó, melyek csakis a felülvizsgálati bíróság tevékenységének ismétlését teszik szükségessé és amelyek a felülvizsgálati eljárásban is megállapíthatók. Egyéb perújító ok miatt a felülvizsgálati bíróság jogerős végítélete ellen a perújítási keresetet a fellebbezési bíróság előtt kell megindítani, mert ezekben az esetekben bizonyításfelvételre van szükség, amely szabály szerint a felülvizsgálati bíróság előtt nem történhet meg. Az előadottakban vázolt illetékeség a Pp. szerint kizárólagos.

Lényeges eltérést állapítanak meg a Pp. szabályai a mai joggal szemben a perújítás határideje tekintetében. A Pp. a perújítás határidejét hat hónapban állapítja meg, amely rendszerint a végítélet jogerőre emelkedésének, illetőleg az egyeség megkötésének napjától számítandó. Ha azonban a fél a perújítási okról csak később nyert tudomást, vagy pedig csak később jutott abba a helyzetbe, hogy azt érvényesíthesse, ez a hat hónap attól a naptól számítandó, amelyen a fél a perújítási okról tudomást nyert vagy pedig azt érvényesíthette volna. A végítélet jogerőre emelkedése, vagy az egyeség megkötése után öt évvel nincs többé helye a perújításnak, kivéve azokban az esetekben, amelyekben a fél hiányos képviselője a perújítási ok. A hathavi határidő záros, ennél fogva vétlen elmulasztása miatt igazolásnak van helye.

Az eljárásra általában azokat a szabályokat kell alkalmazni, amelyek a per megindítására és a további eljárásra irányadók. Ez folyománya annak, hogy a Pp. a perújítási keresetet önálló keresetnek tekinti. A részletekben azonban, tekintettel arra, hogy a perújítási keresetet egyes esetekben elsőfokon a fellebbezési vagy a felülvizsgálati bíróság tár-

gyalja, a Pp. ezektől az általános szabályoktól némely pontban eltér. Egyes részletek mellőzésével csak azt akarom kiemelni, hogy külön perfelvételi tárgyalás a perújítási eljárásban nincs, vagyis az idézés perfelvételre és egyúttal a perújítási kereset érdemleges tárgyalására történik. Ha nincsenek meg a perújítás előfeltételei, a bíróság a perújítási keresetet hivatalból visszautasítja. Ugyancsak hivatalból kell visszautasítani a perújítási keresetet, ha azt az ötévi végső határidőn túl indítják. A hathónapi határidő elmulását azonban mindig csak a szóbeli tárgyaláson lehet tisztázni. A szóbeli tárgyaláson mindenképp a törvényes előfeltételek fennforgását, valamint azt, hogy a perújítási keresetet nem a törvényes határidőben indították meg, szintén hivatalból kell vizsgálni, csak hogy ilyenkor a visszautasítás ítélettel történik.

Ha a fél a hiányos képviselő okából támadja meg perújítással a bíróság ítéletét, a bíróság, ha a perújítási ok fennforgását megállapítja, így pl. azt, hogy a felperes nevében harmadik személy meghatalmazás nélkül járt el, az eljárást megszünteti, minthogy ilyenkor nincs kereset. Más esetekben, ha a bíróság a perújítási ok fennforgását megállapítja, az alapper újabb tárgyalása válik szükségessé. Itt már most kérdés, vajon szükséges-e a bíróságnak előbb a perújítás kérdésében külön közbenszóó ítéletet hozni és csak ennek jogerőre emelkedése után az alapper tárgyalását folytatni, vagy pedig együtt lehet-e a perújítás kérdését az ügy érdemével eldönteni. Szabály, hogy az alapper a perújítás kérdésével rendszerint együtt tárgyalandó, de a bíróság elrendelheti a perújítás kérdésének előzetes tárgyalását és eldöntését.

A bíróság az újított perben hozandó ítéletben kérelemre az alapper költségének és az alapperben hozott ítéletből származott esetleges kárnak megtérítése felől is határoz.

Ha a perújítás sikere az előterjesztett adatokból valószínűnek látszik, a bíróság az alapperbeli ítélet vagy egyeség végrehajtását felfüggesztheti, még pedig az ellenfél meghallgatása nélkül is.

A perújításra vonatkozó átmeneti rendelkezéseket az életbeléptető törvény tartalmazza. Ezek szerint a Pp. életbelépése után a perújításra vonatkozó, most tárgyaló szabályok

a maguk egészében csak abban az esetben fognak alkalmazást nyerni, ha az ítélet vagy bírói egyesség már a Pp. szabályai szerint keletkezett. Ellenkező esetben a Pp. életbelépte után is a jelenlegi jogban szabályozott perújításnak, illetőleg semmisségi keresetnek lesz helye, úgy azonban, hogy az eljárásra egyes kivételekkel már a Pp. szabályait kell alkalmazni. A keresetet ebben az esetben az eddigi jognak megfelelően mindig az elsőbíróság előtt kell megindítani.

XI.

Eljárás a sommás visszahelyezési és a sommás határperekben. Bíraskodás bányatügyekben. Eljárás a bérleti viszonyok megszüntetése tárgyában. Okiratok megsemmisítése iránti eljárás.

Irta és a Magyar Jogászegylet 1914. évi március 4-én megtartott teljes-ülésében előadta: **Dr. Gaár Vilmos**, budapesti kir. ítélőtáblai bíró.

A) Eljárás a sommás visszahelyezési és a sommás határperekben.

A tényleges állapotnak önhatalmu megzavarását az állam nem tűrheti, mert nem ismerheti el, hogy bárki is önmagának bírója legyen. Viszont, azonban az állam tartozik olyan védelmet nyújtani a tényleges állapotot megzavaró ellen, amely gyorsan helyre állítja az előbbi állapotot egyedül azon az alapon, hogy az önhatalmu megzavarás nincs megengedve. Ezt a gondolatot valósítja meg a dologi jogok körében a birtokvédelem és ezen a gondolon épül fel a Pp. hatodik címében szabályozott eljárás, amely gyors intézkedés lehetőségével biztosítani kívánja az önhatalmulag megzavart tényleges állapotnak bírói úton való helyreállítását.

A címben csupán sommás visszahelyezésről van szó, ami esetleg arra engedhetne következtetést, hogy az ebben a címben szabályozott eljárás csak avval szemben vehető igénybe, aki a védelmet kereső ellen tetteges erőszakot avagy eselt alkalmazott és őt valóságosan kivetette a birtokból; ellenben nem

volna helye ennek az eljárásnak azzal szemben, aki nem foglalt, hanem csak háborított. De ha a cím esetleg ilyen magyarázatnak indokál fel volna is hozható, a cím alatt foglalt 579. és 580. §-ok elég világosan beszélnek arról, hogy sommás visszahelyezésnek a birtokháborítóval szemben is helye van. Kivált az 580. §. tartalmaz e tekintetben utmutatást, mert ez a §. élesen megkülönbözteti a visszahelyezést a háborítás megszüntetésétől. Ennek folytán egész nyugodtan mondhatni, hogy a Pp. hatodik címében foglalt különleges eljárási szabályok akkor is alkalmazandók, ha nem sommás visszahelyezésről, hanem sommás birtokháborításról van szó. Ezek a különleges szabályok azt célozzák, hogy az önhatalmulag megzavart birtokállapot minél gyorsabban helyreállíttassék.

Az 1898: XVIII. t.-c. uralma alatt a sommás birtokperekben a bíróság ugyanazokat az eljárási szabályokat tartozott alkalmazni, amelyek egyéb sommás perekre nézve elő voltak írva; mégis a gyakorlatban kifejlődött az a szokás, hogy a bíróság már az első tárgyalási határnapot a hely színére tűzte ki, s érvényre emelkedett az a jogszabály, hogy sommás visszahelyezési perekben perújításnak nincs helye (Márkus I. kötet 2. kiad. 144—147.). A Pp. ennek a gyakorlatnak figyelembe vételével az önhatalmu megzavarás tényleges következményeinek gyors megszüntetése végett a következő különleges szabályokat állította fel:

a) A bíróság a körülményekhez képest a hely színére tűzheti ki a tárgyalási határnapot, de nem tartozik oda kitűzni és így belátásától függ, vajjon a hely színére idézze-e a feleket. Így célszerű lesz ez az idézés, ha a keresetlevélből kitűnik, hogy a hely színének megtekintése nélkül a kereseti kérelem nem lesz elbíráható (577. §.).

b) Az eljárás a büntető eljárásra tartozó kérdés eldöntéséig fel nem függeszthető (578. §.). Vagyis a birtokot háborító vagy elfoglaló félnek az a cselekménye, hogy ellenfelét a birtoklásból kifolyóan büntető perrel támadja meg, nem lehet jogos ok az önhatalmuan megzavart tényleges állapot bírói helyreállításának megakasztására.

c) Ha a visszahelyezés, illetőleg a háborítás megszüntetése iránt előterjesztett kereseti kérelem már teljesíthető,

de a tárgyalás elhalasztása a kártérítés megállapíthatása avagy a jog iránt támasztott kereset eldöntése végett válik szükségessé, akkor a bíróság a felperes kérelmére köteles részítéletet hozni a visszahelyezésnek vagy a háborítás megszüntetésének kérdésében. Amint alább részletesen előadom, a Pp. hatodik címe eltérően az eddigi jogtól, megengedi a sommás birtokper keretében a jog iránt a kereset indítását. Nehogy azonban akár a kártérítési összeg mennyiségének bizonyítása, akár a jog iránt indított kereset tárgyalása miatt szükségessé váló halasztás elodázhassa az előbbi tényleges állapot bírói helyreállítását, ezért gondoskodik az 579. §. arról, hogy felperes kérelmére a bíróság a visszahelyezésnek, illetőleg a háborítás megszüntetésének kérdésében részítéletet hozzon. Ez a rendelkezés persze nem zárja ki annak a lehetőségét, amire az 579. §. utal is, hogy a bíróság utóbb az eljárás folyamán a Pp. 388. §. a) pontja alapján a kártérítés kérdésében is hozhat részítéletet, de nem köteles hozni.

d) Az előbbi pontban foglalt intézkedés arra az esetre szól, ha a peres eljárás folyamán annyira tisztázódott az ügy, hogy a visszahelyezés avagy a háborítás megszüntetése felől határozni lehet; azonban előfordulhat, hogy a tárgyalás elhalasztása olyankor válik szükségessé, amikor még nem látja tisztán a bíróság azt, teljesíthető-e felperesnek kereseti kérelme a visszahelyezés vagy a háborítás megszüntetése kérdésében. Ilyen esetben a 579. §. nem vehető segítségül, azonban az adott eset körülményei olyanok lehetnek, hogy mégis szükséges nagyobb károsodás elkerülése végett valamely tiltó vagy megengedő intézkedés. Így pl. építkezés céljából szomszédom alapásást kezd birtokomon; erre én sommás birtokperrel lépek fel, amelynek tartama alatt az alperes már a fal építéséhez fog. Kétségtelen, hogy ha a per folyama alatt az építkezést befejezheti, nekem a sommás birtokper tekintettel az 576. §-ra semmit sem használ. Itt tehát szükség van ideiglenes intézkedésre avégből, hogy alperes az építkezés folytatásától eltiltassék. Ezt teszi lehetővé az 580. §., amely szerint ha a bíróság a visszahelyezésnek vagy a háborítás megszüntetésének kérdésében a tárgyalást elhalasztja, bármelyik fél kérelmére azonnal fogatosítható ideiglenes intézkedéseket tehet a birtokállapot

oltalmára; sőt a bíróság a birtokállapot megháborítását már ideiglenes intézkedésében is végrehajtás terhe alatt eltilthatja.

e) Ha a bíróság ítéletében a birtokba való visszahelyezést vagy a birtokháborítás megszüntetését rendeli el, a teljesítésre nem lehet határidőt kitűzni, hanem az ide vonatkozó intézkedés haladéktalan teljesítését kell elrendelni és ki kell mondani, hogy az ítéletnek ez a része a jogerőre tekintet nélkül végrehajtható (581. §.).

f) A visszahelyezés és a birtokháborítás megszüntetése kérdésében perújításnak nincs helye. Ellenben az általános előfeltételek fennforgása esetében perújításnak helye van az ítélet ama része ellen, mely a kártérítés, illetőleg a jog iránt támasztott kereset felől határozott.

Ezeket a különleges szabályokon kívül abban is különbözik a Pp. sommás birtokpere az 1893 : XVIII. t.-c. 1. §. 5. m) pontjában szabályozott sommás birtokpertől, hogy nem tiltja a birtokba helyezéssel vagy háborítástól való eltiltással kapcsolatosan a tulajdon vagy más dologi jog iránt a keresetnek megindítását, sőt 579. §-ában kifejezetten felemlíti, hogy a felek bármelyike támaszthat a jog iránt keresetet a birtokper keretén belül. Természetesen a 2500 koronás értékhatár figyelembe veendő; ha az a birtok, amely a visszahelyezési vagy birtokháborítási pernek tárgya, 2500 koronánál többet ér, akkor a jog iránt a járásbíró előtt kereset nem indítható, sem alperes viszontkeresetet nem támaszthat (189. §.). A pertárgy értékének megállapításánál a Pp. 6. §. 1. pontja az irányadó. A jog iránt a keresetet felperes már a keresetlevélben is eladhatja, de a Pp. 189. §-a alapján új keresetként a tárgyalás folyama alatt is előterjeszheti.

A Pp. 576. §. azt rendeli, hogy a sommás visszahelyezési keresettel építmény lebontása — ide nem értve a kerítések eltávolítását — nem követelhető. Azonos intézkedést tartalmazott az 1893 : XVIII. t.-c. 1. §. 5. m). Kérdés azonban, mit kell építmény alatt érteni. Jogirodalmunkban kétféle felfogás jutott kifejezésre; az egyik szerint építmény minden megkezdett építkezés, kivéve a kerítést, a másik felfogás azt vallja, hogy építmény valamely befejezett vagy önmagában egészet alkotó építkezés. A magam részéről az utóbbit tar-

tom helyesnek, mert csak az ilyen építkezést lehet építménynek nevezni. A megkezdett fal, a hídnak teljesen felépített pillére, a kapuzatnak kiugró új építkezése nem tekinthető építménynek. Nem volna helyes, ha túrnóm kellene, hogy a megkezdett, bár az 580. §. alapján tovább építésében betiltott fal mindaddig álljon birtokomon, amíg a jog iránt folyó perben esetleg évek mulva jogerős ítélethez jutok.

A Pp. hatodik címe a sommás birtokperben nem korlátozza a fellebbezési jogorvoslatokat; ennél fogva eltérően az 1893 : XVIII. t.-c. 182. §-ától, nincs tiltva a felülvizsgálati kérelemnek igénybevétele, természetesen csak az 500 koronát meghaladó értékű perekben. Az 1893 : XVIII. t.-c. 182. §-ának tilalmát a miniszteri indoklás azzal magyarázta, hogy ezen perek ugyanis csak a birtokállapotnak előzetes rendezését célozzák és sem a rendes birtok- vagy határpernek, sem a jog iránt indított pernek nem praedjudicálnak. Ámde az a körülmény, hogy a sommás birtokperben hozott ítélet csak előzetes rendezést teremt, nem zárja ki azt, hogy ennek a pernek a keretében igen sok jogkérdés vár megoldásra, így hogy mást ne említsek a vi, olam vel praecario possessio kérdése, az, vajjon a birtoktalom illeti-e a bérlőt vagy haszonbérlőt, élhet-e ilyen keresettel a letéteményes stb. Mindezekben a jogkérdésekben, amíg az 1893 : XVIII. t.-c. életbelépte előtt a kir. Kúria volt a végleges fórum, igen jelentékeny, nagyon tanulságos és az alsó bíróságokra belső erejénél fogva ható joggyakorlat keletkezett; ellenben az 1893 : XVIII. t.-c. uralma alatt a legbizonytalanabb jogállapot létezett, mert a felmerülő új kérdésekben a véglegesen ítélkező kir. törvényszékek részére a tekintély erejével bíró és belső erejénél fogva ható legfelső bírósági joggyakorlat nem állott rendelkezésre. Örvideni lehet, hogy a Pp. ezen a téren is lehetővé tette a kívánatos egységes jogfelfogás kialakulását.

A Pp. 582. §-a a sommás határperekre is kiterjeszti az 575—581. §-okat azzal az eltéréssel, hogy a bíróság az ítélet meghozatala alkalmával a szükséges határkitűzést azonnal foganatosítja.

A sommás határper fogalma felől sok vita folyt. Majd pusztagyűjtőnévül tekintették, majd egyszerű mesgyeigazítási pernek,

majd pedig egész határra kiterjedő határvonal megállapítására szolgáló pernek. Véleményem szerint irányadó ebben a tekintetben az 1802: XXIII. t.-c. 1. §-a, amely a tényleges határvillongásokat kívánta ideiglenesen megszüntetni az alispánnak kiküldésével. Az alispán a felek birtokállása alapján a régi határjelek sérelme nélkül a határt kitűzte és a meg nem elégedő félnek jogában állott a rendes perútra térni.

B) A bányaugyekben való bíraskodás.

A Pp. a külön bányabíróági hatáskört nem szüntette meg; a bányabíraskodást az első fokon ezentúl is csak némely, külön kijelölt törvényszékek fogják gyakorolni. Új rendelkezés azonban az, hogy a sommás (rövid útu) visszahelyezési és határperrek ezentúl a bányabíraskodással felruházott törvényszék székhelyén levő és a törvényszék kerületébe tartozó járásbíróóságok hatáskörébe fognak tartozni. Itt megemlítendő, hogy a Pp. 587. §-a értelmében a bányabíróági hatáskörbe tartozó sommás visszahelyezési és határperrel, eltérőleg a másfajta sommás birtokpertől, a jog iránti kereset össze nem köthető. Ha az illető törvényszék székhelyén több járásbíróóság van, amely mindegyik az illető törvényszék kerületébe tartozik, úgy ezek közül a járásbíróóságok közül az igazságügyminiszter jelöli ki azt, amelyik a bányabírói hatáskört gyakorolja. Mindazonáltal a járásbíróóság hatáskörébe utalt bányabíróági ügyet nem a járásbíróóság valamelyik bírása látja el, hanem a bányabíróági hatáskörrel felruházott törvényszéknek ebből a célból a járásbíróósághoz kirendelt egyik bírói tagja.

A bányabírói törvényszéki hatáskört s pedig tekintet nélkül a per tárgyának értékére a Pp. 584. §-szabályozza, nagyjában az eddigi jognak megfelelően, mégis inkább elvi alapon, mint eseti felsorolással s azonfelül szabatosabb meghatározással. Így reá mutathatók az 584. §. 1. és 2. pontjára, amely a nálunk érvényben levő osztrák általános bányatörvény terminológiájához alkalmazkodva különbséget tesz bányajogosítvány (szabad és zárt kutatmány) tekintetében felmerülő jogvita közt, míg eddigelé az 1871: XXXII. t.-c. 2. §-ának 2. pontja alapján, amely a bányajogosítványok felemlítésénél

részletesen csak a dologi jogokról és bányatelkekről szolt, vitás volt, vajjon a bányatörvény szerinti bányajogosítványról, amely sem dologi jogot nem biztosít, sem bányatelket még nem juttat a jogosítottnak, határozhat-e a bányabíróági hatáskörrel bíró törvényszék.

C) Eljárás a bérleti viszonyok megszüntetése tárgyában

Az 1898: XVIII. t.-c. 233. §-a felhatalmazta az igazságügyminisztert, hogy a lakbérfelmondás és a lakáskiürítés, valamint a bérelt lakásnak átadása iránti ügyekben követendő eljárást rendeleti úton az általános polgári peres eljárás hatályba léptéig szabályozza. E felhatalmazás alapján kelt 1894. évi december 23. napján az igazságügyminiszternek 4873. I. M. E. sz. rendelete, amellyel azonos alapokon épül fel a Pp.-nek tizedik címében foglalt különleges eljárás is, habár szélesebb keretben. Ugyanis ez a rendelet csak lakhelyiség, üzleti vagy más helyiség és tartozmányai bérletének felmondására vonatkozólag intézkedik; ellenben a Pp. 621. §-a szerint a tizedik címben szabályozott eljárás egyaránt vonatkozik lakás, más helyiség vagy terület bérletének felmondására.

A felmondandó jogviszonynak bérletnek kell lenni; hasonbérlet felmondására a tizedik címben szabályozott eljárás nem vehető igénybe. De viszont nem minden bérleti szerződés felmondására alkalmas ez az eljárás; ha a bérlet tárgya más dolog, mint lakás, vagy általában helyiség vagy terület, akkor a bérleti szerződés felmondására a 621. és következő §-ok nem alkalmazhatók. A terület mindenkor ingatlan dolog; a lakás vagy más helyiség rendszerint ingatlan dolog, ha t. i. a földterülettel oly szoros összefüggésbe van hozva, hogy attól állagának sérelme nélkül el nem mozdítható. Ellenben nem mondható, hogy a most szóban levő különleges eljárás csak ingatlan bérletére vonatkozhatik, mert lehetséges lakás vagy más helyiség mint olyan dolog, amely nincs a földterülettel összekötve, amely tehát ingó dolog, pl. kerekeken járó, avagy összerakható és szétszedhető vásári bódé avagy raktárhelyiség.

A tizedik címben nemcsak a lakás, más helyiség vagy terület bérletének bírósági úton való felmondása van szabá-

lyozva, hanem a bérlet felmondásával illetőleg visszabocsátásával kapcsolatos több más eljárás is. Így meg vannak állapítva azok az előfeltételek is, amelyek megtartásával a kir. közjegyző útján történt felmondás is a bírósági felmondással egyenlő hatályú (637. §.). Vagyis ha a felmondás kézbesítésétől számított 8 nap alatt kifogás nincs előterjesztve, a 637. §. szerinti közjegyzői felmondás éppen úgy végrehajtható, mint a bírósági felmondás (628. §.); ha pedig kellő időben kifogás adatott be, a közjegyzői felmondás alapján is megindul a 631. §-ban szabályozott per a felmondás érvényessége iránt. Egy másik eljárás a 627. §-ban van szabályozva. Ez az eljárás arra az esetre vonatkozik, ha a bérleti viszony a lakásra vagy más helyiségre vagy területre nézve a szerződés értelmében a kikötött idő lejártá után felmondás nélkül megszűnik, avagy akár szerződés, akár törvény (értve alatta a lakbérleti szabályokat is) alapján csak felmondás útján szűnik meg és a felmondás magánúton, vagy közjegyző útján, de nem a 637. §. előfeltételeinek megtartása mellett történt. Mindezekben az esetekben úgy a bérbeadó mint a bérlő az illetékes bíróság (621. §.) útján felhívhatja ellenfelét, hogy a kitűzött idő lejártával a bérlet tárgyát adja át, illetőleg vegye át. A bírói felhívással egyenlő hatályú a közjegyzői felhívás, ha az a 637. §-ban előírt módon történt.

Ez a két eljárás, illetőleg azoknak bármelyik neme, t. i. bírói vagy a 637. §. szerinti közjegyzői felmondás vagy felhívás, nem kötelező. A bérbeadó a felmondást eszközölheti magánúton: élszóval vagy írásban avagy közjegyző útján, de nem a 637. §-ban előírt módon. Éppúgy akár a bérbeadó, akár a bérlő felhívhatja a másikat magánúton vagy közjegyző útján, de nem a 637. §-ban előírt módon a bérlet tárgyának átadására vagy átvételére. Ha azonban az ilykép történt felmondást vagy felhívást a másik fél nem ismeri el, avagy a felmondási idő már eltelt s így újabb bírói felmondásra már nincs idő, mert hiszen a bérlő élhet a 626. §-ban biztosított jogával (v. ö. még 631. §. 4. bek.): akkor a bérlet lejártá előtt a felmondás vagy felhívás érvényességének vagy érvénytelenségének kimondása iránt a per csak a 638. §. első bekezdésében írt módon indítható meg és folytatható le. Ebben a perben az alperes tagadása

esetében a felperesre annak a bizonyítása is hárul, hogy a felmondás vagy a felmondás megtörtént, ami kivált a magánúton való felmondás esetében róhat a felperesre nagyobb terhet.

Ha a bérleti szerződés megszűnt akár a kikötött bérleti idő letelte folytán, akár a magánúton vagy a közjegyző útján, de nem a 637. §-ban előírt módon történt felmondás következtében s a felperes nem a szerződés megszűntének kimondása s annak következményeül a bérlet visszabocsátása vagy átvétele s esetleg az okozott kár megtérítése iránt perel, hanem keresetét a bérleti idő letelte avagy a fent körülírt felmondás alapján közvetlenül a bérlet tárgyának visszabocsátása illetőleg átvétele iránt indítja, akkor keresetlevelében kérheti, hogy a per a tizedik cím szabályai szerint intéztessék el.

A per tárgya abban az esetben is, ha a bírói vagy a 637. §. szerinti közjegyzői felmondás vagy felhívás kellő időben beadott kifogás folytán perré alakul át, s akkor is, ha a most vázolt két per valamelyike indul meg, a 631. §. értelmében mindenkor csak arra terjedhet ki, hogy e felmondás vagy felhívás érvényes-e vagy érvénytelen s hogy alperes ebből eredőleg tartozik-e a bérlet felmondása vagy a bérlet lejártá folytán a bérlet tárgyát átadni, illetőleg átvenni.

A jogerőre emelkedett ítélet ellen perújításnak nincs helye. De a fél, aki a most ismertetett eljárásban sérelmet szenvedett, nincs elzárva a törvény rendes útjától. Csakhogy a 635. §. nem engedi meg, hogy az ilyen fél a törvény rendes útján a bérlet tárgyának átadását vagy átvételét igényelhesse. Ez a rendelkezés eltér az elől említett igazságügyminiszteri rendelet 18. §-ától, amely egész általánosságban megengedte, hogy a felmondási eljárásban sérelmet szenvedett fél igényét a törvény rendes útján érvényesítse. Ez a korlátlan jogosultság bizonytalanságban tarthatja a feleket és számos olyan bonyodalomnak lehetne okozója, amely jóhiszemű harmadik személyek sérelmével járna. Azért a sérelmet szenvedett fél a törvény rendes útján nem követelheti vissza a bérlet tárgyát, illetőleg nem követelheti az alperestől, hogy azt visszavegye.

Még egy eltérést kell kiemelnem, amely a 4873/1894. I. M. E. sz. rendelet és a Pp. tizedik címében szabályozott eljárás közt mutatkozik és ez az, hogy míg az említett rendelet 9. §-a

szerint a végrehajtást már a költözködési idő beálltával lehetett kérni, addig a 628. és 632. §-ok értelmében a végrehajtást csak akkor lehet kérni, ha a kiköltözést a közlésben, illetőleg ítéletben megszabott határidő alatt nem teljesítik. Ugyanis a 624. §. értelmében a felmondást közlő végzésben a kiköltözés napjául azt a napot kell megjelölni, amelyen a kiköltözést meg kell kezdeni. Ha ez a megkezdés abba marad, csak akkor kérelmezhető a végrehajtás.

D) Okiratok megsemmisítése iránti eljárás.

Minden olyan okirat, amelynek megsemmisítése kizárva nincs (1881 : XXXIII. t.-c. 21. §.) vagy amelynek megsemmisítéséről külön törvény nem intézkedik, elveszése esetén a Pp. tizenötödik címében foglalt eljárási szabályok szerint semmisíthető meg. Ezek az eljárási szabályok nagyban különböznek az eddigi ide vonatkozó szabályoktól (1868 : LIV. t.-c. 529—533. §§.).

Első sorban a *hatáskör és illetékesség* tekintetében az az eltérés, hogy eddigé az 1868 : LIV. t.-c. 42., 94. és 529. §-ai értelmében az okiratok megsemmisítése iránti eljárás a kir. törvényszékek hatáskörébe tartozott és illetékes az a kir. törvényszék volt, amely a folyamodónak személyes bírósága volt. A Pp. 749. §-a a hatáskört a járásbírókhoz ruházta; az illetékességet pedig úgy szabályozta, hogy a megsemmisítést annál a járásbírósnál kell kérni, amelynek területén az okiratban kikötött teljesítési hely vagy az okirat kiállítójának általános illetékessége van; ilyen illetékesség hiányában az a járásbírósnak illetékes, amelynek területén a kiállítónak az okirat kiállításakor általános illetékessége volt. Ha az okiratban teljesítési hely kikötve nincs és az okiratot kiállítónak a kiállítás idejében sem volt a Pp. érvényességének területén általános illetékessége, pl. külföldi külföldön kiállított okiratban kötelezte magát a teljesítésre habár belföldi részére, akkor az okirat belföldön meg nem semmisíthető. A Pp. 52. §-a analógia alapján nem használható fel illetékes bíróság kijelölésére, mert az eljárás a kikötött teljesítési helynek és a kiállító általános illetékességének hiányában egyáltalán meg nem indítható.

A megsemmisítési eljárás tárgya az elveszett okirat. Az okirat fogalmát a bizonyításról szóló előadásomban kifejtettem; itt csak ismételtelen megemlítem, hogy az okiratnak nem kelléke az aláírás, emélfogva olyan okirat is lehet a megsemmisítési eljárás tárgya, amelyen általában hiányzik az aláírás, vagy amely nincs mindegyik fél által aláírva.

Elveszettnek tekintendő az okirat, ha az a birtokos akaratán kívül és hozzájárulása nélkül hatalma alól olyképp került ki, hogy az arról való rendelkezés lehetősége ki van zárva. Az elveszés nem mindig megsemmisülés, de ami megsemmisült, az bizonyára elveszett. Ha az okiratot birtokosa semmisítette meg, azért kérheti annak megsemmisítését anélkül, hogy igazolnia kellene, hogy véletlenül, tévedésből történt a megsemmisítés. Elégséges, ha előadja, hogy ő maga semmisítette meg; az, hogy miért van szüksége ennek bírói megállapítására, a megsemmisítés iránt meginduló peren kívüli eljárásban úgy sem kerül elbírálás alá.

Az 1868 : LIV. t.-c. 529. §-a értelmében csak az okirat birtokosa vagy annak jogutóda kérhette a megsemmisítési eljárás folyamatba vételét; a Pp. 749. §-a szerint a megsemmisítést kérheti az okiratnak utolsó birtokosa vagy az, aki az okirattól jogot érvényesíthet. Az okirat megsemmisítése olyan valakinek is érdekében állhat, akinek az okirat nem volt birtokában, pl. az engedményesnek, aki az engedményezőtől neki postán elküldött kötelezvényt nem kapta meg. A jogutódot külön nem említi a 749. §; de erre nincs is szükség. Ha birtokolta az okiratot, úgy ő volt az utolsó birtokos, ha nem, akkor ő olyan személy, aki az okirattól jogot érvényesíthet.

A nem kellően felszerelt megsemmisítés iránti kérvény hiánypótlás végett visszaadandó; ha az újból hiányosan adatik be, a kérvényt vissza kell utasítani (750. §.). A visszautasítás azonban nem zárja ki, hogy a kérvény ismételtelen, esetleg újabb hiányossága esetén többször is előterjeszthető legyen, míg végre alkalmassá válik a megsemmisítési eljárás folyamatba vételére.

Az 1868 : LIV. t.-c. 531. §-a értelmében a folyamodó kérelmére a bíróság intézkedett, hogy az elveszett okiratra további bírói rendeletig semmi fizetés ne történjék. Ez a rendelkezés

kezés még a jóhiszemű, fizetni akaró adóst is akadályozta, hogy fizetési kötelezettségének eleget tehessen, úgy hogy a kir. Kúriának döntvényben kellett kimondania (33. sz. polg. döntvény), hogy az adós a megsemmisítési eljárás befejezése előtt is marasztalható, de csak letétbe helyezésre. A Pp. 751. §-a világos intézkedést tartalmaz arra nézve, hogy az adóst figyelmeztessék, hogy kötelezettségének bírói letétbe helyezéssel eleget tehet.

Az 1868 : LIV. t.-c. 532. §-a értelmében, ha a kitűzött határidő alatt valaki a kérdéses okirat birtokosául jelentkezett, annak, aki a megsemmisítési kérvényt benyújtotta, harminc napi határidőt szabtak, amely alatt keresetét a jelentkező birtokos ellen igényének különben elvesztése mellett meg kellett indítania. A Pp. nem ír elő ilyen igazoló eljárást, hanem egyszerűen azt rendeli, hogy ha az okiratot a hirdetményben kitűzött idő alatt bemutatják, a bíróság a megsemmisítési eljárást megszünteti (752. §.). Arról azonban a Pp. nem intézkedik, hogy az okirat bemutatásáról a folyamodó értesíttessék s hogy ő az okiratot megtekinthesse. A bírói joggyakorlatra marad tehát ennek a hiánynak pótlása és helyesen teszik bíróságaink, ha az okirat bemutatása esetén erről a folyamodót értesítik és az eljárást csak azután szüntetik meg, ha a folyamodó az okirat azonosságát alaposan nem kifogásolja.

XII.

Személyállapotot tárgyazó perek.

Ira és a Magyar Jogászegylet 1914. évi március hó 13-iki teljes-ülésén előadta: **dr. Magyary Géza**, egyetemi ny. r. tanár.

I.

Igen tisztelt Uraim!

Mai előadásomat a lehető legrövidebbre óhajtom összefoglalni és csak a vezérlő szempontok kiemelésére fogok szorítkozni.

A legelső kérdés, amelyet megvilágítani óhajtok, az, hogy mi értendő személyállapot alatt, mert ha a személyállapotot

tárgyazó perekről beszélünk, első sorban ezzel a kérdéssel kell tisztába jönnünk.

Szerény vélekedésem szerint ebben az elnevezésben két elem foglaltatik. Az egyik az, hogy valaki egyáltalában jogalany-e és, hogy mennyi ideig jogalany, vagyis az egyén jogalanyiségének kérdése, nevezetesen a születés, az életbenlét, a holtánnyilváníttatás, a cselekvőképesség kérdése stb. A másik, hogy az egyén mily közjogi közösségbe tartozik, mert hiszen mindenkinek bizonyos közjogi közösséghez tartoznia kell. E tekintetben a legkülönbözőbb közjogi közösségek jöhetnek szóba: az állam, az egyház, a rendi állás, de talán valamennyi között a legfontosabb a család. Itt merül fel a házasság, valamint a szülőknek egymáshoz és a gyermekekhez való viszonyának kérdése.

Ki kell itt emelnem, hogy a családot is közjogi közösségnek kell tekintenünk, bár mélyen belenyúlik a magánjogba is. De hogy erősen át van hatva közjogi elemektől a család ma is, azt semmi sem mutatja jobban, mint éppen törvényünknek a házassági eljárásról szóló része, amelynek főbb intézkedéseit lesz szerencsém a következőkben ismertetni.

Így állván a fogalmi elhatárolás, nekem több ízben feltűnt már, hogy a törvényhozások ezeknek a kérdéseknek a szabályozásával csak éppen a legújabb időkben foglalkoznak behatóbban. Hosszú időn át e kérdésnek legnagyobb és mondhatnám legfontosabb része, az állami szabályozás munkakörét teljesen kikerülte. Így volt ez az anyakönyveknél, a házasságkötésnél és házassági bíraskodásnál is. Az idők természetesen változnak és így történt, hogy az állam most igen nagy gondot fordít a személyállapot kérdésének kellő szabályozására, még pedig két szempontból; először az állami közösség helyes megállapítása, de másodsor az egyéni szabadság minél teljesebb megvédése szempontjából is.

E kérdések egy része az idők folyamán a magánjoggal került igen szoros kapcsolatba és ez az oka annak, hogy a polgári perrend e kérdéseknek egy nagy részét a maga szabályozása körébe vonta. Így történt ez a mi végleges perrendünkben is, amely az egész házassági eljárást szabályozza; de ezenfelül szabályozza a kiskorúság meghosszabbítását, a gondnokság alá

helyezést és evvel kapcsolatos kérdéseket, mint pl. a holttanvilvánítást.

A mai alkalommal mindezeket az eljárásokat nem fogom kimerítően ismertetni, hanem csak a legfontosabb csoportot: a házassági eljárást fogom kiragadni és ezt sem fogom részletesen tárgyalni, hanem a vezérlő szempontokra fogok szorítkozni és remélem, hogy ezek segélyével könnyű lesz a részletekben is eligazodni. A többi eljárás tüzetes elemzésétől már csak azért is eltekinthetünk, mert ha ismerjük a házassági eljárás felett uralkodó vezérlő szempontokat, akkor tudni fogjuk azt is, hogy minő szempont irányadó a többi eljárás tekintetében is.

A házassági eljárást illetőleg hangsúlyozni kívánom, hogy e részben nem a perrend az egyedüli forrás, mert igen fontos eljárási rendelkezéseket tartalmaz maga a házassági törvény is. De vannak ma már igen fontos rendelkezések nemzetközi szerződésekben is. Itt van a házasságok felbontásáról 1902-ben kötött egyezmény, amelyet az 1911: XXII. t.-c. törvénybe is iktatott, amelynek két igen nagyfontosságú rendelkezése van a házassági jog körében.

Ez alkalmul szolgál nekem arra a megjegyzésre, hogy habár a házasság intézménye általában családi intézmény, ez mégis azok közé az intézmények közé tartozik, amelyek rendkívül jelentőséges nemzetközi kihatásai vannak. Ezt sok állam törvényhozása igen helyesen felismerte és ez indította őket arra, hogy ez irányban nemzetközi szerződésekre lépjenek.

II.

Ezeket előrebocsátva, első sorban azt kell megállapítanunk, hogy a házasság intézményének védelmére a magyar jog milyen eszközöket nyújt, vagy hogy egész praktikusán fejezzem ki magamat, a magyar jog a házasság intézményének védelmére milyen kereseteket ad.

E keresetek túlnyomó része a házassági törvényben van szabályozva. De mindjárt hozzá kell tennem, hogy az új perrend ezeket szaporította, úgy hogy a végleges perrend uralma alatt a házasság intézménye, ami az eszközök számát illeti, fokozottabb védelemben fog részesülni, mint jelenleg.

Az eszközök, amelyek a házasság intézményének védelmére szolgálnak: a házasság-érvénytelenítési perek, amelyeknek két alakja van, ú. m. a házasság-megsemmisítési és házasság-megtámadási perek; továbbá a bontó, az ágytól és asztaltól való elválasztás iránti perek. Ez utóbbiakra azt kell megjegyeznem, hogy ezeket nem lehet a bontási perekkel szemben úgy felfogni mint minuszt a pluszhoz. Az ágytól és asztaltól való elválasztás alap gondolata sok törvényhozás felfogása szerint más, mint a bontási peré, úgy hogy vannak törvényhozások, amelyek megengedik a bontási pert, de nem az ágytól és asztaltól való elválasztást és éppen e felfogáson alapszik a már említett hágai nemzetközi egyezmény első szakasza, amely éppen ezen szempontból tartalmaz rendelkezéseket, amelyeket most bővebben nem akarok kifejteni. Elég megállapodni a magyar jog megvilágítására annál, hogy a magyar jog ismeri az ágytól és asztaltól való elválasztást is. Ezekhez járulnak kisebb jelentőségű kérdések, amelyeket most nem akarok bővebben kifejteni, t. i. az ágytól és asztaltól való elválasztásnak átváltoztatása bontássá, továbbá a régi magyar jog szerint történt elválasztásoknak, az egyházi bírások idejében történt elválasztásoknak átalakítása bontássá és ezzel kapcsolatban, ha a régi jog szerint az egyikre nézve kimondották az elválasztást, a másikra a világi bíróság a bontást, úgy a bontásnak a másikra való kiterjesztését is.

Ezeket az eszközöket tartalmazza a házassági törvény. Ehhez most két nagyfontosságú eszköz járul a Pp. 686. §-a értelmében. Az egyik a házasság létezése és nem létezése iránti per; a másik annak megállapítása iránti per, hogy a házasság bizonyos semmisségi oknál fogva nem semmis.

Mielőtt ezekkel behatóan foglalkoznám, hangsúlyozni kívánom, hogy a magyar jogban a házasság intézményének védelmére marasztalási perek nem léteznek, hanem csak megállapító és csak konstitutív perek. Tehát az, ami a német jogban előfordul, hogy az egyik házastfél elmarasztaltatik abban, hogy a másik házastféllel a házassági közösséget állítsa helyre, a mi perrendünkben nincs meg. Ennek pótlására szolgál a házassági törvény 77. §-a értelmében a házassági életközösség visszaállítása iránti felhívás. Amennyiben ez sikertelen marad, előáll

a konstitutív per. Én úgy vélekedem, hogy a magyar jognak ez a berendezkedése praktikusabb, mint a külföldi jogok rendszere, mert hiszen alig szükséges bővebben kifejteni, hogy végrehajtással operálni a házassági köteléki perek terén szinte képtelen dolog, tehát sokkal helyesebb, ha a törvényhozó már a priori tisztán megállapító és konstitutív pereket ad védelmi eszközök gyanánt.

Áttérve már most a házasság létezésére iránti perre, ez nézetem szerint arra irányul, hogy a házasságot a felek a házassági törvény értelmében érvényesen megkötötték vagy pedig, ha nem is kötötték meg érvényesen, de bizonyos közbejövő momentumok folytán a házasság úgy tekintendő, mintha érvényesen meg lett volna kötve, vagyis a házasság a maga létezésében minden tekintetben érvényes házasságnak tekintendő.

Ennek ellentéte a házasság nem létezésének kimondása iránti per. Itt kettőről lehet beszélni.

Először arról, hogy a felek között abszolúte semmiféle házassági kötés nem jött létre és a helyzet mégis olyan, mintha ilyen fennállana. Fontos érdek fűződik ahhoz, hogy ez a látszat eloszlattassék és megállapítottassék, hogy ilyen viszony köztük nincs. A másik, hogy a házasság köztük tényleg meg lett kötve, de szabályszerűtlenül, és a szabályszerűtlen házasság még csak az anyakönyvbe sem lett bevezetve, tehát egy olyan kötelékről van szó, amelyből a H. T. értelmében a felek között semmiféle jogi hatás nem származhat. Mindazonáltal a törvényhozás szükségesnek találta a házasság intézményének biztosítására az ilyen helyzetet tisztázni és a házassági eljárásra vonatkozó szabályok értelmében megállapítani, hogy az nem tekinthető házasságnak.

Ami a másik csoportot illeti, hogy a házasság egy bizonyos semmisségi okból nem semmis, ez abból a szempontból fontos, hogy ennek megállapítása esetén ki van zárva a lehetősége annak, hogy bárki is a házasságot az ellenkező okból semmisnek nyilvánítsa.

Mind e felsorolt perek csak addig indíthatók meg, amíg a házasság, illetve az a viszony, amely a házasság látszatával bír, a felek között meg nem szűnt. Ha a felek közt ez a viszony megszűnt, akkor a házassági törvény és a házassági eljárás ér-

telmében nincs helye egyáltalában a fentebb említett házassági védelmi eszközöknek. A házasság pedig megszűnik az egyik fél halálával, vagy pedig, nem számítva még a holtánnyilváníttással összefüggő esetet, a házasság felbontásával.

Tehát csak a házasság fennállása alatt indítható házassági per. A Pp. azonban ezt a tételt némi tekintetben korlátolja a 676. §-ban a semmisségi és házasságmegtámadási perekben, amelyekre nézve ki van mondva, hogy ha a legfelső bíróság ezekben a perekben az eljárást már befejezte és nem rendelt el feloldást és a felek valamelyike meghal, a bíróságnak mégis érdemben kell ítélnie. Ez némi ellentétben áll a mi tételünkkel, hogy házassági per csak addig folytatható, míg a házassági viszony, illetve annak a látszata meg nem szűnik.

Ide kívánám bekapcsolni azt a megjegyzésemet, hogy a házassági törvénynek most említett rendelkezése következtében a házassági törvény 68. §-ának második bekezdése hatályon kívül helyezettnek tekintendő. Ez a §, amely a házasság megtámadásáról szól, az említett bekezdésben azt mondja, hogy a keresettel, vagy viszontkeresettel történt megtámadást csak a házasság megszűnéséig lehet visszavonni. Ez tehát feltételezi azt, hogy ha a házasság megszűnéséig a házasság megtámadása iránti kereset, vagy viszontkereset nem vonatott vissza, a házasság megszűnésével a per tovább tárgyalandó. Ennek a szakasznak másképp értelme nem volna. Evvel szemben áll a Pp. 676. §-a, amely kimondja, hogy a megtámadási perekben épúgy, mint a semmisségi perekben, ha a felek halála előbb következik be, mintsem, hogy a kir. Kuria ítélethozatal céljából a felülvizsgálati tárgyalást befejezte volna, az eljárás azonnal beszüntetendő és a bíróságnak az ügy érdemében csak akkor szabad ítéletet hoznia, ha már a tárgyalásnak említett módon való befejezése után halt meg az egyik vagy a másik fél. Ezzel a kivétellel áll tehát a mi tételünk, hogy házassági pereknek csakis a házasság megszűnéséig lehet helyük. Ez nemcsak teoretikus, de gyakorlati szempontból is nagyon fontos, a bírónak igen alkalmas útbaigazításul szolgál, úgy hogy nagyon ajánlatos azt minél jobban figyelembe vennünk.

Némi tekintetben kivétel ezen tétel alól, de más irányban, a házasság megtámadásának bejelentése, amelyről szintén a

házassági törvény 68. §-a rendelkezik és amelyre a Pp. 666. §-ának 5. bekezdése csak rövid utalást tartalmaz. A dolog úgy áll, hogy a házasságot az elv ellenére meg lehet támadni a házasság megszűnése után is, csak hogy ez nem keresettel, hanem bejelentéssel történik. Erről a bejelentésről mondja a törvény, hogy ez a bíróságnál történik és hogy ez a bejelentés visszavonhatatlan. A Pp. erről a 666. §-ban csak annyit mond, hogy a bejelentés ezentúl is visszavonhatatlan marad.

A házassági törvény elég hosszú idő óta van életben, de még mai napig sem tisztázódott teljesen, hogy tulajdonképpen mi is a házasság megtámadásának bejelentése.

Voltak, akik úgy fogták fel a kérdést, hogy a házasságnak bejelentés útján való megtámadása azt tartalmazza, hogy a fél fenntartja magának azt a jogot, hogy később pert indíthasson. Olyasfélére gondoltak, mint aminő a váltónál a perbejelentés. Ezt én teljesen kizártnak tartom, mert ha házassági pernek a házasság megszűnése után nincs helye, akkor ilyen bejelentésnek nem volna értelme, nemcsak abban az irányban, hogy ez a per nem folytatható le a házassági törvény és eljárás értelmében, de még a polgári perrend értelmében sem. A másik lehetőség az volna, hogy a bejelentő a bejelentés által a házasság érvénytelenítését valamely megtámadási okból, esetleg incidentaliter, magának biztosítja. De erre nincs szükség, mert hiszen a házassági törvény 71. §-a világosan kimondja, hogy a házasság megszűnése után bárki érvényesítheti a házasság érvénytelenségétől függő jogát. E célból tehát nincs szükség a házasság megtámadásának bejelentésére.

Így állván a dolog, magam is hosszú küzködés és tépelődés után arra az álláspontra határoztam el magamat, amelyet munkámban is elfoglaltam és amelyet most, éppen mai előadásom alkalmából ismételtelen revízió tárgyává tévén, kénytelen vagyok ezúttal is fenntartani. Eszerint itt egy egészen saját-szerű, a magyar jogban eddig nem ismert jogintézménnyel állunk szemben. Nézetem szerint a megtámadás bejelentése már magában véve előidézi azokat a hatásokat, amelyek a megtámadás folytán hozott ítélettel beállanak. *A házasság tehát már a bejelentés folytán tekintendő érvénytelennek.* Ez különben,

bármi különösen hangzik, a német jognak is álláspontja. Egyéb-iránt az egész intézmény a német jogból vétetett át. Ha azonban valakinek kifogása van az így történt bejelentés ellen, akkor e bejelentés érvénytelenítése iránt mindig indíthat pert, vagyis a magyar jog nem engedi meg a megtámadási pert a házasság megszűnése után; a házasság egy pusztá deklaráció által fog érvényteleníttetni, de ha valakinek e deklaráció jogszerűsége ellen kifogása van, ezt hatálytalaníttathatja.

Meg kell vallanom, hogy ez az egész intézmény nekem nem szimpatikus, valami idegenszerű; és nemcsak én vagyok vele így, hanem talán a magyar jogászközönség túlnyomó része is. És ennek lehet tulajdonítani, hogy ez az intézmény a magyar gyakorlatban eddig alig fordult elő. Meg lévén az intézmény, de lege lata vele számolnunk kell. Hogy de lege ferenda nem célszerű fenntartani, azt fentebbi kifejtésemben megokoltam, úgy, hogy ha esetleges reform szóba kerülne, alig tudnék mellette állást foglalni. Még csak arra kívánnám szíves figyelmüket felhívni, hogy ez az intézmény azért sem bír valami túlságos gyakorlati jelentőséggel, mert a házassági törvény 61. §-ában foglalt esetekben amúgy is ki van zárva.

Itt befejezésül még azt említhetném fel, hogy a házassági törvény a maga indokolásában kimondja azt, hogy a házasságnak bejelentés útján való megtámadásáról majd a végleges perrend fog intézkedni. A Pp. ezt az ígéretet nem váltotta be. A Pp. általában bizonyos idegenkedéssel fogadta az egész intézményt és 666. §-ának 5. bekezdésében, mint már említettem, csak arra a kijelentésre szorítkozott, hogy a bejelentés, amely által a házasság megtámadatik, ezentúl is visszavonhatatlan marad. Az a sok homály, amely eddig az egész intézményt fedte, a jövőben is fenn fog maradni.

III.

Ennyit kívántam a házasságvédelmi intézményekről elmondani. És most egy más fontos kérdésre óhajtanék áttérni, *a személyi hatáskörre.*

A legelső, s egészen kétségen felül álló tétel az, hogy amennyiben a házastársak magyar állampolgárok és mindkettő-

nek a Dráván innen van községi illetősége, akkor a Dráván inneni bíróság hatásköre áll fenn. Kérdés azonban, hogy mi történik akkor, ha csak az egyik magyar állampolgár, vagy mind a kettő ugyan magyar állampolgár, de csak az egyiknek van a Dráván innen községi illetősége? Igaz, hogy a Kuria-nak van egy igen érdekes és nagy gonddal kidolgozott döntése,* nem teljes-ülési döntvény, csak hatásköri végzés, ahol a községi illetőség egysége van kimondva a magyar állam egész területére nézve. Ezen döntvény értelmében a feleségnek mindig az a községi illetősége, ami a férjé, úgy hogy ezen döntés értelmében a kérdés legalább a magyar állam területén fennálló községi illetőségre nézve fel sem merülhetne. A Pp. azonban ezt az álláspontot nem tette magáévá, hanem egyenesen feltételezi, hogy a házastársak állampolgársága, s a magyar állam területén, legalább a Dráván túl fekvő részt illetőleg, községi illetősége is különböző lehet. Erre a feltevésre alapítja tulajdonképpen a törvény a maga principális szabályát és azt mondja, hogy ha csak az egyiknek van itt állampolgársága és ezzel összefüggőleg akár csak az egyiknek van itt községi illetősége, akkor a Dráván-inneni bíróság jár el. Tehát lehetséges, hogy a másik nem magyar állampolgár, lehetséges, hogy a másiknak községi illetősége a Dráván-inneni területen nincsen, úgy mégis a Pp. 639. §-a első bekezdése értelmében a Dráván inneni bíróság fog eljárni.

Ezzel kapcsolatban felmerül az a kérdés, hogy mi történik akkor, ha mindkettő magyar állampolgár ugyan, de egyiknek sincs községi illetősége Dráván innen, hanem mind a kettő Dráván túl bír községi illetőséggel?

A Pp. 639. §-ának rendelkezéséből kifolyólag azt kell mondanunk, hogy a Dráván inneni bíróságok hatásköre ezen személyek házassági perére nem terjed ki. Ezt a rendelkezést egyáltalában nem tartom szerencsésnek. Nem tartom szerencsésnek azt, hogy a polgári bírások terén a községi illetőségnek szerep jusson. A polgári bírásokban a köteléki perek terén lehet jelentősége az állampolgárságnak, de a községi illetőségnek nézetem szerint azt adni nem szabad. Én ezt már

* 3813 1909 Mj. Dt. III (1910.) 386.

több ízben kifejtettem és sajnós, hogy ez a hiba, amelyet itt kell konstatálnom, a mi törvényünk egyéb helyein is előfordul, amiről most bővebben nem óhajtok szólni. Itt csak egy-két eklatáns esetet akarok felemlíteni, amelyekben a házassági jog terén a gyakorlatban olykor egészen megoldhatlan helyzetek fognak előállni. Megtörténik pl. az, hogy egy zágrábi illetőségű vasutas, aki Budapesten van alkalmazva, feleségül vesz egy zágrábi illetőségű postáskisasszonyt. Mindketten római katolikusok. Azonban ők mellőzik az egyházi esketést és csupán a polgári hatóság előtt kötnek házasságot. Bontóper támad közöttük. A Pp. 639. §-ának feltevése az, hogy legalább az egyiknek legyen községi illetősége a Dráván innen, de mindkettő zágrábi illetőségű lévén, a Dráván innen nem kapnak illetékes bíróságot. Jelen esetben Dráván túl sem kapnak, mert hiszen ott polgári házasság nincsen. Igazán nem tudom, hogy miképp fogják az esetet megoldani, hacsak esetleg bírőküldés útján nem. A törvényhozás nem megfontolás nélkül helyezkedett erre az álláspontra. A törvényhozás ezt az álláspontot a Kuria fentebb említett határozatának hatása alatt foglalta el, amelyvel sajnálatomra nem tudok teljesen egyetérteni, s amelynek kiindulási pontjával egyébiránt a törvény sem ért egyet, mint ezt fentebb jeleztem. Ezzel azonban a házasság intézményét és a házasság kérdésében a harmóniát végképpen alig tarthatjuk fenn, mert az az eset, amelyből a Kuria annak idején döntésében kiindult, flagrns megsértése volt a házasság intézményének, egyenesen a községi illetőségnek rosszhiszemű megszerzésével akarta megkerülni a törvényt az egyik fél. Ezt megakadályozni akarván a törvényhozás, egyik végletből a másikba esapott, úgy, hogy ennek következtében az esetek jó részében a szóban levő helyzetekben kielégítő megoldásunk nincs.

Ez az álláspont különben még egy más kérdésben is megnyilatkozik, amelyet a 684. §. szabályoz. Ez a §. arról szól, hogy a házastársak külföldön kérték az ágy- és asztaltól való elválást. Ennek a jogerejű kimondása után az egyik fél magyar állampolgárrá válik, akkor a külföldi bíróságnak döntését itt belföldön a házastársak közt megindított bontási per bírójának alapul el kell fogadnia. A törvény ezt a rendelkezést

a Dráván túli részekre is kiterjeszteni rendeli. A hibát abban látom, hogy itt a törvényhozás ugyanarra az álláspontra helyezkedett, mint a külfölddel szemben, holott megfelelőbb lett volna azt kimondani, hogy a fél az elvásztó ítéletnek bontó ítéletté való átváltozását kérheti, mint azt a H. T. 107. §-a értelmében akkor teheti, ha Dráván inneni bíróság mondotta ki az elvásztást. Itt is a községi illetőségnek olyanféle szerepet juttat a törvény, mint az állampolgárságnak, ami egészen helytelen, s ami csak a magyar közjogi álláspont gyengítésére szolgál.

A személyi hatáskör kérdése kapcsán át kell térnem a külföldiek jogállásának megvilágítására.

Mindkét fél külföldi, illetve nem magyar állampolgár. Kérdés, hogy mi történik ekkor? A magyar jognak e tekintetben feltételes rendelkezése van. A H. T.-nek jól ismert 116. §-a azt mondja, hogy a magyar bíróság külföldiek házassági perében nem ítél, kivéve, ha ítélete hatályos abban az államban, amelynek a házaspár polgárai. Ez a gyakorlat szempontjából azt kívánja, hogy a felperesnek mint perelőfeltételt kell előzőleg igazolnia, hogy a hozandó ítélet hatályos lesz, mert ha nem igazolja, akkor a bíróság a keresetlevelet a limine visszatartja.

Ez a rendelkezés azonban a hágai házassági konvenció óta ma nem bír már túlságos jelentőséggel, mivel azon államok között, amelyekre ez a szerződés kiterjed, e szerződésnél fogva a külföldiek ügyében a házassági perben hozott ítélet a külföldre ki fog terjedni.

Előfordul azonban az is, és most még ezt akarom röviden felemlíteni, hogy a magyar bíróság a házassági köteléki perben ítélhet tekintet nélkül arra, vajjon a házassági perben hozandó ítéletet abban az államban, amelynek az illetők polgárai, elismerik-e vagy sem.

A mi házassági jogunkban két ilyen eset van. Az egyiket szabályozza a H. T. 117. §-ának első bekezdése. Ezen bekezdés értelmében a feleség, aki Magyarország területén, tehát esetleg Horvát-Szlavonországban is, külföldivel kötött házasságot és a házasságot közvetlenül megelőző időben magyar állampolgár volt, férje ellen a magyar bíróság előtt indíthat érvénytelenségi pert, ha a férjét a házasság megkötése után külföldre nem kö-

vette. A tényállás tehát példán megvilágítva az: a magyar nő házasságot köt nálunk egy amerikaival. A férfi elmegy, a nő itt marad és a nő indít érvénytelenítési pert. Ilyenkor, habár magyar állampolgárságát már elvesztette, mégis Magyarországon indíthat pert. Hogy melyik bíróság előtt, arról most nem szólok. És ilyenkor nem áll a 116. §. szabálya, hogy csak abban az esetben indíthatná meg a pert a magyar bíróság előtt, ha Amerikában a magyar bíróság ítéletét hatályosnak fogják elismerni.

A második kivételt a 641. §. utolsó bekezdése tartalmazza. Ez a bekezdés kissé nehézkesen van megszövegezve, úgy hogy nem fölösleges vele foglalkozni. Ténybeli előfeltétele az, hogy valaki itt házas, azután köt kettős házasságot és külföldivé válik, a másik házastárs szintén külföldi, az itt levő házastárs pedig pert indít a második házasság megsemmisítése iránt. Tehát szó van külföldiek házassági peréről. Ilyenkor az itthon maradt ártatlan fél a pert megindíthatja a belföldi bíróság előtt tekintet nélkül arra, hogy az a külföldi állam, amelyhez az illető állampolgárok tartoznak, ezen ítélettel szemben minő álláspontot foglal el.

IV.

Most pedig vegyük vizsgálat alá az *illetékesség* kérdését.

E tekintetben a magyar jog különbséget tesz a között, amint az egyik házaspár magyar állampolgár és a Dráván innen van községi illetősége, vagy pedig, amint külföldiek házassági peréről van szó. Ezt mint vezérlő szempontot kívánám kiemelni, mert az egész anyag roppant komplikált és nehezen áttekinthető. Az első esetben a Pp. az *utolsó közös lakhelyet* tekinti uralkodó illetékességi oknak, a második esetben már a közös utolsó lakhelyet nem fogadja el vezérlő illetékességi oknak, hanem az csak kiegészítőleg jön számba.

Az első esetet illetőleg a Pp. teljes összhangban áll, legalább a lényegre nézve, a jelen jogállapottal. Figyelemre méltó azonban, hogy a törvényjavaslat maga nem ezen az állásponton állott. A törvényjavaslat a kérdést egészen másképp fogta fel és az igazságügyi bizottság volt az, amely nézetem szerint igen helyesen, a törvényjavaslatnak idevonatkozó részét megváltoz-

tatta és megállapította legalább erre a főcsoportra nézve az összhangot a jelen joggal.

Nézzük most a részleteket. Ha legalább az egyik házastárs a magyar állam területén van állampolgársága és a Dráván innen községi illetősége, akkor kizárólagos illetékeségi ok gyanánt szerepel az utolsó közös lakhely (639. §. első bekezdés). Ha a feleknek egyáltalában nem volt a Dráván innen lakhelyük, akkor úgy tekintendők, mintha Budapest IV. kerületében laktának.

Most nézzük a második csoportot t. i. a külföldiek házassági perét. E tekintetben, mint már említettem, az utolsó közös lakhelynek nincs az a jelentősége, mint az előbbi esetben. Ez az eltérés arra vezethető vissza, hogy talán a törvényhozás is, mint az különben a hágai nemzetközi egyezményből is kitűnik, tényleg bizonyos dolgok elöl némileg elzárkózott, bizonyos szempontokat nem mérlegelt eléggé. T. i. külföldi vonatkozásban nem lehet szó illetékességről; külföldi vonatkozásban csak hatáskörrel lehet szó, hiszen az illetékesség feltételez egy közös államhatalmat. Ha nincs közös államhatalom, akkor lehetlenség beszélni illetékességről. Az illetékességnek ez a helytelen felfogása törvényünk egyéb részeiben is tapasztalható. Azt mondja pl. a 45. §., hogy külföldi bíróság illetékességét nem lehet kikötni; nem illetékességet, hanem hatáskört nem lehet kikötni, hiszen a bécsi és budapesti járásbíróság között nem az a különbség, ami a budapesti és a lőcsei között, mert mindegyik más-más jurisdikció alatt áll. Azonban a törvényben meglevő szempont annyira elterjedt, hogy ezért senkit sem lehet felelősségre vonni. Ez a szempont idézhette elő, hogy ami tulajdonképpen hatáskör, az a törvényben magában a 641. §-ban nagyjában illetékességnek van beállítva és a hágai konvencióban is így szerepel. A 641. §. a hágai konvencióra támaszkodik.

Talán nem járok el helytelenül, ha most a dolog kellő megvilágítása céljából a hágai egyezmény 5. §-ának ide vonatkozó rendelkezését egy pár szóval érintem.

Ezen egyezmény értelmében a magyar jognak az az álláspontja, hogy a felek megindíthatják a pert a hazai törvényük szerint illetékes bíróság előtt, vagyis az előtt a bíróság előtt, amelyhez ők mint állampolgárok tartoznak. Természetes, hogy

ha ők megindítják hazai bíróságuk előtt, a magyar állam az ott hozott ítéletet hatályosnak fogja elismerni.

De nekik ezt nem kell tenniük. Ők megindíthatják a pert abban az államban is, ahol lakhelyük van. Az így hozott ítéletet a magyar bíróság az egyezmény értelmében szintén hatályosnak fogja elismerni. Lehetséges azonban, hogy a házastársak lakóhelye saját hazai törvényük értelmében nem ugyanaz és ezt az esetet szabályozza a hágai egyezmény is. Ekkor az *alperes lakóhelye* irányadó. Pl. francia állampolgárok közül, akik közt bontási per van, az egyik, mondjuk, az alperes lakik Budapesten, a felperes Berlinben. Ekkor a per megindítandó lesz, amennyiben nem indítja meg Franciaországban, nem Berlinben, hanem Budapesten. Amennyiben elhagyás esete forog fenn, vagy pedig a bontás oka később történik, mint az elhagyás, az *utolsó közös lakóhely* döntő arra nézve, hogy mely államban indítandó meg a per és itt tűnik ki, hogy a magyar jog az utolsó közös lakóhelyet a hágai egyezményre támaszkodva, ellentétben az első kategóriával, ebben a vonatkozásban utolsó helyre tette. Az utolsó lakhely tehát eldönti az állam bírói joghatóságának, de egyúttal az illetékességnek kérdését is. Ezt viszi át a Pp: 641. §-a a házassági perekre. Voltaképen ebben a szabályozásban nem az illetékesség, hanem a hatáskör kérdése áll előtérben; t. i. az a kérdés, hogy két állam közül melyiknek a bírósága fog eljárni. Hiszen valamelyest belevág ebbe az illetékesség kérdése is, de csak másodsorban. Belevág t. i. akkor, ha az állam bírói joghatóságát a házastársak lakóhelye, illetve az alperes lakhelye, illetve az utolsó közös lakhely dönti el, mert akkor a lakhely nemcsak azt dönti el, hogy az ügy mely állam bírói joghatósága alá esik, hanem a lakhely bírósága egyúttal illetékes is lesz.

A külföldiek házassági perében az illetékesség szempontjából figyelmet érdemel még az az eset, amelyről az imént volt szerencsém említést tenni a 641. §. utolsó bekezdése kapcsán. Itt ugyanis kettős házasságról van szó. Ha t. i. kettős házasság forog fenn és a kettős házasságban levők *külföldiekké* válnak, kérdés, hogy a belföldön maradt fél, aki a kettős házasság által a legnagyobb mértékben érdekelve van, hol fogja megindítani a házasság megsemmisítése iránti pert? A 641. §. azt mondja,

hogy a későbbi házasfelek bármelyikének e törvény hatályosságának területén levő lakóhelye szerint illetékes bíróságnál. Tehát a kettős házasságot csak itt támadhatja meg, ahol a polgári perrendnek hatályossága van, tehát az ő itteni Drávan-inneni lakóhelyükön. Megvallom, hogy ez a rendelkezés a gyakorlatban nem lesz valami nagyon praktikus, mert az illető kettős házasságra lépéskor feltételezhető, hogy nem itt fognak lakni. Hiszen már csak a büntető következmények miatt is törekedni fognak arra, hogy valami boldogabb hazába evezzenek és az országot itt hagyják. Legtöbb esetben tehát a jogaiban sértett házastárs nem fog bíróságot kapni. Nézetem szerint helyesebb lett volna azt a rendelkezést felvenni, hogy a felperes saját lakóhelyén pereljen, illetve szükség esetén itt is perelhesen.

V.

Most még az eljárásról kellene egy pár szóval megemlíkeznem. Az eljárás felépítésének kérdésében első sorban az köti le figyelmünket, hogy a házassági perekben a felek *minő viszonyban állanak a bírósághoz*. A per helyes megértése és a helyes gyakorlati bíraskodás szempontjából elsőrendű fontosságú kérdésnek tekintem, tisztázni azt a viszonyt, amely a perben a bíró és a fél között általában fennáll. Hogy a viszonyt a házassági perekben a bíró és a felek között kellőképp meg tudjam világítani, ki kell terjeszkednem egy-két szóval az idevonatkozó főbb általános perjogi alapelvekre.

A perben mindenekelőtt fennáll a rendelkezés elve. De a rendelkezés elve nemcsak a felek részéről áll fenn, hanem a bíróság részéről is. Mit tesz az, hogy rendelkezés? A fél vagy a bíróság valamely akaratkijelentést tesz, s a félnek ez az akaratkijelentése köti a bírót, viszont a bíró akaratkijelentése köti a felet. Pl. én beadom keresetlevelemet, amely minden kelléknek megfelel. Ebben részemről a bírósággal szemben rendelkezés van és a bíróságnak kötelessége idézni. Igaz ugyan, hogy én kérem a bíróságot, vagy éppen esedezem, de ez csak udvariasság, a bíróságnak kötelessége az előfeltételek fennforgása mellett idézni. Viszont, a bírósági idézésre nekem kötelességem megjelenni pl. mint tanúnak.

A perben azonban a fél nemesak rendelkezik, hanem *indítványoz* is, hasonlóképen a bíróság is. Az indítványozás a felek olyan akaratkijelentése, amely a bíróságot *nem köti*. A bíróság figyelembe veheti, de nem köteles figyelembe venni. A bíróság indítványozó tevékenysége hasonlóképen szintén nem kötelezi a feleket. Pl. a bíróság tanut hallgat ki; én mint fél kérem, hogy hozzá kérdéseket intézhessenek. A bíró megengedheti, de nem köteles ezt tenni. Itt a fél indítványoz. Fordítva, ügyvéd nélkül jelenek meg és nem adom be szabályszerűleg a beadványt, a bíróság fel fog hívni a kijavításra. Ugyanakkor a bíróság velem szemben kioktatólag, lényegét tekintve, indítványozólag jár el.

Itt van végül az adatszolgáltatás, amely alapulhat a *tárgyalás*, vagy pedig a *nyomozás* elvén. Ha én, mint fél szolgáltatok adatokat, akkor azt mondom, hogy tárgyalás elve forog fenn. Ha a bíró szolgáltatja az adatokat, akkor azt mondjuk, hogy nyomozás van. A nyomozás itt magától értetődően más értelemben veendő, mint a büntető perben.

A rendes szerkezetű pernek egyik alaptétele a fél rendelkezése, a tekintetben, hogy legyen-e vagy sem jogvédelem, valamint a fél adatszolgáltató tevékenysége azon tények és bizonyítékok tekintetében, amelyek alapján a bíróságnak el kell járnia.

De ez nem áll kivétel nélkül. A mi polgári perrendtartásunk ezt erősen áttöri, első sorban a *státuszper*knél. Itt t. i. a fél rendelkezésével szemben nagyobb szerep jut a bíró rendelkezésének és a fél adatszolgáltató tevékenységével szemben a bíróság adatszolgáltató tevékenységének. De nem szabad azt gondolni, hogy a házassági perben a fél rendelkezése ki volna zárva. Ez nem áll. Van rá példa, hogy a rendelkezés itt erősebb, mint a közönséges pereknél. Itt pl. a keresettől bármikor el lehet állani; közönséges perben nem.

A hatósági rendelkezés elvének egyik legfontosabb megnyilatkozása a házassági perekben a *kir. ügyész* közreműködésében mutatkozik. Ez eléggé ismert dolog és a parlamenti tárgyalások alkalmával éppen ezzel a ponttal foglalkoztak a legtöbbször, nem is ok nélkül, mert az ügyészi beavatkozás a közönséget a legközelebből érinti. Az ügyész majd mint felperes,

majd pedig anélkül szerepel, hogy felperes volna, bizonyos tekintetben felperesi jogkörrel a házasság megsemmisítése iránti perben. Még csak arra akarom a figyelmet felhívni, hogy a királyi ügyésznek a bontási és megtámadási perekben, amennyiben ez utóbbiakban nem szerepel mint felperes, az elsőfokú bírósági eljárás körül minimális szerepe van, neki t. i. felszólalási joga nincs, csak *fellebbezési* joga. Ez a sajátsterfi rendelkezés egy, mondhatnám, egészen laikus indítvány következtében került bele a törvénybe és annak dacára, hogy a polgári perrend javaslatának nagyon hozzáértő készítője, *Plósz*, igen nyomatékosan felszólalt ellene és kívánta, hogy az ügyésznek a bontási perekben is legyen felszólalási joga a házasság érdekében, ez nem ment keresztül, hanem kompromisszumra léptek, amelynek értelmében a kir. ügyésznek felszólalási jogot nem adtak ugyan, de adtak neki fellebbezési jogot. Processzuális szempontból egészen helytelen, hogy valakinek ne legyen joga az első fokon felszólalni, de mégis joga legyen fellebbezni.

Most még a 669. és 670. §§-ra kívánom szíves figyelmüket ráirányítani.

Megvallom, hogy e két szakaszban a kívánatos összhangot nem találok meg. E két szakaszt kétségkívül helyes jogász felfogás hatja át, de talán, mintha a szerkesztés körül nem jutott volna a helyes gondolatmenet teljesen kifejezésre.

Megfigyeléseim a két szakaszra vonatkozólag a következők. *Házasság megsemmisítési* perről van szó. *A bíróság minden tényt és bizonyítékot akár pro, akár kontra hivatalból észlel.* A házasság megtámadási és bontási perekre ez nem áll, mert hiszen az államnak nem érdeke a házasság megtámadására és felbontására vonatkozó tényeket hivatalból kiderítenie, erről a felek maguk is a legjobban gondoskodnak. Az államnak feladata az, hogy a házasság fenntartása mellett szülő tényeket derítse ki hivatalból a bíróság.

Nézzük most a bizonyítékokat. A házasság megsemmisítési perekben a nyomozás elvének minden irányban való erős keresztülvitele okából a bizonyítékok mérlegelése korlátlan. Azok a korlátozások, amelyeket a törvény a joglemondás, elismerés és beismerés tekintetében tesz, a házasság megsemmisítési perben egyáltalában nem alkalmazhatnak.

De hogyan áll ez a bontási és a megtámadási pereknél? Itt hiányzik a törvényben a kellő összhang. A dolog úgy áll, hogy ha a házasság felbontásáról van szó, illetve a házasság megtámadásáról, akkor a 669. §. rendelkezéseit alkalmazni kell, vagyis a bíróság mérlegelje a bizonyítékokat *szabadon* minden irányban, tehát még akkor is, ha a házasság fenntartására vonatkozó bizonyítékokról van szó, amelyet a bíróság más perekben kötött bizonyító erejűnek tartozik elfogadni. Ez azonban nincs összhangban a házasság intézményével és a törvényhozó céljával sem. Képtelenség volna ugyan, hogy ha valaki beismeri a házasságtörést, ezen az alapon a bíróság felbontsa a házasságot. Ámde, ha ez a beismerés a házasság fenntartása érdekében történik, ha arról van szó pl., hogy a fél a perben beismeri, hogy a házasságtörést megbocsátotta a másik fél, akkor ez a beismerés miért ne bírjon azzal a megkötöttséggel, mint a közönséges perekben, azt nem lehet megérteni. Én azt hiszem, hogy a törvényhozót is ez a szándék vezette. Ámde éppen ez az, ami a törvény helytelen szövegezésében nem jut kifejezésre.

VI.

Az utolsó kérdésre, a házassági perek *szerkezetére* óhajtanék áttérni.

A házassági perek szerkezete, éppen annak a viszonynak a sajátsterfiségénél fogva, amely a házassági perek tekintetében a felek és a bíró között fennáll, egészen más, mint a többi perekben.

Bontási pereknél, illetve ágy és asztaltól való elválasztási pereknél a házassági per kezdődhetik a *békéltetési eljárás* iránti kérelemmel. Mielőtt a fél keresetlevelét beadja, kérhet békéltetést, azonban ő beadhatja a keresetlevelét nélkül is, és akkor a bíróság a békéltetést hivatalból fogja elrendelni. A békéltetés részleteit nem akarom vázolni, csak annyit kívánnék felemlíteni, hogy ezekben a perekben a békéltetés *nem perelőfeltétel*, vagyis, ha a békéltetés mellőztetik, azért az eljárást nem lehet beszüntetni a békéltetés hiányánál fogva, sőt még feloldási oknak sem tekinthető, hiszen a per folyamán a bíróságnak van

módjában azt megkísérelni. A békéltetés mint *lex imperfecta* illeszkedik be a törvény keretébe.

Ezután megkezdődik a további eljárás. A bíróság nem tűz ki azonnal hatánapot, perfelvételi cezura itt nincs is, hanem a keresetlevél következtében a bíróság *kiküldöttet* rendel és először a kiküldött előtt tárgyalják az ügyet. A kiküldött előtti tárgyalást már a korábbi előadásokból ismerjük, csak hogy itt egészen más helyzete van a kiküldöttnek, mint más perekben. Ez utóbbiakban a kiküldött előtti eljárásnak az írásbeli előkészítés és a perfelvétel után az érdemleges szóbeli tárgyalás folyamán van helye, ellenben itt a kiküldött eljárása a per legelejeire illeszkedik bele, még mielőtt szóbeli tárgyalás volna. Írásbeli előkészítés, legalább az alperes részéről, itt nincs is. *A kiküldött feladata a feleket meghallgatni, esetleg más személyeket is.* A törvény, amennyiben más felek meghallgatásáról van szó, őket ép oly hatállyal kötelezi a megjelenésre, mint a tanukat, mindazonáltal a törvény ezt nem tekinti bizonyításnak. Kiténik ez abból is, hogy a kiküldött előtti eljárás tulajdonképpen csak a *bizonyításfelvételnek előkészítése* és hogy csak sürgős szükség esetében, előleges bizonyítás keretében vehet fel a kiküldött bizonyítást. Voltaképpen azonban a személyeknek meghallgatása még sem egyéb, mint a bizonyításfelvétel egy neme, olyan, amelyet a törvény bizonyításfelvételnek nem tekint, de mégis ahhoz közel áll. A felek és más személyek meghallgatása, továbbá a bizonyítás előkészítése és esetleg előzetes bizonyítás felvétele tehát a kiküldött feladata. Ha a kiküldött eljárását befejezte, bemutatja az iratokat a bíróságnak és a bíróság ekkor tűz ki hatánapot a *szóbeli tárgyalásra*. A szóbeli tárgyalásnál nincs perfelvételi cezura, a perbebozsátkozást nem lehet megtagadni pergátló körülmények okából. A félnek a pergátló körülményre való tekintet nélkül bele kell mennie a szóbeli tárgyalásba, mert hiszen a kiküldött előtti tárgyalásból már ismeretes a per anyaga. A szóbeli tárgyalás folyamán a bíróság veszi fel a tulajdonképeni bizonyítást azon elvek értelmében, amelyeket már előbb ismertettem és a végén meghozza a bíróság ítéletét.

Ezzel főbb vonásokban megvilágítottam a házassági peres eljárásnak szerkezetét az első fokon. A fellebbezési szóbeli

tárgyalást illetőleg csak annyit említék fel, hogy a Pp. 678. §-a értelmében a fellebbezési szóbeli tárgyalás szerkezete itt egészen más, mint a közönséges pereknél. Tudjuk, és Fodor kuriai bíró úr igen helyesen fejtette ki, hogy ha a felek a közönséges fellebbezési tárgyaláson nem jelennek meg, a tárgyalás szünetel, utóbb pedig megszűnik. De lege lata így áll a dolog. Lehet, hogy a felek célja más, hogy szándékosan azért maradtak el, mert meg akarnak nyugodni az ítéletben, azonban ezzel a per megszűnését érik el. A 678. §. értelmében a házassági perekre ez egyáltalában nem áll, mert ha a házasfelek, illetve a kir. ügyész nem jelenik meg, a bíróság mégis az *ügy érdemében ítéel*. Azt hiszem, ezt célszerű lett volna a többi perekben is elfogadni és az első Plósz-féle tervezetben így is volt.

XIII.

Választott bíróság. Meghagyásos eljárás.

Irta és a Magyar Jogászegylet 1914. ápril 1.-i teljes ülésén előadta: **dr. Meszlény Artur**, az igazságügyminiszteriumhoz beosztott kir. törvényszéki bíró.

Tisztelt Uraim! A Pp. második felében kezd — hogy úgy mondjam — szeszélyes lenni: az a szigorú logikai felépítettség, amely első, általánosnak nevezhető részét jellemzi, a «perújítás» fejezetével véget ér és a törvény második felét «vegyes»-eknek nevezhető rendelkezések töltik be, melyek egymásutánjában valamely egységes alap gondolat fel nem lelhető. Ez az oka annak, hogy mai előadásom három tárgya is igen lazán függ össze egymással. Sőt az egyik, amellyel ismeretésemet kezdeni kívánom, a *választott bíróságokról* szóló cím teljesen különálló egész. S a *fizetési meghagyásról* szóló cím is, előadásom második tárgya, két egymással úgyszólván csak az elnevezés útján összefüggő részre oszlik, t. i. az ú. n. *közönséges fizetési meghagyásos eljárásra* és a *meghagyásos eljárásra váltó, kereskedelmi utalvány, kötelezvény és csekk alapján*. Meg fogjuk látni, hogy jogi szerkezet tekintetében is a két azonos elnevezésű intézmény alapján véve teljesen különböző.

I.

Ami mindenekelőtt a választott bíróság kérdését illeti, a nálunk elfogadott jogi terminológia ez elnevezés alatt kétféle ért, amelynek egybekapcsolása jogszerkezeti szempontból nem bír jogosultsággal. Választott bíróság alatt értik t. i. először az olyan, akár kizárólagos hatáskörrel is felruházott, külön bíróságokat, amelyek belső szervezetük szerint oly tanácsokban ítéleznek, amely tanácsok tagjainak kilétére a felek bizonyos befolyást gyakorolhatnak, rendszerint oly módon, hogy azokat egy e célra kijelölt vagy alakított szűkebb testületből kiválasztják; másodszer pedig értik választott bíróság alatt a szoros értelemben vett választott, a magánjogi bíróságokat, amelyek hatásköre kizárólag a felek megállapodásán, a választott bíróság iránti szerződésen alapszik. A Pp. XVII. címe csak az utóbbiakra vonatkozó szabályokat tartalmazza. Mindazonáltal a teljesség kedvéért meg kívánom érinteni, hogy a Pp.-ből és az É. T.-ből a másik fajtájú külön bíróságok tekintetében, amelyek jellemző képviselője a budapesti árú- és értéktőzsde és a vidéki termény- és gabona-csarnokok választott bírósága, szintén bizonyos változások folynak, noha e bíróságok tulajdonképeni szabályozását a Pp. külön törvénynek hagyja fenn. Az É. T. 24. §-a ugyanis e részben az eddigi jogot ideiglenesen hatályában fenntartja, csak a novella 97. §-ának utolsó és utolsóelőtti bekezdését helyezi hatályon kívül és azok helyébe a maga új intézkedéseit lépteti, melyek szerint *perújításnak helye nincs ugyan, azonban a Pp. 563. §. 4—9. pontjai eseteiben a külön bíróság ítéletét, e §. 4., 5. és 8. pontjai alapján pedig a külön bíróság előtt kötött egyezséget is a rendes bíróság előtt keresettel érvényteleníteni lehet* és erre az érvénytelenítési keresetre a választott bíróság ítélete ellen használható hasonló keresetre vonatkozó szabályok alkalmazandók.

Áttérve már most a szoros értelemben vett választott bíróságra, ellentétben a szabályként igénybe veendő közjogi bíraskodással, az nem egyéb, mint amannak pótlására rendelt magánjogi bíraskodás, amely magánjogi szerződésen, és pedig kettős magánjogi szerződésen alapszik. Az egyik szerződés a felek között jön létre arra nézve, hogy magukat a már felmerült

és meghatározott jogvitára, vagy már fennálló és meghatározott jogviszonyból a jövőben esetleg keletkező jogvitára vonatkozóan a választott bíróság döntésének alávetik. A második szerződés pedig létrejön *egy-egy fél és a választott bíró között* úgy, hogy a fél a választott bírónak a bíraskodásra irányuló megbízás elvállalására ajánlatot tesz, melyet a választott bíró *elfogad.*¹

Nem könnyű ennek a szerződéses viszonynak megadni a helyes magánjogi konstrukciót. Magyary, kinek nagy érdeme, hogy elsőnek mutatott rá arra, hogy a kijelölés közvetlenül a bírót és a kijelölő ellenfelét is jogviszonyba hozza egymással,² az utóbb említett szerződést harmadik személy javára kötött szerződésként konstruálja azért, mert az ellenfél a bíróválasztásról csak értesítendő, melynek megtörténtével ő is jogosított félle válik. Megvallom, e megoldás ellen aggályaim vannak, mert a harmadik személy javára szóló szerződés szabályai erre a választott bírósági szerződésre alkalmazva lényeges pontokban csütörtököt mondanak. Így, hogy csak egyet említsek, az értesítés előtt a harmadik javára kötött szerződés fölött az ígértevő rendelkezik (polgári törvénykönyv javaslata 810—811. §§.). A választott bírói szerződésnél ezzel szemben a visszalépés nem az ígértevőt, azaz a kijelölő felet, hanem az adóst, a bírót illeti. A harmadik javára szóló szerződésnél a kedvezményezettnek a felektől különálló érdeke és helyzete van, itt ellenben a fél is kedvezményezett és a kedvezményezett is fél. A magam részéről — noha tisztában vagyok vele, hogy az én konstrukcióm is áántít, mert ez a jogviszony is lényegében közjogi viszony s csak formájában támaszkodik a magánjogra — inkább így fogom fel a jogviszonyt: A választott bírósági szerződés a felek között magánjogi társasághoz hasonló helyzetet létesít, amelynél fogva kötelesek a közös társasági cél (a választott bírósági ítélet elérése) megvalósításában szerződésszerű módon közreműködni (polg. törvk. javaslata 1406. §.). *Egymás irányában* ehhez képest a felek kötelesek választott bírót nevezni, amennyiben ez magában a szerző-

¹ Ez nyilván a törvényhozó konstrukciója is. V. ö. É. T. 66. §. és az ahhoz (a kormányjavaslat 63. §-ához) írt miniszteri indoklást.
² Perjog 946. l.

désben meg nem történt (v. ö. Pp. 770., 772. §§.), kötelesek a választott bíróság előtt megjelenni és nyilatkozni, kötelesek a felmerülő költséget és nevezetesen a választott bírák díjait a szerződésben körülírt módon, ilyenek hiányában egyenlő arányban viselni (l. alább), amíg és amennyiben e kérdéseket a hozandó választottbírói ítélet véglegesen nem rendezi. A kijelölt választott bíróval szemben a társaságot a kijelölt fél képviseli. A kijelölt fél nemcsak a saját, hanem az ellenfél nevében s részére is gyakorolja a kijelölés jogát. A másik fél képviselési jogát a törvény — érthető és alapos okból — korlátozza és neki csak azt a jogot biztosítja, hogy a kijelölésről értesüljön. Amíg az értesítés meg nem történt, a kijelölés a társasággal szemben nem hatályos, attól a kijelölt bíró visszaléphet. Ha azonban az értesítés megtörténtéig visszalépés nem történt, a kijelölt bíró már nem a kijelölőnek, hanem a jogvita eldöntésére alakult társaságnak a megbízottja, amelynek tagjai vele szemben teljesen homogén jogviszonyban állanak.

Csak így magyarázható az, amit épen *Magyary* állapít meg,* hogy a választott bíró és a felek közt kötött szerződés megszűnik azáltal is, ha a megbízást a felek közös megegyezéssel visszavonják — miből folyik, hogy *egyoldalúan a megbízást egyik fél sem vonhatja vissza*. A harmadik javára szóló szerződés konstrukciója alapján a visszavonás joga vagy az ígértevőt vagy a kedvezményezettet illeti meg, de nem mindkettőt; ellenben a társaság konstrukciója alapján a tétel magától értődő, mert a megbízók a társasági viszonyban álló tagok és mert a megbízás bármikor visszavonható. Ebből a konstrukcióból következik végül egészen természetes módon az is, hogy a választott bírák díjazásáért (polg. tkv. jav. 1963., 1106. §§., Pp. 776. §.) a felek más megoldás híján csak aránylagosan, illetőleg egyenlő arányban felelnek ugyan, de egymás tartozásáért — a polgári törvénykönyv javaslatát (977. §.) véve alapul — *kártalanító kezesekként* vonhatók felelősségre; oly követelmény, melyet a választott bíró jogos érdeke biztosítása szempontjából mindenki helyeselni fog.

* Id. h. 947. l.

De ne bolygassuk tovább a konstrukciókat, s nézzük, mit szól a választott bíróságról maga a Pp.

Egyezően az eddigi joggal, *hármassal feltételhez köti a választott bírósági szerződés érvényességét*: 1. hogy *írásba legyen foglalva*, 2. hogy a felek a szerződés tárgyáról szabadon *rendelkezhessenek*, és 3. hogy *meghatározott vitás ügyre* vagy legalább meghatározott jogviszonyból jövőre keletkező vitás ügyre vonatkozzék (767. §.). Nehézséget okoz a második kellék értelmezése, hogy t. i. a felek a szerződés tárgyáról *szabadon rendelkezhessenek*. Magam már elejétől fogva azon az állásponton voltam, hogy a törvény ezzel nem akar mást mondani, mint az eddigi jog, hogy t. i. mindazon esetekben nincs helye választott bírói eljárásnak, amikor *az illetékesség kizárólagos módon van megállapítva*. Nem szenvedhet mindenekelőtt kétséget, hogy a Pp. szerint választott bíróság kikötése *csak vagyoni jogi per tekintetében lehetséges*. A törvény ugyan ezt a korlátozást kifejezetten nem tartalmazza, azonban ha már a rendes bíróságnak való alávetést is csak vagyoni jogi perekben engedi meg (45. §.), a *minoris ad maius* önként következik, hogy nem vagyoni jogi perben magánjogi bíróság kikötésének sincs helye. A Pp. ugyanis, mikor a szerződés tárgyáról való rendelkezést kívánja meg kellékül, *nem a per tárgyáról szolgáló jogvita feletti rendelkezésre, hanem a választott bírósági szerződés tárgyára gondolt, tehát arra, hogy a felek rendelkezési joga kiterjedjen az ügy eldöntésére illetékes bíróság megjelölésére*. Közvetlenül tehát közömbös, vajjon a per tárgyáról a felek rendelkezhetnek-e vagy nem és ez e kérdés eldöntésénél csak annyiban játszik szerepet, amennyiben az illetékességtől való eltérést a törvény rendszerint ott nem engedi meg, ahol a per tárgya felett való rendelkezést is kizárja. De csak *rendszerint*, nem mindig; miből folyólag a *rendestől eltérő esetben* nem a per tárgyáról való rendelkezés, hanem *az illetékesség kizárólagos módon való megállapításán fordul meg a kérdés*. Ezért pl. *nincs helye választott bíróság kikötésének a valódisági perben*, ha a felszámolásakor a hitelező kifogásolja más hitelező követelését, mert a Cs. T. 145. §-a és az É. T. 23. §-a a csődbíróság illetékességét kizárólagosan állapítja meg; és nincs helye választott bíróság kikötésének a *perújítás* körében ugyanabból az okból (Pp. 566. §.);

noha mindkét esetben a felek magáról a per tárgyáról esetleg szabadon rendelkezhetnek. S ugyanebben, nem pedig a szabad rendelkezés kizárt voltában keresem annak az okát is, hogy miért nem lehet választott bírósági szerződést kötni *birtokrendezési perekben* (É. T. 6. §.). És még egy példát: A felek szabad rendelkezését, szociális érdekek szempontjából, egyes, a fennálló jog felfogása szerint vagyoni jogi viszonyoknak tekintett, relációkban is korlátozza a törvény, pl. a szolgálati szerződés körében. Ha tehát a Pp. idézett rendelkezése a per tárgyra vonatkoznék, akkor a szolgálati szerződés e vonatkozásaiban nem lehetne választott bírósági szerződést kötni, és ezzel az új n. *kollektív munkaszerződések* legnagyobb biztosítéka és legfontosabb áldása illuzóriussá volna téve, mert épen ezekben a szerződésekben szoktak a szembenálló felek választott bíróságot kikötni, amelynek működése e viták természetéből kifolyólag szinte nélkülözhetetlen. Hogy e szerződések érvényesek lehessenek, ahhoz elengedhetetlen az általam képviselt értelmezés. Különben magából az *indokolásból* is kitűnik, hogy a törvényszerkesztő ilyen messzemenő és indokolatlan újítást nem célzott, hanem a fennálló jogállapotot kívánta konzerválni, amely a súlyt arra helyezi, vajjon az illetékesség kizárólagosan van-e megállapítva.

A választott bírósági szerződés köthető a *bírói személyek megnevezésével vagy anélkül*. Utóbbi esetben a felek vagy írásban megállapítják a *bíróválasztás* módját, s akkor ez irányadó, vagy nem, s erre az esetre a törvény szerződéspótló szabályokat tartalmaz (Pp. 768. §.). Ellentétben az eddigi joggal, ily esetben mindegyik fél csak *egy-egy bírót* választ. *Perlársak* együttesen választanak; ha a választandó személyben nem egyeznek meg, szavazatuk többsége, többség hiányában pedig sorshúzás dönt. E rendelkezésekből is következik, hogy a *választott bíróságnak nem kell hogy szükségkép elnöke legyen*, s még kevésbbé választhatnak elnököt maguk a választott bírák, miként az eddigi jogban. Ha a választott bíróság páros számú bírákból áll és a megkívántató szótöbbség nem jön létre, a választott bírósági szerződés hatályát veszti (Pp. 775. §. 2. bek.). A törvénynek azonban *biztosítani kell azt is, hogy a fél bíróválasztási jogát tényleg gyakorolja* is, mert különben ellen-

kezése meghiúsítaná a szerződés célját. Evégből a Pp. 770., 772. §§. a következő eljárást írják elő:

A fél közjegyző vagy járásbíró útján felhívást intéz az ellenfélhez, melyben a saját választott bíróját megnevezi s egyúttal fel szólítja ellenfelét, hogy 15 nap alatt *gyakorolja választójogát*, vagyis közölje ugyanily módon a maga választott bíróját. Ha a felhívott e felhívásnak eleget nem tesz, a felhívó a választott bírósági szerződéstől elállhat, vagy a rendes bíróságnál kérheti, hogy az ellenfél helyett az nevezzen választott bírót. Az elállás folytán a választott bírósági szerződés hatályát veszti (P. 775. §. 3. p.).

A választott bírói *megbízás elvállalására* nem áll fenn általános köteletség, miként pl. a szakértői tiszt elvállalására vagy még általánosabban a tanuskodásra. A választott bíró a bíraskodásra csak saját írásbeli nyilatkozata alapján kötelezhető, s még ez sem válik kötelezővé egyedül a megbízó féllel, hanem csak az ellenféllel való közlés folytán (Pp. 773. §.). A választott bíró, aki alapos ok nélkül nem teljesíti a megbízásból folyó kötelezéseit, nemcsak kártérítésre köteles, hanem perenkívüli eljárással 2000 K-ig terjedhető pénzbírsággal sújtható. Emellett legalább is akkor, ha kötelezettségei teljesítését megtagadja, az ellenfél elállhat a szerződéstől, vagy a bíróságnál más választott bíró kirendelését kérheti (Pp. 772. §. 2. bek.).

Eddigi eljárásunk nem rendelkezett kifejezetten a választott bíróban szükséges *személyi kellékekről*. A Pp. a *kizárási okokat* taxative felsorolja a 774. §-ban.

Az 59. és a 61. §-ban említett okokból a választott bíró is kizárható. Kizárhatók továbbá a nők, kiskorúak, gondnokság vagy esőd alatt állók, vakok, siketek és némák, valamint hivatalvesztésre vagy politikai jogok gyakorlatának felfüggesztésére ítélték, mellékbüntetésük ideje alatt. Az a fél, aki maga vagy ellenfelével egyetértve választotta a bírót, a bíró kizárását csak abban az esetben kérheti, ha a kizárás oka csak a választás után keletkezett vagy jutott tudomására. A kizárási kérelem a rendes bíróság előtt érvényesíthető; a bíróság a kérelem felett, szóbeli tárgyalás alapján, szükség esetében a kizárandó bíró meghallgatása után határoz. A végzés ellen folyamodásnak van helye.

Ha a fél egyoldalúan kizárt bírót választ, az ellenfél szintén elállhat vagy a rendes bíróságot kérheti bíró kijelölésére. A jelzett kizárási okok azonban *nem abszolúta* s így nem jönnek alkalmazásba, ha a felek a bíró személyében *egyetértének*. Csak ha a felek oly bírót választanak, akinek a személye az egész szerződést a jó erkölcsökbe ütközővé teszi, válik semmissé a szerződés s vele együtt a bíróválasztás. Így határozott a Kúria, amikor a választott felek választott bíróként az egyik fél alkalmazottját nevezték meg.

Ha a választott bíró a bíraskodást *nem vállalja, meghal* vagy a bíraskodást más oknál fogva *nem gyakorolhatja*: a Pp. eltérően intézkedik arra az esetre, amikor a szerződésben megnevezett bíróról van szó, és arra, amikor *egyoldalúan* nevezett bírónál állanak be a jelzett akadályok. *Első esetben* a választott bírósági szerződés, ha maga másként nem intézkedik, hatályát veszti (Pp. 775. §. 1. p.); *második esetben* az illető fél választási jogát még *egy ízben* gyakorolhatja (Pp. 771. §.); ha azonban másodízben is oly bírót választ, akit aztán *kizárnak* vagy aki elvállalt kötelességei teljesítését *megtagadja*, az ellenfél a választott bírói szerződéstől elállhat vagy a rendes bíróságnál kérheti választott bíró kinevezését (Pp. 772. §. 2. bek.). Mi történik azonban akkor, ha a fél *másodízben* választ olyan bírót, aki a bíraskodást nem kizárás, hanem *«más ok»* miatt *nem gyakorolhatja*, pl. a választott bírói tisztelet *el nem fogadja* vagy *betegség* miatt képtelen? Erről az esetről a törvény hallgat s nem könnyű a szándékát megsejteni. Alighanem ki fogják az ily esetekre is terjeszteni a 772. §. 2. bekezdését.

Vajjon a választott bírósági eljárás *feltételei fennforognak-e* vagy *nem*, az iránt természetesen maga a választott bíróság nem határozhat, mert ezek hiányában nem is létezik törvényszerű választott bíróság. Ebből az következnek, hogy mihelyt ilyen kifogás felmerül, a választott bíróságnak *fel kellene függeszteni* az eljárását és a rendes bíróság határozatát provokálni, illetőleg bevárni. Ez azonban módot adna az egyik félnek arra, hogy az eljárást önkényüleg *késleltesse*. A Pp. ennél fogva felfogósítja a választott bíróságot, hogy ily kifogás ellenére is folytathassa az eljárást, sőt ítéletet is hozhasson, viszont azonban eljárását fel is függeszthesse, ha a kifogás alaposnak látszik

(Pp. 779. §.). A választott bíróság e joga nem jár veszéllyel, mert az ítéletet utóbb a rendes bíróságnál keresettel érvénytelen lehet (Pp. 748. §.).

Ha a választott bíróság az ügy eldöntésével bármely okból *késedelmeskedik*, a rendes bíróság bármelyik fél kérelmére az ítélet meghozatalára megfelelő *határidőt* tűz ki, amelynek sikertelen leteltével a választott bírósági szerződés a fennforgó esetben hatályát veszti (Pp. 780. §.). Ezenkívül a választott bírót a *bírságolás* és a *kártérítési kötelezettség* is fenyegeti, úgy, amint azt már említettem.

Az eljárás módját a Pp. 776. §. szabályozza. A felek eltérő megállapodásának hiányában a választott bíróság a *saját belátása szerint* határozza meg az eljárás módját, köteles azonban a feleket *meghallgatni* és az ügy állását *kideríteni*. *Ügyvédi képviselőnek* helye van; az eljárásról *jegyzőkönyv* vezetendő. Ha a felek a választott bíróság tagjainak *díjazását* közösen nem állapították meg, a díjakat a választott bíróság állapítja meg; a megállapítás ellen felfolyamodásnak van helye a bírósághoz, amely a választott bírósági szerződés esetén kívül *mint fellebbezési bíróság* járna el. A megbízás általános elveiből következik, hogy ha a felek a választott bíróság díjait nem megfelelő mértékben állapították meg, a választott bírák a díj megállapítása és a feleknek a díj fizetésében való marasztalása végett *pert* indíthatnak. Az eljárás módja tekintetében a 776. §. szabályai *nem imperatív jellegűek*, csak annyiban, amennyiben e szabályok megsértése okából a választott bírósági ítéletet a rendes bíróság előtt keresettel lehet érvényteleníteni. Az érvénytelenítő okokat a Pp. 784. §-a sorolja fel, úgy, hogy a 776. §. és a 784. §. egymáshoz való viszonya az, hogy az utóbb jelzett §. szabályaitól a felek a választott bírósági szerződésben vagy utóbb közös akarattal sem térhetnek el; ellenben a 776. §. egyéb rendelkezései csak diszpozitív természetűek. *A felek tehát megegyezhetnek* pl. abban, hogy *jegyzőkönyv* nem vezetendő, hogy *ügyvédi képviselő* ki van zárva, vagy hogy az ítéletet *nem kell megindokolni* (v. ö. Pp. 782. §. 1. bek.); *de nem, hogy az egyik fél meg nem hallgatandó*. Viszont a dolog természeténél fogva imperatív rendelkezés az *ügyállás kiderítésének kötelessége*

is, noha annak megszegése érvénytelenítési kereset alapjául nem szolgálhat.

A választott bíróság előtt önként megjelenő tanukat és szakértőket a választott bíróság, mint eddig, kihallgathatja, kényszereszközök alkalmazása és eskü kivétele végett azonban, nem mint eddig a perbírósághoz, hanem a megkeresésekre illetékes járásbírósághoz kell fordulnia.

A választott bírósági szerződés megszűnik azáltal is, ha azt a bíróság a felek valamelyike részéről megindított kereset folytán érvénytelennek nyilvánítja vagy utóbb felbontja. Az első eset állhat be pl. annak következtében, hogy valamelyik fél cselekvőképtelen volt, hogy az akaratnyilvánításnak akadályai voltak (tévedés, kényszer stb.); a másik, ha az ítélethozatal lehetetlenné vált stb. Mindkét rendbeli hiányok fennforoghatnak úgy a felek közti, mint a felek és a választott bírák közti szerződéses viszonyban. Mindezekről a Pp. nem intézkedik, azonban következnek azok a szerződések általános természetéből és az általános jogvédelmi elvekből. Mindenesetre élesen meg kell különböztetni a választott bírósági szerződés érvénytelenítését a választott bírósági ítélet érvénytelenítésétől: az előbbi az általános magánjogi szabályok alatt áll; az utóbbinak eseteit a Pp. (784. §.) taxative felsorolja. Nehogy azonban valamelyik fél az eljárást önkényűleg megakassza és késleltesse, a választott bíróság ily kifogások esetén is eljárhat mindaddig, amíg azok jogerős bírói határozattal megállapítva nincsenek; sőt ítéletet is hozhat, amelyet persze már csak érvénytelenítési keresettel lehet megtámadni (Pp. 784. §. 1. pont).

A határozathozatal módja, valamint az ítélet kellékei és hatálya tekintetében csak a legfontosabbra óhajtok szorítkozni. Abból kifolyólag, hogy a Pp. nem kívánja meg a választott bírák páratlan számát, a szavazatok egyenlő megoszlása esetén beáll a *non liquet*: a választott bírósági szerződés egyszerűen hatályát veszti; ily eset beállásáról a bíróság a feleket értesíteni köteles (Pp. 781. §.). Az ítéletet indokolni kell, hacsak a szerződés másként nem intézkedik, minek elmulasztása érvénytelenítési ok. A jogerőt hivatalból kell figyelembe venni, mert a Pp. 411. §-a nem tesz különbséget. Nehéz kérdés, mennyire hat ki a jogerő harmadik személyére. Különleges mérlegelést ez a

kérdés azért igényel, mert a választott bírósági szerződés, ha az ítélet harmadik személyére is kihat, ezt a harmadik személyt tulajdonkép elvonja illetékes bírója elől. A német perrend a választott bírósági ítélet jogerejét kifejezetten a peres felekre szorítja (1040. §.); a mi törvényünk (783. §.) a választott bírósági ítélet hatályát minden tekintetben a bírói ítélet hatályával teszi egyenlővé. Ez okból a jogerőt hajlandó vagyok nagyobb mértékben függetleníteni a felek megállapodásától s azt kiterjeszteni oly harmadik személyekre, akikre magánjogi szabálynál fogva a választott bírósági szerződésben foglalt rendelkezés kihat, tehát pl. az egytetemes jogutódra, a rosszhiszemű különös jogutódra, az engedményesre stb.* Ugyanebből az álláspontból folyólag azonban kirekesztem a jogerő hatályából a jóhiszemű harmadik jogszerzőt.

A választott bíróság ítélete ellen sem fellebbezhetnek, sem igazolásnak, ellenmondásnak vagy perújításnak nincs helye; a megtámadás egyedüli módja az az érvénytelenítési kereset, amelyet a Pp. 784. §-a szabályoz és amely a novella 77. §-ában előírt fellebbezés és semmisségi kereset helyébe lépett. Az érvénytelenség csak ezzel a keresettel orvosolható, nem pedig más ügyben kifogással; s közbevetett megállapítási keresettel (Pp. 189. §.) is csak akkor, ha erre ez a bíróság amúgy is illetékes. Ezt az utóbbi fenntartást azonban meg kell tenni, mert az már a bíróságnak a perek egyesítésére vonatkozó korlátlan jogából (Pp. 232. §.) következik. Az érvénytelenítési per bizonyos esetekben 90 napi záros határidőn belül indítandó meg, más esetekben korlátlanul megindítható. Nem jó tekintetbe itt az az öt éves véghatáridő sem, amelyet a Pp. 567. §. a perújításra felállít. Vajjon a jogbiztonsággal összeegyeztethető-e az, hogy az ítélet bármely, akár emberemlékezetet is meghaladó idő múlva is, meg legyen támadható, más kérdés. Bizonyos, hogy a követelés elévülésére vonatkozó szabály (polgári törvénykönyv javaslata 1050. §.) nem alkalmazható, mert az érvénytelenítéshez való jog nem követelés. Ha érvénytelenítési keresetet indítottak, a rendes bíróság a választott bírósági ítélet végrehajtásának ideiglenes felfüggesztését kérelemre az ellentél meghall-

* V. ö. «Felek» c. értekezésemet, fent 68. l.

gatása nélkül is elrendelheti, ha az előterjesztett adatokból a kereset sikere valószínűnek mutatkozik, viszont határozatát kérelemre vissza is vonhatja (Pp. 786. §.).

Végül még csak azt, hogy a választott bírósági szerződésekre vonatkozó rendelkezéseket a törvény azokra a választott bíróságokra is alkalmazza, amelyeket *«végintézkedésekben vagy más törvényesen megengedett módon rendelnek.»* Ami az előbbi módot illeti, eddigi jogunk az ily rendelkezés érvénye tekintetében nem foglalt állást; a polgári törvénykönyv első tervezete (1847. §.) szerint az örökhagyó végrendeletileg rendelheti, hogy a végrendelet érvényessége iránti viták választott bírósággal intéztesse el. A polgári törvénykönyv javaslata ezt az intézkedést nem vette át. A javaslat indokolása ezidőszert nem forog közkezen s így meg nem állapítható, vajjon a törlés azért történt-e, mert az örökhagyót ily rendelkezésre nem akarják feljogosítani; ez esetben a Pp. 788. §. idézett rendelkezése ennyiben tárgyaltan volna s azt a polgári törvénykönyvet életbe léptető törvényben hatályon kívül kellene helyezni. Más megengedett mód alatt más magánjogi ügyletet kell érteni, pl. jogi személy alapszabályaiban foglalt rendelkezést.

II.

Áttérek, tisztelt Uraim, előadásom második tárgyára, a *közönséges fizetési meghagyásos eljárásra*, s itt egészen rövid lehetek azért, mert a Pp. e részben általánosságban követi az 1899 : XIX. t.-c.-et. Azonban avégből, hogy egyfelől ezt az eljárást a felek nagyobb mérvben vegyék igénybe, másfelől az ellentmondások aránytalanul nagy számát csökkentse, az 1899 : XIX. t.-c. több részletét, amelyek az ellentmondásnak *túlságosan kedveztek, módosítja és az eljárást egyszerűsíti* azáltal, hogy az adós ellentmondása esetében a bíróság a tárgyalásra hivatalból tíz határnapot (Pp. 603. §.). A Pp. az 1898 : XIX. t.-c. 1. §-ánál *tágabb körben enged fizetési meghagyást, amennyiben azt azokra az ügyekre is kiterjeszti, amelyek az értékhátára való tekintet nélkül* vannak a járásbíróság hatáskörébe utalva, ha egyébként e különleges eljárás kellékei fennforognak. Az eljárás e módja szerint érvényesíthetők tehát azok a követelések,

amelyek készpénz fizetésére vagy helyettesíthető dolog, avagy értékpapirosok szolgáltatására irányulnak, ha per esetére a járásbíróság hatáskörébe tartoznak (Pp. 588. §.). *Nem tesz különbséget a követelés jogcíme:* akár szerződésből, akár tiltott eslekvényből, akár dologi vagy örökösödési jogcímen követeli felperes a Pp. 588. §-ában körülírt szolgáltatást, kérheti fizetési meghagyás kibocsátását. Ennek az álláspontnak bizonyos fontos következményei vannak. Hogy az egyiket mindjárt kiemeljem, a Pp. 590. §. 2. pontja a kérelem kellékeül csak *amely tények megjelölését kívánja meg, amelyekből a hitelező követelését származtatta és nem jogállítást,* mint a keresetnél (Pp. 129. §. 3. pont); mégis a kérelem a keresettel egyenlő hatályú (Pp. 590. §. 6. pont), amiből az következhetnék, mintha a Pp. itt elhagyná az individualizáció álláspontját és csak szubsztanciációt követelne. Kirívó ez épen abban az esetben, ha a kérelem nem kötelmi, hanem dologi jogcímen alapul, amikor tehát itt is áll az, hogy a marasztalási kérelmet határozottá nem a tényállítás, hanem a jogállítás teszi. Nem is habozom a törvényt úgy magyarázni, hogy az csak *a potiori* a kötelmi jogcíme támaszkodó kérelemre vonatkozik és dologi jogalap esetében a tényállítás helyébe jogállítás teendő. S hogy a fizetési meghagyás dologjogi címen is alapulhat, azt figyelmen kívül hagyja a *polg. tkv. jav. is,* amikor 468. §-ában az *elbirtoklásra* nem terjeszti ki az 1068. §-t, mely a fizetési meghagyás iránti kérelemnek a keresettel egyenlő *félbeszakító hatályt* tulajdonít. Ezt a hibát jó lesz még idejekorán helyrehozni.

A törvény az adósnak *helyettesíthető dolgok vagy értékpapirosok szolgáltatására* irányzott kérelemnél *választási jogot (facultas alternativa)* ad arra nézve, hogy a természetben való szolgáltatás helyett azoknak a hitelező megjelölte egyenértékét szolgáltatassa. A választás joga mindvégig az adóst illeti; viszont az adósnak nem áll módjában az értéket vitássá tenni, amíg az ügy ellentmondás folytán perré nem alakul. Az értékmegjelölés természetesen a hatáskör elbírálásánál is figyelembe jön, s ellentmondás után pergátló kifogás alapjául is szolgálhat.

Több adós ellen egy fizetési meghagyás csak abban az esetben bocsátható ki, ha a követelés az adósokat *közösen* terheli. Ha a fizetési meghagyás az adóstársak egyikének nem

kézbesíthető, az a többiekkel szemben is hatályát veszti, mert a végrehajtás csak akkor rendelhető el, ha a fizetési meghagyás valamennyinek kézbesített és egyik sem mondott ellent. Ezt a rendelkezést az tette szükségessé, hogy a Pp. szerint az egyik adóstárs által előterjesztett ellentmondás a többinek is javára szolgál (599. §. 3.). Látnivaló, hogy itt a Pp. ellentétes álláspontra helyezkedik azzal, amit a pertársak tekintetében általában elfoglal (79. §.).

Az *ellentmondás elmulasztása* önmagában véve még nem teszi a fizetési meghagyást a jogerős ítélettel egyenlővé. Ennek alapján ugyan kielégítési végrehajtásnak van helye (592. §. 3., 593. §., É. T. 31. §. 3.), azonban a 15 napos határidő eltelte után is még mindig előterjeszhető az ellentmondás mindaddig, amíg a kielégítési végrehajtást elrendelő végzést az adósnak nem kézbesítették és még 15 nap el nem telt. Csak ennek lejártával nyeri a fizetési meghagyás a jogerős ítélet hatályát, úgy hogy ellene csak perújításnak van helye (Pp. 598. §.). Az említett *második ellentmondás* a végrehajtásra halasztó hatállyal nem bír, azonban a bíróság a végrehajtást a már foganatosított cselekmények épségben hagyásával *felüggesztheti*, ha a végítélet meghozatalát a felperest terhelő bizonyításfelvétel gátolná, vagy ha a tárgyalás elhalasztására a felperes hibája adott okot, úgyszintén, ha a megtartott tárgyaláson felperes követelése, habár csak részben is, alaptalannak bizonyul (Pp. 604. §.). *Biztosítási végrehajtásnak* (É. T. 50. §.) egyszerű fizetési meghagyás alapján ellentmondás esetében sincs helye.

Hasonlóan az eddigi joghoz, a fizetési meghagyás *perjogi hatálya és végrehajthatósága megszűnik*, ha az adósnak 6 hónap alatt nem kézbesítik, vagy ha a teljesítési határidő elteltétől számított 3 év alatt végrehajtást nem foganatosítanak. A perjogi hatályok e megszűnése dacára a kérelem *magánjogi hatályai* fennmaradnak, ha a hitelező 90 nap alatt *keresetet* indít. A Pp. szerint tehát más módja a követelés érvényesítésének nem képes konzerválni a kérelem magánjogi hatályait, melyek leglényegesebbje az *elévülés félbeszakítása*. A Pp.-nak ezt szabályozó 600. §-a és a polgári törvénykönyv javaslatának 1068. §-a és az ott felhívott rendelkezések szerint az elévülést félbeszakítja a követelésnek más, erre alkalmas módon való

érvényesítése, tehát pl. új fizetési meghagyás kibocsátása iránti kérelem előterjesztése is. Kétlem, hogy a Pp. e módosítása a polgári törvénykönyvben szándékos volna.

III.

Előadásom harmadik és utolsó tárgya a *meghagyásos eljárás váltó, kereskedelmi utalvány, kötelezőjegy és csekk alapján*. A külföldi perrendtartások egy része nemcsak a váltók és egyéb ilyen természetű okiratok, hanem más okiratok alapján is helyet ad kivételes, gyorsabb és szigorúbb eljárásnak. A Pp. ezt a különleges eljárást csak a most jelzett okiratokra állapítja meg, sőt ennek az eljárásnak a *kereskedelmi utalványra és kötelezőjegyre* való alkalmazhatóságát ahhoz a további feltételhez köti, hogy az adós *bejegyzett kereskedő legyen* (Pp. 620. §. 1.), míg váltó és csekk alapján az eljárás enélkül is igénybe vehető. Maga az eljárás általában véve nem különbözik más peres eljárástól. A Pp. IX. címe csak az általános szabályoktól való eltéréseket állapítja meg. Egyebekben tehát a törvényszék előtt a törvényszéki, járásbírósnál a járásbírósnál előtti eljárás szabályai irányadók (Pp. 619. §.). *Községi bíróság* előtt az itt szereplő értékpapirosok alapján kereset nem indítható (Pp. 758. §. 4.).

A nagy változás, amelyet a Pp. ezen a téren meghonosít, az, hogy a külön *váltóbíróság mint ügybírószék teljesen megszűnik*. Az itt szabályozott meghagyásos eljárás igénybevétele is *a hitelező szabad tetszésétől függ*; ha nem kívánja igénybe venni, egyenesen szabályszerű keresetet indíthat, amely egyéb perekkel szemben sem tér el. Ebből folyólag, mellesleg megjegyezve, a meghagyásos eljárás mellőzéséből eredő *költség-többlet* sem terheli a nyertes felperest. És nem ismervén a Pp. a külön váltóeljárást, előírja, hogy ha a váltó vagy más váltószerű papir a meghagyás kibocsátására *nem alkalmas*, a keresetlevelet az általános szabályok szerint *idézvő végzéssel* kell elintézni (Pp. 608. §. utolsó bekezdés.). Ez is lényeges különbség a váltó-fizetési meghagyás és közönséges fizetési meghagyás közt; ha az utóbbi nincs kellően felszerelve, azt hivatalból vissza kell utasítani.

A Pp. e fejezete különben egyes részeiben máris *halva*

született; amikor életbelép, bizonyos intézkedései már, mint elavultak, tárgytalanok lesznek. A rövid időn belől törvényerőre jutó új váltótörvény ugyanis, amely javarészt a csekkre, a kereskedelmi utalványra és kötelezőjegyre is alkalmazandó lesz, nem ismeri a *biztosítási visszkeresetet*, hanem elfogadás és biztonság hiányában azonnal fizetési visszkeresetre ad a váltóbirtokosnak jogot; elejti a *telepített váltó* tekintetében az egyenes váltókereset fenntartása végett az óvásfelvétel kellékét; eltérően szabályozza az *elévülést* és annak *félbeszakítását* stb. Mindezen újítások a Pp. jelen fejezetére is visszahatással vannak: pl. a 606. §. «biztosítási kereset»-ről, a 607., 609. §§. «biztosítási meghagyás»-ról szólnak, noha ilyeneket az új V. T. kizár; és azért a következőkben a Pp. rendelkezéseit már az új váltótörvény alapulvételével ismertetem.

Noha maga a Pp. természetesen az ú. n. *anyagi váltószigor*t közvetlenül nem érinti és nem is érintheti, mégis az új jog a maga összefüggésében érzékenyebben is változásokat hoz és pedig a *váltószigor tetemes enyhítése* irányában. Az új váltótörvény nem tartalmazza a *váltóbeszámításra* vonatkozó szabályokat, úgy hogy a jövőben a kifogás nemcsak a lejárt váltóbeli vagy ítéletileg megállapított, hanem bárminő liquid, pénzügyi ellenkövetelés alapján helyt foghat. Méltóztassanak már most ehhez hozzávenni azt, hogy a Pp. szerint a viszontkövetelés külön per útjára többé nem utasítható, hanem még a kereseti követeléssel *össze nem függő ellenkövetelés* is tárgyalandó és ahhoz képest a kereseti követelés tekintetében meghozott részítélet fenntartható vagy hatályon kívül helyezhető; míg a kereseti követeléssel *összefüggő beszámítási kifogás* esetén a felperesnek még *részítéletre sincs igénye* (Pp. 389. §.). És ha pláne arra gondolunk, hogy a *polgári törvénykönyv* javaslatának 1034. §-a *elejti a liquiditás kellékét*, úgy hogy a végleges új magánjog szerint a határozatlan ellenkövetelés is beszámításra alkalmas, úgy végeredményben az lesz az állapot, hogy a lejárt váltókeresettel szemben az alperes bármily távolról vett, bármily határozatlan vagy problematikus, avagy bírói megállapítástól függő követelés érvényesítésével húzhatja a pert anélkül, hogy ezzel szemben a bírő bármiképen is reagálhatna. E kérdést nem most vetem fel először. Még a váltótörvényjavaslat tervezetkorában

ráműtöttem e szabályozás hátrányaira és ellenjavaslatot is tettem, amely azonban visszhang nélkül maradt. Azt vetik ellenem, hogy ha a viszontkövetelés alapos, akkor a felperesnek tűrni kell a beszámítást, még ha követelése váltón alapul is. Elismerem; de hát ha nem alapos? És jelenlévő bírótársaim megerősíthetik azt a tapasztalatot, hogy még a jelen szigorú jog mellett is mennyire kedvelt eszköze a beszámítás a váltóperek elhúzásának. Nem akarok Kasszandra lenni és ezért nem jósolom azt, hogy váltójogunknak ez a reformja a magyar váltók árfolyamában kedvezőtlen kifejezésre fog jutni.

A *kifogásról* egyébként a Pp. 611–613., 615. és 617. §§-ai rendelkeznek. A kifogás lényegében az alperes *rendelkezése*, hogy teljesíteni nem akar. A kifogás *ügyvédi képviselet* nélkül nyújtható be, azonban magában a perben az ügyvédi képviselet a per tárgyára való tekintet nélkül kötelező és az ügyvéd nélkül megjelenő féllel szemben a Pp. 99. §-a alkalmazandó; ezt *kifejezetten* kimondja a törvény a *váltóperekre* nézve (Pp. 99. §. 2.), de ezt a szabályt alkalmazni kell, a törvény hallgatása dacára, az ezen eljárás szerint elintézendő más ügyekre is. A *kifogásokat*, ellentétben a közönséges fizetési meghagyással szemben használt ellentmondással, minden követelés tekintetében *önállóan* kell megítélni; ha többben vannak az alperesek s közülük ugyanazon meghagyás ellen csak az egyik tesz kifogást, ez a többi javára csak akkor szolgál, ha a kereset ellenök ugyanakkor a váltónyilatkozatnak alapján, mint örökös-társak vagy társasági tagok ellen irányul (Pp. 616. §.). Ez az utóbbi kivétel azonban nyilván csak *kereskedelmi társaságokra* értendő, mert legalább a polgári törvénykönyv javaslata a *magánjogi társaságnak* harmadik személyekkel szemben semmi hatályt nem tulajdonít s az egymagában véve csupán olyan *közösséget* eredményez az illető követelésre nézve, aminő bármely más magánjogi közösség. Különleges elbánásban részesíti a Pp. a *pergátló kifogást*: eltérően az eddigi váltó-eljárástól, az alperes nem köteles azt már a meghagyás elleni kifogásban előadni, hanem ráér vele a szóbeli tárgyaláson (Pp. 180. §. 1.). A bíróság belátásához képest a pergátló kifogást akár a per érdemével együtt tárgyalhatja és csak a végítéletben döntheti el, akár elkülönítve tárgyalhatja és előzetesen döntheti el (Pp. 617. §.)

A kifogással meg nem támadott meghagyásnak olyan hatálya van, mint a jogerős ítéletnek és ellene csak perújításnak van helye (Pp. 614. §.). A kifogás maga azonban csak előkészítő irat (Pp. 612. §.) és ennekfolytán nem menti fel az alperest az alól, hogy a tárgyaláson *érdemleges ellenkérelmet* terjesszen elő; ezért mondja a Pp. 618. §-a, hogy a bíróság a meghagyást, amennyiben azt az alperes ellenkérelmével meg nem támadta, a felperes kérelmére részítélettel, ilyen kérelem hiányában pedig a végítéletben *fennállónak nyilvánítja*; ugyanez történik természetesen, ha a bíróság az ellenkérelem folytán a per érdemében tárgyalván, a kifogást alaptalannak találja. Ugyancsak a kifogás előkészítő természetéből következik, hogy az abban előadottak figyelembe nem jönnek, ha az alperes a tárgyaláson meg nem jelen; felperes ily esetben nem tartozik a kifogásbeli előadásokat megcáfolni, úgy hogy ily esetben egyszerű mulasztási ítélet hozandó. Minthogy pedig az ellentmondás egyáltalán ki van zárva (Pp. 618. §. 3. bek.), az ítélet ellen csak igazolásnak és 15 nap alatt fellebbezésnek van helye. A felperes meg nem jelenése esetén az általános szabály (Pp. 439. §.) alkalmazandó.

XIV.

Községi bírászkodás. Ügyvitel. Kézbesítés.

Irtó és a Magyar Jogászegylet 1914. évi április 15-iki ülésén előadta:
dr. Térfi Gyula, igazságügyminiszeri tanácsos.

I. Községi bírászkodás.

A Pp. XVI. címében, 755—766. §§-aiban rendelkezik a községi bírászkodásról. De nem szabályozza a bírászkodás minden részletét, hanem annak csak alapelveit és a részleteknek, különösen az eljárás részleteinek szabályozását rendeletre hagyja, amelyet a belügyi és az igazságügyi miniszter bocsátanak ki. A sommás eljárásról szóló 1893 : XVIII. t.-c. az 1877 : XXII. t.-c.-ben szabályozott községi bírászkodást fenntartotta, bár az 1877 : XXII. t.-c. egyéb rendelkezéseit hatályon kívül helyezte. Az 1893 : XVIII. t.-c. az új Pp. következtében hatályát veszítvén, szükséges volt a községi bírászkodást újra szabályozni, még pedig annál inkább, mert a községi bírászkodás-

nak mai szabályozása ellen már fennállásának első idejétől kezdve folyton megújuló és általánosan ismert panaszok merültek fel; a követelményeknek több irányban nem felelt meg, úgy, hogy új szabályozással való helyettesítését nem lehetett elodázni akkor, amikor az egész peres eljárás korszakos reform elé került.

A törvény a községi bírászkodást gyakorló közegeket, a községi bíróság hatáskörét, illetékességét, ítéletének megtámadását, helyesebben a községi bíróság elé tartozó ügynek a rendes bíróság elé vitelét szabályozza. Az eljárás módjának szabályozása, amint már említettük, rendeleti útra tartozik. A községi bírászkodást rendszerint az új törvénytől fogva is ugyanazok a közegek fogják gyakorolni, amelyek ma. Nevezetesen törvényhatósági és rendezett tanácsú városban a közgyűlés által erre a célra rendelt egy vagy több közigazgatási tisztviselő; nagyközségben a bíró az előjáróság egy tagjával, a jegyzővel vagy helyettes jegyzővel, kisközségben a bíró az előjáróság két tagjával, a székesfővárosban a kerületi városbíró.

Új rendelkezés a törvényben csak az, hogy abban az esetben, ha a kisközség bírászkodásánál az írásbeli tennivalókat a jegyző végzi, ami akkor fordul elő, ha arra alkalmas más tag nincs, akkor a jegyzőnek működése nemcsak a jegyzőkönyvvezetés alárendelt munkájára szorítkozik, hanem résztvesz a bírászkodás gyakorlásában is, amint hogy a nagyközség községi bíróságának egyik tagja mindig a jegyző is. A mai törvényt követi a Pp. abban is, hogy fenntartja a békebírói intézményt, de csak abban a megszorított hatáskörben, amelyben az ma fennáll, t. i. a községi bírászkodás alá tartozó ügyekben. Az eddigi tapasztalat szerint nem volt ugyan nagy jelentősége a békebírói intézménynek, mindössze néhány városban működik, de mégsem tartotta a törvény helyesnek annak megszüntetését, mert néhol hézagot pótló lehet az intézmény, különösen ott, ahol nincsenek megfelelő községi közegek és ahol a békebírói tiszt elvállalására kész, arra alkalmas és megbízható egyén található.

Abban azonban eltér a mai szabályozástól a törvény, hogy a békebírótól nem kíván meg jogi képesítést és kinevezését nem az igazságügyminiszterre, hanem a belügyminisz-

terre bízva. A békebíró csak a községi bíraskodás alá tartozó ügyekben járhatván el, nem indokolt tőle magasabb, olyan képzettséget kívánni, amilyennel a községi bíraskodást gyakorló hivatali közegek sem rendelkeznek. A másik eltérést pedig az indokolja, hogy a békebíró egy tekintet alá esik a községi bíraskodást gyakorló hivatali közegekkel, akik nem igazságügyi, hanem közigazgatási tisztviselők.

Békebíróvá nem lehet kinevezni állami tisztviselőt, községi jegyzőt, ügyvédi lajstromba bejegyzett ügyvédet, ügyvédhelyetteset, kir. közjegyzőt, a fegyveres erőnek, vagy a csendőrségnek tényleges állományához tartozó tagot, egyházközségben alkalmazott lelkészt, segédlelkészt, szerzetest és néptanítót.

Ahol békebíró működik, azon a helyen a községi bíróság csak, mint a békebíró helyettese járhat el.

Azt megengedi a törvény, hogy nagyobb várost, ha célszerűnek mutatkozik, a községi bíraskodás gyakorlása céljából több kerületre lehessen felosztani. Viszont azt is megengedi, hogy egy körjegyzőségben szövetkezett több kisközség területére egy békebíró lehessen kinevezni.

Ami a községi bíróság hatáskörét illeti, a törvény lényegileg fenntartja a mai jogot, azzal a különbséggel azonban, hogy a községi bírósági értékhatárt az 1877 óta megváltozott viszonyokra tekintettel 40 koronáról 50 koronára emeli fel.

A községi bíróság hatáskörébe csak pénz fizetése, munkateljesítés, vagy ingó dolog iránti perek tartoznak, ha a per tárgyának értéke 50 koronát nem halad meg és ha tárgyak olyan, amely különben a községi bíróság elé tartoznának. Ezeket a pereket hét csoportba osztjuk.

Ilyenek 1. azok a perek, amelyek tekintet nélkül az értékre a Pp. szerint a törvényszék hatáskörébe vannak utalva, nevezetesen a hitbizományi viszonyból származó perek, bíró vagy más állami tisztviselő, választott bíró, törvényhatósági, községi tisztviselő stb. ellen hivatali eljárásával okozott kár megtérítése iránt indított perek, az ilyen személyek eljárásából eredő kár megtérítése iránt az állam, a törvényhatóság vagy község ellen indított perek, olyan perek, amelyeket a kereskedelmi cég jogosulatlan használatából származó kár-

térítés végett indítanak, olyan kártérítési perek, amelyeket váltóóvás felvétele körüli szabálytalanság, vagy mulasztás alapján az óvatoló személy vagy jogutódja ellen indítanak, ügyvéd ellen behajtott összeg kiadása iránt indított perek, törvényhatósági közgyűlés vagy közigazgatási bizottság tagja ellen adóvégrehajtás elhalasztásából származott kártérítés iránt indított perek, távirtda, távbeszélő és egyéb villamos berendezéseknél a vezetéssel okozott kár megtérítése iránt indított perek;

2. azok a perek, melyekben a törvény kizárólagos illetékességet állapít meg. Ezek közül azonban a községi bíróság hatásköréről csak a vagyonkezelésből származó perek tekintetében lehetne szó, tehát csak ezeket a pereket zárja ki a törvény eme rendelkezése e bíróság hatásköréből, a kizárólagos illetékességű többi per olyan, amely már tárgyánál fogva nem tartozhatik a községi bíróság hatáskörébe;

3. örökösödést, közszerzeményt, vagy özvegyi jogot tárgyzó perek;

4. részvénytársasági vagy szövetkezeti viszonyból származó perek;

5. váltókeresetek, váltóvisszakeresetek és a váltótörvény alapján indítható más perek, továbbá kereskedelmi utalványból, kötelező jegyből, csekkből, közraktári jegyből vagy hátirattal átruházható más papirosból származó perek;

6. szabadalomnak, védjegynek, ipari mintának törvényes oltalmára fennálló szabályok megsértéséből származó perek;

7. azok a perek, amelyeket külön törvény a községi bíróság hatásköréből kivesz vagy a járásbíróság hatáskörébe utasít. Nevezetesen uzsoraügylet megsemmisítési iránti perek, katonai hatóság által közigazgatási úton hozott kártérítésben marasztaló határozat megtámadása iránti perek, műemlék helyreállítási költségének megtérítése iránt indított perek, kisajátítás alá eső ingatlanon található függő termés, ültetvény stb. tárgyban okozott kár megtérítése iránti perek, a végrehajtási eljárásban kirendelt zárgondnok költségének és díjának megállapítása iránti perek, biztosítási végrehajtásból vagy zárlatból eredő kártérítési perek, ügyvédi jutalomdíj és költség iránti perek;

ha a díj és költség nem a községi bíróság előtt lefolyt perben merült fel, végre képviselőválasztás megtámadásából származó költség visszatérítése iránti perek.

Amint látjuk ebből, a törvény nem nagyon kedvez a községi bíróság hatáskörének. A törvénynek ez az álláspontja mutatkozik abban is, hogy ha az illetékes községi bíró érdekelt, a pert nem más községi bíró előtt, hanem a járásbíróság előtt kell megindítani, továbbá, hogy a községi bíróság hatásköre nem zárja ki, hogy a felperes követelését a járásbíróság előtt fizetési meghagyás útján érvényesíthesse.

Ebből az álláspontból következik a törvénynek az a további szabálya, hogy ha a községi bíróság hatáskörének hiányát kimondotta, a rendes bíróság nem utasíthatja el hatásköréből a pert amiatt, mert az a községi bíróság elé tartoznék. A rendes bíróság azt a körülményt, hogy a per a községi bíróság elé tartozik, az alperes perbeocsátkozása után többé nem veheti figyelembe és a rendes bíróság határozatát azon az alapon, hogy a községi bíróságnak kellett volna eljárnia, fellebbevitellel megtámadni nem lehet.

Ez a rendelkezés a hatásköri összeütközéseknek is hivatva van elejét venni; ebben az irányban az eljárási rendelet is fog rendelkezni aképpen, hogy viszont, ha a rendes bíróság mondotta ki az ő hatáskörének hiányát amiatt, mert az ügy a községi bíróság elé tartozik, a rendes bíróságnak ez a kijelentése a községi bíróságra kötelező, vagyis a községi bíróság sem utasíthatja el magától az ügyet. Eszerint a községi bírósági hatáskör kérdésében hatásköri összeütközés nem fog felmerülni.

A községi bíróság illetékességét a törvény a Pp. egyes szakaszaira való hivatkozással határozza meg. Ezek az illetékességi szabályok lényegében megegyeznek a mai községi bírósági illetékességi szabályokkal és általában azon az alapon nyugszanak, hogy a községi bíróság a helyi közönség bíraskodását kívánja szolgálni. Az illetékességet általában az alperes lakhelye határozza meg, akinek lakhelye nincs, tartózkodási helye. Ha ez ismeretlen, vagy külföldön van, az utolsó lakhelye. Kis-
korúval szemben, ha lakhelye nem állapítható meg, gyámhatóságának székhelye irányadó, a kincstár és az állam kezelése alatt álló alapok és alapítványok általános illetékességét a

képviselőre hivatott hatóság székhelye, közös katonai hatóság ellen indított perekben a képviselőre hivatott belföldi hatóság székhelye, törvényhatóság, község és a kezelésük alatt álló alapítványok általános illetékességét a törvényhatósági vagy a községi képviselőtestület székhelye alapítja meg; közintézetek, testületek, társaságok, egyesületek stb. tekintetében a lakhelyet a székhely pótolja. A községi bíraskodásban is ismeri a törvény a huzamos tartózkodás illetékességét, annak a helynek illetékességét t. i. ahol valaki mint cseléd, munkás, tanuló hosszabb tartózkodásra utaló körülmények között tartózkodik.

A védkötelezettséget teljesítő katonákra nézve ennek az illetékességnek az állandó katonai állomás helye felel meg. Akinek gyári, kereskedelmi, ipari, telepe van, a telep ügykörét illető pert ellene a telep helyén, gazdaságot folytatóval szemben a gazdaságot illető pert a jószág fekvésének helyén lehet indítani.

Ismeri a szerződés teljesítése helyének illetékességét is a törvény a községi bíróság tekintetében is úgy, mint a rendes bíróság tekintetében. A községi bíraskodás szempontjából is megvan a kereskedőnek és iparosnak az a kedvezményes illetékessége, amely szerint üzlete körében kötött ügyleteiből eredő követelését az előtt a községi bíróság előtt perelheti, amelynek területén a vele szerződő fél az ügyletkötéskor lakott, ha keresetét a fél elköltözésétől egy év alatt beadta; bejegyzett kereskedő pedig üzleti eladásból származó követelését az utolsó megrendeléstől két éven belül telephelyének községi bírósága előtt perelheti, ha a megrendelést és az áru átvételét okirattal igazolja; ugyanezen feltételekkel az iparosnak is megvan ez az illetékessége, de csak akkor, ha a panaszlott a panaszossal ugyanazon törvényszék területén vagy a panaszos üzletének helyén levő törvényszék területén lakik; részletügyletből származó követelésre nézve ez az illetékesség a községi bíraskodásban is ki van zárva. Szerződésen kívüli viszonyból származó kártérítési pert a károsítás helyének bírósága előtt lehet megindítani. Ilyen illetékességi okok szempontjából szükséges azonban még az a további előfeltétel is, hogy a községi bíróság idézését a panaszlottnak az eljáró községi bíróság területén vagy székhelyén lehessen kézbesíteni. Más helyen történt kézbesítés az illetékességet nem állapítja meg.

A községi bíróság működése ellen legtöbbször késedelmessége miatt merültek fel panaszok. Ezekben a panaszokon gyökeresen segít a törvény és abból az álláspontjából kifolyólag, hogy nem igyekszik kedvezni a községi bíróságnak, azt a fontos rendelkezést teszi, hogy ha a községi bíróság az előtte megindított eljárást 30 nap alatt nem fejezi be, a panaszos egyszerűen elállhat a községi bíróság igénybevételétől és követelésével a járásbírósághoz fordulhat. A törvény ilyen rendelkezése mellett azonban nagyon könnyen megeshetik, hogy a községi bíróság, ha esetleg kevésbé lelkiismeretes, szabadulhat a bíraskodás terhétől, mert nem kell egyebet tennie, mint 30 nap alatt a perben nem kell intézkednie. A semmittevészel eléri azt, hogy a késedelmességet megadó panaszos otthagyja a községi bíróságot és a járásbírósághoz fordul. Esetleges visszaéléseken az éber felügyelet van hivatva segíteni.

A községi bíróság ítélete elleni jogorvoslatok tekintetében fenntartja az új törvény azt az álláspontot, amely szerint a községi bíróság ítélete ellen nem fellebbezhetnek, hanem más megtámadásnak van helye. A törvény kétféle megtámadást enged, t. i. az ügynek a járásbíróság elé viteletét és a községi bíróság ítéletének kereseti megtámadását. A községi bíróság határozatával eldöntött ügyet a meg nem elégedő fél a határozat közlésétől 15 nap alatt a járásbíróság elé viheti. Eerre vonatkozó bejelentését a községi bíróságnál teszi meg. Ilyenkor a végrehajtás fogatosítása csak a követelés biztosításáig terjedhet és ezért a végrehajtási törvényben szabályozott előzetes árverés eseteit kivéve árverést elrendelni, vagy fogatosítani nem lehet. A lefoglalt követelés a végrehajtóra át nem ruházható, készpénz nem utalványozható és a marasztalás tárgya a végrehajtónak át nem adható. A járásbíróság az így eléje vitt perekben ugyanolyan szabályok szerint jár el, mint a többi perekben, de mégis a következő eltérésekkel:

1. a tárgyalás elmulasztásának esetében a községi bíróság előtti jegyzőkönyv tartalmát is figyelembe kell venni;
2. az ítélet ellen ellentmondásnak nincs helye;
3. az ítéletnek csak rendelkező részét és egészen rövid indokolását kell a tárgyalási jegyzőkönyvbe feljegyezni.

A községi bíróság ítélete és az előtte kötött egyesség ellen

keresettel megtámadást enged a törvény. Ez megfelel a rendes bírósági ítélet ellen engedett perújítási keresetnek. Lényegében ugyanazok az esetek, amelyekben a rendes bíróság ítélete és az előtte kötött egyesség ellen perújításnak van helye, előfordulnak a községi bíróságnál is és méltánytalan volna, hogy a községi bíróság ítéletét ilyenkor ne lehessen megtámadni, különösen ha a perújítás okáról olyan időben szerzett a fél tudomást, amikor már a járásbíróság elé vitelre szabott 15 napi határidő letelt.

Eszerint a perújítás általános szabályai irányadók a községi bíróság ítéletének ilyen megtámadására nézve is.

A községi bíraskodás olcsóságát kívánja biztosítani a törvény azzal a szabállyal, hogy a községi bíróság a képviselés következtében felmerült költségtöbbletet az ellenfél terhére nem ítélni meg.

II. Kézbesítés.

A Pp. fenntartja azt a kézbesítési rendszert, amely szerint a bíróság hivatalból kézbesít és nem bízza, mint némely külföldi perrend, a kézbesítést magukra a felekre. A kézbesítő közegek az új törvény szerint is ugyanazok, mint ma. A törvény kiterjedtebb mértékben akarta a postát kézbesítésekkel megbízni és a postai kézbesítést akarta a kézbesítés rendszerinti módjává tenni. Ez a célzata azonban meghiúsult és a posta közreműködése ezután is csak a mai szűk körben marad meg. Egyébiránt, minthogy a több bírósággal ellátott helyeken működő központi kézbesítő hivatalok eljárása jól bevált és általában kifogástalannak mondható mind a pontosság, mind a gyorsaság szempontjából, a postai kézbesítést könnyebben lehet nélkülözni.

A törvénynek kézbesítési szabályai részint olyanok, amelyek a bíróságnak szólnak abban az irányban, hogy a bíróság miképp rendelkezék a kézbesítés teljesítése felől, kinek részére történő kézbesítést rendeljen el, másrészt fogatosítási szabályok, amelyek első sorban a kézbesítést teljesítő és ellenőrző közegeknek szólnak. E szabályok irányadók a bíróság részére is főképp abból a szempontból, hogy azok nemcsak utasító, hanem

érvényességi szabályok, mihez képest a kézbesítés, ha nem ezek szerint a szabályok szerint történik, érvénytelen és a szabálytalan kézbesítésre a meg nem jelenés következményeit nem lehet alkalmazni. Kézbesíteni első sorban magának a félnek kell, vagy pedig annak, akit a törvény a kézbesítés elfogadására feljogosít. Ilyen az általános perbeli meghatalmazott, kereskedelmi üzlet folytatásából eredő perekben a cégvezető, katonai kincstár elleni perben az illető katonai kincstári jogképviselő stb. Tehát a bíróságnak mindig el kell rendelnie, hogy kinek kezébe, kinek részére kézbesítsenek, meg kell jelölnie azt a személyt, akinek részére a kézbesítésnek történnie kell. A mai váltó-eljárásból ismert kézbesítési megbízott intézményét a törvény általánosítja és megengedi, hogy a fél bármely esetben bejelentéssel kézbesítési megbízottat anélkül, hogy erre kényszerítő szabályokat állítana fel. Ha az ilyen kézbesítési megbízottat megnevezésének a hiányossága miatt nem lehet megtalálni, a kézbesítés úgy történik, hogy a kézbesítendő ügydarabot a félnek, vagy ha a per vitelére meghatalmazottja van, ennek utolsó ismert címe alatt feladják a postán.

A kézbesítés helye tekintetében főszabálya a törvénynek, hogy akárhol lehet kézbesíteni, ahol az illető személyt megtalálják, tehát esetleg nyilvános helyiségben vagy akár az utcán is. De hogyha ennek a személynek a kézbesítés helyén lakása, üzlethelyisége vagy irodája van, más helyen történő kézbesítés csak úgy érvényes, ha ő az átvételt nem tagadja meg.

A kézbesítés idejére nézve nincs a törvénynek szabálya, amiből az következik, hogy vasárnap vagy ünnepnapon, esetleg éjjeli időben is lehet kézbesíteni. Ahol a lakosság nagy része szétszórt tanyákon lakik, rendszerint csak vasárnap és ünnepnapon jön a városba, hogy ügyes-bajos dolgait rendezze, tehát az ezen a napon való kézbesítés neki is a legkényelmesebb. De még ahol a nép állandóan a községben lakik is, az erős gazdasági munka idejében alig lehet hétköznapi nappali órákban kézbesíteni, mert a mezői munkával foglalkozó nép gyakran háznépe nélkül kora reggeltől késő estig a földeken van. Ezért a törvény a kézbesítés időpontjának megválasztását a kézbesítő közegekre bízta.

Ami már most a kézbesítés módját illeti, a törvény háromféle kézbesítési módot ismer, u. m.:

1. a közönséges kézbesítést, 2. a keresetkézbesítést,
3. a hirdetményi kézbesítést.

Közönséges kézbesítés esetében első sorban magának a címzettnek kell a kézbesítendő iratot átadni. Ha a kézbesítő a címzettet nem találja lakásán, az üzletben vagy az irodában stb., mindjárt ez alkalommal az ő felnőtt családtagjának, irodai vagy üzleti meghatalmazottjának, szolgálatban álló személynek kézbesíthet. Ez a pótkézbesítés. Ha nem talál a kézbesítő olyan személyt az illető helyen, akinek kézbesíthetne, következő már az első megjelenés alkalmával a letétellel való kézbesítés, ami abban áll, hogy a kézbesítő a kézbesítendő iratot a bírósági irodában, a községi kézbesítő az előjáróságnál leteszi és erről a felet a lakásán vagy a kézbesítésre megszabott más helyen (irodában, üzlethelyiségben stb.) kifüggesztett értesítvényvel értesíti. A kézbesítés az értesítvény kifüggesztésével vagy a lakáson hagyásával teljesítve van. Ez az eljárás pótolja a mai kifüggesztést. Jövőre magát a kézbesítendő iratot kifüggeszteni nem szabad.

A keresetkézbesítés szigorúbb, több garanciához van kötve. Első alkalommal a keresetlevelet, amely idéző végzéssel el van látva, csak magának a címzettnek saját kezébe szabad adni. Ha ez nem sikerül, úgy értesítvényt hagy a kézbesítő a címzett lakásán, vagy üzleti hivatalos helyiségében, vagy ugyanott kifüggeszt ilyen értesítvényt, amelyben megmondja, hogy mikor fog a kézbesítés végett még egyszer megjelenni. Másodízben, ha a címzett ismét nem található, a keresetlevelet családtagjának, szolgálatban álló személynek, segédnek, hivatalnoknak, alkalmazottjának kezébe is lehet adni és ha ilyen személy nincs, akkor a keresetlevélnél nincs helye letétellel való kézbesítésnek, hanem a keresetlevelet kézbesítetlenül vissza kell mutatni, amikor a bíróság az alperes részére ügygondnokot rendel, ennek kézbesített és erről az alperest lakására címzett ajánlott levélben értesíti.

Üzlettulajdonosnak, közjegyzőnek, ügyvédnek és hatósági előjárónak, intézetnek, egyletnek, részvénytársaságnak, szövetkezetnek üzletében, irodájában, hivatali helyiségében a rendes

hivatalos vagy irodai órák alatt kell megkísérteni a kézbesítést és ha ezeknek sem saját kézbe, sem pótkézbesítéssel kézbesíteni nem lehet, letétellel kézbesítésnek csak akkor van helye, ha a községben ilyen helyiségük nincs, vagy a kézbesítés ott nem sikerül. A letételről szóló értesítvényt azonban nem az üzlet-helyiségben vagy irodai helyiségben kell hagyni, vagy kifüggeszteni, hanem mindig a lakáson, úgy, mint a mai kereskedelmi eljárás is rendeli.

Érdekes szabálya a törvénynek, hogy ha az a személy, akinek a kezébe pótkézbesítés esetében az iratot adni lehetne, perbeli ellenfele annak a félnek, akinek részére kézbesíteni kell, akkor az ilyen személynek a kezébe nem szabad az iratot adni. Katonai épületben akár katonának, akár nem katonának csak az épületparancsnok által kirendelt katonai személy jelenlétében szabad kézbesíteni, de ha ilyen személyt a parancsnok nem rendel ki, vagy a kirendelt személy nem jelenik meg, ez a kézbesítést nem akadályozza.

Katonai épületben katonának szóló iratot, ha saját kézhez vagy pótkézbesítéssel nem lehet kézbesíteni, nem szabad letétellel kézbesíteni, hanem az iratot az épület parancsnokságának kell átadni.

Posta útján háromféleképp történhetik a kézbesítés: 1. postai törtivevénnyel a fél kérelmére és költségére, úgy mint eddig; 2. ajánlott levélben, amikor ezt a törvény elrendeli pl. a keresetlevél kézbesítésének előbb említett esetében; 3. postára feladással, ami abban áll, hogy a bírósági iroda a kézbesítendő iratot egyszerű levélben a félnek címére postára adja. Itt a kézbesítés a postára adással van teljesítve és akkor is hatályos, ha a fél a levelet nem kapja meg. A törvény nem helyez súlyt arra, hogy valószínűséggel megkapja-e a fél az iratot vagy nem. A postára feladással való kézbesítést általában olyankor rendeli, amikor a fél maga hibás abban, hogy egyébként nem lehet neki kézbesíteni vagy mikor az irat minőségére való tekintettel nincs nagy súlya annak, hogy azt megkapja-e a fél vagy sem.

Megengedi a törvény azt is, hogy a kézbesítendő iratot a fél a bírósági irodában közvetlenül átveheti, ha személyazonosságát igazolja.

A kézbesítésnek utolsó módja a hirdetményi kézbesítés,

amelynek akkor van helye, ha a fél tartózkodási helye ismeretlen vagy ha a kézbesítést másképp nem lehet foganatosítani. Ennek egyik módja a hirdetmény kifüggesztése a bíróság hirdetményi táblájára, a másik pedig, amit az idéző levéllel ellátott keresetlevél kézbesítésénél kell követni, ezenfelül ügygondnok kirendelése és a hirdetmény hirlapi közzététele. A hirdetményt a hivatalos lapban legalább egyszer kell közzétenni, de a bíróság elrendelheti, hogy a hirdetményt más, esetleg két hirlapban is és többször is közzétegyék. Viszont ha a pertárgy értéke csekély, 200 koronát nem halad meg, a költséges hirlapi közzététel helyett a helyi szokásnak megfelelő módon, pl. dobszó útján lehet a hirdetményt közzétenni. A hirdetményi kézbesítés esetében a kézbesítés napja az utolsó hirlapi megjelenéstől, ha pedig hirlapi közzététel nem volt, a bírósági táblán történt kifüggesztéstől számított 15 nap.

III. Ügyvitel.

Az ügyviteli szabályokat öt rendeletbe foglaljuk, u. m. 1. járásbírósi ügyvitel; 2. törvényszéki ügyvitel; 3. felsőbírósi ügyvitel; 4. ügyészségi ügyvitel; 5. igazságügyi szolgálati rendtartás. Mindezek kellő időben, ha nem is egyszerre, de olyankor fognak közrejutni, hogy a törvény életbeléptetéséig elegendő idő maradjon tanulmányozásukra.

Minden szabálynak, de különösen ügyviteli és kezelési szabálynak, jószágáról legbiztosabban a kipróbálás útján lehet meggyőződni. Minthogy ez a próba az ügyviteli és ügykezelési szabályoknál könnyen keresztülvihető, az igazságügyi kormány már az 1913. év elején próbaképpen életbe léptette a járásbírósi ügyvitel szabályait egy nagy, egy közép és egy kis járásbírósnál, a budapesti VI. kerületi, a zombori és a kiskunhalasi járásbírósnál. És minthogy ez a próba igen jól sikerült és az új ügyvitel alapelveinek helyességét meggyőzően kimutatta, remélhető, hogy az ezen alapelveknek megfelelően kidolgozott végleges ügyviteli szabályok mindenben be fognak válni. A próba eredményéhez képest a budapesti balparti járásbírósnál az 1914. év elejétől kezdve szintén az új ügyviteli szabályokat léptette gyakorlatba az igazságügyi kormány

és ennek a kísérletnek az eredménye is egy-két részletkérdéstől eltekintve eléggé megnyugtató; és ugyancsak próbára került a törvényszéki ügyvitelnek új szabályzata is, amennyiben az 1914. év első hónapjaiban a nyitrai, a kecskeméti és a zombori törvényszéknél kezdtek az új szabályok szerinti ügyvitelt és ügykezelést. Habár e szabályok alkalmazása a törvényszéki ügyvitelben több módosítást kíván és kissé nehezkesebbnek mutatkozott, mindazonáltal az alapeívek itt is jól beváltak és a gyakorlati kivitel megnyugtató eredményt mutat.

Mai bírósági ügyvitelünk részint az iktatási, részint a lajstromos kezelési rendszeren alapszik.

Úgy az iktatáson, mint a lajstromos kezelésen alapuló rendszernek hosszú multja a tapasztalatok gazdag tárházát nyújtja az ügykezelés reformjával foglalkozónak. Most már élesen domborodnak ki azok a hibák, amelyek ezeknek a rendszereknek sajátjaik s világosan állanak előttünk azok a feladatok, amelyeket meg kell oldanunk, ha az eddiginél egyszerűbb és jobb ügykezelési szabályokat kívánunk létesíteni.

Az iktatórendszer, amely minden egyes ügyirat külön kezelését igényli, nehezkességénél fogva a modern ügykezelésre alkalmatlan. Egyedüli előnye az összpontosított kezelés révén előálló áttekinthetőség, amelyet viszont a lajstromrendszer, az ügyeknek egyes irodák szerinti elosztása miatt nélkülöz. A lajstromrendszer mai formájában viszont azt az előnyt nyújtja, hogy az egyes ügyek befejezésükig az illető irodában maradnak s ekkép az iktatórendszerrel járó s minden egyes intézkedésnél megújuló kiadói, irattári és iktatói kezelés elmarad. Ezzel az előnnyel szemben azonban ez a rendszer sok nehézséggel jár. Az irodáknak nagyjából a bírák számához mért elkülönítése kapcsolatban a lajstromok sokaságával és sokféleségével, a kezelést nagy mértékben megnehezíti. Az ügyek hovatarozósága csak az évente megállapított ügybeosztás, ugyanabban a szakban működő több bíró alkalmazása esetében pedig csak az alperes (vádlott) nevének kezdő betűje szerint létesített felosztás útján állapítható meg.

Hogy ez a rendszer, különösen nagyobb bíróságoknál,

mily zavarokat okoz, sajnos, igen gyakran tapasztalható. Elég az ügyek más irodába utalásával járó nehézségekre s azokra az esetekre rámutatni, amidőn például több alperes van s az egyik beadványon az egyiknek, a másikon a másiknak neve van első helyen említve stb. Ilyenkor rendesen csak több, akárhányszor pedig valamennyi irodában végzett kutatás eredményezi az ügy feltalálását.

Az előzetes ügybeosztás ezenkívül még egy, a rendes ügymenetet és az ítélkezés színvonalát is mélyen érintő következménnyel jár. E rendszer mellett ugyanis a perek nem természetük szerint, hanem a felek nevének kezdőbetűje szerint kerülnek az egyik vagy a másik bíróhoz. Pedig a bíróság vezetőjének kiosztási jogát nem szabad nélkülözni. Az iktatás rendszerén alapuló kezelés a kiosztás jogának gyakorlását tekintette mindenkör a bíróság vezetője egyik legfontosabb feladatának. A bírák képességei különbözők. Az egyik kedvvel, rátermettséggel és könnyedén intéz el bizonyos pereket, míg másokat megfelelő képesség hiányában kedvetlenül és nehezkésen. Nem célszerű tehát megengedni azt, hogy a betűk szeszélye szerint kerüljenek az ügyek az egyik vagy a másik bíróhoz. Ezenkívül a betűbeosztás visszaélésre is adott okot, mert a felek aszerint, hogy az egyik alperes, vagy a másik alperes nevét írták elsőnek a keresetre, előre kiválasztották azt a bírót, aki ügyükben el fog járni s így a betűbeosztás tulajdonképpen nem is alkalmas az ügyek arányos elosztására. Emellett nem is kívánatos, hogy egy bizonyos egyén minden ügyét éveken át ugyanaz a bíró lássa el.

A sok külön iroda és lajstromok sokfélesége a kezelést még más irányokban is megnehezíti. Az irodák elkülönítése a munkaerők jobb kihasználását majdnem lehetetlenné teszi. Minden kezelő csak a saját irodájával törődik s ha ott kellő elfoglaltsága nincsen, igen könnyen mentesül attól, hogy más, jobban elfoglalt irodákban kisegítő munkát végezzen, mert ebben a törekvésében őt saját érdekében rendesen az a bíró is támogatni fogja, aki mellé be van osztva. Ebből az okból az egyes irodák között a hivatali érdekközösség érzése nem fejlődött ki s a mai járásbíróság tulajdonkép csak lokálisan, nem pedig organikusan egymás mellett működő bírákból és

bírósági irodákból áll. Az irodáknak az összeség rovására eső ebben a külön életében kell keresni annak az okát, hogy habár a mai lajstromos rendszer a kezelőszemélyzet szaporításával járt, az ügykezelés mégsem mindenütt megfelelő, főleg pedig nem egyöntetű, amennyiben az egyik irodában szabályszerű, a másikban szabálytalan, az egyikben pontos, a másikban pedig késedelmes.

A lajstromok sokféleségéből származó bonyodalmak szintén ismeretesek. A járásbírói ügykezelésben 15-féle lajstrom van (El., Eg., Fh., Fm., Sp., Ö., Öb., A., V., M., P., Bm., Vb., Bm., Bv.). Hogy az egyes ügyek melyik lajstromba tartoznak, ez a kérdés a kezelőt sokszor a legnagyobb nehézségek elé állítja. Akárhány esetben csak akkor lehet ezt helyesen meghatározni, ha a kezelő nemcsak az egyes ügydarabot tanulmányozza át, hanem egyúttal azt is tudja, hogy az ügy mily elintézést fog majd nyerni. Mindig merülnek fel ma is ily ellentétes felfogások s gyakran magának az igazságügyminisztériumnak kell döntenie abban a kérdésben, hogy egyes ügyeket, pl. az Eg., vagy Sp., a Vb. vagy Bm. lajstromba kell-e bejegyezni. Elképzelhető most már, hogy mily nehézséget okoz a helytelenül lajstromozott, vagy oly ügynek a feltalálása, amelynek természetete teljes bizonyossággal nem ismeretes. Ilyenkor a polgári ügyet tíz, a büntető ügyet négy lajstromban kell keresni, még pedig gyakran annyiszor tíz és annyiszor négy lajstromban, ahány bíró az illető ügyekkel foglalkozik.

A lajstromos kezelésnek az a fent hangoztatott előnye, hogy az egyes ügyek teljes elintézésükig a bíró kezén, illetve az illető irodában maradnak s az illető lajstromba bejegyzéssel vannak megrögzítve, igen előnyös azokra az ügyekre, amelyek végleges elintézése több közbeeső intézkedést és ekként hosszabb időt igényel, de teljesen felesleges azokat az ügyeket is lajstromba bejegyezni s elkülönítve kezelni, amelyek akár természetüknél fogva rövid életűek (megkeresés, fizetési meghagyás, egyességi ügyek), akár pedig a körülmények folytán gyors befejezést nyertek (makacssági ítélettel végleg befejezett ügy stb.). Akárhány ily ügynek a lajstromon keresztülvitele ugyanis sokszor több írásbeli munkát okoz, mint amennyi munkával elintézése jár. További hibája a mai rendszernek az is, hogy nem

törődve egyes bíróságok különleges viszonyaival, ott is kötelező szabályokat állapított meg, ahol a bíróság vezetőjének szabad kezét kellett volna adnia s így egyes rendelkezések szigorú végrehajtása sok helyen nem könnyítést, hanem ellenkezőleg az ügykezelés céltalan megnehezítését eredményezte.

Mindezekből világosan kitűnik, hogy sem az iktatáson, sem pedig a lajstromos rendszeren alapuló mai kezelés fenn nem tartható s a mai rendszerek fent részletezett főhibáinak kiküszöbölése végett oly rendszer megalkotásáról kell gondoskodni, amely: a) az érkezett ügyek központi átvételét, feljegyzését és mutatózását, b) minden egyes ügy hollétének s kezelési állapotának központi kimutatását biztosítja, c) az irodák számát csökkenti s köztük szerves kapcsolatot létesít, d) a lajstromok számát tetemesen leszállítja, e) lehetővé teszi, hogy a lajstromokba csak az ügyeknek az a része kerüljön, amely a lajstromos kezelésre valóban rászorul, f) az ügykezelés olyan részleteiben, amelyekre általános szabály alkotása nem lehetséges vagy nem célszerű, a szabályozást mellőzi s a bíróság főnökének szabad rendelkezési jogot ad, g) végül oly szabályozást létesít, amely a tulajdonképeni ügykezelés köréből az ellentétes felfogások lehetőségét kizárja s a kezelési teendőknek könnyű, úgyszólván mechanikus lebonyolítását biztosítja.

Az új ügyviteli szabályok ezeknek a követelményeknek igyekeznek megfelelni.

A járásbírói ügyviteli szabályok a mai iktatói rendszernek és a lajstromrendszernek egyesítését tartalmazzák s nemcsak a polgári, hanem a büntető és telekkönyvi ügyvitelt is szabályozzák. A telekkönyvi ügyvitel azonban tisztán az iktatói rendszeren épül fel. Annak a megfontolása alapján, hogy az ügyviteli szabályoknak nemcsak az eljárás-hoz, hanem az egyes bíróságok különleges viszonyaihoz is alkalmazkodniok kell és hogy nagy személyzetű, nagy ügyforgalmú bíróságnál körültekintőbb és szövevényesebb szabályokra van szükség az ügykezelés rendjének fenntartása végett, mint kisforgalmú, kisszemélyzetű bíróságnál, az ügyviteli szabály számol a bíróságok különleges viszonyaival és a főszűlyt nem arra helyezi, hogy mindenütt egyforma szabályok szerint kezeljenek, hanem arra, hogy mindenütt jól kezeljenek.

Megkülönböztet nagy járásbírószágot és kis járásbírószágot. Kis járásbírószág az olyan járásbírószág, amelynél a bármely ügyszakban alkalmazott bírák száma együttvéve nem haladja meg a hármát, nagy járásbírószág pedig az olyan járásbírószág, amelynél ez a szám a hármát meghaladja. Hogy ne legyen kétség a felől, hogy kis vagy nagy járásbírószágnál milyen szabályt kell alkalmazni, ez mindenütt az illető szabályban külön meg van jelölve. A szabály tehát, amelynél ilyen külön megjelölés nincs, úgy a kis, mint a nagy járásbírószágra egyformán áll. A budapesti központi kir. járásbírószág olyan különös helyzetben van, hogy erre külön ügyviteli szabályok megalkotása célszerű.

Az ügykezelést a kis bíróságnál rendszerint egyetlen bírósági iroda végzi, de a bíróság vezetője, ha célszerűnek találja, a kiadmányok elkészítését és kiadását, továbbá az irattárat külön irodába helyezheti. Nagy járásbírószágnál négy iroda, helyesebben irodacsoport van, u. m. 1. a főljajstromiroda; 2. a központi iroda; 3. a külön irodák; 4. az irattár. A járásbírószághoz beérkező minden ügy a főljajstromirodába kerül, kivéve a telekkönyvi ügyeket és az elnöki ügyeket. A főljajstrom a járásbírószág ügyeit nyilvántartja és ebből minden ügyről és ennek állásáról felvilágosítást lehet nyerni. Az értesítést rendszerint a főljajstromban kell kérni. Ez szolgál statisztikai adatgyűjtések céljára is. A főljajstromba tartozó minden ügy csak egy folyószámot, főljajstromszámot kap és minden ügyet a kezdőirat beérkezésekor kell a főljajstromba vezetni. Kezdőirat minden keresetlevél, minden büntető feljelentés és minden egyéb olyan irat, amelynek előirata nincs. Az utóiratot csak a főljajstrom megfelelő rovatába kell minőségének rövidített jelzésével bevezetni. A főljajstrom kiegészítője a névmutató. Kis járásbírószágnál erre a célra mutatókönyvek, nagy járásbírószágnál mutatólapok szolgálnak.

A központi irodába azok az ügyek kerülnek, amelyek tömegesen fordulnak elő és röviden, gyors intézkedéssel elintézhettek, nevezetesen itt történik a keresetlevél elintézése, a perfelvételi határnapig szükséges egyéb bírói intézkedés, a perfelvételi határnapon a pernek mulasztás, elállás, elismerés, lemondás alapján vagy egyességgel befejezése. Az ilyen el-

intézkedések ellen használt fellebbezéseknek vagy egyéb perorvoslatnak tárgyaláson kívüli elintézése, az ilyen határozatok alapján beadott végrehajtási kérelem elintézése, fizetési meghagyások, megkeresések, nem peres ügyek elintézése a beadvány alaki kelleke szempontjából, szóval mindazok az intézkedések, amelyek egy határnapon vagy egyszeri intézkedéssel megtörténhetnek.

A tapasztalat különösen a perfelvételi határnapnak ilyen tömeges elintézését mutatja célszerűnek. Különösen nagyforgalmú bíróságnál több százra menő ügyet lehet így elintézni aképpen, hogy a mulasztás, egyesség, szünetelés által elintézhető ügyek nagy számától a bíróság rögtön megszabadul és az érdemleges tárgyalásra kerülő, aránylag kis számú ügy az e célra mindig kijelölt külön bíróhoz már a tárgyalási határnap elején eljut és nyomban tárgyalás alá kerül.

A külön irodába, vagy szükség szerint több külön irodába azok az ügyek kerülnek, amelyek hosszabb időn keresztül élnek a bíróságnál, nevezetesen a perek, amelyekben érdemleges tárgyalásra, vagy általában kontradiktórius tárgyalásra került a sor, polgári nem peres ügyek pl. örökösödési ügyek, végre a bűnügyek.

Ehhez képest az ilyen ügyek nyilvántartására háromféle ügykönyv szolgál, u. m. P., Pk. és B. ügykönyv. A mostani 15 ljajstrom helyett tehát mindössze három ügyljajstrom vagy ügykönyv lesz.

A központi irodában befejezett ügyek irataihoz nem készül iratboríték, ellenben a külön irodában megmaradó ügyek iratait az ügy minőségéhez képest külön színű iratborítékban kell kezelni. A borítékon már előre fel vannak sorolva azok a fontos iratok, amelyek az ügyben az eljárási szabályok értelmében előfordulhatnak, úgy, hogy a kezelő az iratok minőségének feljegyzésével időt nem veszít, hanem a már előre lenyomtatott rovat mellé csak azt a sorszámot jegyzi fel, amely alatt ez az irat a csomóban előfordul. Így könnyíti a felek értesítését is az iratblankettán az a rovat, amely a feleknek, képviselőiknek és az ügyben egyébként érdekelteknek nevét és lakását tartalmazza; eszerint sem a bírónak, sem a kezelőnek nem kell minden egyes határozatnál külön leírni és számon

tartani, hogy kiknek kell azt kézbesíteni, hanem ha eltérés nincs, utal az iratborítékon feljegyzett személyekre.

A kiadmányozás és az irattározás nagyrészt megegyezik a mai szabályokkal. Nagy gondot fordít az ügyviteli szabály arra, hogy a kezelő hivatalokban leírási hátralék ne legyen, ha pedig rendkívüli körülmények miatt ilyen hátralék mégis keletkezett, az mielőbb megszűnjék. Célszerű intézkedést hoz be ebben az irányban azzal, hogy ha állandó személyzethiány miatt olyan leírási hátralék keletkezik, amelyet a rendszeresített személyzet a felemelt hivatalos órák alatt sem képes rövidebb időn belül feldolgozni, ideiglenes díjnokok alkalmazása helyett a rendes személyzet tagjaival lehet a hátralékot a hivatalos órákon kívül külön díjazás mellett feldolgoztatni. De ilyen díjazás csak akkor folyósítható, ha az ügykezelésnek minden ága minden tekintetben kifogástalan rendben van.

A fellebbvitel felterjesztésére egyszerű felterjesztő lapot rendel a szabályzat és jelentést csak akkor kíván, ha a felterjesztéskor valamely irányban felvilágosítást kell adni. A felterjesztő lapon mindazok az adatok már előre fel vannak tüntetve, amelyek a felsőbbbíróági elintézés szempontjából lényegesek, úgy, hogy ezeknek pontos kitöltése biztosabb és kevesebb munkával jár, mint felterjesztő jelentés készítése. Súlyt helyez arra az ügyviteli szabály, hogy a felterjesztés pontosan történjék. Ezért már előre elkészített rovatban gondoskodik arról, hogy a kezelő az elrendezés szabályszerűségéért és a felterjesztő lap helyes kiállításáért az ezt tartalmazó feljegyzés aláírásával felelősség alá kerüljön. A fellebbviteli bíróság kezelője is köteles a felterjesztett iratokat gondosan átvizsgálni és ha felszerelésük szempontjából hiányt vagy rendetlenséget tapasztal, maga köteles intézkedni. Ezzel eléri azt az ügyviteli szabály, hogy a felső bíróhoz csak pontosan felszerelt iratok kerülnek és megszűnik az ügy elintézésének az a nagy eltolódása, amely a felszerelések hiányának pótlásával, rendelvényeknek tanácsban meghozatalával és kibocsátásával jár.

Az egyes bírósági irodák stb. célszerűen berendezett napi jegyzékek útján érintkeznek egymással, amelyek sokkal könnyebben és mozgékonyabban közvetítik az érintkezést, mint a most szokásos átadási vagy átvételi könyvek.

Tüzetesen szabályozza az ügyviteli szabályzat a felek részére adandó értesítések módját, különösen annak figyelembe vételével, hogy a fél könnyen és gyorsan kaphasson értesítést, viszont a bírósági iroda minél kevésbé legyen terhelve az értesítést kívánó felekkel való érintkezéssel. Ezért az értesítés idejét meghatározott órákra és irodákra szorítja az ügyviteli szabály, értesítést telefon útján is enged és az értesítés céljára rendszerint tudakozódó lapok használatát rendeli el. Ilyen tudakozódó lapot posta útján is beküldhet a fél, mikor is a postán kapja meg az értesítést.

A dolog természetében indokolt eltérésekkel ugyanez a törvényszéki és a felsőbbbíróági ügyvitelnek a rendszere.

TARTALOMMUTATÓ.

	<i>Lap</i>
I. Dr. Magyar Géza: Területi, időbeli, személyi hatály. Jogsegély	3
I. Időbeli uralom	4
a) Hatályon kívül helyezés	5
b) Átmeneti uralom	7
II. Személyi uralom	8
III. Területi uralom	14
IV. Jogsegély	17
II. Dr. Térfi Gyula: Bíróságok	23
I. Bírói hatáskör	24
II. Bírói illetékesség	42
III. A bíróságok első szervezete	50
IV. Bírósági személyek kizárása	51
III. Dr. Mezős Artúr: Felek	54
I. Perbeli jogképesség	54
II. Perbeli oselekvőképesség	58
III. Jogutódlás a felek perbeli szerepében	68
IV. Pertársaság	72
V. Beavatkozás	90
VI. Szegényeségi jog	88
VII. Perköltségbiztosíték	91
IV. Dr. Pap József: Meghatalmazottak és ügyvédek	94
I. Törvényes képviselő	97
II. Perbeli meghatalmazás	104
III. Ügyvédség szervezete	117
V. Dr. Fodor Ármán: Keresetlevél. Idézés	122
A) Keresetlevél	122
B) Idézés	127
VI. Dr. Fodor Ármán: Porfelvétel. Előkészítés. Érdemleges tárgyalás.	
Előkészítő eljárás	130
A) Porfelvételi tárgyalás	130
B) Az érdemleges tárgyalás előkészítése	137
C) Érdemleges tárgyalás	140
D) Előkészítő eljárás számadási, vagyonelkülönítési és hasonló perekben	144

	<i>Lap</i>
VII. Dr. Gaár Vilmos: Bizonyítás	145
I. Bevezetés	145
II. A bizonyítás fogalma	146
III. A bizonyítás tárgya	147
IV. A perbeli beismerés	148
V. A korlátolt beismerés	150
VI. A köztudomás	154
VII. A bizonyítási teher	158
VIII. A bizonyítékok szabad mérlegelése	162
IX. A törvényes vélelem	165
X. A bizonyítás felvétele	168
XI. Bizonyító eszköz és bizonyító ok	170
XII. Tanúk	172
XIII. Okiratok	177
XIV. Szemle	190
XV. Szakértők	193
XVI. A félnek eskü alatti kihallgatása és a fél eskütje	197
VIII. Dr. Fodor Ármán: Bírói határozatok. Perköltség	202
A) Bírói határozatok	202
B) Perköltség	210
IX. Dr. Pap József: Mulasztás és orvoslása. Az eljárás félbeszakadása és felfüggesztése	213
I. A mulasztás általában	213
II. A mulasztás egyes esetei különösen. A mulasztás orvoslása	217
III. Az eljárás félbeszakadása és felfüggesztése	233
X. Dr. Fodor Ármán: Fellebbezés. Perújítás	240
I. Fellebbezés	241
II. Eljárás a fellebbezés szóbeli tárgyalása esetén	249
III. Eljárás a fellebbezés nyilvános előadása esetén	253
IV. A fellebbezési bíróság határozatai	255
V. Felülvizsgálat	258
VI. Felfolyamodás	265
VII. Perújítás	268
XI. Dr. Gaár Vilmos: Eljárás a sommás visszahelyezési és a sommás határperekben. Bíraskodás bányaugyekben. Eljárás a bérleti viszonyok megszüntetése tárgyában. Okiratok megsemmisítése iránti eljárás	275
A) Eljárás a sommás visszahelyezési és a sommás határperekben	275
B) A bányaugyekben való bíraskodás	280
C) Eljárás a bérleti viszonyok megszüntetése tárgyában	281
D) Okiratok megsemmisítése iránti eljárás	284
XII. Dr. Magyar Géza: Személyállapotot tárgyzó perek	286
I. Bevezetés	286
II. Keresetek a házassági perben. Bejelentés	288

	<i>Lap</i>
III. Személyi hatáskör	293
IV. illetékesség	297
V. Eljárás	300
VI. A házassági perek szerkezete	303
XIII. Dr. Meszlény Artur: Választott bíróság Meghagyásos eljárás. 305	305
I. Választott bíróság	306
II. Közönséges fizetési meghagyásos eljárás.....	316
III. Meghagyásos eljárás váltó, kereskedelmi utalvány, köte- lezőjegy és csekk alapján	319
XIV. Dr. Térfi Gyula. Községi bíráskodás. Ügyvitel. Kézbesítés....	322
I. Községi bíráskodás.....	322
II. Kézbesítés	32
III. Ügyvitel.....	333
Tartalommutató	342

4000 NKE EKK KTK Kari Könyvtár Ab

Műhely *00073455* P. Mihály

